RICHARDI SIMONIS
Gallicanæ Eccleſiæ Theologi,

OPUSCULA CRITICA

adverſus

ISAACUM VOSSIUM
Anglicanæ Eccleſiæ Canonicum.

Defenditur ſacer Codex Ebraicus & B. Hieronymi Tralatio.

EDINBURGI,
Typis JOANNIS CALDERWOOD,
M. DC. LXXXV.
Cum Privilegio.

Clariſſimi Nobiliſſimique Viri J. H.

EPISTOLA

ad Joannem Calderwood, Bibliopolam Edinburgenſem.

Mitto ad te, vir optime, præſtantiſſimi Eccleſiæ Gallicanæ Theologi N.·. . . Epiſtolam, ut eam in publicum edi cures. Illa, ut tu ipſe judicabis, plurimas eaſque difficiles Criticæ Sacræ quæſtiones accuratè explicat. Autor quoque tibi ſim ut ejuſdem Theologi CASTIGATIONES, *quæ ante paucos menſes in Anglia editæ ſunt ad calcem* DISQUISITIONUM CRITICARUM, *huic Epiſtolæ præmittas, quæ nondum lucem aſpexit. Et ut nova tua illius Opuſculi editio ſit accuratior, mitto ad te exemplar manu exaratum, quod edito videtur caſtigatius. Eſt etiam operæ pretium ut his adjungas ea Diſquiſitionum Criticarum Capita, in quibus Iſaaci Voſſii aſſertiones de Codice Ebraicò Judæorum, de Septuaginta Interpretibus & Hexaplis Origenis refelluntur: nam iſta ad præſens argumentum pertinent. Hæc Opuſcula, vir optime, fidei tuæ committo, qui ſciam te ſacrarum Literarum amantiſſimum. Vale.*

Kalend. Februarii anno 1685.

CASTIGATIONES

ad Opuſculum ISAACI VOSSII de Sibyllinis Oraculis, & Reſponſionem ad Objectiones nuperæ CRITICÆ SACRÆ.

Voſſ. in Reſp. ad Obj. nup. Critic.

AUctor Criticæ Sacræ in Vetus Teſtamentum Simonius in Iſaaco Voſſio, quem nimio Græcæ verſionis affectu abreptum exiſtimabat, moderationem requiſierat. Sed vir doctus, qui *Chriſtum in Apocalypſi tepidos evomere* novit, ***nihilque Deum amare quod medium ſit***, animo longè obſtinatiori acceſſit ad ſcribendum opuſculum de Sibyllinis Oraculis, in quo ad id unum reſpexiſſe videtur, ut elevatis pro ſuo more Judæorum codicibus, Græcos Interpretes in majus extolleret. Ita etiam reſpondet Simonio, ut eum potiùs animo à Rabbinis præoccupato ad ſcribendum ſe accinxiſſe ſcribat, exemplo Hieronymi, qui *primus Chriſtianorum Rabbinicam condidit verſionem, & alios ad idem audendum ſignifer præceſſit*. Profitetur Voſſius ſe non Rabbinos, ſed Chriſtum ſequi Magiſtrum, & in ea quam Chriſtus ipſe approbavit verſione acquieſcere; Simonioque auctor eſt ut ceſſet novam ſacrarum literarum moliri verſionem, quòd purior magiſque genuina introduci nequeat Scriptura quàm illa quæ à Chriſto & Apoſtolis nobis tradita eſt. Placet quidem in hoc Voſſius quod Græcis Interpretibus plurimum tribuat; plus etiam placiturus, ſi non eos ab omni prorſus errore immunes affirmaret, atque ab illis ne quidem in minutioribus recedendum eſſe, utpote qui Prophetæ, non Interpretes, ipſi videantur. Laudo præterea eximii illius viri diligentiam in aſſerenda à maledicentiſſimorum hominum calumniis LXX. Seniorum tralatione, & in expurgandis eorum codicibus. Verùm ubi de rebus Judæorum eorumque libris agitur, ſummam præ ſe fert in his vir doctus inſcitiam, falſaque paſſim pro veris conatur obtrudere. Totum iſtud negotium exemplis aliquot fiet illuſtrius. Quare nonnulla ex clariſſimi illius viri opuſculo de Sibyllinis Oraculis & Reſponſione ad Objectiones Criticæ

Idem Voſſ.

Sacræ ſeligam, ex quibus manifeſtum erit illum de rebus parùm ſibi compertis decreta tuliſſe. Sumam itaque exordium ab Epiſtola quam opuſculo de Sibyllinis Oraculis præmiſit.

Voſſ. in Epiſt. ad Thom. Brun.

Primâ fronte in hac Epiſtola Voſſius virum Hebraicè doctum miris modis traducit veluti *fatuum*, *Semi-Rabbinum & inſignem nebulonem*, qui verba Hieronymi nequiſſimè interpolata produxerit. Verùm ex hoc potiùs B. Hieronymi loco qui in controverſiam vertitur, Semi-Rabbini iſti Sibylliſtam Voſſium tanquam falſificum in jus vocabunt, qui doctiſſimi illius Patris verba à ſe minimè intellecta perverterit, protuleritque tum editos tum manu exaratos Hieronymi codices perpaucis cognitos. Locus de quo agitur extat his verbis conceptus in Quæſtionibus ſeu Traditionibus Hebraicis in Geneſim ejuſdem Hieronymi. *Hebræi quod ſequitur*, Et neſcivit cùm dormiſſet cum ea, & cùm ſurrexiſſet ab ea, *appungunt deſuper quaſi incredibile & quod rerum natura non capiat, coire quempiam neſcientem.* Teſtatur Voſſius complura ſe conſuluiſſe exemplaria MSS. & in omnibus ſcriptum inveniſſe *apponunt* pro *appungunt*. Verius dixerit in nullis qui probæ notæ fuerint codicibus ſe inveniſſe *apponunt*. Quis enim ſenſus ex his verbis formari poſſet, ſi pro *appungunt* repoſitum fuerit *apponunt?* Unde autem codices illos ſumpſerit non refert. Sed ut veniamus ad rem, nihil cauſæ fuit cur Voſſius verba contextûs Hebraici perverteret, veritus ſcilicet ne ex iſta dictione *appungunt* punctorum antiquitas inde jam à temporibus Hieronymi defenderetur. Fatentur enim ſaniores Critici, ejuſmodi puncta Hieronymi ætate longè recentiora eſſe, qui tamen haud inviti agnoſcunt iſtud punctorum genus quorum hoc loco meminit Hieronymus, quæque ſupra dictiones aliquot Hebraici contextûs apponuntur, eâdem ferme ratione quâ Samaritæ & Syri lineolas quaſdam tranſverſas ſuper quædam vocabula appingunt, quæ haud dubiè à Grammaticis ſeu Criticis inventæ ſunt. Judæos tum antiquos tum recentiores habet ſibi conſentientes hac in parte Hieronymus: de his mentio fit in Talmude in Medraſchim, ſeu Commentariis Judæorum Allegoricis in Scripturam, & in Maſora. Ea quoque repræſentant hodierna Bibliorum exemplaria non ſecus atque Hieronymi ætate, & in pleriſque ad dictionem בקומה de qua in præſentia diſputatur, ad oram codicum hæc additur notatio נקוד על ו *punctum ſuper literam Vau*. In Bibliis Venetis editis in minori forma à Petro Bragadino, Geneſis Capite 37. ubi ſimile punctum occurrit ad dictionem את extat

Hieron. Tradit. in Geneſ.

Geneſ. 19: 33.

Edit. Venet. in 16. ann. 1615.

tat in margine hæc nota, חד כן טו' נקודות בתורה *unum ex punctis* 15. *quæ ſunt in Lege.* Rationes ejuſmodi punctorum quales red-duntur à Judæis, quorum anima eſt ineptiendi pruritus, ſilentio prætermitto, quia ineptæ ſunt. Satis eſt annotaſſe Judæos ejuſmodi puncta ex paterna traditione in exemplaribus ſuis dudum retinere.

Deplorat deinde in eadem Epiſtola Voſſius miſerum hoc tempore in Germania Academiarum ſtatum, ubi tam impunè graſſatur Rabbiniſmus, nullaque excolitur Theologia niſi Rabbinica. Fieri non poſſe exiſtimat vir doctus, ut humaniores literæ tractentur ubi Rabbiniſmus regnat, ſtrigeſque Rabbinicæ latè dominantur. Nec in his ſecum diſſidentem me habebit Voſſius. Auctor quoque fuerim ut nugivendi iſti Theologaſtri, qui ſpretis literis Græcis & Latinis, nihil præter Rabbinorum commenta admittunt, ex Theologorum albo expungantur. Verùm ut his etiam adſcribantur viri eximiè docti, qui exemplo Origenis, Hieronymi, Chryſoſtomi, Theodoreti, aliorumque Patrum frequentant Judæorum limina, vix ferre poſſum. Nugas quidem eaſque maximas plerique Judæorum libri præferunt: at non pauci ſunt ex eorum claſſe Magiſtri qui Sacras Literas mirè illuſtrârunt. Rem ita eſſe apertè docent unius Hieronymi in Prophetas Commentarii, qui doctiſſimos ætatis ſuæ Judæos conſulere non erubuit. Delicatulo Voſſio Hieronymus vilis eſt & Theologorum Semi-Rabbinorum princeps. Semi-Rabbinus tamen iſte, etſi ſuos quoque nævos habeat, reliquos Eccleſiæ Patres in exponendis Sacræ Scripturæ libris longo intervallo ſuperavit. Optârim quoque ut in Semi-Rabbinorum caſtra priùs tranſeat Voſſius, quàm res illorum tractet: vix enim à riſu temperant Semi-Rabbini iſti, cùm legunt in Epiſtola quam præmiſit libello de Sibyllinis Oraculis, ne ſex quidem effluxiſſe ſecula ex quo primùm uſurpari cœperunt puncta iſta vocalia, quibus hodierni Judæorum codices onerantur: hos tria vel quatuor ſecula acerrimè inter ſe conflixiſſe, dum alii ſic, alii aliter inducendas eſſe vocales cenſerent; & ne nunc quidem controverſiam hanc fore ſopitam, niſi Daniel Bombergus litem iſtam diremiſſet conductis aliquot Judæorum centuriis; atque ita demum iſtas vocales primùm Venetiis ex officina Bombergi in lucem prodiiſſe. Habuit profectò vir doctus Bibliothecam Rabbinorum libris bene inſtructam, ex qua hauſit

commenta iſta pluſquàm Rabbinica. Primò ſiquidem nôrunt qui ſunt in Judæorum libris volutati, jam ante Bombergianas Bibliorum Hebraicorum editiones in aliis Italiæ partibus, maxime Brixiæ, edita fuiſſe Biblia Hebraica punctis vocalibus adornata. Reperiuntur etiam Bibliorum exemplaria inde à CCCC. aut D. annis manu exarata quæ eadem puncta præferant, laudanturque à Rabbinis antiquioribus Biblia Hebraica quæ puncta iſta exhibeant. Similiter non à DC. ſolùm, ſed à DCCCC. & ampliùs annis uſurpata ſunt iſta
R. Saad. puncta. Rabbi Saadias Gaon librum ſcripſit de re Grammatica ſub annum DCCCC. in quo de punctis vocalibus, quæ longè ante illius ætatem apud Judæos in uſu fuerant, multis diſputat. Præterea ficta ſunt ea omnia quæ de graviſſimo inter Judæos conflictu affert Voſſius, quonam ſcilicet modo apponendæ eſſent vocales contextui Hebraico. Ex eadem quoque officina prodiit quod habet vir doctus de editionibus Bombergianis, quæ ex complurium Judæorum ſententia mendis ſcatent. Spernunt quidem Judæi primam Bibliorum Hebraicorum Bombergianam editionem cui præfuit Felix Pratenſis, quia ſcilicet notationes Maſorethicæ ad oram illius exemplaris ſummâ rei illius inſcitiâ adjectæ ſunt. Verùm ſecundam & tertiam Bibliorum Bombergianorum editiones laudant & venerantur. De addendis quidem notis Maſorethicis ad Bombergianas editiones maximæ ſubortæ ſunt difficultates, quia pauci ſunt etiam inter Judæorum Magiſtros qui artem Maſorethicam bene calleant; quas tamen improbo ac duro labore ſuperavit R. Jacob Ben Hajim, primus Maſoræ inſtaurator. Utrùm autem in alendis Judæorum, quos conduxerat Bombergus, centuriis patrimonium dilapidaverit, uti contendit Voſſius, non anquiro, neque de hoc nunc agitur negotio. Complura iis quæ jam à me allata ſunt facilè adjici poſſent, forſan nec ab inſtituto aliena; ſed vereor ne vir doctus me tanquam Semi-Rabbinum ac Judæorum fautorem trahat in judicium. Quare ad illius de Oraculis Sibyllinis opuſculi examen tranſeo, ubi eruditius de Judæis eorumque libris diſputat.

Nonnulla affert ſtatim ab initio operis vir inexhauſtæ eruditionis de Sibyllinis Oraculis, quibus in Hiſpania præſertim abuſi fuerint Judæi adverſus Chriſtianos. Hæc quæ minùs à commento quàm à vera hiſtoria videntur abeſſe, præmonet inſerenda paginæ 19. vel 26. ubi tractat illud argumentum. Verùm cùm jam demonſtratum fuerit Chronologiam ex Judæorum codicibus petitam minùs fa-

vere

vere Judæis ipſis quàm quæ ex Græcis Interpretibus ſumitur, non eſt cur refellendis hac in re doctiſſimi Voſſii inventis ampliùs detineamur. Jam quidem vir perſpicaciſſimus animadverterat Judæos ſub Aquilæ tempora Hebræos codices deditâ operâ corrupiſſe, & bis mille annorum expunxiſſe tempus, ut tempus Meſſiæ necdum adveniſſe obtinerent: at hoc loco, longè oculatior, putat depravationis iſtius ſpatium utplurimum viginti duobus poſſe determinari annis, idque ex verbis Ignatii in Epiſtola ad Philadelphienſes rectè confici. Scribit ſanctiſſimus ille Martyr, referente Voſſio, ſe audiiſſe nonnullos dicentes, ſi ea quæ in Euangeliis continentur non etiam in Archivis, ſeu antiquis inveniantur monumentis, nolle ſe iis credere. Cùm ipſe reſponderit, inquit Voſſius, illi verò negaverint, manifeſtum Judæos jam tùm aut depravâſſe ſua exemplaria, aut receſſiſſe à ſenſu quem Septuaginta tradidere Interpretes. Sed quâ ratione Ignatii reſponſum, qui aſſerit Chriſtum ſibi eſſe pro Archivis, ad ſuam de corruptis circa illud tempus à Judæis codicibus Hebraicis poſſit trahere ſententiam vir doctus, fateor me non aſſequi. Neque etiam in germanis Epiſtolarum Ignatii exemplaribus, quæ in lucem ipſe edidit Voſſius, reperiuntur verba illa, *Chriſto velut ſummo Sacerdoti credendum potiùs quàm aliis Sacerdotibus*; quæ tamen quaſi ad Ignatii reſponſum pertineant, profert vir doctus. Juvat hîc afferre ipſiſſima Ignatii verba. Ἤκουσα γὰρ τινῶν λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὕρω τὸ εὐαγγέλιον, οὐ πιστεύω. Τοῖς δὲ τοιούτοις ἐγὼ δὲ λέγω ὅτι ἐμοὶ ἀρχεῖα ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. *Audivi enim quoſdam dicentes, Niſi invenero in Archivis Euangelium, non credo. His autem reſpondeo, mihi loco Archivorum eſſe Jeſum Chriſtum.* B. Ignat.
Ibi de Veteri Teſtamento non agitur cum Novo comparato, ut exiſtimavit Voſſius, ſed de Hæreticis qui ab Eccleſiæ infantia orti fidem quam præmonſtrabat Euangeliorum codex reſpuebant: unde factum fuit ut priſci Eccleſiæ Patres, Tertullianus, Irenæus & alii ejuſmodi Hæreticos non tam ex ſacris codicibus refellerent, quàm ex certa traditione, ſeu ex Chriſti doctrina per Apoſtolos eorumque ſucceſſores viros Apoſtolicos in Eccleſiis diverſarum gentium propagatâ. Quo ſenſu aſſerit Ignatius Chriſtum, ſeu illius doctrinam, ſibi Archivorum antiquorumque monumentorum loco eſſe. Is eſt, ni fallor, Ignatii verborum intellectus, qui unitatem doctrinæ in Chriſto commendat, cujus ſpiritus quibuſlibet Archivis debet anteferri.

Multa

Multa etiam hoc loco affert Voſſius de vocis *Æra* origine, ſentitque cum iis qui *Æram* & *Hegiram* Arabum idem vocabulum arbitrantur; nec id videtur extra probabilitatem: ſed quod mox ſubjungit de nomine *Hegiræ* Arabicæ, quaſi ductum fuerit ex Hebræo הגר *hagger*, proſelytus, non eſt ita probabile. Putat vir doctus complures Judæos è ſecta Herodianorum relicto ſuo Meſſia Herode, qui ſemper ab ipſis vocatus fuerit הגר *peregrinus*, ad Mahometum tranſiiſſe, & ab iis quoque dictum *hagger*. *Cùm Judæi*, inquit Voſſius, *Meſſiam peregrinum ſeu proſelytum fore crederent*. Iſta profectò à commentis Rabbinicis minùs recedunt. Deinde ex quo Sibyllarum oraculo didicit vir doctus Judæorum Meſſiam ex ipſorummet Judæorum ſententia proſelytum fore & peregrinum: hanc enim aſſertionem Prophetarum vaticiniis & Euangelicæ hiſtoriæ contrariam eſſe nemo neſcit. Unum quidem præ cæteris Meſſiam Judæi exſpectant, de quo in præſentia loquitur Voſſius: at iſte ex Judæorum omnium conſenſu futurus eſt natione & ritibus Judæus. Verùm alios præterea Meſſias exſpectant, eoque nomine inſigniunt Reges quoſlibet qui erga illos bene affecti ſunt. Quâ ratione Cyrus Judæorum Meſſias appellatus eſt. Sic quoque Herodes & Mahometus Meſſiæ nomen à Judæis reportare potuerunt. Parati ſunt etiam hâc noſtrâ ætate Regem illum aut Principem quemcunque qui res illorum & ritus patrios tueri voluerit, tanquam Meſſiam ſuum ſalutare. Verùm iſta ad nomen *Hegiræ*, quod conſtat Arabicum eſſe, non Hebraicum, minimè pertinent. Magis ad veritatem accedit quod poſt nonnulla interjecta ſubjicit vir doctus de genuina vocis ἀπόκρυφος ſignificatione, ita ut ἀπόκρυφος idem ſit quod κρύφιος, librique Apocryphi iidem fuerint qui arcani & inacceſſi. Sed quis cum Voſſio inde conficiat ſcripta illa Apocrypha, quæ ex ejus ſententia olim Veteris Teſtamenti libris conjuncta fuêre, & à priſcis Judæis approbata, digna fuiſſe quæ cum cæteris libris Propheticis in Scripturarum Canonem referrentur? hodiernum tum Synagogæ tum Eccleſiæ Canonem mutilum & decurtatum eſſe, qui Enochi, Eliæ alioſque ejuſdem naturæ libros non complectatur? Vili veneunt apud Voſſium Prophetæ, qui non modò LXX. Interpretes inter Prophetas recenſeat, ſed & his quoque adſcribat celeberrimos impoſtores, qui ementitis Patriarcharum & Prophetarum, nec non virorum aliquot magnæ apud Gentiles exiſtimationis nominibus, libros

Adami,

Adami, Enochi, Abrahami, Moyſis, Eſaiæ, Hieremiæ, Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, Sibyllarum, Orphei, Phocyllidæ & complurium aliorum libros in lucem protulerunt. Brevi, ſi ſuperis placet, etiam inter Prophetas Voſſius tanto Prophetarum ſtipatus agmine nova procudet vaticinia, non ſecùs ac famoſus ille impoſtor Guilhelmus Poſtellus, qui ſcribit Chaldæos doctrinam etiam revelatam habuiſſe in ſua prima Monarchia, & continuè inſtar ſacræ doctrinæ per decem Sibyllas eſſe inſtauratam, ut eſſet omnino apud ſpiritum Dei inexcuſabilis mundus, Chriſtuſque ſacrarum & Sibyllinarum doctrinarum Rex ab univerſo orbe adorandus innoteſceret. His ferè ſimilia de Sibyllinis Oraculis affert Voſſius. Oculatior tamen adhuc Poſtellus Propheticam iſtam doctrinam aſſerit ortum habuiſſe à fœmina principe totius Orientis proximâ ſanguine ipſi Noacho. Quis credat Iſaacum Voſſium, qui nihil non virulenti paſſim in operibus ſuis adverſus Judæos eorumque Talmudem evomit, recenſuiſſe etiam inter Prophetas Doctorem Talmudicum? Si res ita ſit, miror illum tanto contentionis æſtu abreptum fuiſſe in virum Hebraicè doctum, quòd è Talmude Euangelia expoſuerit. *Minùs mihi peccaturus videtur*, inquit Voſſius, *qui ex Alcorano, quam qui ex Talmude exponat Euangelia.* Sed de his ſatis ſuperque; ad libros Apocryphos undè diverti tempus eſt ut redeam.

Guilh. Poſtell. de Orig. cap. 16. de ortu Sibyllin. doctrinæ.

Lightfoot.

Apocryphos appello Scriptores, ubi de rebus Biblicis agitur, illos quos in ſuum Canonem neque Eccleſia neque Synagoga receperunt. Hinc factum eſt ut olim Hieronymus Judæorum perſonam induens, & noviſſimè Cajetanus, libros complures inter Apocryphos retulerint, antequàm manifeſto Eccleſiæ decreto tanquam Divini & Prophetici recepti fuiſſent. Hoc ſenſu Hieronymus affirmat Danielem non habere apud Hebræos Suſannæ hiſtoriam, nec hymnum trium puerorum, nec Beli Draconis fabulas; *Quas nos*, inquit, *quia in toto orbe diſperſæ ſunt, vero antepoſito eaſque jugulante ſubjecimus, ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncâſſe.* Haud abſimiliter alio loco, poſtquàm Scripturæ libros qui in Judæorum Canone erant protulit, mox addit, *Quidquid extra hos eſt intra Apocrypha ponendum eſſe;* nimirum Sapientiam, quæ vulgò Salomonis inſcribitur, & Jeſu filii Sirach librum, & Judith, & Tobiam & Paſtorem. Africanus etiam ſimili ratione adductus, Suſannæ hiſtoriam à Scriptore Græco confictam putavit: alii duos Danieles

Hieron. Præfat. in Dan.

Hieron. Præfat. in lib. Reg.

African.

nieles finxerunt; quorum primus Vaticinii, quod ſub ejus nomine legitur, auctor fuerit; alter verò hiſtoriæ iſtius Scriptor, quæ in antiquis Græci exemplaris editionibus Prophetiæ Danielis præmittebatur: primus ſiquidem Hieronymus hanc hiſtoriam ad calcem ejuſdem libri rejecit, quòd eam Judæorum codex, quem Latinum faciebat, non repræſentaret. Sentantiam ſuam de Suſannæ hiſtoria [*Hieron. Proœm. Comment. in Daniel.*] confirmat Hieronymus aliorum Patrum teſtimoniis. *Miror*, inquit, *quoſdam μεμψιμοίρους indignari mihi, quaſi ego decurtaverim librum, cùm & Origenes & Euſebius & Apollinarius aliique viri Eccleſiaſtici & Doctores Græciæ has, ut dixi, viſiones non haberi apud Hebræos fateantur, nec ſe debere reſpondere Porphyrio pro his quæ nullam Scripturæ ſanctæ auctoritatem præbeant.* [*Gregor. Nazianzen. Melit. Sard. Pſeudo-Athan.*] Gregorius Nazianzenus, Melito Sardenſis, & auctor Synopſeos quæ ſub nomine Athanaſii circumfertur, ulteriùs progreſſi librum Eſtheris inter Apocryphos collocârunt, quòd linguam Hebraicam non callentes, ex eo ſolùm quòd antiquæ Eſtheris hiſtoriæ nonnulla à Græco Scriptore aſſuta fuerint, [*Sixt. Senenſ. lib. 1. Bibl. Sanct.*] opus integrum expunxerunt. *Accidit*, inquit Sixtus Senenſis, *ut propter has appendicum lacinias hinc & inde quorumdam Scriptorum temeritate inſertas, liber ille quamvis Hebraicus apud Chriſtianos auctoritem canonicam non receperit.* [*Lyran. Cajetan.*] Nicolaus quoque de Lyra, Cajetanus, & alii nonnulli hæc additamenta pro Canonicis non habuêre, ſimilibus haud dubiè rationibus adducti.

Hæc paulò fuſiùs quidem allata ſunt, ut manifeſtum eſſet omnibus quinam libri ex vetuſtiorum Eccleſiæ Patrum ſententia inter Apocryphos repoſiti fuerint. Apocryphorum ſiquidem vocabulo abuſus Voſſius, libros ſuppoſititios & adulterinos veteribus Apocryphis adſcribit, ſicque fucum facit incautis & ſimplicioribus. Quod enim contendit vir doctus, libros Sibyllinos aliosque quos appellat fatidicos olim cum libris Veteris Teſtamenti conjunctos fuiſſe, lectos in primitiva Eccleſia, & à Paulo aliiſque Apoſtolis commendatos, otioſi hominis eſt figmentum. Non alii enim in Eccleſia primitiva lecti ſunt libri Apocryphi cæteriſque Veteris Inſtrumenti libris adjecti in Græcis Bibliorum exemplaribus, quàm illi qui à Patribus recenſentur; etſi interdum Patres nonnulli, ut Judæos, Gentileſque preſſiùs urgerent, vocaverint etiam in auxilium libros Sibyllarum aliosque ejuſdem rationis, quos tamen nemo paulò cordatior inter Apocryphos, de quibus hoc loco agitur, numerabit. Dolet Voſſius libros Sibyllinos & alios fatidicos, poſtquàm publico

blico edicto prohibiti ſunt, factos fuiſſe Apocryphos, interdictos, à nemine legendos, cùm antea palàm & religiosè non ſecus ac reliqui Veteris Inſtrumenti libri à Judæis legerentur: tum factum fuiſſe ut arctiori compendio quàm antea ſæpe libri ſacri conſtringerentur, & ex eo tempore *Apocryphi* vocabulum in ſequiorem ſenſum acceptum fuiſſe, quaſi idem eſſet liber Apocryphus qui ſpurius & dubiæ fidei. Interim Scriptores non laudat à quibus lepida iſta commenta hauſerit, quæ tamen parùm abſunt à fabulis Judaicis. Lubens à viro docto quæſierim, quod olim feſtivus ille Cardinalis Hippolytus Ateſtenſis ab Arioſto; *Dove ha trovato tante coglionerie?* Illi tamen aſſentior in eo quod ſcribit de Apocryphis, ſi per libros Apocryphos non alios intelligat quàm illos qui à Judæis ad Chriſtianos cum reliquis Veteris Teſtamenti libris tranſierunt, quippe partem maximam in Eccleſia Romana, in primis poſt Synodi Tridentinæ decretum, tanquam Canonici leguntur. Fieri potuit ut libri iſti qui inter Apocryphos olim recenſiti fuêre, quòd illos Canon Judaicus minimè approbaret, Prophetas etiam habuerint auctores. Nec contra iſta pugnat Joſephi auctoritas, qui affirmat à temporibus Artaxerxis certam non fuiſſe apud Judæos Prophetarum ſucceſſionem, adeoque qui ab eo tempore conſcripti ſunt libris Propheticis non debere adnumerari. Nam Prophetarum munus tunc omnino Judæis ſublatum fuiſſe veriſimile non eſt: quamdiu enim ſtetit Judæorum Reſpublica, tamdiu fuêre apud eos Scribæ publici qui res ætatis ſuæ chartis committerent, iique Prophetæ appellabantur, quia Spiritûs Sancti numine afflati erant, quanquam non fatidici. Imò ne quidem neceſſe eſt illos qui tunc temporis res Judaicas ſcriptis complectebantur Prophetas fuiſſe, quia Synedrii magni aſſeſſores, quos à Deo inſpiratos novimus, illorum opera recognoſcebant. Verùm cùm publica Senatûs Judaici auctoritas ejuſmodi libros in Canonem librorum ſacrorum nunquam retulerit, mirum videri non debet Patres pleroſque non recepiſſe illos tanquam Divinos, ſed ut Apocryphos & dubiæ fidei, comparatè ſcilicet ad alios ſacri codicis libros qui certæ erant fidei. Idem enim illis non fuit liber dubiæ fidei qui ſpurius atque adulterinus, ut exiſtimare videtur Voſſius; ſed certa ab incertis hoc titulo ſignare voluerunt: aliàs libri iſti priſcis Patrum noſtrorum ſeculis in Eccleſia lecti non fuiſſent, ſi quid ſpurii & adulterini in illis deprehenſum fuiſſet. Minoris tantùm illi erant momenti quàm li-

bri ſacri, eoſque idcirco Eccleſiaſticos, potiùs quàm Divinos, Patres appellabant. *Legi quidem*, inquit auctor Expoſitionis Symboli quod
Ruffin. tribuitur Ruffino, *in Eccleſiis voluerunt, non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam.* Quâ etiam ratione eoſdem libros in ſuis cœtibus legit Eccleſia Anglicana. Non puto tamen quemquam hactenus cogitâſſe, ſi Voſſium excipiamus, de introducenda in Eccleſiam librorum Sibyllinorum lectione.

Novi quidem Patrum nonnullos librum qui inſcribitur Paſtor, multùm veneratos fuiſſe; Tertullianum quoque Enochi libellum
Tertull. quaſi Divinum obtrudere conatum; imò contendiſſe Judæos à contextu Scripturarum libros complures ſemoviſſe, qui Religionem Chriſtianam illuſtrabant. Cui etiam ſententiæ adhærere viſus eſt
Origenes. Origenes, qui in epiſtola quam ſcripſit Africano de hiſtoria Suſannæ, aſſerit Judæos multa à ſuis libris ſuſtuliſſe, ne legerentur illa à plebeiis hominibus. Verùm iſta & alia id genus, quæ perpaucorum ſunt, quæque ab iis proferuntur ut ſuæ potiùs hypotheſi quàm veritati ſerviant, communi Patrum ſententiæ apponi nequeunt.
Tertull. de habit. mul. Nam ipſe Tertullianus commune illud Eccleſiæ placitum verbis ſuis hoc loco videtur confirmare. *Scis*, inquit, *Scripturam Enoch non recipi à quibuſdam, quia nec in armarium Judæorum admittitur.* Itaque temporibus illis judicabatur iſtud Apocryphum, ſeu dubiæ fidei, quod Judæi in ſuum Canonem non admiſerunt. Aliud etiam
Origenes. ſentit aliis locis Origenes, quàm quod ſcripſit Africano. Verum hoc loco Suſannæ hiſtoriam & alia additamenta quæ præfert Græca LXX. Interpretum editio, non aliâ ratione tueri potuit, quàm recurrens ad libros Apocryphos, ac ſupponens Judæos in exſcribendis ſuis codicibus non paucos à plebeiorum cognitione removiſſe quæ in iſtis Apocryphis expreſſa fuerint. Didicerat forſan Origenes à Judæis, quorum frequenti commercio utebatur, Eſdram ejuſque ſocios non omnes qui tunc extabant libros in publicum edidiſſe, & hinc confici poſſe exiſtimabat, Græcos Interpretes ea ſumpſiſſe quæ in Hebræis codicibus non leguntur. Sed hæc ſententia à communi priſcorum Judæorum conſenſu recedit, qui perfectam & in omnibus accuratam contextûs Hebræi concordiam agnoverunt. Neque aliam ob cauſam inventa fuiſſe videtur ab Origene & aliis nonnullis, quàm ut veritas Hebraica cum Græcis exemplaribus, de quorum ſinceritate non parva erat dubitandi ratio, conciliaretur. His accedit, Origenem non tam ex ſua mente in hac ad Africanum epiſtola

lo-

loquutum fuiſſe, quam ut codices qui tunc in Eccleſiis legebantur, defenderet.

Objicit præterea doctiſſimus Voſſius, virum inexhauſtæ doctrinæ Clementem Alexandrinum ſcribere Apoſtolum Paulum remiſiſſe ad Sibyllas & Hyſtaſpis vaticinia, & commendaſſe eorum lectionem. *Clem. Alexand.* Si quæratur autem à Voſſio, ubinam hoc dixerit Paulus, ſtatim reſpondet ſufficere nobis debuiſſe hoc Clementem virum ſanctum & cum multis viris Apoſtolicis converſatum affirmâſſe: verùm ſi reſponſionis iſtius habeatur ratio, priſcos Eccleſiæ Patres ab omni prorſus errore immunes fuiſſe neceſſe eſt; quo nihil abſurdius fingi potuit. Nôrunt quippe qui aliquam rerum Eccleſiaſticarum cognitionem habent, quam vafrè priſci illi Patres, atque in primis Clemens Alexandrinus, cum Judæis ac Gentilibus diſputarint. Contendit etiam Voſſius, librum Enochi alioſque ſimiles libros fatidicos ex eo ſolùm rejiciendos non eſſe, quòd in Fragmentis aliquòt quæ ſuperſunt multa ſuperſtitioſa & magica contineantur, cùm Balaamus Magus & Incantator fuerit, qui tamen futura Chriſti myſteria manifeſtè prædixit: quaſi verò ea quæ de Balaamo in Scriptura referuntur, ad præſens inſtitutum trahi poſſent, & hoc exemplo libros quos non ſolùm mendaciis ſuperſtitionibuſque & fabellis refertos eſſe conſtat, ſed & ab impoſtoribus qui clariſſimorum virorum ementiti ſunt nomina, profectos tueri liceret. Eâdem arte febricitantium Judæorum ſomnia in Zohare, Rabboth & Midras ab eodem ſpiritu quo profectum eſt Euangelium, inſpirata fuiſſe auctor eſt Guilhelmus Poſtellus, qui affirmare veritus non fuit, ex doctrina Zoharis, tanquam quæ *à Spiritu ſancto & ſpiritualibus auctoribus pendet eductum eſſe Euangelium.* *Poſtell. de Orig. cap. 17.* *Chalæni*, inquit idem Poſtellus, *Syri*, *Indi*, *Chaldæi*, *Magi*, *Gymnoſophiſtæ*, *Ægyptii & Prophetæ eâdem ſunt origine.* A quo non multùm diſcedere videtur optimus Voſſius, cui auctor fuerim ut Zorobabelis etiam vaticinium, quod de Meſſia clarè loquitur, fuitque à Judæis ſermone haud impuro & prophetico editum, in fatidicorum ſuorum claſſe collocet. *Liber Zorobab.* Sed his valere juſſis, id quod noſtri eſt inſtituti perſequamur.

Præter hactenus allata de libris Apocryphis, animadvertendum eſt non ſolùm Judæos ſibi Canonem Scripturarum condidiſſe, ſed & ſuum quoque Canonem habere Eccleſiam, quæ auctoritate ſuâ communivit plures libros quos Judæi expunxerant. Ita Auguſtinus *Auguſt. lib. 18. de Civit. Dei, cap. 36.*

ſtinus aſſerit libros Maccabæorum non à Judæis, ſed ab Eccleſia pro Canonicis accipi: quod de duobus tantùm primis Maccabæorum libris intelligendum eſt: tertium enim Eccleſia non minùs quàm Synagoga reſpuit. Cui etiam ſententiæ videtur acceſſiſſe Hieronymus; etſi paſſim in ſuis operibus ſtrenuiſſimum Canonis

Ruffin.

Judaici defenſorem ſe præbeat. Ruffino enim objicienti, Hieronymum nullam Scripturæ Sacræ auctoritatem tribuiſſe in ſua Bibliorum editione Suſannæ hiſtoriæ, hymno trium puerorum ac Beli Draconis narrationibus, quas appellaverat fabulas, reſpondet

Hieron. lib. 2. Apolog. adverſ. Ruffin.

doctiſſimus Pater, non ſe quid ſentiret dixiſſe, ſed quid Judæi contra Chriſtianos dicere ſoleant explicaſſe. Dixerat tamen Hieronymus, Origenem, Euſebium, Apollinarium & alios Græciæ Doctores pro his viſionibus, quæ nullam Scripturæ auctoritatem præbeant, Porphyrio noluiſſe reſpondere. De libro quoque Judith hæc

Hieron. Præf. in Judith.

ſcribit idem Hieronymus: *Hunc librum Synodus Nicena in numero Sanctarum Scripturarum legitur computâſſe:* ad quæ hæc animadvertit

Eraſm. Schol. in hanc Præfat.

Eraſmus: *Non affirmat approbatum hunc in Synodo Nicena, ſed ait* legitur computâſſe. Revera Hieronymus Præfatione in librum Regum, tum Judith tum Tobiam in Canone eſſe negaverat. An contraria his

Hieron. Præf. in Tob. & Præf. in Judith.

locis loquitur Hieronymus, qui ſecum etiam in hoc diſſidere videtur, quòd eoſdem Tobiæ & Judith libros apud Hebræos inter Hagiographa legi affirmet, qui & jam alibi ſcripſerat hoſce libros non exſtare in Canone Judæorum, adeoque inter Apocrypha reponendos? Quæ ſint illa Hebræorum Hagiographa, de quibus his locis loqui-

Scalig. animad. verſ. in Chron. Euſeb.

tur Hieronymus, fatetur ſe ignorare Joſephus Scaliger, quia Hagiographa à Judæis longè ante Hieronymi ſeculum in Scripturarum Divinarum Canonem recepta fuerint. Sed in hoc decipi Scalige-

Huët. Demonſtrat. Evang. Prop. 4. de lib. Judith. Bath kol.

rum putat D. Huëtius, quòd nulla Hagiographa extra Canonem Hebræos habuiſſe cenſuerit, affertque adverſus Scaligerum famoſam illam *Bath kol*, ſeu *Filiam vocis*, cujus ope Judæi ſcriptiones Hagiographas & à Deo inſpiratas ediderint. Verùm mera ſunt otioſorum hominum ſomnia, quæ Doctores recutiti de *Bath kol* commenti ſunt. Deinde conſtat illos nunquam in ſuum Canonem recepiſſe libros Judith & Tobiæ. Itaque ficta ſunt ea quæ de duplici apud Hebræos Hagiographorum genere à D. Huëtio & aliis proferuntur, refellique poſſunt non ſolùm Joſephi & Hieronymi teſtimoniis, qui Tobiam, Judith alioſque libros Græcè editos, quos nunc Canon Eccleſiæ Romanæ comprehendit, neque Propheticis neque Hagiogra-

giographis à Judæis adſcribi palàm teſtantur; verùm etiam Judæorum recentiorum auctoritate, qui in recenſendis libris ſacris nullam planè illorum mentionem faciunt, ſed eos tantùm laudant tanquam ſcripta ſententioſa, quibus tamen nihil divini ineſſe crediderunt. Si igitur hàc noſtrâ ætate, imò jam priſcis Eccleſiæ ſeculis, inter Canonicos numerati fuerint, id tribuendum eſt Eccleſiæ judicio, non Synagogæ. Quare duplex Canon ſtatuendus eſt, Eccleſiæ ſcilicet & Synagogæ: à primo non malè dici poſſunt Eccleſiaſtici libri illi quos Eccleſia, non habitâ ratione Judaici Canonis, in ſuum Canonem voluit admitti & legi in ſuis cœtibus. Conſtat enim indè jam ab ipſis naſcentis Eccleſiæ primordiis legi & cani conſueviſſe in congregationibus fidelium libros hoſce, quos miratur Eraſmus hodie paſſim legi & cani in templis. Sed rem ita eſſe diſcere potuit Eraſmus ex libro Invectivarum Ruffini adverſus Hieronymum. *Eraſm. Schol. in Præfat. Hieron. in Dan.*

Hæc omnia egregiè illuſtrat Sixtus Senenſis ab initio Bibliothecæ ſuæ, ubi libros Scripturæ Sacræ in duas claſſes partitur. In prima eos recenſet, quos Protocanonicos ſeu Canonicos primi ordinis appellat; & hi ſunt qui ex communi tum Judæorum tum Chriſtianorum conſenſu extra controverſiam recepti ſunt: in altera autem claſſe eos reponit quos vocat Deuterocanonicos, ſeu Canonicos ſecundi ordinis, ***qui olim***, inquit, ***Eccleſiaſtici vocabantur:*** illi nimirum de quibus inter Catholicos aliquando fuit anceps ſententia, quique ſerò ad notitiam totius Eccleſiæ pervenerunt. Primi generis libris adſcribit in Veteri Inſtrumento eos ſolùm quos in ſuum armarium admiſit Synagoga; ad alterum verò genus revocat illos qui priſcis Eccleſiæ ſeculis inter Apocrypha ſcripta à pleriſque numerabantur; quibus etiam adſcribit volumen Eſther, quòd de illius auctoritate nonnulli Patres dubitaverint, uti jam annotatum fuit. Sola de auctoritate Hieronymi reſtat difficultas, qui contra Judæorum omnium fidem, imò & ſui ipſius teſtimonium ſcripſerit, libros Tobiæ & Judith apud Hebræos inter Hagiographa extare. Miror viros rei criticæ peritos non animadvertiſſe in Hieronymi Præfationibus in Tobiam & Judith legendum non eſſe *Hagiographa*, uti nunc legitur, ſed *Apocrypha*. Licet enim deſint codices manu exarati quibus lectionem hanc ſuffulciam, ipſamet Hieronymi verba illam manifeſtè oſtendunt. ***Librum utique Tobiæ***, inquit doctiſſimus Pater, ***quem Hebræi de catalogo Divinarum Scripturarum ſecantes, his quæ Hagiographa memorant manciparunt.*** Quis *Sixt. Senenſ. lib. 1. Bibl. S. Hieron. Hieron. Præfat. in Tob.*

non

non ſtatim deprehendat legi debuiſſe *Apocrypha*, non *Hagiographa*, cùm liquidò conſtet Judæos de catalogo Divinarum Scripturarum Hagiographa nunquam reſecuiſſe? Similis prorſus ratio eſt Præfationis Hieronymi in Judith, ubi etiam pro voce *Hagiographa* reponi debet *Apocrypha:* ſic enim in ea hodie legimus. *Apud Hebræos liber Judith inter Hagiographa legitur, cujus auctoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt minùs idonea.* Si idonea non eſt libri iſtius auctoritas ad res fidei ſtabiliendas, haud dubiè non eſt è libris Hagiographis, qui extra controverſiam Canonici & inſpirati apud Judæos habentur; ſed ex Apocryphorum numero, ſeu ſcriptorum qui ſunt dubiæ & incertæ fidei, quales exiſtimavit libros Judith & Tobiæ Hieronymus. Hactenus de Apocryphis, quæ quidem fuſiùs quàm poſtulabat inſtituti ratio, explicavimus. Sed rem diſputantium contentionibus valde implicatam enodare à propoſito noſtro alienum non duximus.

Satis non fuit eruditiſſimum Voſſium novos Prophetas finxiſſe veteribus longè oculatiores, novum jam librorum Scripturæ Sacræ ordinem hactenus inauditum procudit. Libri Moſis, ipſo auctore, quinque conſtituunt volumina, non verò unum, ut Judæis viſum eſt: & ut id à nemine poſſit vocari in controverſiam, novæ illius diſtributionis rationes evidentiſſimas profert. *Conſtat autem*, inquit, *vel ex ipſis ſacris literis, ut alias gentes, ita quoque veteres Hebræos non in codicibus, quod ſerum demum factum, ſed in voluminibus & continuatis pellibus libros ſuos deſcripſiſſe.* Quid neceſſe fuerit ut ad veteres Hebræos recurreret Voſſius minimè capio, cùm etiam ætate noſtrâ Judæi in libris qui Synagogarum uſui ſerviunt, ejuſmodi voluminibus utantur: nec ideo tamen Legem in quinque partiuntur volumina; ſed eam ex antiquo more, quem etiam Chriſti temporibus obtinuiſſe crediderim, unico volumine comprehendunt. Mox ulteriùs progreſſus vir doctus, affirmat ætate Aquilæ, quem vocat futiliſſimum Interpretem, Judæos, vel ipſum Aquilam, nequiſſimam & ineptiſſimam ſacrorum librorum diviſionem odio hebdomadum Danielis commentos eſſe, eoſque pervertiſſe ſenſus & ordinem Scripturæ, inducendo novam diſtributionem, Legis videlicet, Prophetarum & Hagiographorum. Utrùm nova librorum diſtributio, modò libri integri ſint, illorum ſenſum pervertat, judicent perſpicaciores. Verùm ne minutiora conſectari videar, dicò longè proba-
Aquila. bilius eſſe Aquilam in vertendis ſacris codicibus ſequutum fuiſſe ordinem

dinem librorum quem ætatis illius exemplaria Hebraica præferebant, cùm mutationis illius ratio nulla appareat. Sed id fecit, inquit Voſſius, odio Hebdomadum Danielis, quem rejecit extremo penè inter Hagiographos loco: quaſi verò Judæi non æquè fidem habeant Danielis de Meſſia vaticiniis, ac Chriſtiani. Miratur illorum ſimplicitatem Voſſius, qui Rabbinis credunt aſſerentibus *Cetuvim*, ſeu libros Hagiographos, Spiritus Sancti afflatu conſcriptos. *Si Rabbinos*, inquit, *conſulas, ridebunt, utpote gnaros quid per Spiritum Sanctum intelligant*. Cur jam factus Rabbiniſta Voſſius Rabbinos iſtos non laudavit, ut ex illis cognoſcamus quid per *Cetuvim* intelligant? Novi quidem Judæos de germana vocis illius ſignificatione inter ſe non convenire; etſi omnes ſentiant *Cetuvim* ſeu Hagiographos non minùs Divinos eſſe & Canonicos quam reliquos Veteris Inſtrumenti libros. Negotium iſtud ita explicat ſubtiliſſimus Abravanel. *Dicti fuêre* Cetuvim, *quia ſcripti fuêre in Spiritu Sancto: ſi verò ita ſit, nomen* Cetuvim *ad id inſtitutum non eſt, ut denotet ſermones hoſce ſcriptos fuiſſe in libro, non verò ex ore exceptos; verùm ut denotet ſcriptos fuiſſe in Spiritu Sancto & in illo gradu, neque fuiſſe cum ipſis Spiritum Divinum niſi in ipſa ſua ſcriptione in hac lingua & ſapientia.* Prophetiam in diverſos gradus dividi, quorum unus alterum ſuperet, affirmat R. David Kimchi: quos gradus ſubtiliùs explicat R. Moſes Ben Maimon. Sed valere juſſis ejuſmodi ſubtilitatibus, quæ ex Philoſophia Ariſtotelis & Averrois deſumptæ ſunt, conſtat Judæos hac in re cum Joſepho conſentire, quòd libri omnes qui extant in illorum Canone verè Divini ſint ac Prophetici quia ſcilicet à Prophetis conſcripti fuêre. Unde R. Don Joſeph Ben Jechaia, qui Commentariis ſuis Pſalmos illuſtravit, eoſque cum Patribus ſuis ad *Cetuvim*, ſeu Hagiographorum claſſem revocat, illos cum Lege Moſis comparat, maximamque inde colligit Pſalmorum dignitatem. *Idcirco*, inquit Magiſter iſte, *dignitas libri illius maxima eſt, quò ſequatur Legem Divinam, ejuſque formam ac perfectionem imitetur.* Illud confirmat Patrum ſuorum auctoritate, qui Pſalmos Prophetis ipſis videntur antepoſuiſſe, quandoquidem illos Moſis Pentateucho adjungunt. Itaque, fatentibus ipſis Rabbinis, neque Danielis neque Davidis minuitur auctoritas, etſi in Prophetarum claſſe non recenſeantur. Hæc enim eodem loco mox ſubjungit R. iſte Joſeph modò laudatus: *Neque mirum eſt librum Pſalmorum multa continere vaticinia de tempore Meſſiæ, cùm etiam in Spiritu Sancto interdum extent de rebus futuris vaticinia.* Hac ar-

[Margin notes:]

נקראו כתובים לפי שנכתבו ברוח הקודש

R. D. Kimchi, Præf. in Pſalm. Ramb. in More Nevok.

R. Don Joſeph Jechaia, Præf. in Pſalm.

te Judæi cum Chriſtianis facili negotio conciliabuntur. Quodque videtur dignum animadverſione, Talmudici Doctores librum Jobi volunt ab ipſo Moſe ſcriptum, qui tamen in claſſe *Cetuvim*, ſeu Hagiographorum, collocatur.

Talm. Baba batbra. Quis credat Voſſium è Rabbiniſta fieri Doctorem Talmudicum? Contendit Judæos, etiam fatentibus antiquis Rabbinis, multa ſacrarum literarum loca expunxiſſe, utilitate ſuadente, & verba & ſenſus immutâſſe. *Nihil à me*, inquit vir ille Talmudicus, *hic fingi cognoſcet, ſi quis Talmudicos adeat libros, in quibus pluribus locis hæc legas; Bonum eſt ut evellatur litera de Lege, & ut ſanctificetur nomen Domini.* Verùm non licet omnibus adire libros Talmudicos, uti doctiſſimo Voſſio. Crediderim decretum iſtud Talmudiſtarum rectè explicari poſſe verbis R. Moſis Ben Maimon, qui cum pleriſque Judæorum Magiſtris ita Legis Moſaicæ immutabilitatem defendit, ut quaſdam illius conſtitutiones Synedrii magni auctoritate ad tempus

Ramb. More Nev. part. 3. cap. 41. reſcindi poſſe exiſtimet. Aſſerit Magiſter ille Talmudicus, Deum quidem prohibuiſſe Deuter. 4. ne quid ad verbum ſuum adderetur, neque etiam quidpiam ex eo detraheretur; verùm permiſiſſe omnium temporum & ætatum ſapientibus, ſeu domui judicii magni, ſepes conſtituere ad judicia Legis ſtabilienda in rebus quibuſdam quas volunt innovare ad ſartam tectam conſervandam Legis auctoritatem: Deum præterea facultatem illis ſapientibus conceſſiſſe quædam præcepta Legis tollere, & quædam prohibita permittere in certa quapiam re & caſu, non autem in perpetuum. Hæc ſumpta ſunt ex Latina libri More Nevochim editione à Buxtorfio publicatâ. Similia his habet auctor libri cujus nomen Cozri, quique Hebraicè & Latinè etiam à Buxtorfio editus. Roganti enim Cozri, quomodo poteſtas illa innovandi quidpiam in Lege Divina ſtare poſſit cum verbis illis

Cozri. Deuteronomii, *Non ei addes, nec quidpiam ab ea detrahes;* reſpondet Judæus, hæc verba dici ſolùm de multitudine, ne quid ex ſuo ingenio innovet, ſapiatque ex ſua ſcientia; non verò de Senatoribus Synedrii magni, quia ſcilicet non unius fuit Moſis ſanctiones condere, ſed & aliorum quoque Prophetarum Sacerdotumque & Judicum, quibus idem Spiritus Dei interfuit. Is eſt, nî fallor, genuinus Talmudicæ doctrinæ ſenſus, quæ in everſionem verborum contextûs ſacri trahi non poteſt, cùm de tollenda litera, imò dictione necnon ſententia aliqua inter explicandum contextum illîc agatur, minimè verò de mutandis eradendiſque ejuſdem contextûs literis aut dictionibus,

Mo-

Morinus, à quo Iſaacus Voſſius id omne quod Rabbinologiam ſapit in ſuis operibus mutuatus eſt, poſtquàm nihil non commentus fuit ut oſtendat ſacros codices à Judæis deditâ operâ corruptos fuiſſe, demum B. Auguſtini ſententiam his verbis amplectitur: *S. Auguſtini ſententiam de libris Judæorum ab ipſis de induſtria non depravatis lubentes amplectimur.* A quo tamen ſe in eo diſcedere profitetur, quòd Auguſtinus actionem illam incredibilem judicaverit, quia fieri non potuit gentem tam longè latèque diffuſam conſpiraſſe in pervertendis codicibus tam multis & tam longè latèque diſperſis; ipſe verò Morinus Auguſtino perſpicacior contendit actionem iſtam *non modò Judæis eſſe credibilem, ſed etiam ab iis haberi alterum fidei fundamentum.* Utrùm autem illud à Morino firmis probationibus demonſtratum fuerit, non eſt hujus loci expendere: ſatis enim eſt oſtendiſſe Morinum, à quo in pleriſque dependet Voſſius, adduci non potuiſſe ut crederet Scripturæ Sacræ libros à Judæis de induſtria depravatos fuiſſe; etſi Talmudiſtarum de evellenda litera è Lege pronunciatum non ignoraverit. *J. Mor. lib. 1. Exerc. 1. cap. 6. Auguſt.*

Jam Voſſius relictis Talmudiſtis ad Græcos Interpretes venit, totuſque eſt in aſſerendo id omne quod ſupereſt linguæ Hebraicæ acceptum ferri debere LXX. Interpretibus; abſque illis ne unum quidem verbum rectè exponi poſſe; nullas omninò verſiones à Judæis, ſeu ad mentem Judæorum factas, bonas inveniri, quæ non ſint à LXX. deſumptæ Interpretibus; ubicunque ipſi deſeruntur, ipſam quoque ibi deſeri veritatem; demum ab illis Judæis petendam eſſe ſacrarum literarum interpretationem, qui florente & ſuperſtite etiamnùm linguâ Hebraicâ ſacros verterunt libros, ſed non ab iſtis Judæis qui Chriſtianæ fidei ſunt hoſtes, quique ſponte ſuâ fatentur ſe neſcire Hebraicè. Jam his ferè ſimilia pro evertendis hodiernis codicibus Hebraicis, & ſtabiliendâ veterum Interpretum auctoritate produxerat Joannes Morinus, quæ cùm à Ludovico Cappello, teſte in præſenti materia locupletiſſimo, quem haud immeritò plurimi facit Voſſius, graviſſimis argumentis caſtigata fuerint, malim verbis doctiſſimi illius viri, quàm meis, optimo Voſſio reſpondere. Primò itaque de Morino ait Cappellus, (nos verò de Voſſio) facile eſſe ignaræ plebi fumos vendere, & *ad populum phaleras* jactare. Deinde veniens ad LXX. Interpretes, negat contra Voſſii mentem, linguam Hebraicam fuiſſe illis vernaculam, quæ ſcilicet in captivitate Babylonica, à qua pluſquàm CC. annis diſtabant, deperdita fuerit. *Ludov. Capp. in Apol. adverſ. Boer.*

 Addit

Addit illos ex Chaldaicæ & Syro-Chaldaicæ, quâ Judæi tum utebantur linguæ affinitate, potuiſſe ſtudio, labore ac frequenti ſacrorum Scriptorum lectione atque diligenti examine linguæ Hebraicæ non mediocrem ſibi comparare ſcientiam. Multa etiam potuiſſe illos ad linguæ illius & ſacrorum librorum intelligentiam ex Patrum ſuorum traditione habere neceſſaria *At eos*, inquit Cappellus, *omnia vidiſſe, omnia intellexiſſe, nullibi lapſos eſſe aut allucinatos nemo dixerit, niſi qui Hebraicè nihil ſcit, & qui eorum tranſlationem cum Hebræo textu non contulit, etiam in iis locis in quibus illi non ſecus quàm nos hodie legerunt, ubi videre eſt frequentes eorum pueriles & pudendos lapſus, ſæpè lapſus à genuina vocum & phraſeon ſignificatione, & ſacrorum Scriptorum mente atque ſcopo.* Hæc & alia ejuſdem generis plurima Criticæ ſuæ Sacræ inſeruerat Cappellus, quæ expungi curavit Morinus, quia ad illius palatum non faciebant. Illa autem ſumpſimus ex ſermone apologetico ejuſdem Cappelli adverſus Bootium. Quid autem ad hæc reſpondeat Voſſius non video, cùm & ipſe noverit Cappellum ad ſcribendum opus ſuum Criticum non acceſſiſſe animo à Rabbinis præoccupato. Imò Semi-Rabbini iſti quos ſæpius traducit Voſſius, de Cappello ejuſque libro graviſſimè conqueſti ſunt. Audiamus iterum verba ejuſdem viri docti & in hoc ſtudii genere exercitatiſſimi, quibus diverſum planè & à Voſſii ſententia alienum fert judicium de verſionibus illis quæ poſt LXX. Interpretes ex Hebræo factæ ſunt. *Tribuatur ſanè veteribus illis tranſlationibus*, ait Cappellus, *ſua cuique laus, gloria & honor ob earum antiquitatem & perpetuum Eccleſiæ uſum; at ne tamen ubi manifeſtò vitioſæ ſunt, aut mancæ & imperfectæ, præponatur earum vitium ipſi originariæ veritati atque authentico textui, neve præferantur illæ perversâ quâdam & iniquâ ac jurgioſâ & contentioſâ prorsùs invidiâ, aut potiùs damnandâ quâdam κακοηθείᾳ, aliis longè melioribus atque accuratioribus tranſlationibus.* Potuit igitur melior & accuratior fieri ſacrorum codicum tranſlatio, auctore Cappello, quàm ſit Græca illa LXX. Interpretum verſio. His & alia complura poſſent adjici, quibus in præſentia ſuperſedeo, ne ſim moleſtus. Deinde cùm Cappellus non ſit ex eorum hominum ſecta quos facetiſſimus Voſſius appellat *aſellos caſſos lumine & intellectu, togulâ cinctos Profeſſoriâ, pro clypeo geſtantes Biblia Maſorethica cum omnibus ſuis punctis*, facilè crediderim eum ſine ullo negotio ad viri tam eximii ſententiam de Græca LXX. Interpretum verſione acceſſurum.

Ludov. Capp. in Apol. adverſ. Boot.

Voſſ. in Epiſt. ad Andr. Colv.

Iterum inſtat Voſſius, contenditque omnes Judæos qui Chriſti præ-

præceſsêre tempora agnoviſſe hanc ſolam verſionem velut legitimam; uſque ad tempora Aquilæ nullam aliam lectam fuiſſe in omnibus Judæorum Synagogis præter illam LXX. Interpretum, ut in Ægypto, Aſia & reliqua Syria, ita quoque in Judæa à temporibus nimirum Alexandri Magni, nullam præter Græcam auditam fuiſſe linguam, in urbibus præſertim oppidiſque; ne in Hieroſolymitanis quidem Synagogis aliam præter Græcam perſonuiſſe linguam; ſi Hebræa prælegeretur Scriptura, acceſſiſſe interpretationem Græcam. Quot verba protulit Voſſius, tot effudit commenta. Primò enim ante conditam LXX. Seniorum verſionem ab Eſdræ temporibus conſtat non aliam in Judæorum Synagogis lectam fuiſſe Scripturam quàm contextum Hebraicum. Non enim ita linguæ ſuæ obliti fuêre Judæi in exilio Babylonienſi, quin illa penès Prophetas, Sacerdotes ac viros principes remanſerit, uti rectè monuit Joſephus Albo *R. Joſ. Albo.* præſtantiſſimus Judæorum Theologus: & id haud invitus agnoſcet Voſſius, qui putet LXX. Interpretes ſacros vertiſſe libros florente & ſuperſtite etiamnum Hebraicâ linguâ. Jam etiam poſt conditam LXX. Seniorum tranſlationem ſaltem in aliquot Synagogis lectum fuiſſe contextum Hebræum, nec diffiteri poterit vir doctus, qui ſcribat Fl. Joſephum Legem Moyſis in Synagoga Hebraicè interpretatum eſſe, hiſtoriam belli Judaici, antequàm Græcè ſcriberet, linguâ Hebræâ edidiſſe; quo argumento refellit Voſſius illos qui *Voſſ. in Caſtigat. ad Obj. Horn.* objecerant neſciſſe patrium ſermonem, neque unquam codicem Hebraicum inſpexiſſe, quibus opponit ipſamet Joſephi verba, qui *Joſeph. in fin. Antiq.* ſcribat excelluiſſe ſe in diſciplinis patriis præ cæteris Hebræis, Græcam verò linguam non niſi per Grammaticam addidiciſſe, accuratâ verò pronunciandi ratione caruiſſe. Ergo etiam teſte ipſomet Voſſio qui pugnantia loquitur, non modò vilis popellus & ii ſolùm qui rure & in pagis verſabantur dialecto utebantur Syriacâ; ſed & viri principes, inter quos Joſephus, qui linguam Hebraicam, aut magis Syriacam, vocat ſermonem patrium, cujus pronunciandi ratio, quia erat paulò horridior, teſtatur ſe pronunciare vix potuiſſe Græcum ſermonem, qui Hebraico, ſeu Syriaco, longè politior erat. Si lingua Græca in urbibus & oppidis erat vernacula, cur Joſephus qui rure & in pagis educatus non fuerat, hanc per Grammaticam didicit? Sileo Chriſtum & Apoſtolos Hieroſolymis Syriacè loquutos, uti manifeſtum eſt ex libris Novi Teſtamenti. Quare figmentum eſt quod aſſerit Voſſius de Hieroſolymitanis Synagogis,

in quibus non alia audita fuerit lingua quàm Græca. *Quod ſi*, inquit vir doctus, *Hebræa prælegeretur Scriptura, accedebat interpretatio Græca; à ſolis quippe doctis intelligebatur vetus Hebraica lingua.* Mirus ſanè ratiocinator Voſſius, qui ex eo quòd docti ſolùm linguam Hebraicam intellexerint, concludit etiam Hieroſolymis acceſſiſſe Græcam interpretationem. Longè veriùs dixiſſet, his locis ubi lingua Syriaca apud Judæos erat vernacula, acceſſiſſe lectioni Hebraicæ ſacri contextûs interpretationem Syriacam; in iis verò locis ubi apud Judæos vigebat ſermo Græcus, acceſſiſſe Græcam interpretationem. Sic etiam Hieroſolymis in Synagoga Alexandrinorum qui Græcè loquebantur, non dubito quin ſacer contextus primò Hebraicè pro antiquo Synagogarum uſu non lectus fuerit, deinde Græcè ab aliquo interprete ex antiquâ etiam conſuetudine Judæorum, qui inde jam à reditu exilii Babylonici, poſtquàm lingua Hebraica deſiit eſſe vernacula, ſibi præpoſitos habuerunt Interpretes qui verba Hebraica in patrium ſermonem converterent, ut ab omnibus etiam plebeiis intelligerentur. Quo ſenſu exponenda eſſe Juſtiniani verba putaverim, quibus probant viri docti priſcis temporibus in Synagogis Judæorum qui vulgò Helleniſtæ appellantur, lectam fuiſſe publicè Græcam LXX. Interpretum verſionem. Si enim verba Novellæ Juſtiniani penſiculatiùs conſiderentur, manifeſtum erit in iſtis Synagogis Græcam tranſlationem veniſſe tantùm in auxilium contextûs Hebraici & velut illius interpretationem, quomodo Hieroſolymis aliiſque locis vicinioribus lectioni Hebraicæ adjungebatur interpretatio Chaldaico-Syriaca. Minimè tamen reluctans agnoſco cum Voſſio, etiam in Judæa linguam Græcam aliquâ ratione obtinuiſſe, maximè apud viros primarios & magiſtratus, ita tamen ut ſermo Chaldaico-Syriacus, quem eorum Majores è Babylone reportaverant, prævaluerit: & ut ita credam non ſolùm adducor Joſephi auctoritate, ſed & compluribus Novi Teſtamenti teſtimoniis, ex quibus liquidò conſtat Chriſtum & Apoſtolos Syriacè loquutos fuiſſe. Verùm de his infrà iterum locus erit differendi. Sunt & alia quædam quæ in opuſculum ſuum de Sibyllinis Oraculis adverſus Judæos eorumque codices Voſſius conjecit: verùm cùm ea rurſus inculcet vir doctus in Reſponſione ſua ad Objecta nuperæ Criticæ, ſatiùs erit iſta omnia in unum collecta expendere. Videndum itaque an hac in parte felicior ſucceſſus ei fuerit.

Juſtin. Nov. 146.

Voſſ. in Reſp. ad Obj. nup. Crit.

Primâ fronte laudat Voſſius auctorem Criticæ Sacræ, quam Simonio

monio tribuit, quòd priſci Interpretes, LXX. ſcilicet & Cappelli Obſervationes, ei placuerint. Diligentiam quoque ejuſdem Simonii, ſeu potiùs patientiam, in evolvendis Rabbinorum ſcriptis laudat & admiratur: ſed quòd illorum expoſitionibus traditionibuſque ſolo auditu propagatis aliquid ſolidi exiſtimet ſubeſſe, & quidem tantum, ut eas ſæpè non dubitet LXX. Interpretum præponere verſioni, in eo ſe cum illo conſentire non poſſe palàm profitetur; nec putat quemquam cordatum cum Simonio hac in parte conſenſurum. Cordatus tamen eſt Cappellus ille quem tanti facit Voſſius, & quidem meritò; at in hoc de quo agitur negotio ne tantillum quidem Simonius diſceſſit à Cappello, qui Morinum ejuſque ſimiam Voſſium perſtringit tanquam homines intemperantes, qui perverſâ quâdam & damnandâ κακοζηλίᾳ antiquas tranſlationes aliis longè accuratioribus præferant. In hoc præterea Voſſio diſplicet Simonius, quòd ſcripſerit Hieronymum rectè aliquando receſſiſſe ab antiquis Interpretibus, quaſi verò antiqui illi ab omni prorſus errore immunes extitiſſent. Neque etiam in hoc Cappellum deſeruit Simonius: ubi enim Cappellus loco jam ſuprà laudato pueriles lapſus in Græca LXX. Interpretum verſione haud infrequenter deprehendi annotavit, hanc & Hieronymianam inter ſe comparat, præfertque Hieronymianam, utpote quæ meliorem ſenſum pariat; ac demùm iſta ſubjungit: *Sexcenta poſſent, imò innumera ejuſmodi proferri loca, in quibus ex eadem cum hodierna planè lectione Hieronymus longè aliter & feliciùs multo mentem ſacrorum Scriptorum expreſſit, quàm LXX. quia nempe eorum laboribus & tranſlatione adjutus & aliorum, Aquilæ nimirum, Symmachi, Theodotionis, &c. verſionibus ſublevatus, illorum hominum σφάλματα, ceſpitationes, allucinationes & aberrationes deprehendere potuit.* Nec aliud profectò de Hieronymo ſentiunt qui Græcæ & Hebraicæ eruditionis habent aliquid, ſi unum excipiamus Voſſium, qui exemplo Ruffini Hieronymum Judaicò & à Rabbinis præoccupato animo ad cudendam novam contextûs Hebraici verſionem acceſſiſſe exiſtimat. Dudum evanuit, auctore inprimis Hieronymo, illa Græcorum Interpretum Prophetia quam Majores noſtri nimium venerati ſunt. Verùm ad id quod è re noſtra eſt redeamus.

Ludov. Capp. in Apol. adverſ. Buxtorf.

Recentium Rabbinorum expoſitionibus & eorumdem traditionibus ſolo auditu propagatis nihil ineſſe ſolidi contendit Voſſius, eo præſertim adductus argumento, quòd traditiones quæ ſolo auditu propagantur, raròſolent ad duo vel tria perſtare ſecula. Si res ita ſit, quâ

quâ ratione fieri potuit ut LXX. Interpretes poſt deperditam à duobus ſeculis linguam Hebraicam, ſacri codicis verſionem fecerint in omnibus abſolutam, qualem fingit Voſſius? Dicet haud dubiè nihil hac in re mirabile eſſe, cùm illi Prophetæ fuerint. Sed cuinam credemus, an Voſſio affirmanti Græcos Interpretes fuiſſe Prophetas, an Hieronymo neganti? Verùm, inquies, Semi-Rabbinus eſt Hieronymus, qui novam & Judaicam contra communem Eccleſiarum conſenſionem auſus eſt tranſlationem cudere. At Sibylliſta eſt Voſſius, qui novos Prophetas & Fatidicos hactenus incognitos commentus eſt. Judaica illa & Rabbinica Hieronymi verſio ſuos habet approbatores, & quidem innumeros, eoſque pietate & eruditione conſpicuos. Nemo autem eſt ætate noſtrâ qui ſententiam Voſſii de unica LXX. Interpretum verſione recipienda amplectatur, ſi demas quoſdam Socini diſcipulos, qui avidè illius opinionem arripiunt. Juvat rem ipſam penitiùs introſpicere, naturamque traditionis cui contextûs Hebraici lectio innititur manifeſtam facere.

Res quidem Religionis, maximè quæ ad doctrinam à ſenſibus paulò remotiorem pertinent, unius traditionis ope abſque ſcriptis per plura ſecula vix ſervari poſſe facilè conceſſerim. De rebus verò quas vocant diſciplinæ & ceremoniarum, diverſum planè ferri debet judicium, quia ſcilicet res iſtæ ferme quotidie in uſum veniunt. Hoc potiſſimùm traditionis genus priſci Eccleſiæ Patres ſuis ſuffragiis approbant. Jam dico eamdem omnino eſſe linguarum rationem, quæ licet emortuæ nec ampliùs vernaculæ ſint, adhuc apud Doctores obtinent, vigentque in Scholis. Ad hanc traditionis ſpeciem revocamus linguæ Hebraicæ apud Judæos traditionem. Ex hac proculdubio factum eſt, ut etiam hodiernis temporibus Samaritæ eoſdem Legis Moſaicæ codices habeant atque Judæi, ſi paucula excipias. Demum ex illa quoque traditione ortum, ut Judæi non modò Orientales & Occidentales de contextûs Hebraici lectione inter ſe conſentiant; ſed & illi qui *Carraim* apud illos nomen ex eo reportarunt, quòd, rejecto Talmude aliiſque traditionibus parùm conſtantibus, Scripturæ adhæreant, & cum reliquis Judæis de ratione legendi ſacri codicis in omnibus concordent. Explodenda igitur non eſt temerè traditio illa quam Carræi, qui pleraſque Judæorum traditiones reſpuunt, integram amplexati fuêre. Huc quidem multa poſſem congerere ſumpta ex Judæorum libris, quibus probant Majores ſuos inde jam à Zorobabelis & Eſdræ temporibus Scholas habuiſſe,

buiſſe tum apud Babylonios, tum apud Hieroſolymitanos; ſed his & aliis ejuſdem generis prudens ſuperſedeo, quòd non ſint ad palatum doctiſſimi Voſſii, cui Rabbinologia multùm diſplicet. Non ignoro complures Judæos, illos maximè qui ſunt è claſſe Grammaticorum, exiſtimare non ſolùm ſacros codices in exilio Babylonico variè diſtractos ac miſerè depravatos fuiſſe, uti ſentiunt RR. Kimchi & Ephodæus, ſed & linguam fere deperditam. Et cum his conſentiunt etiam Judæi qui ſunt è ſectæ Carræorum. Ita enim ſcribit de hoc argumento Aaron Ben Joſeph, doctiſſimus Carræus. *Exules fuerunt Iſraëlitæ ex terra ſua in aliena, obſignataque eſt viſio ac Prophetia, parumque abfuit quin lingua Hebraica deperdita fuerit. Surrexerunt ſapientes Iſraëlitæ quibus Deus addidit Spiritum, & pertractarunt Scripturam quæ apud nos libros XXIV. complectitur.* Ex quibus manifeſtum eſt linguam Hebræam antiquitus omnino ſepultam non fuiſſe, etſi poſt reditum Judæorum è Babylone Hieroſolymis non ampliùs vernacula fuerit; ſed à Legis tantum Doctoribus conſervata. Sic dicitur Eſdras Scribæ peritiſſimi munus præſtans legiſſe ex pulpito Legem *coram multitudine virorum & mulierum.* Ex eo potiſſimum tempore ſuos ducunt Paraphraſtas Judæi, qui Legis verba ſermone patrio exponerent ut ab omnibus intelligerentur; nec aliunde ſuam duxiſſe originem crediderim Græcam LXX. Interpretum verſionem, de quibus poſteà mira commenti ſunt Judæi; eorumque ſomnia tam avidè arripuit Voſſius, ut exiſtimaverit illos ſolùm à Chriſtianis audiendos eſſe. Tùm in Synagogis & Scholis locorum ubi lingua Græca erat vernacula, lecta eſt Græca illa Judæorum Alexandrinorum tranſlatio, quæ in brevi temporis ſpatio ad reliquos Judæos qui Græcè loquebantur pervenit, quòd lingua Græca eſſet lingua dominantium. Non ideo tamen relicta eſt contextûs Hebraici lectio, ad cujus duntaxat auxilium veniebat Græca interpretatio. Neque id diffitebitur Voſſius, qui aſſerat Joſephum & Philonem, qui erat Alexandrinus, Hebraicè doctos fuiſſe. Quandonam igitur periit lingua Hebraica? An tempore Aquilæ, quem futiliſſimum vocat Interpretem Voſſius? Verum ipſe etiam agnoſcit, Origenis tempore Alexandriæ, & Hieronymi ætate Tiberiade, celeberrimas fuiſſe linguæ Hebraicæ Scholas. Conſervatas autem fuiſſe poſt Hieronymum Tiberiadis Scholas, nemo ignorat, ex quibus tandem Criticorum illorum familia, qui vulgò Maſorethæ appellantur, nata eſt. Maſoretharum autem nomen obtinuerunt, quod Maſoram, ſeu legendi contextûs Hebrai-

Aaron Ben Joſeph. Præfat. Comm. in Pentat.

במעט היתה לשון עבר נשכחת מהם וגו'

Nehem. cap. 8.

ei traditionem; ab omnibus Judæis tunc receptam beneficio notarum quarumdam, ſeu punctorum vocalium, intra certos limites clauſerunt. En traditio Judaica, cui plurimum quidem tribuit Simonius; ſed à qua non totus dependet, cum non parvi etiam faciat traditionem, ſeu lectionem contextûs Hebraici, quam Græci Interpretes ſequuti ſunt. Imò eam interdum Maſorethicæ præferre non dubitat, quia ſcilicet neque à Græcis Interpretibus, uti Voſſius; neque à Latino, uti plerique Eccleſiæ Romanæ Theologi; neque à Judæis, ut turba Proteſtantium, præoccupato ad ſcribendum animo acceſſit.

Verùm, inquit optimus Voſſius, Judæi Chriſtiani nominis ſunt inimici, adeoque ab iſtis peti non debuit ſacri codicis lectio. Quaſi verò ars aliqua ab aliis ſumi poſſit, quàm ab illis qui artem illam tractant. Sed iterum inſtat Voſſius, fateturque lectionem hanc à Judæis quidem petendam eſſe, verùm à priſcis illis qui Chriſti tempora præceſſerunt; minimè verò à recentioribus Rabbinis, qui illam penitus ignorant. Et in hoc etiam cum Voſſio conſentit Simonius, quòd traditionem lectionis Hebraicæ ſumat quoque ab illis antiquis Judæis; in hoc verò ab eo diſcedit, quòd non ab iis ſolùm, ſed & ab Aquila, Symmacho, Theodotione, Hieronymo aliiſque omnibus Interpretibus ſacrarum literarum hauriendam illam eſſe putaverit: quia nimirum ars quælibet ex uno aut altero perfici nequit, ſed ex omnibus ſimul collectis. Nullius Magiſtri legibus addictum ſe profitetur Simonius; negat ex vulgaribus Grammaticorum regulis perfectam haberi poſſe linguæ Hebraicæ cognitionem, quia ſunt ſpecialiores, & intra anguſtos nimiùm præceptionum limites clauduntur. Cenſet præterea ad vetuſtos recurrendum eſſe Interpretes exemplo Hieronymi, qui non modo ætatis ſuæ Magiſtros conſuluit; ſed & modò LXX. Interpretes, modò Aquilam, modò Theodotionem & quemlibet alium ſequitur, cujus interpretatio ſibi videatur commodior. De nova inſtituenda verſione, etiam ætate noſtrâ, quæ cæteras omnes ſuperet, non deſperat. Neque enim verum eſt, ut ſæpius inculcat Voſſius, unum duntaxat Hieronymum à LXX. Interpretibus recedere auſum fuiſſe. Imò reliquos Patres ſæpius videas ad Aquilæ, vel Theodotionis, vel Symmachi verſiones recurrere, quòd hæ meliorem interdum ſenſum pariant. Longiùs profectò recedunt à Voſſio, qui putet ſublatis LXX. Interpretibus ſimul quoque tolli omnem quæ ſupereſt linguæ Hebraicæ cognitionem; abſ-

que

que illis ne unum quidem verbum rectè exponi poſſe; Aquilam & alios Interpretes peccâſſe ubicunque à vetere receſſerunt verſione; illum futiliſſimum eſſe Interpretem, qui ex Græca tantùm LXX. Seniorum tranſlatione Hebraicè doctus non novas poteſtates vocibus Hebraicis affinxerit, ſed eas ſolùm retinuerit ſignificationes à Græcis illis interpretationibus poſitas, diverſo tamen ordine, & alias notiones aliis locis accommodans. Iſtum tamen Aquilam, cujus verſionem plenam futilibus vocabulis affirmat Voſſius, haud infrequenter laudavit Origenes, qui de Aquila loquitur tanquam de homine qui verborum proprietates inveſtigans, eorumque ſignificationibus diligenter inhærens, eadem aptiſſimè interpretari ſtuduerit. Ὁ κυριώτατα ἑρμηνεύειν φιλοτιμούμενος Ἀκύλας. Si autem eaſdem Aquila linguæ Hebraicæ notiones diverſis locis diversâ tantùm ratione applicuerit, expendenda ſunt illa loca, judicandumque an rectè ab illis Interpretibus diſceſſerit. Conſtat Hieronymum aliquando prætuliſſe Aquilam LXX. Senioribus, quòd hi Judæis favere ſibi viderentur. Similiter Origenes putavit Aquilam locis compluribus dictiones contextûs Hebraici convenientiùs expreſſiſſe quàm LXX. nec ab eo diſſentit Theodoretus. Commentum igitur eſt quod fingit Voſſius, inter omnes ſcilicet antiquos Chriſtianos neminem fuiſſe cui non majus Hebraicæ veritatis lumen affulſerit, quàm omnibus ſeculi noſtri Rabbinis & Semi-Rabbinis Chriſtianis: nam ut optimè à Ludovico Cappello annotatum fuit, nihil eſt ſimul cœptum & perfectum. Septuaginta Interpretum tranſlatio ab Aquila, Symmacho, Theodotione & ab Hieronymo emendata eſt, & quotidie emendatur, non ſecus ac Hieronymiana, à viris Græcè & Hebraicè doctis. Illa reliquis Scripturæ Sacræ verſionibus in eo ſolùm præſtat, quòd prima ſit omnium tranſlationum, à qua proinde qui poſtea ſequuti ſunt Interpretes non pauca ad inſtituti ſui rationem hauſerint. Nec dubito quin Philonis tempore, Alexandriæ aliiſque locis ubi floruit lingua Græca, dictionum Hebraicarum Lexica extiterint ſumpta ex verſione LXX. Interpretum. His etiam adjutum fuiſſe Aquilam in cudenda nova ſua tranſlatione non inficias ierim: ſed ut credam illum qui ab Origene, Hieronymo aliiſque Patribus diligentiſſimi Interpretis cognomentum reportavit, Judæos ætatis ſuæ non conſuluiſſe, vix adduci poſſum; & ut ita ſentiret Voſſius non aliunde permotus fuiſſe videtur, quàm ex præſumpta opinione, ſolos nimirum audiendos eſſe LXX. Interpretes, quibuſcum

Origen. Comm. in Cap. 1. Geneſ.

linguæ Hebraicæ cognitio ſepulta fuerit. Id omne quod in Aquilam regerit Voſſius, de Hieronymo etiam dici poteſt, quem tamen conſtat Doctores Judæos ætatis ſuæ in condenda verſione ſua ex Hebræo in Latinum ſæpius conſuluiſſe, imò & ab iſtis ſæpius quàm à Græcis Interpretibus dependere voluiſſe. Ubique enim teſtatur in operibus ſuis Hieronymus, ſe à doctiſſimis Judæorum Magiſtris ætatis ſuæ inſtitutum fuiſſe. Similis eſt prorſùs Aquilæ ratio, quem contentioſum aliquando appellat Interpretem idem Hieronymus, quòd dictionibus Hebraicis preſſiùs adhærens, verba potiùs quàm ſenſum exprimat. Unde illum κακοζηλίας quidem, ſeu pravæ affectationis accuſat, minimè verò ignorantiæ; cùm hanc potiùs affectationem tribuat Origenes nimiæ illius diligentiæ. Verùm his diutiùs quàm par erat immorati ſumus.

Nunc ad alia tranſit Voſſius. Negat Scripturæ ſenſum erui poſſe ex codice muto, quem nec legere, nedum intelligere quiſquam ſciat, utpote trunco mediâ ſui parte, nec aliis, quàm quas Chriſtianæ fidei inimici appoſuêre, inſtructa vocalibus. Satis non fuit Interpretes ſacri codicis traduxiſſe, nunc ipſoſmet codices accuſat Voſſius. Paſſim & uſque ad nauſeam in opuſculo objicit mutum eſſe codicem Hebræum; quaſi verò LXX. Interpretum temporibus minùs mutus fuerit quàm ætate noſtrâ. Hæc eſt nimirum Orientalium ſcribendi ratio, ut ſectentur compendia; neque illud vitium magis cadit in ſermonem Hebraicum quàm in Arabicum, Chaldaicum & Syriacum, quorum etiam ſcribendi ratio compendiaria eſt. Exemplarium quibus uſi ſunt LXX. Interpretes melior non fuit conditio; verùm erat apud Hebræos, ut & apud reliquos Orientales, certa quædam legendi ratio uſu confirmata, maximè apud Magiſtros, qualis etiam nunc extat. Nam etiam poſt inventa puncta vocalia plerique Orientalium libri abſque iſtis editi ſunt; neque tamen minùs eos legunt qui eorum linguas callent, quàm ſi punctis omnibus inſtructi editi fuiſſent. Samaritæ codicem ſuum ejuſmodi punctis nunquam onerârunt, imò neque ea exhibent Judæorum exemplaria, ſeu volumina, quæ publico Synagogarum uſui inſerviunt. An ideo iſti codices muti ſunt? Suas quoque habent vocales Judæi quæ ab iſtis punctis minimè dependeant, ut & ipſe Voſſius non diffitetur: verùm iſtas Scribæ pro arbitratu ſuo modò adjiciunt, modò omittunt. Quare optimè animadvertit ſapiens Aben-Eſra, vanum eſſe hac in parte Maſoretharum laborem,

qui

qui nimis anxiè annotant quoties dictio aliqua plenè ſcribatur, & quoties deficiat; id eſt, quandonam cum ſuis vocalibus repræſentetur. *Scriba*, inquit doctus Aben Eſra, *interdum ſcribendo exprimit dictionem plenam, interdum verò deficientem, idque causâ compendii.* Si quis tum antiquos tum recentiores Interpretes inter ſe conferre voluerit, deprehendet ex illa vocalium præſentia vel abſentia aliquid diverſitatis in contextu transferendo contigiſſe. Neque etiam hodie hac in parte conſentiunt ſecum invicem Judæorum Magiſtri, uti compluribus oſtendit Simonius, qui non ob hanc cauſam de Judæorum codicibus detrahit; ſed vitium illud, ſi quod ſit, in linguarum Orientalium naturam rejicit. Hâc arte Doctores Mahumetani lectionem Alcorani adjectis ejuſmodi notis, ſeu punctis vocalibus, conſtantem fecerunt, ne in varias partes pro cujuſque arbitrio trahi poſſet. Laudanda eſt profectò Judæorum hac in parte diligentia, qui punctorum beneficio ſacrorum codicum lectioni in poſterùm conſuluerunt. Certum eſt in qualibet ætate fuiſſe Maſoram aliquam ſaltem apud linguæ Hebraicæ Doctores aſpectabilem, quia ſemper certa fuit contextûs Hebraici legendi ratio; etſi illa nonnihil pro diverſis ætatibus variaverit, ut ex diverſarum tranſlationum collationibus licet judicare. Quare totum iſtud negotium nunquam videtur intellexiſſe Voſſius, qui ſcribat propter vocalium defectum eò miſeros Judæos redactos fuiſſe inſcitiæ, ut ne legere quidem ſcirent, niſi Hebraica verba Græcis expreſſa literis adſcriberentur, quibus vocalium reſarciretur defectus. *Hunc ſcribendi morem*, inquit, *à Judæis acceptum, in Tetraplis & Hexaplis ſequutus eſt Origenes, Hebraicis & Samariticis opponens eadem Hebraica & Samaritica Græcis expreſſa literis, additis tantùm vocalibus, ut commodè legi poſſent.* Mira ſanè hoc loco, ut & alibi paſſim, commentus eſt doctiſſimus Voſſius: ut enim ſileam merum illud eſſe figmentum quod affert de contextu Hebræo qui literis Samariticis inſertus fuerit Hexaplis Origenis, nemo ſanus exiſtimaverit Origenem hauſiſſe à Judæis rationem exprimendi contextûs Hebraici Græcis literis; verùm ipſe potiùs, ut linguæ ſuæ hominibus ſe accommodaret, verba Hebraica primùm Hebraicis literis, deinde Græcis characteribus expreſſit, ut etiam Hebraica legere poſſent qui nihil ſcirent Hebraicè. Judæi ſiquidem illis temporibus, ut & hodiernis, contextum ſuum abſque punctis voca-

Aben Eſra, Præf. in Pentateuch.

vocalibus facili negotio legebant, nec aliis adjuti literis quàm Hebraicis non ſolùm Rabbinorum libros legunt, ſed & alia quælibet opera diverſis ſermonibus concepta. Sic habent Bibliorum verſiones Græcas & Hiſpanicas non Græcis & Hiſpanicis exaratas characteribus, ſed Judaicis, quarum ſpecimina aliquot hic ſubjiciam, ut peritiores inde judicent, an ita miſeri ſint Judæi, ut linguæ ſuæ dictiones exprimere nequeant niſi externarum linguarum characteribus; cùm & ipſi aliarum gentium linguas Judaicis literis haud infeliciter exprimant. Ita in Græca Pentateuchi interpretatione à Judæis Conſtantinopolitanis editâ, legimus Hebraicis literis, או קירויש ὁ Κύριος, או תאוש ὁ Θεός, פרוש ποιῶς, טו אורוש τὸ ὄρος, אקיני ἐκείνη, קי καὶ, & alia ejuſdem generis innumera, quibus Judæi quidem puncta vocalia adjiciunt, ſed quæ videntur inutilia; cùm etiam ſine his vix aliter legi poſſint. Eadem planè ratio eſt ſermonis Hiſpanici, à quo puncta quoque vocalia poſſint abeſſe ſine ullo germanæ lectionis detrimento: quo pacto legimus, אין איל מונטי *En el monte*, אשטאר *Eſtar*, ויאידי אה דילנטי די ווש א לה טיירה *Veedi à delante de vos à la tierra*, איל גרנדי ריאו *El grande rio*, אי ואישטריש פדריש *A vueſtros padres*. Ex his manifeſtum eſt linguam quoque Hebraicam ſuis non carere vocalibus: poſſemque huc congerere alia diverſarum linguarum ſpecimina Judaicis expreſſa characteribus ſine ullis punctis vocalibus, quæque ope literarum in primis אוי, ſeu *Aleph, Vau & Jod*, quas vulgò lectionis matres Judæi appellant, facilè & promptè leguntur. Contigit tamen ut Scribæ pro ſuo arbitrio, uti jam annotatum fuit, haud infrequenter vocales iſtas prætermiſerint: unde tandem orta eſt non minima inter codices Bibliorum manu exaratos diſcrepantia, quæ adhuc conſpicitur in exemplaribus optimæ notæ, longèque major erat ante criticas Maſoretharum notationes, ad quas plerique codices caſtigantur.

Res etiam iſta exemplo aliarum linguarum, quæ Hebraicæ affines ſunt, Arabicæ nimirum, Chaldaicæ & Syriacæ, poteſt illuſtrari. Non aliis dudum utuntur literis Perſæ & Turcæ, quàm Arabicis, quas ad uſum ſuum nationes iſtæ accommodârunt. De Perſis hæc habet Texeira. *Quando los Arabes entraron la Perſia y la ſennorearon, introduxeron en ella ſus characteres y modo de eſcrivir, al qual los Perſios ſe applicaron y accommodaron, de ſuerte que olvidaron y ſe perdio totalmente el proprio ſuyo.* Sed fruſtra his immoramur: nemo enim

Texeir. Hiſtor. Perſ. cap. 12.

enim ignorat Perſas & Turcas non aliis uti characteribus quàm Arabicis, qui in negotio de quo agitur Hebraicos omnino referunt. Nec quidquam ad propoſitum facit quod mox ſubjungit exemplum Voſſius, petitum ex ſcriptis Homeri & Virgilii operibus, ſi vocalibus deſtituta ad nos uſque perveniſſent; quandoquidem maximum eſt diſcrimen inter linguas Græcam & Latinam, atque inter Hebraicam, Chaldaicam, Syriacam & Arabicam; cùm hæ punctis vocalibus deſtitutæ non idcirco vocalibus penitus deſtituantur. Adjicit & aliud commentum vir doctus, rationem hanc ſcribendi, Græcis ſcilicet literis, viguiſſe apud Judæos per annos fere mille, nempe uſque ad tempus Maſoretharum, qui ante ſexcentos fere annos, neglectâ hâc duplici ſcripturâ, ſequuti Syros & Arabes apices, & puncta invexêre quibus vocalium loco uterentur. Verùm inde jam ab octingentis annis ſcripſit R. Saadias opuſcula quædam de re Grammatica, ex quibus conſtat etiam ante illa tempora ejuſmodi puncta vocalia Bibliorum codicibus adjecta fuiſſe. Quorſum meminit Maſoretharum, quos punctorum inventores fuiſſe non diffiteor, cùm & ipſi diu ante Magiſtrum Saadiam floruerint? Verùm, inquit Voſſius, adeo recentia eſſe puncta vel ex eo ſatis eſt manifeſtum, quòd nullus liber, nullumque appareat monumentum, quod quidem quingentis annis ſit vetuſtius, in quo iſtâ compareant. Simili ratione dixerim ante ſexcentos annos nulla fuiſſe Hebraica Bibliorum exemplaria, quòd non inveniantur ætate noſtrâ quæ majorem præferant antiquitatem: ſed pudet in his refellendis, quæ apertè falſa ſunt, longiùs detineri. Monumenta produxit Simonius longè antiquiora in quibus puncta compareant. Invehitur præterea in Judæos Voſſius, eoſque pravas & perverſas vocales pleriſque vocabulis aptâſſe colligit ex propriis nominibus quæ in Euangeliis & in veterum Judæorum paſſim occurrunt monumentis; *ut neceſſe ſit*, inquit vir doctus, *aut ineptiſſimè & nullo judicio hodierna eſſe appoſita puncta, aut Chriſtum & Apoſtolos, omneſque adeò veteres Judæos, Prophetarum & proavorum ignorâſſe nomina.* Verùm non animadvertit optimus Voſſius, illa eadem nomina hodiernis etiam temporibus à Judæis diverſarum nationum diversâ ratione efferri ac ſcribi, ſi in patrium ſermonem transferantur. Ea ſiquidem aliter ſcribunt Itali, aliter Hiſpani, & aliter Germani. Ad antiquam tum ſcribendi tum pronunciandi rationem magis accedunt Hiſpani, quia ſimplicior eſt illorum pronunciatio; Judæi verò Germani à genuina

R. Saad.

nuina tum ſcriptione tum pronunciatione cæteris omnibus longiùs recedunt: idque manifeſtò colligitur ex libris quos Italicè, vel Hiſpanicè, vel demum Germanicè conſcripſerunt, in quibus dictiones Hebraicæ diverſo planè modo & aliis literis exprimuntur. Conſtat tamen illos hanc ſcriptionis diverſitatem ex diverſis Hebraicorum exemplarium lectionibus non hauſiſſe. Sed pronunciationis vitium, quod ex vulgari ſermone oritur, ſecum etiam trahit ſcripturæ vitium; unde factum eſt ut plerique Hebraiſtarum, qui ex Grammatica Hebræa Buxtorfii Hebraicè ſciunt, pravè quoque & more Germanorum dictiones Hebraicas ſcribant. Illud omne jam à Leone Modena verbis paucioribus annotatum fuit, qui ut genti ſuæ faveret,

Leo Mod. Hiſt. de Rit. Hebr. part. 2. cap. 1. ret, Italorum pronunciationem cæteris præfert. *Nella pronuncia di eſſa lingua Hebrea*, ait Magiſter ille, *ſono talmente poi tra di loro differenti, che à pena ſono inteſi; Todeſchi da gl' Italiani e Levantini ne vi è chi più chiaro & conforme alle regole della vera Grammatica Favelli, che Italiani.* Eamdem fuiſſe linguarum omnium ſortem,

Eraſmus. diſcere poſſumus ex priſcis Grammaticis; illudque argumentum optimè tractavit Eraſmus Dialogo de rectâ Latini Græcique ſermonis pronunciatione, ubi obſervat Maximilianum Cæſarem ab aliquot diverſarum nationum oratoribus ſe præſente Latinè ſalutatum, omnes tamen qui aderant hiſce orationibus credidiſſe nullam Latinè pronunciatam fuiſſe, ſed vulgari quamlibet ſermone. Galli orationem non malè Latinam adeo Gallicè pronunciatam fuiſſe teſtatur idem Eraſmus, ut Italis aliquot eruditis qui tum aderant, Gallicè non Latinè dicere crederetur. Ad quam Galli orationem Doctor aulicus tam Germanicè reſpondit, ut nemo vulgari linguâ dicere potuiſſet magis Germanicè:

Idem ſub fin. Dial. de pron. Lat. & Græc. ſerm. in hunc enim modum exorſus eſt, *Cæſarea Magheſtas, penè caudet fidere fos, & horationem feſtram lipenter audiſit.* Haud abſimiliter Judæi Germani ſermonem Hebraicum Germanicè pronunciant & ſcribunt, & inde maximè orta eſt nominum propriorum diverſitas quæ in Pagnini, Munſteri, aliorumque recentiorum Interpretum verſionibus deprehenditur, ſi cum Euangeliis & antiquioribus monumentis illa comparentur. Sed tempus eſt ut ad alia cum Voſſio tranſeamus.

Incertam eſſe vocum Hebraicarum expoſitionem propter defectum vocalium contendit vir doctus, in eaque etiam ſententia Simonium eſſe exiſtimat, qui etiam crediderit inde factum ut Rabbini codices Hebræos 72. facies habere affirment. Verum quidem eſt Simo-

Simonium interpretationum contextûs Hebraici diverſitatem ex parte tribuiſſe vocalium, quæ modò adſunt, modò abſunt, inconſtantiæ. Sed 72. facies illas, quas codices Hebræi præ ſe ferunt, ex Judæorum opinione longè aliter explicavit; nec eſt profectò cur iſtud Judæorum pronunciatum adeo frequenter objiciat Voſſius, quod non videtur intellexiſſe. Unus enim ſimplexque Scripturæ Sacræ ſenſus non minùs à Judæis quàm à doctiſſimo Voſſio comprobatur. Nomine autem 72. facierum veniunt tantùm ſenſus allegorici, qui tot ſunt, quot otioſi Magiſtri poſſunt comminiſci. Commune enim eſt effatum non modò apud Judæos qui ſunt è ſecta Carræorum, ſed & apud Rabbaniſtas, quibus ineſt eruditionis aliquid & judicii, אין כקרא יוצא מידי פשיטו, ***Scripturam non abire extra ſenſum ſimplicem***, ſeu, ut vocant, ***literalem***, quem unicum amplexari ſe profitetur doctiſſimus Aben Eſra, *R. Aben Eſra, Praf. in Pentat.* ſpretis illis 72. faciebus, ſeu ſenſibus allegoricis & Cabbalicis, quos plerique Judæorum, maximè qui incolunt regiones Orientis, ſectantur. Quare Judæis ipſis illi mihi videntur ineptiores, qui ex Rabbinorum libris varia fabularum monſtra congerunt, ut Doctoribus iſtis recutitis creent invidiam. Ejuſmodi portentis pleni ſunt libri Talmudis & antiqui Medraſchim, ſeu Commentarii allegorici. Hoc ſenſu dicunt Magiſtri Moſem non eſſe mortuum; R. Simeonis Ben Jochai & Regis Ezechiæ temporibus viſum non fuiſſe arcum cœleſtem, quia juſti erant; eo tempore quo Jonathan Paraphraſi Chaldaicæ operam dabat, aviculas ſuper eum volitantes momento exuſtas fuiſſe. Sexcenta ejuſdem generis prætereo, quæ Judæi ſapientiores כדרך הדרש, *ſenſu allegorico* dici exiſtimant. Ad quam etiam claſſem revocanda ſunt ea omnia quæ de 72. Scripturæ faciebus commenti ſunt Magiſtri. Ceſſet itaque Voſſius illis objicere veritatem conſtare non poſſe ubi adeo multiplex eſt ſenſus.

Tergiverſatus eodem loco vir doctus multa affert de nomine Prophetæ quæ ſunt extra propoſitum planèque inutilia: quaſi enim illum puduerit Græcos Interpretes Prophetis adſcripſiſſe, illos affirmat verè Prophetas eſſe qui rectè Scripturas interpretantur, cùm Propheta idem ſit quod Interpres, & προφητεύειν idem quod interpretari. Quaſi verò de hoc Prophetiæ genere in præſentia agatur. Deriſus fuerat à Simonio Voſſius, qui rancidam de LXX. In-

terpretum

terpretum Prophetiæ ſententiam renovare ſtudebat, non aliis ad id permotus argumentis, quàm ex odio illorum quos vocat Semi-Rabbinos. Quò autem tendant illa quæ verboſiùs comminiſcitur vir acutiſſimus, ut oſtendat non apud Græcos tantùm, ſed & Ægyptios ſomniorum, furtorum & ſimilium interpretes vel indices appellatos fuiſſe Prophetas, non ita ſum oculatus ut videam. Contendit etiam idolorum cultoribus Deum ſæpè contuliſſe donum Prophetiæ. Sed quid hæc faciunt ad præſens inſtitutum? Græcam verſionem divinitùs inſpiratam appellat, & illius auctores Spiritu Sancto aut Prophetico afflatos, earumque θεοπνευστίαν multis conatur adſtruere. Non malè igitur Simonius objecit Voſſio, Prophetiam illam jampridem & ab Hieronymi temporibus à LXX. Interpretibus ſublatam eſſe. Imponit ipſe potiùs Simonio, cùm illum in jus vocat, quaſi crediderit Stephanum Protomartyrem non Græco aut plebeio Syriaco, ſed Hebraico ſermone ultimam ſuam abſolviſſe concionem. *Quid integrum in Euangeliis ſupererit*, inquit vir ad ſuperſtitionem uſque religioſus, *ſi iſtiuſmodi admittamus commenta?* Verùm fingendis commentis ita aſſuetus eſt Voſſius, ut nova cudere hoc loco veritus non fuerit, quæ poſtea commentitiis rationibus refelleret. Veriſimilem putavit Simonius Hieronymi opinionem, qui ſcripſit credibile non eſſe Stephanum in ſua ad Judæos Hieroſolymitanos concione teſtimonia Veteris Inſtrumenti aliunde produxiſſe quàm ex Hebræorum codicibus. De verbis concionis, quæ conſtat ſermone Syriaco expreſſa fuiſſe, non loquitur Simonius, ſed de Scripturæ locis quæ in illa concione à Stephano laudata ſunt. Quare Voſſii commentum eſt quod Simonio tribuit, eum exiſtimâſſe plebem tempore Apoſtolorum gnaram fuiſſe veteris linguæ Hebrææ, cùm ipſe potiùs affirmet plebem Hieroſolymitanam Syriacè loquutam; in Synagogis Hieroſolymitanis, ubi Syriacus ſermo vigebat, lectam non fuiſſe Legem Græcè, ſed Hebraicè, cui ſtatim adjungebatur interpretatio Syriaca, non verò Græca, uti commentus eſt Voſſius: at de his jam ſuprà fuſiùs dictum fuit.

Iterum malignè Simonio objicit Voſſius, ab eo ſcriptum Ariſtæi inter commentitia ob id repoſitum fuiſſe, quòd Judæis ſolenne fuerit fingere & ſcribere incredibilia, cùm ea quæ Moyſis & Prophetarum ſcriptis continentur magis ſint incredibilia, ac ſi ex eo ſolùm quòd Judæis ſolenne ſit fingere incredibilia, probaverit Simonius commentitiam eſſe Ariſtæi hiſtoriam. Firmiſſimas & ex ipſo

Ariſtæi

Ariſtæi opuſculo deſumptas rationes profert, oſtenditque Philonis Herennii teſtimonio, quod refert Origenes, Judæos illius temporis multa confinxiſſe parùm veriſimilia. Nec miror Voſſium ejuſmodi impoſtores cum Moyſe & Prophetis conferre non dubitâſſe, qui jam illos inter Prophetas retulerit. Scribit tamen vir doctus in eodem opuſculo, ubi, ut & fere ſemper, parùm conſentanea loquitur, in Judæorum ſcriptis peregrinam rem eſſe veritatem, tantam inſcitiam & barbariem, tantam figmentorum copiam in iis occurrere, ut nihil verius ſit illo Satyrici dicto,

Ære minuto
Qualiacunque volunt Judæi ſomnia vendunt.

Malignè ſimiliter & contra mentem Simonii alia nonnulla ſubjungit Voſſius, quibus inutile eſt reſpondere, cùm Simonii liber nunc Latinè & Gallicè omnium teratur manibus, etſi Gallica recens editio, quæque ex eo ſumpta eſt Latina, innumeris ſcateat erroribus. Jam ut fortiùs premat Simonium Voſſius, rogat unde ſuam de Regibus Judæorum hauſerit hiſtoriam Demetrius Phalereus, ſi hujus ætate nulla extiterit Græca verſio. Iſtud quoque comminiſcitur Voſſius, ut fingat ſibi adverſarium. Demetrii hiſtoriam è Græca verſione quæ LXX. Senioribus vulgò tribuitur, deſumptam fuiſſe facilè agnoſcet Simonius, qui de ætate auctorum verſionis illius nuſquam diſputat, verùm de ipſiſmet illius auctoribus, putatque ea quæ de illis ab Ariſtæo referuntur non abeſſe à commento. De tempore quo illa inſtituta & perfecta fuerit à Judæis Alexandrinis, diſſentientem non habebit Simonium Voſſius; ſed ut credat tot fabellis quæ de illis Interpretibus vulgò circumferuntur, vix adduci poteſt. Suo interim fruatur judicio delicatiſſimus Voſſius, qui ſomnia pluſquàm Rabbinica tam avidè arripit; & quia jam factus oculatior vir doctus ad ſcribendum ſe accinxit, non ſolùm Moyſis Pentateuchum à LXX. Interpretibus, ſed & libros Hiſtoricos & Propheticos Græcè fuiſſe redditos nunc non dubitat, etſi olim ſe dubitaſſe profiteatur. Graviſſimæ tamen ſunt dubitandi rationes, in primis quæ ex Joſephi, Hieronymi & priſcorum Judæorum teſtimoniis peti poſſunt. Negaverat Simonius verba Ariſtæi à Voſſio intellecta fuiſſe; nunc ad illorum qui Græcè ſciunt judicium provocat vir doctus, quorum etiam decretis penitus ſtandum eſſe arbitror, velimque ut ea quo-

que expendant illi judices quæ ex Euſebio aliiſque Scriptoribus Græcis in opus ſuum tranſtulit Voſſius cum nova Græcorum verborum tranſlatione; adeo in omnibus novator eſt vir ille incomparabilis, qui iterum nova comminiſcitur Origenis Hexapla, quæ nemini hactenus viſa fuerint. Probabiliora ſunt quæ mox ſubjicit de eodem Origene, qui integram L X X. Interpretum verſionem & fideliter deſcriptam Hexaplis ſuis inſeruerit; non verò locis aliquot immutatam, uti ſuſpicatur Simonius. Licet tamen ſuſpicari cum Simonio, Origenem Græcam interpretationem, quæ ipſomet teſte innumeris erroribus tunc referta erat, ita integram non reſtituiſſe, quin plura loca ſub prætextu caſtigationis immutaverit, quandoquidem non eam ſolùm ad probatos verſionis illius codices recognovit, ſed & ad Hebræos, & Aquilæ, Symmachi, Theodotionis aliorumque tranſlationes. Quod vix aſſequi potuit, quin antiquam illam verſionem in multis vitiârit, maximè cùm Origenes veritatem Hebraicam longè pluris æſtimaverit quàm putat Voſſius, ſi credamus Hieronymo, qui ingenium doctiſſimi illius Patris probè noverat. *De Adamantio autem*, inquit Hieronymus, *ſileo, qui cùm in Homiliis ſuis quas ad vulgum loquitur communem editionem ſequatur, in Tomis, id eſt, in diſputatione majori, Hebraicâ veritate ſtipatus & ſuorum circumdatus agminibus, interdum peregrinæ linguæ quærit auxilia.* Aliter igitur ſe habuit Origenes cum hominibus eruditis, aliter cum imperita multitudine, &, ut aiunt, cum paucis ſapiens ea quæ multorum erant loquebatur. His conſentiunt quæ ſcribit adverſus Celſum: poſtquàm enim ex libro Exodi produxit nonnulla ſecundùm vulgata Græcæ verſionis exemplaria, ſtatim contextus Hebraici lectionem ſubjicit cum hac animadverſione: Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περιεργότερά πως εἶναι δοκοῦντα, καὶ οὐ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀκοήν. *Sed hæc quæ videntur eſſe curioſiora, nec ſatis apta vulgi auribus*, &c. Errat itaque vir doctus, qui exiſtimat Origenem non alios probâſſe codices quàm Græcos L X X. Interpretum. Ignorat œconomiæ illius leges quas plerique Patrum, in primis Origenes, ſequuti ſunt, ut jam receptis à multitudine opinionibus ſe accommodarent. Quam etiam Origenis œconomiam, ſeu prudentiam, imitantur ætate noſtrâ præſtantiſſimi Eccleſiæ Romanæ Theologi, qui uſum Latinæ editionis populo concedentes, veritatis Hebraicæ cognitionem ſibi reſervant. Qui portentoſis Ariſtæi de L X X. Interpretum verſione ſermonibus fidem non habet Simonius, cauſam reddere conatus cur illa L X X. Senioribus attributa

Hieron. Proœmio in Quæſt. Hebr. in Geneſ.

Orig. lib. 5. adv. Celſ.

attributa fuerit, teſtatur ſe ad eorum ſententiam accedere, qui putant à LXXII. Synedrii Hieroſolymitani Senatoribus, qui hanc ſuffragiis ſuis & auctoritate comprobârunt, nomen iſtud reportâſſe. Nihil tamen affirmat, ſed de re tam obſcura & à noſtris temporibus ita aliena conjecturam facit: in eum tamen modeſtè ſentientem acriter inſurgit Voſſius, rogatque ſi ab univerſo approbata fuerit Synedrio Græca illa interpretatio, quî fieri poteſt ut mendoſa minimèque exacta fuerit; ac ſi neceſſe fuerit ut auctoritas Synedrii magni, quam verſioni illi acceſſiſſe ſuſpicatur Simonius, ut publicè in Synagogis & Scholis legeretur, hanc ab omni prorſus errore eximere debuerit? Non major illi αὐθεντία ex Senatorum Hieroſolymitanorum decreto accedere potuit, quàm Latinæ editioni tributa eſt, poſtquàm Tridentini Patres illam Conſtitutione ſuâ fecerunt authenticam. An idcirco Latinus Interpres à mendis quibus antea ſcatebat repurgatus fuit? Minimè. In hoc etiam decreti utriuſque videtur maxima paritas, quòd ſicut in Occidentis Eccleſia ex linguarum Græcæ & Hebraicæ ignorantia factum eſt ut Biblia ſermone Latino converſa & lecta fuerint; ita etiam linguæ Hebraicæ apud Judæos Helleniſtas imperitia fecit ut Judæi Alexandrini ſacros codices in uſum ſuum Græcè verterint, quæ deinde tranſlatio Græca apud omnes Judæos qui Græcè ſciebant obtinuit, eaque forſan à Senatoribus Hieroſolymitanis approbata: dixi forſan, quia opus non eſt ad illorum auctoritatem recurrere, ut ratio exponatur cur verſio iſta LXX. Senioribus attributa fuerit; ſed obſervanda tantùm eſt loquutio Judæis admodùm familiaris, quâ res omnes quæ alicujus momenti ſibi eſſe videntur, referre ſoleant לאנשי כנסת הגדולה, *ad viros Synagogæ magnæ.* Quod genus loquutionis plurimos eoſque eruditiſſimos in varios errores perduxit, dum Judæorum libros non ſatis cautè evolvunt: cùm non tam quid loquantur Magiſtri, quàm quomodo & quibus de cauſis ita loquantur animadvertendum ſit. Ita plerique Rabbini contendunt ſacri codicis apices & alia ſimilia ſuam ducere originem à viris Synagogæ magnæ, de more ſcilicet gentis ſuæ, non verò ex rei ipſius veritate. Hoc quoque modo Græcam verſionem tributam fuiſſe LXX. Senioribus conjicere longè ſatiùs eſt, quàm Ariſtæi commentis cum Voſſio fidem adhibere.

Diſplicet præterea viro docto, quòd Simonius reducere conatus

tus fuerit Helleniſticam linguam à viris doctis exploſam, eamque obtrudere ſub nomine linguæ quæ in Synagogis potiſſimum obtinebat, ac ſi in illis peculiaris aliqua fuerit lingua quæ nec Græca nec Hebraica fuerit, ut hâc ratione efficiat LXX. Interpretes & Græcè & Hebraicè neſciviſſe. Noverat profectò Simonius quid jam à Salmaſio adverſus linguæ Helleniſticæ defenſores ſcriptum fuerat: ſed pace viri illius docti dixerim eum de umbra aſini diſputantem lites de nomine tantùm concitâſſe. Imperitiam Hebraici & Græci ſermonis Græcis Interpretibus non tribuit Simonius, ſed κακοζηλίαν tantùm, ſeu pravam affectationem Judæis Interpretibus familiarem, maximè in vertendis Scripturis, qui verba Hebraica dum curioſiùs & ad literam volunt exprimere, à communi magiſque recepto ſermone paululùm deflectunt, ſpecialeſque notiones & à vulgaribus diſtinctas interdum vocibus quibuſdam tribuunt. Iſta licet animadvertere in omnibus ferme Scripturæ Sacræ verſionibus quæ à Judæis conditæ ſunt, uti rectè oſtendit Simonius, à quo etiam optimè annotatum fuit, Græcam LXX. Seniorum interpretationem pleriſque Patribus Græcis vix intellectam fuiſſe, quòd illa Syriacæ vel Hebraicæ linguæ aliquid retineret: ſicut tranſlatio Hiſpanica Ferraræ edita quæ Judæos habet auctores, ab iis qui Hebraicè neſciunt vix legi poteſt, etſi Hiſpanicè docti ſint. Id etiam in cauſa fuit cur antiquus Græcæ verſionis Interpres Latinus non paucas dictiones Græcas malè expreſſerit, vim illarum non aſſequutus. Aliquas etiam non videtur intellexiſſe ipſemet Hieronymus, licet Hebraicè & Græcè doctus, dum magis ad Græca, quàm ad Hebraica unde Græca ſumpta fuerant, attendit. Simonio etiam objicit Voſſius, eum neſciviſſe quinam fuerint Helleniſtæ. Fateor neſciviſſe antea Simonium quæ contra communem doctiſſimorum virorum ſententiam commentus eſt eruditiſſimus Voſſius, qui ut oſtentet Græcam eruditionem, Ἑλληνίζειν eſſe aſſerit partes Græcorum ſequi, ut Ῥωμαΐζειν, Περσίζειν, Μηδίζειν, Ἀντιγονίζειν, imitari mores & ritus, aut ſtare à partibus Romanorum, Perſarum, Medorum & Antigoni, & illis quomodocunque favere. Verùm perinde eſt ac ſi dixerim in præſenti negotio, ubi de re critica lis movetur cum Voſſio, non modo Voſſium eſſe rei criticæ peritiſſimum, ſed & Canonicum Winſorienſem, qui Liturgiam Anglicanam in templo bellè decantet. Conſtat duplicis generis fuiſſe Judæos, & διαφορὰν τῶν Ἑλλήνων diſtinctam

ſtinctam fuiſſe ab iis Judæis qui tùm in Judæâ, Samariâ, Babyloniâ aliiſque regionibus vicinis Syriaco utebantur ſermone & Hebraicis codicibus. Illi, quia diſperſi erant inter nationes quibus lingua Græca erat vernacula, Græcè etiam loquebantur, & Scripturam Græcè legebant, appellanturque in Actis Apoſtolorum Ἑλληνισταί. De iiſdem quoque exponenda ſunt hæc verba Judæorum in Euangelio Joannis: Μὴ εἰς τὴν διασπορὰν τῶν Ἑλλήνων μέλλει πορεύεσθαι; *Numquid in diſperſionem Gentium iturus eſt?* Jam Simonius quod erat inſtituti ſui referens, aſſerit Græcam L X X. Interpretum verſionem à Judæis maximè Helleniſtis approbatam, quia Græcè callebant; ſecus verò à reliquis Judæis quibus lingua Græca non erat domeſtica, quales erant Babyloniæ, Palæſtinæ, Syriæ & Judææ incolæ, quibus omnibus ſermo Chaldaicus ſive Syriacus communis fuit. Non inficiatur tamen Simonius, etiam inter hos extitiſſe Helleniſtas aliquot; nimirum Hieroſolymis erat Synagoga Alexandrinorum, & Antiochiæ reperiebantur quoque Judæi Helleniſtæ, uti conſtat ex Actibus Apoſtolorum. Cùm de contextu Hebræo tantùm & Græcâ illius interpretatione hoc loco ageretur, neceſſe non fuit ut Simonius extra viam currens exemplo Voſſii, Judæos illos vocaret Helleniſtas qui pacatiori erant animo & ſine cunctatione vectigal pendebant, monebantque jugum à Deo impoſitum æquo ferendum animo, iſtos Græcorum partes ſequutos fuiſſe: quaſi verò etiam Hieroſolymis aliiſque locis ubi Judæi Helleniſtarum nomine inſigniti non fuerunt, nulli fuerint Judæi qui æquo animo & ſine cunctatione vectigal penderent. Quare igitur etiam iſti dicti non ſunt Ἑλληνισταὶ ſeu φιλέλληνες? Verùm ſuâ fruatur conjecturâ Voſſius, & Helleniſmum ad ſolum non referri ſermonem judicet. Modò aliquâ ratione ad hunc referatur, ſatis eſt. Helleniſta quoque fuit Chriſtus, ſi credamus Voſſio, non quòd Græci ſermonis peritus fuerit, ſed quia jubet ut *Cæſari detur quod eſt Cæſaris.* Quod verò mox ſubjungit vir doctus de depravatis Judæorum codicibus deditâ operâ in rebus chronologicis, non eſt cur iterum illud ad examen revocemus, cùm jam ſuperiori ſcripto fuſiùs demonſtratum fuerit in hoc Voſſium graviſſimè allucinatum eſſe; nec ea ſimiliter quæ de Danielis Prophetia etiam Judæis cognita jam quoque allata ſunt, hîc opus eſt repetere. Juvat nunc ea excutere quæ tanquam minùs commodè à L X X. Interpretibus reddita carpſerat Simonius, eademque obſtinato animo Voſſius tuetur. Expendens verba illa primi Capitis Geneſeôs,

Act. 11: 20.

Εἰς

Εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, dicit Simonius ancipitem ſibi videri hanc expoſitionem, quia vox ἀρχὴ, *principatum* & *principium* ſignificat. Miratur Voſſius Simonium non etiam reprehendiſſe vocem Hebræam, quæ & ipſa duplicem habet poteſtatem. Sed diligentis eſt Interpretis vitare *amphiboliam*. Locum hunc ante Simonii cenſuram, tanquam convenientiùs ab Aquila expreſſum quàm à LXX. Interpretibus, notaverat doctiſſimus Origenes. Deinde animadverterat Simonius ad hæc verba Capitis 3. Geneſeos, Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν, præpoſitionem ἀπὸ huic loco non convenire, nec videri ullum conſtituere ſenſum: at longè perſpicacior Voſſius non potuiſſe locum hunc meliùs & exactiùs reddi contendit, nullumque eſſe Græcum Scriptorem qui non ſic loquatur. Græca quidem eſſe hæc verba, & præpoſitionem Hebraicam מן rectè exprimi per Græcam ἀπὸ, non inficias ierit Simonius; verùm quæſtio eſt, utrùm hoc loco, ubi de comparativo agitur, uti loquuntur Grammatici, illa præpoſitio per Græcam ἀπὸ benè reddita fuerit. Græcus Scriptor appoſuiſſet ὑπὲρ ubi ſæpiùs LXX. & Aquila vertunt ἀπό. Tertiò ad idem Caput conjecerat Simonius, pro τηρήσει & τηρήσεις legendum τειρήσει & τειρήσεις. Sed delicatior Voſſius hoc non eſſe Græcum objicit, quia non dicitur τειρέω, ſed τείρω, unde futurum τερῶ. Minùs tamen delicatus Grotius futurum τειρήσω non improbavit, quod etiam legit Complutenſis editio. Præterea à τείρω non modò fieri in futuro τερῶ, ſed & τέρσω nôrunt Grammaticorum filii. Cætera, quia ſunt ejuſdem generis & parvi momenti, viſum eſt prætermittere, ne minutiora conſectari videar. Silere tamen non poſſum quod peritus naupegus Voſſius annotat ad hæc verba Capitis 6: 14. Geneſeos, Ποίησον σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων, *Fac tibi arcam ex lignis quadratis*. Negat, contra mentem Simonii, ex aſſeribus aut tabulis ullum conſtrui navigium, ſed ex arboribus quadratis ædificari, quæ aptiſſimæ ſunt fabricæ navali, utpote quæ materiem & ſimul reſinam ſeu picem ad unguendas exhibeant naves. Quadratas illas arbores quales fingit Voſſius, cedrum videlicet, abietem, piceam, pinum & ſapinum, conſtruendis navibus aptiſſimas eſſe facilè crediderim; ſed cur neget illas deinde ædificari ex *plancis*, ſive aſſeribus, ad coſtas ligneas applicatis, minimè aſſequor. Nunc ad alia quæ majoris ſint momenti veniamus.

Geneſ. 3: 14.

Denique, ut finem dicendi faciam, Voſſius maligno adverſus Simo-

Simonium animo invidiam illi creare conatur, dum eum parem facit Spinoſæ Judæo in iis quæ habet de incertitudine Scriptorum Veteris Teſtamenti. Mox tamen, ſeipſum veluti caſtigans Voſſius, fatetur ingenuè meritò damnatum à Simonio Spinoſam velut indoctum & futilibus nimiùm argumentis quoſcunque ferè S. Scripturæ libros abjudicantem ab illis quibus ſemper attributi fuêre auctoribus. Verùm indoctiores ipſo Spinosâ ſe oſtendunt, qui libros Scripturæ Sacræ ſtatim tribuendos iis eſſe exiſtimant quorum nomina præferunt. Damnanda quidem Spinoſæ malignitas; ſed non ſtatim ea omnia quæ habet de ſacris Scriptoribus damnanda ſunt, quòd in aliquibus cum viris pietate & eruditione conſpicuis conſentiat. Verùm cùm hac in parte Simonius non ſolùm doctiſſimo Voſſio diſplicuerit, ſed & viris haud inferioris notæ, qui nihil non virulenti adverſus illius Criticam Sacram evomuerunt, juvat hoc argumentum fuſiùs texere.

Diſplicuit in primis beatulis iſtis & delicatulis id omne quod ſcripſit Simonius de publicis gentis Hebraicæ Notariis, quos cum Joſepho & quibuſdam Eccleſiæ Patribus vocat Prophetas, qui non ſolùm res geſtas ſuis temporibus chartæ commendabant, ſed & ea quæ à prioribus Prophetis ſcripta fuerant ſervabanturque in ſcriniis publicis, recognoſcebant, eâdem fermè ratione quâ Eſdras poſt Judæorum è Babylone reditum ſacros codices recognoviſſe, & illi quam nunc obtinent formæ reſtituiſſe, vulgò tum à Judæis tum à Chriſtianis creditur. Nihil eſt in hac Simonii aſſertione quod non à pleriſque Patribus iiſdemque doctiſſimis approbatum fuerit. Adeatur unius Theodoreti, præſtantiſſimi Eccleſiæ Orientalis Theologi, Præfatio in libros Regum, ubi totum iſtud negotium explicat, liberèque ac nullatenùs dubitans aſſerit complures apud Hebræos fuiſſe Prophetas, quorum unuſquiſque ſcribere conſueverit quæ ſuæ erant ætatis; partem maximam librorum qui ab ipſis conſcripti ſunt nunc deſiderari, idque diſci ex Paralipomenon hiſtoria. Addit illos quos nunc vocamus libros Regum, ex ſcriptis illis longo poſt tempore deſumptos fuiſſe. Theodoreto conſentiunt Diodorus, Procopius & alii non pauci. Similiter doctiſſimus Maſius, quem ſequuti ſunt Pererius, Sanctius, Cornelius à Lapide aliique Jeſuitæ in libris ſacris diu multùmque verſati, quorum

Theodor.

Diod. in lib. 1. Sam.

Maſ. Præfat. Comm. in Joſ.

Sanct. Præf. in lib. Reg.

Perer. Præf. in Geneſ.

rum verba hìc afferre non eſt operæ prætium, cùm illorum libri omnibus ſint obvii. Verùm ut res iſta fiat illuſtrior, in ſingulos Scripturæ Sacræ libros ſpeciatim incurrere forſan non erit à propoſito alienum.

Primus in aciem prodibit Moyſes, quem quinque librorum Legis auctorem eſſe conſtans eſt tam Judæorum quàm Chriſtianorum traditio. In eo tamen religioſiores fuiſſe videntur Judæorum Magiſtri, qui ne quidem dictionem unam, imò nec ſyllabam, extare in Lege contendunt, quæ à Deo profecta non fuerit & Moyſi dictata; ſecus Chriſtianorum plerique, qui aliqua libris Moyſis vel ab Eſdra, vel ab aliis qui eos recognoverunt, longo poſt tempore adjecta fuiſſe liberè affirmant. Nec ipſe Hieronymus ſingula Pentateuchi verba, qualis nunc extat, Moyſi tribuere auſus eſt, ſequutus hac in re communem Doctorum Eccleſiæ ſententiam, qui Legem univerſam ab Eſdra Scriba peritiſſimo recenſitam recognitamque fuiſſe conſtanter aſſeverant. *Sive Moyſem dicere volueris*, inquit Hieronymus, *auctorem Pentateuchi, ſive Eſdram ejuſdem inſtauratorem, non recuſo.* Verùm utrùm Moyſes ipſe eam quam ſub ejus nomine habemus hiſtoriam totam literis mandârit, vel ex parte à Notariis illis qui res ætatis ſuæ conſcribebant, chartis excipi juſſerit, major eſt difficultas. Tamen in quamcunque partem res cadat, Moyſes totius Legis auctor & ſcriptor cenſebitur, ut optimè à Simonio jam annotatum fuit, quia Scribæ illi, ſi qui jam à Moyſis tempore extiterunt, ab eo in omnibus pendebant. Nihil quidem in univerſa Lege reperias, quod ejuſmodi Scribarum auctoritatem ſtabiliat. Sed niſi jam ab illis temporibus ab ipſo Moſe conſtituti fuiſſent, aliquid Hebræorum Reipublicæ defuiſſet, quo nec Ægyptii, nec aliæ Orientis nationes caruêre. Jam à Moyſis temporibus fuiſſe apud Hebræos Annalium ſcriptores, Sanctius Jeſuita doctiſſimus non dubitavit aſſerere his verbis. *Sentio fuiſſe in ſuperioribus ſeculis verba dierum, Commentarios, Ephemerides & curam diligentem & ſedulam, ne obſcuraretur temporum oblivione quos quiſque natales & poſteros haberet: quod à tempore Moyſis mihi videtur omnino certum.* Parco recenſendis aliorum nominibus qui eadem ſentiunt. Miror tamen nuperum Scriptorem ex ordine Seraphicorum zelo pluſquàm Seraphico accenſum, ſententiam hanc in Diſquiſitionibus Biblicis tanquam impiam damnâſſe, illiuſque auctoribus dira imprecatum. Verùm, ut audio,

Hieron. adverſ. Helv.

Sanct. Proleg. 4. in Paralip.

audio, Seraphicus ille Doctor, cùm nihil ſciat Hebraicè neque Græcè, audaciſſimæ tamen eſt inſcitiæ, & ex eorum ſecta qui *quæcunque ignorant, blaſphemant.* Offendit præterea nonnullos, & fortaſſe delicatulum Voſſium, in Critica Sacra Simonius, quòd aliqua libris Moyſis poſtea adjecta fuiſſe affirmaverit. Sed non etiam hac in re novator eſt Simonius, qui conſentientes ſibi habet peritiſſimos Scripturæ Sacræ Interpretes Maſium, Pereriumque, qui hujus verba fere integra in Præfationem ſuam in Geneſim tranſtulit, Bonfrerium, Cornelium à Lapide, & alios benè multos. *Placet etiam mihi*, inquit Pererius, *eorum ſententia, qui exiſtimant Pentateuchum longo poſt Moſem tempore interjectis multifariàm verborum & ſententiarum clauſulis, veluti ſarcitum & explicatiùs redditum, & ad continuandam hiſtoriæ ſeriem meliùs eſſe diſpoſitum.* Simili ratione Bonfrerius expendens verba quædam Geneſeos quæ ſuſpicatur à Moyſe ſcribi non potuiſſe, hæc habet: *Malim dicere aliquem alterum Scriptorem Hagiographum nonnulla poſtea addidiſſe, quàm Moyſi Prophetam agenti omnia adſcribere.* Haud abſimiliter ad eundem locum Cornelius à Lapide ait: *Hæc verba videntur addita poſt Moſem ab eo qui Moſis diaria digeſſit.* Quid quòd & ipſemet D. Huetius Spinoſæ objicienti libris Moſis nonnulla aſſuta fuiſſe, ita reſpondet ut ab eo vix diſcedere videatur. *Fatemur*, inquit, *Scripturæ reparatorem Eſdram, ſicubi ſe darent obſcuriores aut difficiliores loci, huc & illuc de ſuo nonnulla in libros ſanctos explicationis cauſâ infarſiſſe. Præterea, cùm tot diſputationibus propagati ſint codices ſacri, ut nullius unquam libri tot exſtiterint exemplaria, quid mirum, ſi quod aliàs ſæpè evenit, factum hic quoque ſit, & adtextæ ad oram à viris piis ac doctis notæ, in ipſum fortè contextum irrepſerint?* Denique illa quæ ad calcem Deuteronomii habentur de Moyſis morte & ſepultura à Joſua, vel potiùs à Synedrii magni Senatoribus, quorum dux fuit Joſue, reliquo contextui vulgò creduntur adjecta. Ea ſiquidem quæ tunc gerebantur in Acta publica referri mos erat ab iis quorum fuit illa deſcribere; quo ſenſu dicitur Joſue nonnulla *ſcripſiſſe in volumine Legis Domini*, fœdus ſcilicet quod cum populo percuſſerat. Multa quidem in ipſomet Pentateucho extant quæ Legis libros à Moyſe ſcriptos fuiſſe manifeſtè oſtendunt: ſic in Exodo legimus, *Scripſit Moyſes univerſos ſermones Domini:* & in Deuteronomio, *Poſtquàm ergo ſcripſit Moyſes verba Legis.* Sed hæc & alia ejuſdem generis complura de quibuſdam tantùm Legis partibus,

Epiſt. Cathol. Judæ. verſ. 8.

Perer. Præf. in Pent.

Bonfrer. Comm. in Cap. 36. Geneſ. verſ. 31.

Corn. à Lapide Comm. in Cap. 36. Geneſ.

D. Huet. Demonſtr. Evang. Propoſ. 4. cap. 14.

Exod. 24.

Deuter. 31.

bus, quarum in his locis fit mentio, exponenda eſſe demon-
Hieron. ſtravit Simonius: unde & Hieronymus Oleaſter, vir Hebrai-
Oleaſt. cè doctus & in ſacris literis apprimè verſatus, negat poſſe
Prol. in ex Scripturis probari efficaciſſimè Moyſem ipſum Legis quam
Pentat. ſub ejus nomine habemus Scriptorem fuiſſe. Hactenus de Moyſe & ejus libris; nunc reliquos hiſtoriæ ſacræ libros expendamus.

Primus poſt Pentateuchum occurrit liber qui dicitur Joſue, quemque à Joſua ſcriptum fuiſſe, non ſecus atque à Moyſe Pen-
Joſ. 24. tateuchum, firmiſſimè probare videntur verba illa, *Scripſit quoque*
26. (Joſue) *omnia verba hæc in volumine Legis Domini.* Joſue nimirum defuncto Moyſe, vel illius Scribæ, eo mandante, ea, quæ tunc temporis gerebantur in Acta publica conjecerunt: quo ſenſu *voluмini Legis* quaſi addita fuiſſe dicuntur. Mirum tamen quàm ſecum diſſideant qui hoc argumentum tractârunt; ità ut ne ipſe Auguſtinus Joſuam ſcripti quod ſub ejus nomine circumfertur, extra controverſiam auctorem eſſe auſus ſit affir-
Auguſt. mare. *Si ab illo,* inquit, (Joſuâ videlicet) *conſcriptus liber qui*
in Jud.
Quæſt. *appellatur Jeſu Nave, vel ſi ab alio ſcriptus eſt,* &c. Similiter
32. Theodoretus auctor eſt hunc à Joſua ſcriptum non fuiſſe, ſed
Theodor. ex libro poſteriori excerptum. E recentioribus autem doctiſſi-
Maſ. mus Maſius pluribus oſtendit, minimè dici poſſe ea omnia
Comm.
in Cap. quæ in Joſuæ hiſtoria nunc extant ab eo profecta fuiſſe, quæ-
10. *Joſ.* que ſupra allata ſunt de Scribis illis publicis & de illorum muneribus, graviſſimis rationibus confirmat, & id ad alios etiam
Talm. Scripturæ libros extendit. Talmudiſtarum quidem ſententia
Baba ba-
thra. eſt, Joſuen ſcripſiſſe librum ſuum & octo verſus Legis: ſed ab his diſcedere veritus non eſt Magiſter acutiſſimus R. Iſaac
R. Abra- Abravanel, & ut ita ſentiret non modò his verbis quæ refe-
van. Præ-
fat. in runtur ad calcem libri Joſuæ, *Et poſt hæc mortuus eſt Joſue filius*
Joſ. *Nun,* &c. adductum ſe fuiſſe aſſerit, ſed & ob alias quæ paſſim in ipſo Joſuæ contextu reperiuntur loquutiones, quarum auctorem Joſuam eſſe potuiſſe inficiatur. Hujus generis ſunt primò illud quod habetur de duodecim lapidibus quos poſuit
Joſ. 4. 9. in medio Jordanis alveo, de quibus nimirum dicitur, *Sunt ibi uſque in præſentem diem;* deinde id quod refertur de circum-
Joſ. 6. 9. ciſione, cui ſtatim hæc ſubjungit Scriptor libri Joſuæ: *Vocatum*

ſum eſt nomen loci illius Galgala uſque in præſentem diem. De quibuſdam etiam populis, quos Iſraëlitæ penitus non deleverant, hæc leguntur: *Habitaverunt in medio Iſraël uſque in præſentem diem.* Prætereo & alia multa quæ eodem planè modo enunciantur in hiſtoria Joſuæ, & quæ ab ipſo Joſua ſcribi non potuiſſe pluribus contendit idem Magiſter Abravanel. *Si Joſue,* inquit Magiſter ille, *ſcripſiſſet hæc omnia, num diceret, Uſque in præſentem diem?* Addit ea quæ in Joſuæ hiſtoria leguntur de Danitis qui urbem *Leſchem* expugnaverint, quæ tamen evidens eſt ſub finem Judicum contigiſſe, adeoque poſt ipſius Joſuæ obitum. Verùm iſta & alia ejuſdem rationis bene multa, quibus conſultò ſuperſedere viſum eſt, non probant Joſuam, vel illos quibus præerat Scribas, ea quæ ſuorum erant temporum in Acta publica non retuliſſe; ſed tantùm alios poſtea Scribas eadem Acta recognoviſſe, interjectis aliquot connexionis & explicationis cauſâ.

R. Abravan. Præfat. in Joſ.

Neque aliâ profectò ratione contextus fuiſſe videtur liber qui *Schophetim*, ſeu *Judices* appellatur, quia ſimiles in eo loquutionum formulæ apparent. Quare D. Huëtius Dorothei ſententiam de hoc libro amplexatur, qui Dorotheus auctor eſt Scribas illius temporis quæ ſub Judicibus geſta fuerant, ea in Commentaria retuliſſe, ex quibus poſtea Samuel librum Judicum compoſuerat. Quis autem fuerit Dorotheus ille in præſentia non diſputo; ſatis eſt inde confeciſſe, nudiuſtertiùs natam non eſſe Simonii opinionem quæ Scribas publicos in gente Hebræa ſtatuit, quorum fuit res ſuorum temporum deſcribere, ex quorum poſtea Commentariis alii Scribæ, ſeu Prophetæ, qui hos exceperunt, hiſtorias contexuêre, quas legimus ſub Joſuæ, Judicum, Samuelis & Regum nominibus. Hanc quoque ſententiam confirmant Syri: ad calcem enim hiſtoriæ Judicum in exemplari Syriaco hæc verba leguntur: *Liber autem Judicum, quamvis annotatum non ſit nomen ejus qui ipſum ſcripſit, notum tamen eſt quòd ab aliquo Sacerdotum filiorum Aaronis, qui temporibus Judicum iſtorum ſacerdotio functi ſunt, ſcriptus ſit.* Librum Ruth Dorotheus modò laudatus ad eoſdem Scribas refert, idque videtur longè veriſimilius quàm aliorum ſententiæ quibus nihil ineſt firmitatis. De utroque hæc habet Sixtus Senenſis: *Dicitur Samuelem*

Pſeudo-Doroth.

Ex cod. Uſſer. Tom. 6. Polygl. Arg. ac.

Sixt. Senenſ. Bibl. S. lib. 1.

muelem librum Judicum collegiſſe, eique adjeciſſe Ruth Moabitidis hiſtoriam: ſunt qui Ezechiam, & qui Eſdram putent utriuſque voluminis auctorem.

Theodor. Præf. in Lib. Reg. De libris autem Regum hæc annotavit Theodoretus, plurimos ſcilicet fuiſſe Prophetas apud Hebræos, quorum quiſque ſcribebat res ſuæ ætatis, & inde factum eſſe quòd primus liber Regum apud Hebræos & apud Syros nominetur Prophetia Samuelis. Deinde mox addit: *Qui ergo Regnorum libros ſcripſerunt, ex ſcriptis illis acceptâ occaſione poſt plurimum tempus ſcripſerunt.* Et poſt nonnulla interjecta hæc affert de libris Paralipomenon: *Fuerunt aliqui alii Hiſtoriographi eorum quæ ab illis fuerant prætermiſſa, qui de his conſcriptum librum appellârunt Paralipomena.* Sixtus Senenſis de primo & altero librorum Regum, quos Samuelis nomine inſigniunt Sixt. Senenſ. Judæi, hæc ſubjicit. *Liber Samuelis partim à Samuele Propheta, partim à Nathan & Gad Prophetis creditur eſſe conſcriptus. Samuel enim collegit facta Heli, Saulis, Davidis ac ſui ipſius geſta, quæ in primo Regum uſque ad mortem ſuam referuntur. Nathan verò & Gad Prophetæ ſcripſerunt libros Regum à morte Samuelis uſque ad finem libri ſecundi.* Quæ hoc loco ſcribit Sixtus Senenſis, licet à veritate minùs aliena crediderim in genere, tamen ſi in ſpecie & minutatim expendantur, nequeunt eſſe vera ex omni parte: quandoquidem à Samuele ea omnia quæ uſque ad illius mortem narrantur ſcribi non potuiſſe complura oſtendunt. Vix enim credibile eſt eum de rebus quæ ſuâ ætate gerebantur, & quarum fuerit ipſe 1 Sam. 5:5. teſtis oculatus, hæc ſcripſiſſe: *Propter hanc cauſam non calcant Sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum ejus limen Dagon in Azoto uſque in hodiernum diem.* Neque ea ſimiliter quæ paulò poſt narrantur de arca Domini, quæ erat uſque in diem illam in agro Joſuæ Bethſemitis. His accedit, Samuelem hujus clauſulæ quæ in illius hiſtoria legitur non videri auctorem: *Olim in Iſraël ſic loquebatur unuſquiſque vadens conſulere Deum: qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* His tamen non obſtantibus, credibile eſt hiſtoriam quæ nomen Samuelis præfert, ab illo verè conſcriptam fuiſſe uſque ad ea quæ de illius morte referuntur. Illa autem quæ in contrarium adducta ſunt, probant duntaxat Scribæ alicujus, ſeu Prophetæ, puta Hieremiæ, ut quibuſdam viſum fuit, recognitionem acceſſiſſe, qui nonnulla

nulla explicationis causâ addiderit. Alii tamen malunt tribuere has additiones Eſdræ & illius Collegis. Syri librum primum & ſecundum Regum, qui tertius & quartus numerantur in Latinis codicibus, dicunt ſcriptos fuiſſe à Sacerdote quodam nomine Johanan.

De libris Chronicorum, ſeu Paralipomenon, à quibus illi fuerint collecti, eſt etiam dubitandi ratio. Judæi plerique illorum auctorem faciunt Eſdram.. Ita R. Salomon & R. D. Kimchi hanc eſſe traditionem patrum ſuorum aſſerunt, qui Eſdræ quoque adjungunt ſocios Aggæum, Zachariam & Malachiam Prophetas; ita tamen ut illi non tam hiſtoriam de novo ſcripſiſſe dici queant, quàm vetuſta Chronica Regum Judæ & Iſrael compilâſſe, rejectis iis quæ minùs ſuo inſtituto convenire videbantur, additis etiam nonnullis interdum quæ in aliis Scripturæ Sacræ libris prætermiſſa fuerant, unde nomen Paralipomenon ortum apud Græcos, quod ab his deinde ad Latinos tranſiit. Quare rectè Hieronymus appellat librum Paralipomenon Veteris Inſtrumenti epitomen. Sixtus Senenſis affirmat libros Paralipomenon nullum habere certum auctorem. Refert tamen Judæorum ea de re ſententiam, quibus etiam ſuffragatur Hugo Grotius, qui libros hoſce ſcriptos fuiſſe ab Eſdra exiſtimat, & ab iis dictos *Divre hajamim*, *Verba dierum*, ſeu excerpta ex Regum diurnis. Librum qui Eſdræ nomine prænotatur, partem maximam ab illo digeſtum & deſcriptum fuiſſe, res ipſæ quæ habentur in illius contextu videntur indicare. Nehemias autem in fronte operis auctorem ſe profitetur libri illius quem Judæi ſecundum Eſdræ nominant.

R. Salom. Comm. in Paralip.
R. D. Kimch. Præf. in Paralip.
Hieron. in Epiſt. ad Paul.
Grot. ad lib. 1. Paralip.

Liber Pſalmorum à Judæis appellatur *Sepher tehillim*, ſeu liber laudum, quem Auguſtinus totum eſſe Davidis aliquando ſenſiſſe videtur, qui etiam non dubitat illos quos longo poſt Davidem tempore conditos fuiſſe manifeſtum eſt, etiam Davidi referre, quòd hic non modò Cantor, ſed & Propheta extiterit. Neque etiam ab ea opinione divellere potuerunt Auguſtinum Aſaphi, Idithi & aliorum Cantorum nomina quibus Pſalmi aliquot tribuuntur, quia materiam ipſis ſuppeditare potuit David, quam poſtea adornârunt accommodâruntque ad varios cantus, quorum erant periti. Verùm longè rectiùs Hieronymus, qui Pſalmos eorum eſſe aſſerit, *qui ponuntur in titulis*, *David ſcilicet*, *Aſaph* &

Hieron. ad Sophron.

& Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahitæ, Moyſis, Salomonis & reliquorum quos Eſdras primo volumine comprehendit. Hieronymo conſentiunt plerique Judæi. Ita ſapiens Aben Eſra affirmat Pſalmos eorum eſſe quorum nominibus prænotantur; etſi complures ſint qui nullum nomen præferant. In hoc tamen caſtigat Hieronymum Magiſter ille, quòd non abſolutè pronunciet Pſalmos ab iis eſſe conditos, quorum nominibus prænotantur, ſed eos qui Davidis & Salomonis præferunt nomina, vel illorum eſſe, vel de illis à Cantoribus compoſitos. Chriſtus tamen univerſum Pſalmorum opus tribuiſſe videtur Davidi, cùm ait, *Ipſe David dicit in libro Pſalmorum.* Sed communem Judæorum ſententiam ſequutus eſt Chriſtus. Illi enim Pſalmos Davidis nomine prænotabant, non quòd revera Pſalmorum omnium auctorem illum agnoſcerent; quandoquidem res ipſa contrarium apertè demonſtrat: ſed quòd præcipuus illorum Scriptor eſſet, & in ſacris codicibus *egregius Pſaltes Iſraël appelletur.* Scribit tamen jam laudatus Aben Eſra, non deeſſe inter Magiſtros ſuos qui totum Pſalterii opus Davidi tribuant, quem etiam agnoſcunt Prophetam.

Aben Eſr. Præfat. in Pſalm.

Luc. 20: 42.

Liber qui vulgò dicitur Proverbiorum commendatur à nomine Salomonis quod illius frontem occupat; etſi univerſa operis illius ratio demonſtrare videatur hoc nihil eſſe præter varia ſententiarum excerpta, quæ cùm à Salomone, tum ab aliis Scriptoribus collectæ in unum poſtea corpus conjectæ fuerunt. Salomonem multas compoſuiſſe Parabolas probant iſta quæ de ſeipſo habet: *Cùmque eſſet ſapientiſſimus Eccleſiaſtes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat, & inveſtigans compoſuit Parabolas multas*, quæ uſquè ad tria millia numerantur libro III. Regum; ſed quæ hodie non extant, ſi paucas exceperis quas repræſentant ſacri codices. Primis novem Capitibus illius operis nomen Salomonis præfigitur, deinde ſequuntur & alia quindecim Capita, quæ ejuſdem Salomonis nomen præferunt; & hæc ſecundam eſſe illius Parabolarum, ſive ſententiarum, partem exiſtimavit Aben Eſra. Pars verò tertia earumdem Parabolarum ſumit initium ab his verbis Capitis 25. *Gloria Dei eſt celare verbum:* quæ diſtinctio ab iis profecta eſt qui Scripturæ Sacræ libros in ordinem quem nunc ſervant redegerunt. Salomonem enim ipſum nomen ſuum toties Parabolis

Eccl. 12: 9.

Lib. 3. Reg. Cap. 4: 32.

Aben Eſr. Comm. in Cap. 10. Prov.

lis ſuis præfixiſſe vix credibile eſt; ſed Scribas potiùs qui opus illud in partes ſuas diviſere. Ita verſum hunc quem initio Capitis 25. legimus, *Hæ quoque Parabolæ Salomonis, quas tranſtulerunt viri Ezechiæ Regis Juda*, putat Aben Eſra eſſe Sobnæ, qui Regis Ezechiæ Scriba erat. Sobnam quidem & alios qui Regis Ezechiæ erant à Commentariis, ſententias iſtas, quarum prima eſt illa, *Gloria Dei eſt celare verbum*, ex integro volumine decerpſiſſe lubens agnoſco: cùm & verba hæc, *quas tranſtulerunt viri Ezechiæ*, id apertè demonſtrent. Partem quartam Parabolarum Salomonis habemus initio Capitis 30. ubi legitur in editione Latina, *Verba Congregantis*, & in contextu Hebraico, *Verba Agur.* Quis ſit autem ille *Agur*, ſive *Congregans*, non conveniunt inter ſe Scripturæ Interpretes. Priſci Judæi, teſte R. Salomone, ita volunt appellatum fuiſſe Salomonem, quaſi dixerimus *colligentem ſententias:* id enim Hebraicè ſonat dictio *Agur*, cujus ſimiliter ſenſum expreſſit Latinus Interpres, dum reddidit *Verba Congregantis.* Eamdem opinionem illuſtrat R. Levi Ben Gerſom, ubi ait, *Videtur Salomon Aguris nomen ipſe ſibi impoſuiſſe ratione habitâ ſententiarum quas in hoc libro collegit.* Sed forſan meliùs Aben Eſra & eum ſequutus Grotius ſuſpicantur Agurem iſtum fuiſſe temporum illorum Theognidem, aut Phocylidem, ex cujus ſcriptis ſententias quaſdam ſelegerit Salomon ipſe, quaſque cum aliis ſententiis in unum volumen conjecerit. Additur demum pars quinta Proverbiorum Salomonis, quæ intra Caput 31. quod & ultimum eſt, clauditur, idque Regis Lamuelis nomine. Quis autem ſit Lamuel ille, ignoratur. Judæi plerique exiſtimant Salomonem indicari, non ſecus ac per Immanuel, ut auctor eſt Aben Eſra, indicatur Meſſias; & appellationis iſtius rationem ſumit ex eo quòd Lamuel ſignificet *illis Deus*, quia nimirum Salomonis temporibus, ait idem Aben Eſra, Deus unus ab Hebræis colebatur. Sed de originatione vocis Lamuel non eſt cur ſimus ſoliciti, maximè cùm LXX. eam non exhibeant, & diversâ planè ratione verba contextûs Hebraici legerint ac converterint.

R. Levi. Comm. in Cap. 30. Prov.

Librum qui Hebraicè dicitur *Coheleth*, & apud nos Eccleſiaſtes, Latinè poſſumus appellare Concionatorem; licèt plerique Judæi recentiores dictionem *Coheleth* velint ſignificare hominem

congregantem, quòd ſcriptum illud multas complectatur de rebus diverſis ſententias. Ita ſentiunt R. Salomo & R. Aben-Eſra; &, ut ille inquit, Salomon qui operis hujuſce auctor eſt, in alio loco vocatur *Agur* ob eamdem rationem, vel ut loquitur R. David de Pomis, *Titolo del libro nomato Eccleſiaſtes compoſito da Salomone ſignifica congregatore per congregare & racorre, in quel trattato diverſe opinioni de gl' huomini la maggior parte de quali ſono falſe.* Judæi tamen nonnulli, teſte R. Salomone, in interpretanda voce iſta *Coheleth* cum LXX. conveniunt; eâ ſiquidem indicari arbitrantur hominem qui in cœtu aliquo concionatur. De Scriptore autem illius operis minimè conſentiunt inter ſe Magiſtri: Talmudici enim Doctores tribuunt illud Ezechiæ; Rabbini autem recentiores Salomoni, & pro his pugnant verba contextûs, in quo multa extant quæ vix de alio quàm de Salomone exponi poſſunt. Itaque veriſimile eſt Doctores Talmudicos voluiſſe duntaxat ſcriptum illud à Rege Ezechia & à viris illius conſeſsûs excerptum fuiſſe ex Salomonis operibus. Chriſtiani quoque Interpretes non alium Eccleſiaſtæ Scriptorem agnoſcunt quàm Salomonem, ſi perpaucos excipias, inter quos eſt Hugo Grotius, qui ſeriùs illud ſcriptum compoſitum fuiſſe affirmat ſub nomine Salomonis, & in illius rei argumentum habere ſe teſtatur multa vocabula ex eo collecta, quæ non alibi extant quàm in Daniele, Eſdrâ & Chaldæis Interpretibus. Auctor eſt Hieronymus, priſcos Hebræos inter cætera Salomonis ſcripta quæ antiquata ſunt, de hoc quoque obliterando cogitâſſe, *eò quòd vanas afferat Dei creaturas*; qua in re concordat Hieronymus cum Talmudiſtis ac Judæis recentioribus: ſed Doctores iſtos multa ex ſuo ingenio commentos eſſe nemo ignorat.

R. Dav. de Pomis, in Lex. Hebr.

Hieron. Comm. in Cap. 12. Eccleſ.

A quo ſcripta fuerit hiſtoria quam ſub nomine Eſtheris legimus, incertum eſt. De tempore tamen quo illa condita fuerit, omnes fere tum Judæi tum Chriſtiani conſentiunt. Sive enim auctores illius ſint viri Synagogæ magnæ, uti ſentiunt Doctores Talmudici, ſive Eſdras, quæ Patrum nonnullorum ſententia eſt, ſive Mardochæus, ut probabiliùs exiſtimat R. Aben Eſra, & liber ipſe teſtari videtur, de tempore quo ſcripta fuerit hiſtoria Eſtheris, lis nulla movebitur. Unde nec malè conjicit Hugo Grotius, Eſdram libro ſuo & hiſtoriæ quam ſcripſit Nehemias, attexuiſſe hiſtoriam Eſtheris, quæ medio temporum eorum quæ duobus

bus illis libris narrantur contigerat, quam à Mardochæo quoque ſcriptam fuiſſe agnoſcit idem Grotius.

Canticum Canticorum non alium auctorem habere quàm Salomonem, docet ipſa operis inſcriptio quod illius nomine prænotatur. Conſtat præterea ex libro III. Regum, eumdem Salomonem Parabolas, ſive ſententias, & Cantica compoſuiſſe. Liber autem ille, teſte R. Aben Eſra, quia fuit Canticorum Salomonis præſtantiſſimum, ſortitus eſt nomen Cantici Canticorum, quaſi dixeris excellentiſſimum carmen. Dubitârunt tamen nonnulli, utrùm opuſculum iſtud quale nunc exſtat, à Salomone ſcriptum fuerit, an verò ex integro illius Canticorum volumine excerptum. Carmen autem illud quo Salomon cum Salamitide loquens inducitur tanquam ſponſus cum ſponſa, explicatu difficillimum eſt non ſolùm ob loquutiones paulò audaciores, frequentioreſque ſimilitudines quæ à noſtris conſuetudinibus abhorrent; ſed etiam quòd nomina interloquentium non annotentur, ut in libro Jobi: nam præter Salomonem & illius Sponſam interloquentes, etiam ſunt duo chori Juvenum & Virginum.

Aben Eſr. Præfat. in Cant.

De libro Jobi mirum eſt quàm ſecum diſſideant Judæorum Magiſtri. Rem verè geſtam in hoc opere non narrari putant Doctores Talmudici, quibus aſſentiuntur R. Moſes Ben Maimon & alii pauci; ſed eſſe figmentum, ſeu Parabolam, quæ ingens pietatis ſimul & patientiæ exemplum oſtendat: & his ſuffragantur etiam Chriſtianorum nonnulli. Imò nec defuêre qui non ſolùm operis iſtius argumentum confictum exiſtimârunt, ſed & Jobi quoque nomen volunt ex primis libri verbis deſumptum, ubi legimus *Jobad jom.* Illa enim quæ verbis iſtis prævia ſunt, Prologi inſtar addita fuiſſe arbitrantur. Sed Ezechielis Prophetæ teſtimonium, qui Noë, Danielis, Jobique ſimul meminit, demonſtrat commentitium non eſſe Jobi nomen; & eos qui ita ſentiunt acerrimè impugnat ſapiens Aben Eſra, qui ſuſpicatur illum fuiſſe ex poſteris Eſau, idque denotari ex loco Huz unde ortus dicitur. Similiter rem uti narratur geſtam fuiſſe, docent Jobi & illius amicorum nomina & alia complura quæ his adjunguntur, etſi non pauca ſint quæ ad Parabolam magis quàm ad hiſtoriæ veritatem accedant. De auctore verò ſcripti illius longè minùs adhuc conſtat: alii quippe illud ad Moyſem referunt, alii ad Iſajam, alii ad ipſummet Jobum aut ad ejus amicos. Neque etiam inter ſe conſentiunt qui operis hujuſce au-

Aben Eſra Comm. in Cap. 1 Job.

ctorem faciunt Moyſem: ſunt enim qui ab eo ſolùm ex aliena lingua Hebraicè converſum putant. Sed his prætermiſſis, ſi quid etiam in re obſcura licet ſuſpicari, illos minùs recedere à veriſimilitudine arbitror, qui operis illius confectionem ad tempora Captivitatis Babylonicæ revocant: dictio enim ſæpiùs vix Hebraica eſt, ſcatet loquutionibus Chaldaicis, & ſapit hominem qui ex alieno commercio ſermonem Hieroſolymitanum infecerat. Quo ſenſu explicanda ſunt Hieronymi verba, aſſerentis Jobum ſe convertiſſe ex Hebraico Arabicoque ſermone & Syro. Quibus omnibus accedit Judæos, quorum res tùm temporis videbantur deſperatæ, magna ex illo opere tuliſſe ſolatia. Rem itaque dudum geſtam Scriptor narrat: & quia Poëtam agit, licèt argumentum quod tractat non ſit fictitium, orationem floridam & figuratam adhibet, veriſque interdum adjicit quæ ſunt tantùm veriſimilia, ſervato tamen ſemper perſonarum loquentium decore. Jam de Prophetis nonnulla ſubjiciamus.

Auguſt. Quæſt. in Exod. Prophetæ à B. Auguſtino appellantur enunciatores verborum Dei hominibus: illi enim veluti Divinæ Legis Interpretes concionabantur ad populum, quem doctrinam à Moſe traditam docebant ſtabilitâ illius auctoritate. Deinde minas & promiſſiones quas Moyſes in genere tantùm promulgaverat, hi ſuæ ætatis rebus accommodabant, idque Oratorum more; unde fit ut comparationum ſimilitudinibus, metaphoris & hyperbolis abundent, ſimplicique ac nudâ rerum narratione haud contenti, eas verbis exaggerent. *Hieron. Præf. lib. 18. Comm. in Iſaj.* *Neque enim*, ut auctor eſt Hieronymus, *ſimplex à Prophetis hiſtoria & geſtorum ordo narratur, ſed ænigmatum plena ſunt omnia, aliudque in verbis ſonant, aliud tenetur in ſenſibus, ut quæ æſtimaveris planâ & inoffenſâ currere lectione, ſequentium rurſus obſcuritatibus involvantur.* Non ita autem futura vaticinantur Prophetæ, quin jam facta ſæpius referant, ut evidentiſſimè probari poteſt ex Zachariæ Prophetia, quæ magnam partem rei præteritæ & quæ tùm gerebatur, narratio eſt. Quo modò diligentiſſimus Scripturæ Interpres Joannes Mercerus in explicandis verbis quibuſdam Prophetæ Amos, Judæorum expoſitionem improbat, qui de rebus futuris ibi agi contendunt, cùm de re jam præterita agatur; moxque verba iſta ſubjungit, quæ notatu digna ſunt: *Mercer. in Ca. 9. Amoſ.* *Laboramus penuriâ librorum ſacrorum*,

rum, ac ſæpè in Prophetis pleraque legas facta, quæ in ſacris hiſtoriis quæ hodie extant non reperias. Prophetas ſimiliter teſtatur Hieronymus in ſuis narrationibus non attendere interdum ad rerum ipſarum ordinem quo geſtæ fuerint. *In Prophetis*, ait, *hiſtoriæ ordo non tenendus, cùm inpræſentiarum ſub eodem Rege priora poſteà, & poſteriora antè dicantur.* Præpoſterum illum ordinem tribuit Pſeudo-Dorotheus Scribis qui Prophetarum vaticinia ex illorum ore excepta referebant in chartas; quaſi Prophetæ ipſimet conciones quas habebant ad populum non commendaſſent literis. Idem obſervavit de Hieremiæ vaticinio Cornelius à Lapide, qui exiſtimat Baruch Scribam illius Prophetæ omnes ejus Prophetias diverſo tempore editas in unum volumen collegiſſe, neglecto temporis ordine quo editæ fuerant. Fatetur & ipſe Joannes Calvinus, Prophetarum vaticinia eo quo decebat ordine diſpoſita ad nos uſque non perveniſſe; non indè tamen illorum divinitati quidpiam detrahi arbitratur. *Qui diligenter*, inquit, *& cum judicio verſati ſunt in Prophetis, mihi concedent non ſemper fuiſſe quo decebat ordine digeſtas illorum conciones; ſed ut ferebat opportunitas, inde conflatum fuiſſe volumen.* Exiſtimat Sacerdotum operâ, quorum officium erat Prophetias ad poſteros commendare, libros Prophetarum, etſi his infenſiſſimi eſſent Sacerdotes, conſervatos fuiſſe. Scribit præterea idem Calvinus, Prophetas poſtquam concionem habuêre ad populum, brevem illius ſummam collegiſſe, quæ valvis affixa ab omnibus legeretur, poſteaque à miniſtris Templi inde ablata in theſaurum reponebatur in perpetuum rei illius monumentum: unde confectos fuiſſe conjicit qui nunc extant Prophetarum libros. Verùm ex verbis Iſajæ & Habacuc, quos veritatis illiùs teſtes profert Calvinus, id unum probari poſſe videtur, Prophetas vaticinia ſua apertè ac dilucidè, ut ab omnibus intelligerentur & legi poſſent, ſuper tabulas deſcripſiſſe: de valvis autem Templi, quibus illa affixa fuiſſe putat, nulla prorſus fit mentio. Pariter brevem duntaxat eorumdem vaticiniorum ſummam ab ipſis Prophetis collectam fuiſſe, non verò integras conciones ab iis deſcriptas, fingit perperam; quanquam illas quas nunc habemus Prophetias integras eſſe, nemo rei criticæ peritus dixerit. Verùm defectus ille, ſi quis ſit, à Prophetis non videtur profectus. Idem Calvinus & eum ſequuti Genevenſes, inſcriptiones

Hieron. Comm. in Cap. 25. Hierem.

Doroth. de vita & morte Prophet.

Cornel. à Lapide.

Calvin. Præfat. in Iſaj.

quæ Prophetarum nomina, & editarum Prophetiarum annos indicant, à Sacerdotibus, quorum fuit illas in Templo aſſervare, majoris lucis causâ adjectas fuiſſe ſuſpicantur. Hæc ſiquidem ſunt illorum verba: *Il ſemble que ces titres ayent eſté ajoûtez aux revelations des Prophetes par les Sacrificateurs & Levites qui avoient charge de garder les Propheties au treſor du Temple, aprés qu'elles avoient eſté propoſées au peuple ſuivant la coûtume des Prophetes.* Quam Genevenſium opinionem ſuffragio ſuo comprobavit Hugo Grotius. Id tantùm inter hunc & illos eſt diſcriminis, quòd has inſcriptiones non Sacerdotibus & Levitis tribuat, ſed viris Senatûs magni qui Prophetarum ſcripta collegerunt, prænotaveruntque tempora ſcriptionis. Hoc videtur probabilius, quia in confeſſo eſt fermè apud omnes, Senatum cui Eſdras præfuit, nonnulla ſacris codicibus connexionis & explicationis cauſâ adjeciſſe. Ita quoque Thomas putat inſcriptiones quæ Pſalmis aliquot apponuntur, eumdem Eſdram auctorem habere, factaſque fuiſſe, *partim ſecundùm ea quæ tunc agebantur, & partim ſecundùm ea quæ contigerunt.* Demum veriſimile etiam eſt hiſtorias illas, quæ Prophetarum quorumdam concionibus inſertæ reperiuntur, ab iiſdem Senatoribus additas fuiſſe dum ſacros codices recognoſcerent formarentque quem nunc habemus Scripturæ Canonem. Secundùm quam rationem putant nonnulli verba illa quæ leguntur Hieremiæ Capite 51. *Hucuſque verba Hieremiæ*, Prophetam hujus vaticinium claudere, Caputque quod ſequitur Prophetiam non eſſe, ſed hiſtoriam, quæ ex fine libri IV. Regum ſumpta fuerit. Et in hoc Judæorum Magiſtri conſentiunt cum pluribus Doctoribus Chriſtianis. Auctor eſt enim R. David Kimchi, verba illa quæ uſque ad finem vaticinii Hieremiæ allata ſunt, ad hujus Prophetiam non pertinere; ſed eum qui librum hunc deſcripſit, huc conjeciſſe deportationis hiſtoriam qualis extat in fine libri Regum. Conjicit Abravanel Eſdram, ſeu Synagogæ magnæ Senatores, ſupplementi illius auctores eſſe, quo etiam modo Ezechiæ Regis hiſtoria ex libri II. Regum Capite 18. in Iſajæ Prophetiam tranſlata eſt. Ex his omnibus facilè dignoſcetur qui fuerint apud gentem Hebræam Prophetæ, quale illorum officii munus, & quæ eorumdem ſcribendi ratio. Præterea id etiam videtur animadverſione dignum, quòd Prophetæ non ſolùm conciones ad populum habuerint edideríntque de rebus futuris vaticinia, ſed & hiſtorias ſuorum temporum ordine digeſtas in Acta publica retulerint. Quo pacto Iſajas

Genev. in edit. Bibl. ann. 1665. Præf. in Iſaj.

Grot. Annot. in Cap. 1. Amoſ.

Thom. Comm. in Pſalm. 6.

R. Dav. Kimchi, Comm. in Cap. 51. Hierem.

qui Regis Oziæ geſta deſcripſiſſe dicitur, non minùs hiſtorici quàm Prophetæ nomen reportabit. Vel potiùs Prophetæ nomen apud Hebræos iſta omnia complectitur; ita ut quicunque divinæ voluntatis erant interpretes, ſeu vaticinia ederent, ſive res ſuorum temporum conſcriberent, Prophetæ appellarentur. Ex quo haud dubiè venit ut priſci Judæi *Neviim*, ſeu Prophetarum nomine inſignierint Joſuæ, Judicum, Samuelis & Regum hiſtorias, quòd hæ deſcriptæ eſſent à viris qui in eorum Republica Spiritu Sancto afflati, Prophetæ nominabantur. Quo etiam ſensû verè affirmavit Joſephus, apud gentem ſuam non à quibuſlibet libros componi, ſed à Prophetis tantùm. Vim quoque vocis illius probè aſſequutus eſt Jonathan, qui pro dictione Hebræâ *Navi, Propheta*, aliam quæ ſignificat Scribam in ſua Paraphraſi interdum ſubſtituit; quaſi qui Prophetæ appellantur, iidem ſint atque Scribæ. Neque aliud ſapientiſſimus Eſdras in ſacris codicibus nomen obtinet, quàm Scribæ peritiſſimi. Verùm de Scriptoribus ſacris ſatis ſuperque hactenus dictum ſit. Libros Apocryphos, ſeu quos non admittit Judæorum armarium, ſilentio præterire viſum eſt, quia illorum auctores, ut præfert nomen *Apocryphi*, occulti ſunt & incerti. Ceſſet itaque doctiſſimus Voſſius optimum Simonium & de literis ſacris benè meritum allatrare, qui de Scriptoribus Veteris Teſtamenti nihil in publicum edidit, quod jam à viris graviſſimis iiſdemque pietate & eruditione conſpicuis approbatum non fuerit. *In malevolam animam non introibit ſapientia.*

FINIS.

EX.

EXCERPTA
EX
DISQUISITIONIBUS CRITICIS
RICHARDI SIMONIS,
Gallicanæ Eccleſiæ Theologi.

EXCERPTUM I.

SOlas Judæorum Scripturas veras eſſe ac primigenias, communis eſt Theologorum, quos vulgò Proteſtantes vocant, opinio; qui inter diſputandum cum Doctoribus Catholicis, ad codices Hebræos ſemper recurrunt, ſiquando ab his diſſentiat Latinus Interpres, quem in multis erráſſe arbitrantur. Inde factum eſt, ut Theologi illi, qui Reformatorum nomen ambiunt, antiquas Eccleſiæ verſiones parvi fecerint, ſi perpaucos excipias, qui nævos etiam in contextu Judaico, non ſecus ac in illius Interpretibus, deprehenderunt. Verùm longè ultra progreſſus Iſaacus Voſſius à receptis Proteſtantium moribus receſſit, ac palàm Judæos falſitatis accuſavit, quòd multa è ſuis codicibus Chriſtianæ Religionis odio de induſtria poſt Chriſti adventum & everſa Hieroſolyma, expunxiſſent; eoſque qui Judæorum cauſam agunt acriter ſuggillat, & Doctores ſuæ ſectæ, qui hodiernam codicis Hebræi lectionem tueantur, appellat *aſellos caſſos lumine & intellectu, togâ cinctos profeſſoriâ, pro clypeo geſtantes Biblia Maſorethica cum omnibus ſuis punctis.* Firmiſſimas Voſſium aſſertionis ita liberæ rationes habere, quis non credat? At quàm graviter allucinatus ille fuerit, ex his quæ mox dicentur manifeſtum fiet. *Quis locus*, inquit, *qui de Meſſia agat in ſacris occurrit literis, quem illi non corrumpere aut ſiniſtrâ interpretatione enervare ſunt conati?* Et paulò poſt: *Cùm viderent tempus adventûs Meſſiæ præteriiſſe, expleti quippe erant anni ſex mille à creatione mundi, ut lucrarentur annos bis mille, tota quatuordecim ſæcula è codici-*

Iſaac. Voſſ. Epiſt. ad Andr. Colv.

Voſſ. Diſſert. de Sept. Præfat.

dicibus ſuis expunxerunt: reſidua quinque vel ſex ſæcula ut abolerent, decurtârunt intervalla Judicum, omittendo Anarchias, & contrahendo ſpatia Regum Perſicorum. Hoc pacto totis bis mille annis menſuram temporis mulctârunt. Sed hæc mera ſunt Voſſii commenta, qui non ſolum Judæos accuſat, ſed & à Samaritis idem facinus commiſſum fuiſſe auctor eſt, licèt diſpari ratione. Verùm priſci Eccleſiæ Patres Africanus, Origenes, Euſebius, Hieronymus, Auguſtinus & alii qui hanc Judæorum codicis ab Hebræis exemplaribus in rebus chronologicis diſcrepantiam animadverterunt, de hac depravatione Judæis objicienda nunquam cogitârunt. Imò Auguſtinus hac in parte Judæorum exemplar Græco præferendum eſſe non veretur interdum aſſerere, in eaque eſt opinione, *ut ei linguæ potiùs credatur, unde eſt in aliam per Interpretes facta tranſlatio.* Juſtinus Martyr, qui diſputans adverſus Tryphonem Judæos variis modis exagitat, ut Græcam, quæ tunc ſola in Eccleſia auctoritatis aliquid obtinebat, LXX. Seniorum interpretationem vindicaret, de mutata ab iis Chronologia, ut cauſæ ſuæ patrocinarentur, ne verbum quidem protulit. *Notatur Voſſius.* *B. Auguſtin. B. Juſtin.*

Præterea, ſi Judæis in mentem veniſſet codices Hebræos corrumpere, ne tempus quo in ſacris literis venturum eſſe Meſſiam ſignificatur elapſum eſſe videretur, longè potiori titulo Danielis vaticinium, quod accuratè tempus illud obſervat, quàm libros Moyſis aut Judicum, depravâſſent. Prophetiam autem Danielis, quæ magnam partem Meſſiæ tempora reſpicit, integram remanſiſſe in confeſſo eſt apud omnes, & hâc Judæos valde premi negare non audet ipſe Voſſius. Sed latebras quærens affirmat antiquos Judæos non tantùm Danielem à choro Prophetarum ſegregâſſe, ſed & negâſſe fuiſſe Prophetam. Verùm nunquam intellexit vir doctus, quo ſenſu Judæi Danielem Prophetarum choro minimè adſcriberent. De hoc negotio, uti jam ſupra obſervatum eſt, fruſtra Chriſtiani cum Judæis diſputant: utrique enim lubentes agnoſcunt in libro Danielis multa extare de Meſſia venturo vaticinia, & hunc Spiritûs Sancti opus eſſe non ſecus ac reliquos Scripturæ Sacræ libros. De Davide eadem prorſus fingunt Judæi, atque de Daniele: non ideo tamen Spiritûs Sancti afflatum ab eo removent. Contrà in Pſalmis etiam multa haberi quæ venturum Meſſiam prænunciant, palàm aſſerunt, & ſi quid ſit inter illos & Chriſtianos hac in parte diſcriminis, mera eſt de nomine, ut jam alibi probatum eſt, controverſia: dum illi aliter Scripturæ Sacræ libros partiuntur

atque Chriſtiani. Sed ſuo ſeipſum gladio jugulat Voſſius, dum ob res chronologicas Judæos falſitatis reos peragit; quandoquidem hodierna contextûs Hebraici Chronologia Judæos longè magis urget, quàm illa quæ ex Græca LXX. Interpretum verſione ducitur; nec id Judæi ipſi diffitentur in libris Talmudicis, ubi non eunt inficias jam expletum fuiſſe tempus quo venturus erat Meſſias, ſed addunt illum propter eorum iniquitates non adveniſſe. Hæc ſunt Talmudiſtarum verba. *Domûs Eliæ traditio hæc eſt: Mundus conſtabit ſex annorum millibus: annorum erunt duo millia inanitatis, ſeu ante Legem: duo etiam millia annorum Legis: & duo millia annorum temporis Meſſiæ. Sed ob iniquitates noſtras, quæ multæ ſunt, præteriêre anni illi, qui jam elapſi ſunt.* Voſſius, qui iſtud Eliæ effatum ad inſtitutum ſuum trahere conatus eſt, in pluribus erravit: primò enim laudare videtur illud quaſi revera ab Elia Propheta, aut ex ejus libro, *quem olim*, inquit, *Veteris Teſtamenti ſcriptis annumeratum fuiſſe conſtat*, deſumptum fuerit. Sed Elias iſte Doctor fuit Talmudicus ſicuti R. Hillel, R. Schammai, R. Johanan, & alii bene multi quorum nomina & ſententiæ in Talmude referuntur. Deinde figmentum eſt quod ait bis mille annos qui Legem Moyſis præceſſêre non à principio creationis debere numerari, ſed à Diluvio, vel ab illo tempore quo Noæ dixit Deus, velle ſe mundum perdere. Longè ſiquidem diverſa eſt hoc loco Judæorum ſententia de ſex annorum millibus quibus mundus duraturus erat, ſecundùm Magiſtri Eliæ traditionem. Vaticinii enim illius fundamentum ex ſex diebus creationis petitum eſt; ita ut ſicuti Deus intra ſex dierum ſpatium mundum creavit, ſimiliter idem mundus ſex annorum millibus perduraturus ſit: idcirco annorum mundi ſupputatio inde jam à prima rerum omnium creatione ſumi debet. Magiſtri qui Commentariis ſuis Talmudis libros illuſtrant, bis mille annorum numerant à primo homine condito uſque ad tempus illud quo Abraham relicto idolorum cultu veram Dei unius Legem amplexatus eſt. Tunc ſecundùm illorum ſupputationem annum vitæ agebat quinquageſimum ſecundum. Frigida autem ſunt quæ profert idem Voſſius, ut probet ex B. Petri Epiſtola, mundi de quo agitur initium arceſſendum eſſe à Diluvio, quòd Apoſtolus ille veterem mundum eum vocaverit qui Diluvium præceſſit; terram verò quam nunc habitamus mundum alterum: hæc, inquam, frigida ſunt & extra propoſiti hujuſce rationem. Sed non eſt cur fictitiæ Doctoris Eliæ de mundi dura-

Talm. in Tractat. Sanhedr. & in Avoda Zara.

Voſſ. de Sibyl'in. Oracul. cap. 8.

Talmudiſtarum ſententia de mundi duratione.

durationc Prophetiæ diutius immoremur, neque etiam ratio habenda eſt libri illius Prophetiarum Eliæ, quem falsò putat Iſaacus Voſſius, Eliæ Talmudici nomine deceptus, inter Veteris Teſtamenti libros olim collocatum. Alias ſi quæ ſint majoris momenti probationes ab eodem Voſſio productæ adverſus Judæos, expendamus.

Nonnulla deinde Voſſius adverſus Judæos congerit, ut conficiat illos non pauca Scripturæ Sacræ loca mutilâſſe, atque in primis Juſtinum Martyrem opponit, qui ſcribat complura olim à Judæis inquinata fuiſſe exemplaria. Verùm jam iis omnibus quæ ex Juſtini auctoritate ſumi poſſunt rationibus abundè ſatisfecimus. Contextum Hebræum nunquam conſuluit Juſtinus, imò nec conſulere potuit; cùm ex illius ſcriptis manifeſtum ſit, eum linguam Hebræam non calluiſſe. *Sed quos non luſus*, inquit Voſſius, *dediſſet ſanctiſſimus Martyr Tryphoni & innumeris aliis inter quos verſabatur Judæis, ſi non vera fuiſſent ea quæ illis intentat crimina?* Sed hæc argumentandi ratio digna non eſt homine erudito, qui in evolvendis B. Juſtini libris deprehendere poterat multa illi excidiſſe. At pergit Voſſius: *Vaticinium de Chriſto quod occurrit Pſalmo* 22. *ubi pro* foderunt *ſubſtitutum eſt* tanquàm leo, *fuiſſe ab iis depravatum fatentur plerique Chriſtiani, exceptis Fanaticis quibuſdam & ſeſqui-Judæis.* Verum quidem eſt ob id à pleriſque Theologis in jus vocari Judæos, quaſi deditâ operâ locum iſtum corruperint. Sed abſit ut Fanaticos ac ſeſqui-Judæos illos eſſe pronunciem, qui hoc crimen à Judæis amoliuntur, cùm R. Jacob Ben Hajim Maſoræ inſtaurator lectionem *caru, foderunt*, quæ Chriſtianis favet, in nonnullis exemplaribus ſe inveniſſe palàm teſtetur. Neque mirum videri debet, quòd Maſorethæ eam, quæ cauſam ſuam magis tuebatur, lectionem amplexati fuerint. Eam quidem quam Græci Interpretes & Hieronymus repræſentant veriorem eſſe agnoſco; non ideo tamen accuſandi ſunt Judæi qui è duabus lectionibus unam ſelegerint, quæ ad res ſuas magis accommodabatur. Quin & fieri poteſt ut ea ſolùm in Maſorethicis exemplaribus lectio exhiberetur, quam hodie exhibent. In lectionibus *cari* & *caru* parùm eſſe diſcriminis, nôrunt omnes qui rei criticæ periti ſunt, & quàm facilis ac frequens ſit literarum *Jod* & *Vau* inter ſe permutatio. Neque dixeris literam *Aleph* in dictione *cari* ſcriptam reperiri, minimè verò in dictione *caru*, adeoque mutationem non ita facilem fuiſſe. Sed alia ſunt, & quidem haud infrequentia in

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 8.

Notatur Voſſ.

R. Jacob. in Bibl. Venet.

ſacris codicibus ſuperfluæ hujuſce literæ exempla, quæ Maſorethis ipſis non fuêre incognita. Quare Græci Interpretes & B. Hieronymus illam veluti ſuperfluam reticuerunt, vel ab eorum exemplaribus aberat; ſecus verò Maſorethæ, qui illam agnoſcunt.

Vana ſunt etiam quæ ex loco Zachariæ, Cap. 12: 10. objicit Voſſius, quaſi antiquam Judæi lectionem, quam priſci Interpretes in ſuis exemplaribus habuere, de induſtria mutaverint: at nemo non, artis criticæ peritus, judicabit hanc diverſitatem ortam eſſe ex diverſis exemplaribus, dum in aliis legitur *dakeru*, in aliis autem *rakedu*, ob facilem videlicet literarum *Reſch* & *Daleth* in ſe invicem permutationem. Nec video cur ob id, & alia id genus ſexcenta, Judæi potiùs in crimen falſitatis adducantur, quàm Græci, Latini, cæterarumque nationum Scribæ, qui ſimiliter in deſcribendis ſuis codicibus labuntur. Hanc literarum ſimilium commutationem in omnibus linguis reperiri neceſſe eſt, unde poſtea ingens codicum nata eſt diſcordia. Qua de re conſulendum eſt in primis Scioppii de Arte Critica opuſculum, qui totum iſtud negotium egregiè illuſtravit. Leo quoque Allatius, vir in evolvendis codicibus MSS. diu verſatus, varia Criticorum in rei hujuſce confirmationem loca congeſſit: cujus verba huc referre non pigebit ex illius animadverſionibus in Antiquitatum Etruſcarum Fragmenta, quæ ab Inghiramio edita fuerant. *Præterea*, inquit, *tot exſcriptorum errata, tot literarum, tot nominum in antiquorum monumentis mutationes, ſi ingenuè agimus, à nullo alio quàm à capitalibus hiſce corrivârunt, ob literarum ſimilitudinem quam inter ſe capitales, non autem minuſculæ, ſervant. Exemplis, ſed pauciſſimis, ex aliorum animadverſionibus agamus, ne iſta curioſiùs ipſe perquirere, ab inficeto neſcio quo, dicar. Joſephus Scaliger in Varronem de Re Ruſtica, lib. 2. cap. 3. Mediam non Meliam propter familiarem veteribus τῦ L in D mutationem, ut Melicæ contra gallinæ dictæ, quæ Medicæ dici debebant; & alibi librarios imperitos ſæpè pro I, L, & contra ſcribere. Godeſchalcus Stewichius in libro 1. Appuleii ait, ſæpè in mutuum locum immigrâſſe has literas,* D *&* T; *& in libro 5. cauſam depravandi ſententiam aſſerit ſimilitudinem literarum* B *&* P; *nam & has, ut &* R, *non ſemel ex affinitate commutatas, teſtes Quintilianum & Plinium adducens, quorum verba & monita de majuſculis & Romanis literis accipienda, quòd iis antiquis in libris deſcribendis uſi fuiſſent. Joannes Iſacius Pontanus in Gloſſario priſco Gallico, non in diſſimili argumento,* B *&* P *mutationem, ſolennem metaſtaſin*

Leo Allat. in Antiq. Etruſc. pag. 55.

ſtaſin vocat. Scioppius de Critica tradit, exemplіſque ex variis fusè probat, C *in* G, D *in* L, F *in* E, P *in* B *&* R; *& vice versâ*, L *in* D, E *in* F, R *&* B *in* P, *ob ſimilitudinem commigrâſſe*. Habent quoque inter ſe quamdam ſimilitudinem majuſculæ Græcorum literæ. Ita facillima eſt literarum Græcarum Β, Γ, Ρ, necnon Γ & Τ, atque Δ & Λ commutatio. Quibus addi poſſet non tantum inter literas etiam minuſculas reperiri diſcrepantiæ, quin ſæpius ob earum quam ſervant inter ſe ſimilitudinem, aliquid confuſionis oriatur. Quo pacto, ut innumera ſileam, quando apud Græcos legendum ſit ἡμῖν, quando ὑμῖν, & apud Latinos *orbis* vel *urbis*, ſæpè in incerto eſt. Varias codicum ſuorum lectiones ſibi objiciunt Chronographi, Hiſtorici & alii paſſim, quorum exempla ubique proſtant: exempli causâ, hactenus Dagobertum Francorum Regem Nanthildem, puellam elegantis formæ, è Monaſterio raptam, totius gentis conſilio uxorem duxiſſe communiter receptum fuerat. Verùm ætate noſtrâ viri clariſſimi, Jacobus Sirmondus, Adrianus Valeſius & alii in codices MSS. inciderunt, qui non habeant, *Nanthildem, unam ex puellis de Monaſterio, in matrimonium accipiens Reginam ſublimavit*, uti pravè Fredegardi contextum Aimonius laudaverat; ſed, *Nantechildem unam ex puellis de miniſtero accipiens*, &c. ſicut in MS. Fredegardi codice à ſe lectum fuiſſe animadvertit Sirmondus. Ejuſmodi allucinationes, quæ non ſolùm ex literarum ſimilitudine, ſed & ex innumeris aliis cauſis naſcuntur, reperire eſt in omnibus manu exaratis, cujuſque linguæ ſint ac conditionis. Unde poſtea lectionum monſtra orta ſunt, quæ Criticorum ingenia valdè contorquent, & graviſſima inter Grammaticos diſſidia excitant. Ita qui ſe germanos Ciceronis imitatores jactitant, ſuam ſibi interdum Ciceronianiſmi imperitiam exprobrant, non aliam ſæpè ob cauſam, quàm quòd diverſis in evolvendis Ciceronis operibus codicibus uſi fuerint, quorum indolem bellè notavit Henricus Stephanus. *Henric. Stephan. Præfat. Caſtigat. in Ciceron.*

Sed ne ea quæ ab imperitis duntaxat ignorari poſſunt, prolixiùs annotem, unam operum Ciceronis editionem in exemplum proferam, quæ ex officina Elzeviriorum anno M. DC. LXI. accurante Schrevelio, prodiit; in qua editione diverſæ aliarum editionum codicumque manu exaratorum lectiones ad oram libri utiliſſimè relatæ ſunt. Si & in Hebraicis exemplaribus idem præſtitum fuiſſet, & ad illorum margines variantes omnes lectiones, quæ

ex diverſis codicibus cùm MSS. tum editis, necnon ex vetuſtis tranſlationibus ſumi poterant, fuiſſent obſervatæ, Judæos ob hanc codicum diverſitatem exemplaria ſua corrupiſſe nemo ſanus dixerit; ſed ex diverſis iſtis lectionibus meliorem quiſque ſeligeret, ut olim Hieronymus, qui Commentariis ſuis in Prophetas à Græca LXX. Interpretum tranſlatione ſæpius recedit. Ita, Magiſtrorum ſuorum lectioni addictiſſimus, in Caput 2. Oſeæ, hæc animadvertit: *Pro ſaltu quoque, quod Hebraicè dicitur* jaar, *LXX. tranſtulerunt* teſtimonium, *Reſch & Daleth literarum falſi ſimilitudine: ſi enim pro Reſch Daleth legatur*, teſtimonium *dicitur; ita duntaxat ut Jod litera non legatur.* Iterum ad Caput 5. ejuſdem Prophetæ notat LXX. Interpretes, quòd pro חדש *menſis*, legerint חסיל *rubigo.* Et ad Caput 9. quærens cur ubi LXX. habent, *Caro mea ex eis*, ipſe verterit *Cùm receſſero ab eis*, hæc habet: *In eo loco in quo nos diximus, Væ eis cùm receſſero ab eis, LXX. & Theodotio tranſtulerunt, Væ eis caro mea ex eis; quærenſque cauſam cur ſit tanta varietas, hanc mihi videor reperiſſe, caro mea linguâ Hebraicâ dicitur* beſari. *Rurſum ſi dicamus, receſſio mea, ſive declinatio mea, dicitur* beſuri. Simili ratione nihil cauſæ fuit cur Hieronymus à recepta illa LXX. Seniorum verſione, ποῦ ἡ δίκη σου, *Ubi cauſa tua*, recederet; quam ſuâ auctoritate B. Paulus confirmaverat, niſi quòd aliam lectionem præferrent ejus exemplaria, & pro איה *ubi*, per transformationem literarum legeret אהי *ero*. Similem tranſpoſitionem longè ſatius eſt obſervare in *dakeru*, *transfixerunt*, & *rakedu*, *inſultarunt* apud Zachariam, quàm Judæos cum Voſſio ſuggillare, quaſi mutationem iſtam in contextum deditâ operâ invexerint. Sed his aliiſque ejuſdem naturæ diverſitatibus contexendis ſuperſedeo, ne prolixiori eorum recenſione moleſtus ſim, maximè cùm à Theologis, qui ſuis explanationibus ſacra volumina illuſtrârunt, diligenter obſerventur.

B. Hieron.

Rectè quidem Voſſius Judæorum codices in multis vitiatos eſſe ſcripſit: quorum ſcilicet eadem omnino ſors fuerit atque Græcorum Latinorumque librorum; dignuſque eſt Georgius Hornius qui ſibilis omnium excipiatur, cùm doctiſſimo Voſſio opponit ſanctiones Regum, Principum ac Magiſtratuum, quibus volunt ut eæ ſolùm in Eccleſiis contextûs Biblici verſiones legantur, quæ ad exemplaria Hebraica adornatæ fuerint; quaſi vero ejuſmodi ſanctiones Principum codices Judæorum ab omni prorſus menda integros ſervare potuerint. At in eo caſtigandus etiam Voſſius, quod nonnullos

nullos ejuſmodi errorum à Judæis conſultò in ſua exemplaria & ex odio Chriſtianæ Religionis invectos fuiſſe pertinaciùs contendat. Ita ad verba iſta Geneſeos, *Non auferetur ſceptrum de Juda, & dux* Geneſ. 49: 10. *de femore ejus, donec veniat qui mittendus eſt*, hæc animadvertit: Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 8. *Hunc locum non tantùm in verſione Græca, verùm etiam in omnibus codicibus Hebræis mutilârunt Judæi, reſcribendo* שילה *pro* שלה, *uti obſervatum compluribus, quorum opinionem confirmat codex Samariticus.* Sed quis neſciat olim in contextu Hebræo literam *Jod* ante inventa puncta vocalia, modò *i*, modò *e* vocalium locum tenuiſſe? & hanc non ſolùm, ſed & alias vocales, quas vulgò *Ehevi* appellant, pro Scribarum arbitrio neglectas fuiſſe? Sive igitur ſcribatur שילה, ut in hodiernis Maſoretharum codicibus, ſive שלה, uti legiſſe videntur LXX. Interpretes, ob id in crimen falſitatis adduci non debent Judæi, qui in ſuis exemplaribus vocalem *Jod* retinuerunt. Fieri etiam poteſt ut Græci Interpretes eam in ſuo exemplari legerint, quandoquidem idem eſt omnino dictionis illius ſenſus, ſive per *Jod*, ſive abſque *Jod* efferatur, quia litera *Jod* non minùs per vocalem *e* quàm per *i* poteſt pronunciari. At Maſorethæ, qui legendum eſſe *ſchilo* arbitrati ſunt, priſcam literam *Jod* retinuêre, quâ non obſtante, etiam hodiernis temporibus cum Græcis Interpretibus legere poſſumus *ſchelo*, uti revera legunt nonnulli Judæorum Magiſtri. Hæc non debuit ignorare Voſſius, qui toties Judæos in jus vocat, quique ſcribit, eos qui negant hunc locum à Judæis corruptum eſſe, Prophetias omnes abolere. Eadem omnino codicis Hebræi ratio extitit ante & poſt Chriſti tempora; nihilque prorſus cauſæ eſt, cur depravationes, ſi quæ fuerint in illo ante Chriſti adventum, illas tribuat Voſſius errori & incuriæ librariorum; eas verò quæ in exemplaria Hebraica poſt Chriſti adventum intruſæ ſunt, vitio animi adſcribat. Maſorethis etiam Tiberienſibus plus æquo detrahit Voſſius, dum illos vocat homines barbaros, & in Ibid. cap. 30. vernacula quam jactant lingua peregrinos, à quibus nihil aliud quàm vitioſum & ab omni ratione alienum proficiſci potuit. Illos quidem non fuiſſe Prophetas cum Voſſio lubens agnoſco; eoſdem quoque punctorum vocalium & apicum auctores eſſe non diffiteor: at quis inde conficiat eos barbaros fuiſſe, & linguæ Hebraicæ imperitos, ac demum Scripturas punctis & apicibus onerari potiùs quàm exornari. Si vera ſunt quæ de ſeipſo jactitat Voſſius, vidiſſe plures quàm bis mille codices Hebraicos manu exaratos, artis Maſore-

ſorethicæ eum prorſus ignarum non fuiſſe credibile eſt. Hæc opus eſt Judæorum Tiberienſium, qui codicis Hebraici lectionem, qualis tunc uſu publico recepta erat, adhibitis punctis vocalibus determinârunt. Maſoræ nomen illi inditum eſt, quòd traditionem ſeu legendi contextûs Hebraici rationem diuturno uſu comprobatam amplexati fuerint. De illorum Critica idem planè judicium ferri debet, ac de Græcis Latiniſque libris, qui à viris eruditis caſtigati & recogniti fuêre. Celeberrimæ apud Judæos Scholæ præfuerunt Magiſtri illi Tiberienſes, qui conquiſitis undique Bibliorum exemplaribus, accuratam illorum editionem evulgârunt. Nihil ab illis in hoc negotio præſtitum eſt, quod in crimen verti poſſit. Et hæc illorum correctio, quantumlibet accurata, aliis non obfuit, quin eadem exemplaria adhuc recognoſcerent, eademque etiam noſtrâ ætate ad Græcam LXX. Interpretum verſionem & Latinam Hieronymi recognoſci poſſe exiſtimo, in locis quibus illorum exemplaria à Maſorethicis variâſſe conſtabit. Non ideo tamen Judæos cum Voſſio falſitatis accuſabimus, quia illorum codices iidem omnino non ſunt, atque illi quos ad condendam tranſlationem ſuam adhibuêre Græci Interpretes: ſed dicemus diverſas lectiones non minùs reperiri in Hebræorum exemplaribus, quàm in Græcorum, Latinorum, cæterarumque gentium libris. Rabbinorum traditionibus ſolo auditu propagatis nihil ſolidi ſubeſſe putat Voſſius; *& quæ ſolo auditu propagantur traditiones*, inquit, *rarò ſolent ad duo vel tria perſtare ſæcula.* Sed quid hæc faciunt ad eam de qua in præſentia agitur traditionem? De oralibus Judæorum, ut vocantur, traditionibus, quas meritò à prudentioribus explodi agnoſcit, nulla eſt controverſia; ſed de ea tantùm quæ Maſora appellatur, quamque Judæi Carraitæ, qui pleraſque Judæorum traditiones velut anilia commenta reſpuunt, amplexati fuêre. Si hanc rejiciat Voſſius, rejiciat quoque neceſſe eſt librorum Chaldaicorum, Syriacorum & Hebraicorum, qui nonnihil antiquitatis præ ſe ferunt, lectionem: iis enim omnibus, ſimili prorſus ratione atque Hebraicis, puncta vocalia, quæ certam facerent illorum lectionem, addita ſunt. Traditionis itaque hoc loco nomine, nihil aliud intelligimus quàm receptam & longo uſu confirmatam codicis Hebraici lectionem. *Sed codex ille*, inquit Voſſius, *mutus eſt, quem nec legere, nedum intelligere, quiſquam ſciat, utpote truncus mediâ ſui parte, nec aliis quàm quas Chriſtianæ fidei inimici appoſuère inſtructus vocalibus.* Minùſne truncus erat

De Maſora judicium.

Voſſ. Reſponſ. ad nuper. Critic. Refellitur Voſſius.

erat codex ille LXX. Interpretum ætate, cùm nihil omnino punctorum vocalium in eo appareret? Ea eſt linguæ Hebraicæ, ut & cæterarum Orientis linguarum, natura, ut pauciſſimas vocales repræſentet; adeo ut librorum qui ſermone Hebræo, Chaldaico, Syriaco & Arabico ſcripti ſunt, lectio non parum ab uſu dependeat, quem hîc traditionem, ſeu Maſoram, cum Judæis vocamus. Jam à quibus uſus iſte legendi codicis Hebraici ſumi potuit, quàm à Judæis? *Verùm*, inquit Voſſius, *Judæi inimici ſunt Chriſtianæ fidei*. An ideo codices ſuos legere dedidicerunt quia Judæi? Imò niſi Judæi eſſent, codices Hebræos in Synagogis non legerent: nec ab aliis quàm ab iſtis illorum lectio ad Chriſtianos derivari potuit. Judæi quoque erant LXX. Seniores à quibus totus dependet Voſſius, iique non aliam contextûs Hebraici lectionem ſequuti ſunt, quàm quæ uſu publico ætatis ſuæ apud Judæos recepta erat. Quapropter id omne quod regerit Voſſius in Hebræum codicem, quòd ſit liber dimidiatus & mediâ ſui parte truncus, affirmari etiam poteſt de codice Hebræo quo uſi ſunt Græci Interpretes: neque tam codex accuſari debuit, quàm linguæ Hebraicæ ingenium; & ob eamdem rationem reliquæ linguæ Orientales accuſabuntur, quaſi dimidiatæ ſint linguæ. Iterum tamen, & uſque ad nauſeam, inculcat Voſſius mutum eſſe Hebræum codicem, &, vel ipſis agnoſcentibus Rabbinis, truncum mediâ ſui parte, utpote veris deſtitutum vocalibus. Sed quæ ſint veræ codicis Hebraici vocales fingit ſe ignorare, dum illis eum deſtitutum tam fidenter aſſeverat. Priſcæ ſiquidem Hebræorum vocales ſunt, ut ipſe alibi non diffitetur, literæ *Aleph*, *He*, *Vau* & *Jod*, quibus & alias adjungit Hieronymus. Sed quòd populi Orientales rarò inter ſcribendum eas adhiberent, puncta vocalia excogitârunt viri Critici, quò facilior promptiorque eſſet librorum lectio. Verùm parum conſentaneè loquitur Voſſius, nec tam ex rei veritate, quàm ex præſumpta adverſus Judæorum codices opinione.

EXCERPTUM II.

IN rebus criticis non tam quid ab aliis dictum fuerit, quàm quid perſpectis omnibus dicendum ſit, animum debemus advertere, de hoc potiſſimùm ſoliciti, ut non modò quid quiſque loquatur, ſed etiam quid quiſque ſentiat, & qua etiam de cauſa quiſque ſentiat exactiùs inquiramus: plerique enim dum ex aliorum auctoritate mentem ſuam confirmant, Scriptores ſæpius ex ſingulis vocibus, quàm ex ſententiæ perpetuitate & conſtantia ſpectant. Ita quàm fœdè in hac parte erraverit Iſaacus Voſſius, dum Juſtini Martyris aliorumque Patrum teſtimonia in opus ſuum de LXX. Interpretibus tranſtulit, jam oſtendimus, ſimulque illum tam in Judæos quàm in illorum codices plus æquo injurioſum eſſe demonſtratum eſt. Nimirum, ut optimè aliàs à B. Hilario annotatum, *Immoderata eſt omnis ſuſceptarum voluntatum pertinacia, & indeflexo motu adverſandi, ſtudium perſiſtit ubi non rationi voluntas ſubjicitur, nec ſtudium doctrinæ impenditur, ſed iis quæ volumus rationem conquirimus, & iis quæ ſtudemus doctrinam comparamus.* Similibus fere rationibus adductus fuiſſe videtur doctiſſimus Voſſius, ut Hebræos Judæorum codices elevaret, & Græca LXX. Seniorum exemplaria aſſereret. Contendit igitur hos Interpretes Spiritu Sancto afflatos fuiſſe, qua in re ſibi conſentientes habet Patres omnes priſcæ ætatis, ſi unum exceperis Hieronymum, quem tam de Judæis Bibliorum corruptoribus, quàm de Prophetia & afflatu LXX. Seniorum ſibi contrarium ſentit. Beatus quidem Hieronymus omnium fere ætatis ſuæ Doctorum maledicta in ſe convertit, quòd viam communem & longo Eccleſiarum uſu approbatam deſerens, ad Judæorum caſtra videretur ſe recipere, parumque abfuit quin ab Eccleſia tanquam novator ejiceretur; imò & ætate noſtrâ illius verſionem damnat Voſſius, eamque appellat Rabbinicam: ſed doctiſſimus ille Pater reprehenſoribus iſtis occurrens, qui damnare poſſunt, docere non poſſunt, Artem Criticam exercuit, & iis à quibus reclamatum eſt, ſuis libris abundè ſatisfecit. Nec mirum profectò ſi in nonnullis attentior & copioſâ linguarum ſupellectili inſtructior Hieronymus à veteribus recedere non dubitaverit: manifeſtos quippe errores æquitas minimè defendit. Novi quidem in rebus fidei aliquid divini præ ſe ferre Doctorum Eccleſiæ conſenſum: at ille cordatus non eſt nec religioſus,

Hilar. lib. 10. de Trin.

Iſaac. Voſſ. de Septuag. Interpr. ſententia.

gioſus, qui in iis rebus quæ non ſunt fidei à Patrum ſententia diſcedere reformidat, mavultque aliorum ſcriptis quàm oculis ſuis & experientiæ credere. De ſeipſo longè aliud olim ſentiebat Auguſtinus, qui optat ut alii de ſuis operibus judicent. *Neminem*, inquit, *velim ſic amplecti omnia mea, ut me ſequatur, niſi in iis in quibus me non errare perſpexerit.*

Auguſt. lib. de dono perſev. cap. 21.

Non eſt igitur cur Voſſio hac in parte aſſentiamur, qui contra B. Hieronymum LXX. Interpretes velit divino Numine afflatos fuiſſe, & ab omni prorſus errore, etiam leviſſimo, liberos. Imò, quaſi eum puduerit Interpretes illos Prophetarum nomine donâſſe, ſeipſum poſtea veluti caſtigans affirmat Prophetam vetuſtis Scriptoribus idem eſſe quòd Interpres, illoſque Prophetas eſſe, teſte Apoſtolo, qui Scripturas rectè interpretati ſunt. Sed cur latebras hìc quærit Voſſius, & ad profanam, ut ita loquar, eruditionem recurrit, ut demonſtret in eo errare Hieronymum, cùm ſcribit aliud eſſe Prophetam, aliud Interpretem; quaſi ipſe contradixerit Apoſtolo, qui pluribus in locis προφητεύειν ſumpſit pro interpretari? Verùm hìc non errat Hieronymus, qui vocis illius proprietatem optimè noverat, quandoquidem animadvertit Poëtam Græcum à Paulo Prophetam vocatum fuiſſe. Sed in Reſponſione ſua ad Objectiones nuperæ Criticæ Sacræ Voſſius ubique tergiverſatur. Ita quid illi cauſæ fuit cur non modò Apoſtolorum & Euangeliſtarum, ſed & Philonis, Feſti, Platonis & aliorum proferret teſtimonia, ut evincat eos non tantùm qui futura prædicerent dictos fuiſſe Prophetas, ſed & qui præterita & præſentia explicarent; quandoquidem ea de re inter illum & Scriptorem Criticæ Sacræ nihil erat controverſiæ? Dum negavit Hieronymus, LXX. Seniores Prophetas eſſe, eoſdemque Interpretes duntaxat fuiſſe aſſeverat, Prophetam eo loco idem eſſe arbitratus eſt atque hominem Spiritu Sancto afflatum, quo nimirum ſenſu Patres omnes Græcos illos Interpretes appellaverant Prophetas; nec aliâ ratione nomen illud Prophetæ uſurpavit ipſe Voſſius, qui tam confidenter illorum θεοπνευστίαν ſive afflatum divinum aſſeruerit. *Non ſum neſcius*, inquit, *multorum me incurſurum non reprehenſionem tantùm, ſed & odium, quòd tam magnifice de hac verſione ſentiam, & adeo quidem ut vix dubitem eam divinitùs inſpiratam appellare: ſed quænam rogo poſſit excogitari ratio, quamobrem non id ipſum credam quod jam ab Apoſtolorum temporibus omnes credidêre Chriſtiani, exceptis duntaxat paucis nimio plus faventibus ſequiorum*

Hieron. Comm. in Ezech.

Voſſ. Reſponſ. ad Object. Critic. pag. 6.

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 25.

rum temporum Judæis? Inter hos haud dubiè B. Hieronymum collocabit. Deinde probat fuſiùs eorumdem Interpretum θεοπνευστίαν, argumenta eorum infringens, qui dicunt hos non potuiſſe afflari Spiritu Sancto aut Prophetico, quia Judæi teſtantur tempore Templi ſecundi defuiſſe donum Spiritûs Sancti & Prophetiæ. *Illud*, inquit, *omnino eſt Rabbinicum & nugatorium.* Sed non minùs nugatoria ſunt quæ ille affert adverſus Hieronymum his verbis: *Cùm itaque tam latè Prophetarum & Prophetiæ, etiam apud Hebræos, patuerit appellatio, non admittendi ſunt illi qui Septuaginta Interpretes Prophetas fuiſſe negant, utpote præcipuos populi Judaici Sacerdotes, & non præteritarum tantùm, ſed & futurarum rerum interpretes.* Quaſi verò illud in quæſtionem veniſſet, utrùm Septuaginta Senibus Prophetarum nomen competeret, quatenus nomen illud *Propheta* idem ſonat atque Interpres; cùm ipſe tam multis probare conatus fuerit eos Prophetas fuiſſe, qui à Spiritu Sancto ac Prophetico afflati fuêre: imò exiſtimat injurios illos eſſe Hieronymo, qui teſtimoniis ejus abutuntur ad evertendam LXX. Interpretum auctoritatem; cùm ille ætate provectior eorum errores non ipſis Interpretibus, qui afflatu Spiritûs Sancti ſacros libros verterunt, ſed librariis imputandos cenſuerit. Verùm ſupra fuſiùs oſtenſum eſt quæ fuerit de præſenti negotio B. Hieronymi ſententia, quæ Voſſio latuit. Jam enim profectæ erat ætatis, cùm Prophetarum libros Commentariis ſuis illuſtravit. At quàm ſæpè in illis non modò librarios, ſed ipſos Interpretes caſtiget, nemo neſcit.

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 26.

In Reſp. ad Critic. Sacr.

Auctores Græcæ verſionis.

Etſi ſuppoſititium eſſe fœtum, quæ ſub nomine Ariſteæ circumfertur, hiſtoriam jam antea dixerim, lubens tamen agnoſco hanc quæ LXX. Senibus tribuitur interpretationem ſub Ptolemæo Philadelpho conditam fuiſſe à Judæis Alexandrinis, & ex Hebræo codice Chaldaicis ſive Babylonicis literis exarato, qui non alias adhibuêre literas in deſcribendis ſuis exemplaribus Judæi poſt ſuum è Babylone reditum, quàm Aſſyriacas. Sed verſio altera Græca, quam ex eodem codice Hebræo Samariticis literis ſatis negligenter deſcripto factam putat Voſſius ab homine neque Hebraicè forſan, neque Græcè docto, merum eſt figmentum ex Ariſtobulo deſumptum; qui tamen de Samariticis literis, quibus hunc exaratum fuiſſe contendit Voſſius, ne verbum quidem protulit, & de illis præter Voſſium nemo cogitavit; adeo illud ab omni veri ſpecie alienum

vide-

videtur. Errant quidem, ut bene à Voſſio animadverſum fuit, qui putant Græcam verſionem ex aliqua Paraphraſi Chaldaica aut Syriaca derivatam fuiſſe, cùm nulla tunc eſſet ejuſmodi, & conſtet Philonem linguam Hebraicam & Chaldaicam pro eadem ubique accipere. Suſpicari tamen licet, Græcos illos Interpretes ſermonem Chaldaicum, qui Judæis pleriſque poſt reditum è Babylone vernaculus fuerat, reſpexiſſe. Nulla quidem erat tunc temporis Chaldaica aut Syriaca Paraphraſis; tamen longè ante illa tempora Magiſtri, tam in Scholis, quàm in Synagogis, contextum Biblicum Chaldaicè non minùs quàm Hebraicè legebant, unde forſan contigit ut plures in Græca tranſlatione voces magis ad genium linguæ Chaldaicæ aut Syriacæ converſæ ſint, quàm ſecundùm linguæ Hebraicæ proprietatem. Commentum quoque aliud finxit idem Voſſius, qui aſſerit uſque ad tempora Aquilæ nullam aliam lectam fuiſſe in Synagogis Judæorum Scripturam præter illam LXX. Interpretum, quia perierat intellectus linguæ Hebrææ, quam ne ipſi quidem callerent Judæorum Rabbini: LXX. verò Interpretes, ut auctor eſt idem Voſſius, vixerunt florente & ſuperſtite etiamnum Hebræâ linguâ. Verùm lingua Hebræa non magis florebat tempore LXX. Interpretum, ſi qui fuerint illius nominis, quàm tempore Aquilæ; quippe illa poſt deportatos Babylonem Judæos penitus abolita eſt, & poſt illorum inde reditum ipſis non fuit ampliùs domeſtica & familiaris. Remanſit apud ſolos Magiſtros, qui eam publicè in Synagogis, ſeu Scholis, docuerint. Si verum eſt uſque ad Aquilæ tempora non aliam in omnibus Judæorum Synagogis lectam fuiſſe Scripturam quàm Græcam LXX. Seniorum Interpretationem, quâ ratione fieri potuit, ut Flavius Joſephus Legem Moyſis in Synagoga Hebraicè interpretatus ſit, ut affirmat Voſſius, qui ſimiliter aſſerit eumdem Joſephum, omnium ſui ſeculi Hebræorum longè eruditiſſimum, hiſtoriam belli Judaici antequàm Græcè ſcriberet, linguâ Hebræâ edidiſſe? Tamen, ſi credamus Voſſio, lingua Hebræa penitus deperdita fuerat: ſi res ita ſit, cur hanc appellat linguam patriam Joſephi? *Conveniet nulli qui ſecum diſſidet ipſe.* Manifeſtum eſt etiam ex ejuſdem Joſephi libris, Judæos Palæſtinæ regionumque vicinarum tunc temporis linguam Hebræam excoluiſſe, quam uſu, ut noſtrâ etiam ætate, diſcerent abſque ullis præceptionibus Grammaticis, quæ

Voſſ. de Sibyll. Oracul.

Voſſii errores.

Voſſ. ad Caſtigat. Horn. cap. 2.

non à ſexcentis tantùm, ut contendit Voſſius, ſed à nongentis & ampliùs annis inventæ ſunt. Quo ſenſu idem Joſephus ait, etiam referente Voſſio, excelluiſſe ſe in diſciplinis patriis præ cæteris Hebræis: Græcam verò linguam non niſi per Grammaticam didiciſſe. Patria vocat diſciplinas ſtudium linguæ Hebrææ ac Legis Moſaicæ, quam Judæi Hieroſolymitani in Synagogis Hebraicè legebant. Si tamen audiamus Voſſium, qui ſæpius à ſeipſo diſſentit, Chriſtus & Apoſtoli in Judæa Græcè loquebantur. *Ubicunque*, inquit, *jam ab Alexandri Magni temporibus Græci fuère domini, ibi etiam Græca prævaluit lingua, & abſurdum eſt unam excipere Judæam:* & paulò poſt: *Ut in Ægypto, Aſia & reliqua Syria, ita quoque in Judæa nulla præter Græcam audiebatur lingua, in urbibus præſertim oppidiſque.* Imo præter linguam Græcam in Ægypto audiebatur lingua Coptica, in Syria Syriaca, & in Judæa Judaica, ſeu Chaldæo-Syriaca. Ex libro Euangeliorum diſcere potuit Voſſius, ſermonem Judæorum qui Hieroſolyma incolebant, quæ inter urbes & oppida reponi debent, Chaldæum ſive Syriacum fuiſſe, nec Chriſtum Judæos urbis illius Græcè, ſed Syriacè alloquutum fuiſſe. Hanc etiam poſtea Judæi qui regionem iſtam incoluêre, licèt corruptam, retinuerunt, uti probari poteſt exemplo Talmudis, qui vulgo ab ipſis Hieroſolymitanus appellatur, & lingua quâ conceptus eſt liber ille vocatur quoque Hieroſolymitana. Judæis etiam Babylonienſibus tunc temporis, ut & longè antea, domeſticus fuit ſermo Chaldaicus, qui ſuum pariter Talmudem habent eâdem linguâ conſcriptum. Plerique etiam vetuſtiores libri Judæorum, exceptis pauciſſimis, non alio ſermone conſcripti ſunt quàm Chaldæo impuro. Sed non eſt cur refellendis Voſſii aſſertionibus, quæ nihil omnino probabilitatis præ ſe ferunt, diutius immoremur; qualia ſunt quæ affirmat de libris Deuteroſeon, ſeu Traditionum Judaicarum, quas omnes ante Juſtiniani tempora ſermone duntaxat Græco concinnatas fuiſſe contendit, & de libro Miſna qui è Græco in Hebræum ſermonem circa illud tempus converſus fuerit: quia cautum fuerat edicto Juſtiniani, ne Judæi Deuteroſes, ſeu librum Traditionum, in Synagogis legerent. *Illi*, inquit Voſſius, *ut edictum eluderent, ſcriptum hoc in Hebræum converterunt ſermonem.* Riſum teneatis amici!

Voſſ. de Sibyllin. Oracul.

Ibid.

Etiam in Synagogis Helleniſtarum legebatur contextus Hebræus.

Verùm, ſi ad Juſtiniani edictum animum advertiſſet vir doctus, facilè deprehendiſſet non modò Hieroſolymis, ſed etiam in eorum Synagogis qui vulgò Helleniſtæ appellantur, contextum Hebræum

bræum lectum fuiſſe. Id enim apertè ſignificant verba illa Conſtitutionis Juſtiniani: *Didicimus quoſdam ſolam habentes vocem Hebræam, etiam ipſâ uti velle in ſacrorum librorum lectione; alii verò Græcam quoque editionem aſſumendam eſſe arbitrantur, & jamdudum hac de re inter ſe diſputant. Nos igitur his auditis, meliores judicavimus eos eſſe qui Græcam quoque verſionem ad librorum ſacrorum lectionem volunt aſſumere, & quamcunque linguam ſimpliciter quam locus commodiorem & aptiorem audientibus facit.* Duplicis generis Judæos ſupponit illa Juſtiniani Conſtitutio, quorum alii linguæ Hebrææ penitus addicti Scripturam Sacram in Synagogis ſermone duntaxat Hebræo legerent; alii verò, quia Græcas literas callebant, lectioni Hebraicæ Græcam adjunxêre. Juſtiniani autem edicto permittitur ut non ſolùm Græcè, ſed in alia qualibet lingua codex ſacer legeretur. Judæi igitur omnes Helleniſtæ, ut decreto Moſis obtemperarent, non alio unquam ſermone quàm Hebræo Legis contextum in Synagogis ſuis legerunt; cui deinde lectioni alia mox ſuccedebat ſermone vernaculo. Neque his obſtant priſcorum Judæorum Patrumque teſtimonia, ex quibus manifeſtò liquet Judæos Alexandrinos & alios omnes quibus lingua Græca fuit vernacula, Græcam LXX. Interpretum verſionem in Synagogis ſuis legiſſe. Similiter conſtat etiam Hieroſolymis quaſdam extitiſſe Synagogas in quibus Lex Moſis & Prophetæ Græco ſermone legerentur. Sed hæc & alia ejuſdem rationis bene multa quæ huc congeri poſſent, probant tantùm lectioni contextûs Hebraici additam fuiſſe explicationis causâ Græcæ interpretationis lectionem, ſicut & noſtrâ etiam ætate Judæi ex antiquo more ſingulis Sabbatis legunt aliquid Scripturæ Sacræ Hebraicè & Chaldaicè, quia ſcilicet antiquitus erant in Synagogis & Lectores & Interpretes, quod etiam Interpretis ſeu Prophetæ munus à Synagoga ad primos Chriſtianorum cœtus tranſiiſſe clarè demonſtrant verba Apoſtoli in Epiſtola prima ad Corinthios. Hinc forſan ortum eſt ut Græca illa LXX. interpretatio quibuſdam in locis minùs accuratè verba contextûs Hebraici exprimat, quia ſcilicet illius concionatores Paraphraſtarum potiùs quàm Interpretum, locis præſertim obſcurioribus, munus obierunt. Sed ea omnia quæ pro tuenda LXX. Senum tranſlatione & elevandis Judæorum exemplaribus contra omnem probabilitatis ſpeciem fuſiùs retulit Voſſius, in præſentia refellere nec tempus eſt mihi, nec animus: longè ſatius erit Hieronymi verſionem cum Græca locis aliquot conferre, ut inde pateſiat quàm verè dixerit

Juſtin. Novell. vel Conſtit. 146.

Epiſt. 1. *ad Corinth. Cap.* 4.

Voſſ. Reſponſ. ad Critic. dixerit Voſſius Hieronymum nuſquam rectè ab antiquis receſſiſſe Interpretibus, eumque primum fuiſſe Chriſtianorum qui Rabbinicam condiderit verſionem, quique alios ad idem audendum ſignifer præceſſerit. Longè aliud de verſione Hieronymi, quæ nunc in Eccleſia Occidentali legitur, judicium tulit Auguſtinus Eugubinus his verbis: *Hanc ſi cum editione Septuaginta contuleris, auſim hâc uti ſimilitudine ut lucem ac tenebras à te collatas aſſeram. Id quod nos toto hoc opere oſtendemus. Inveniemus certè hanc adeo fuiſſe Eccleſiis neceſſariam, ut, niſi hanc operam Divinus Hieronymus nobis præſtitiſſet, verſari adhuc nos in multis erroribus certe neceſſe fuerit.*

Auguſt. Eugub. Præf. in lib. de Vulgat. Edit.

Confertur Græca verſio cum Latina Hieronymi. Sumam itaque exempla collationis iſtius ex libris Prophetarum, quos ex Hebræo vertit Hieronymus, ac Commentariis ſuis illuſtravit, & utraque adhuc extat, cùm vetus tum recens, illorum tranſlatio in ejuſdem operibus. In omnibus autem Hieronymum vindicare etiam à leviſſimis erroribus, ſicuti Septuaginta Interpretes vindicare enixè contendit Voſſius, mihi minimè propoſitum eſt: quippe non pauca Hieronymo quantumlibet erudito exciderunt, dum Judæis ætatis ſuæ nimiùm addictus Græcos Interpretes ſeveriùs interdum caſtigat. Sed doctiſſimum illum Patrem toties allucinatum fuiſſe quoties illos deſerit, ut exiſtimat Voſſius, pernego. Capite ſecundo Commentariorum in Iſajam ad hæc verba, *Quieſcite ab homine cujus ſpiritus in naribus ejus, quia excelſus reputatus eſt ipſe*, miratur Septuaginta Interpretes tam perſpicuam, ut ipſi videtur, de Christo Prophetiam in Græcum noluiſſe vertere, damnatque Judæos, qui verbum quod in Hebræo eſt ambiguum, in deteriorem partem interpretati ſint. Judæorum autem nomine ibi Aquilam notat alioſque Interpretes qui diverſam à Septuaginta Seniorum verſione tranſlationem de induſtria condiderant, ad quas Judæi, relictis vetuſtis Interpretibus, recurrebant. Jam ûtrùm hæc omiſſio librariis, an ipſis LXX. Senibus tribui debeat, nunc non inquiro, quam conſtat à Græcis exemplaribus ante Origenis tempora abfuiſſe, cùm verba illa ſub aſteriſcis de editione Aquilæ addita fuerint: nec diſputo ſimiliter de bonitate verſionis Hieronymi, utrùm præferenda ſit Aquilæ tranſlationi, quæ cum hodiernis Judæorum codicibus hîc conſentit; verùm inde conficio verſionem Hieronymi malè à Voſſio Rabbinicam vocari, quaſi jam ſenex Hieronymus ſolis Judæis in condenda

Iſaj. 2: 22.

denda ſua contextûs Biblici interpretatione crediderit. Ejuſdem Prophetæ Capite 5. ubi juxta vocum Hebraicarum proprietatem vertit Hieronymus, *Et paſcentur agni juxta ordinem ſuum*, LXX. Interpretes arguit, quòd neſcio quid volentes, uti loquitur, tranſtulerint, *Paſcentur direpti quaſi tauri*, pro *agnis tauros* intelligentes, & pro *advenis* interpretantes *agnos*. Hebraica tamen hoc loco implicata non ſunt, & ſenſus apertus. Reprehendit etiam Græcos Interpretes Hieronymus, quòd pro his verbis, *Quis ibit nobis*, ut habent omnes Interpretes, quia in Hebræo legitur *lanu*, ipſi poſuerint, *Quis ibit ad populum iſtum*, quod penitus, inquit, in Hebræo non habetur. Sed forſan pro *lanu* legerunt *laam*, vel eadem verba quæ mox ſequuntur, majoris explicationis causâ hîc addita ſunt; quia pronomen *nobis* nihil ibi, ut & alibi paſſim, ſignificat. *Iſaj. 5: 17.* *Iſaj. 6:8.*

Verùm longè magis animadverſione digna ſunt quæ refert idem Hieronymus ad hæc verba quæ ſecundùm codicis ſui Hebræi lectionem tranſtulerat, *Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava:* cùm longè benignior videatur Græca interpretatio in qua legitur, *Incraſſatum eſt cor populi hujus*. Sed nôrunt linguæ Hebrææ periti, hanc diverſitatem ex varia punctorum vocalium notatione ortam fuiſſe: ſequuti ſunt LXX. ætatis ſuæ lectionem, quæ diverſa erat ab ea quæ Hieronymi ætate obtinebat; & hæc eadem in exemplari Maſorethico repræſentatur. Utraque lectio traditione confirmatur, ſed Græca videtur in eo Hieronymianæ præferenda, quòd illam ſequutus fuerit Apoſtolus in Actibus Apoſtolorum: ad hæc tamen reſpondet Hieronymus, lectionem hanc tribuendam potiùs eſſe Euangeliſtæ Lucæ quàm Apoſtolo. *Euangeliſtam Lucam*, inquit, *tradunt veteres Eccleſiæ tractatores medicinæ artis fuiſſe ſcientiſſimum, & magis Græcas literas ſciſſe quàm Hebræas. Unde & ſermo ejus, tam in Euangelio quàm in Actibus Apoſtolorum, comptior eſt & ſecularem redolet eloquentiam, magiſque teſtimoniis Græcis utitur quàm Hebræis.* Itaque in ea videtur fuiſſe ſententia Hieronymus, ut crediderit B. Paulum cum Hebræis diſputantem non juxta LXX. loquutum fuiſſe, ſed juxta Hebraicum; Lucam vero Euangeliſtam, qui Græcas literas apprimè callebat, legebatque Græcos codices, Græcis teſtimoniis uſum fuiſſe. Similia fere his affert Hieronymus Quæſtionibus Hebraicis in Geneſim, ubi expendens diverſitatem quæ Græca inter & Hebræa exemplaria intererat in recenſendis filiis Jacobi qui cum ipſo Ægyptum ingreſſi ſunt, quærenſque *Hieron. Comment. in Cap. 6. Iſaj.*

K ibidem

ibidem cur LXX. potiùs verſioni Stephanus in Actibus Apoſtolorum adhæſerit, quàm Hebræo contextui, ita loquitur: *Non debuit Sanctus Lucas, qui ipſius hiſtoriæ Scriptor eſt, in Gentes Actuum Apoſtolorum volumen emittens, contrarium aliquid ſcribere adverſus eam Scripturam quæ jam fuerat Gentibus divulgata.* Et mox: *Hoc autem generaliter obſervandum, quòd ubicunque Sancti Apoſtoli aut Apoſtolici viri loquuntur ad populos, his plerumque teſtimoniis abutuntur, quæ jam fuerant in Gentibus divulgata.* Nimirum non ideo Apoſtoli verſionem Græcam in ſuis libris adhibuêre, quòd auctores illius Divino ſeu Prophetico ſpiritu afflati fuerint, vel quòd non alia Scriptura in Judæorum Synagogis legeretur quàm Græca illa, ut perperam exiſtimavit Voſſius; ſed quia vulgò erat recepta, &, ut auctor eſt B. Hieronymus, *dum loquuti ſunt ad populos Apoſtoli, iis uſi ſunt teſtimoniis quæ jam fuerant in Gentibus divulgata*; ſecus verò dum homines gentis ſuæ, qui callebant linguam Hebraicam, alloquuti ſunt. Sed *mentitum fuiſſe Lucam neceſſe eſt*, inquit Voſſius, *ſi alios Stephanus in concione ſua, quàm ille poſuit, ſenſus expreſſerit.* Quaſi verò illum mentiri neceſſe ſit qui eadem diverſo tantùm ſermone referat, paucis quæ nullius erant momenti immutatis. Neque mentem Scriptoris Criticæ Sacræ aſſequutus fuiſſe videtur vir doctus, cùm de eo ita loquitur, quaſi crediderit Stephanum non Græco aut plebeio Syriaco, ſed Hebraico ſermone ultimam ſuam concionem abſolviſſe. *An plebs*, inquit Voſſius, *tempore Apoſtolorum gnara veteris linguæ Hebrææ? An mentitus Euangeliſta? Quid demum integrum in Euangeliis ſupererit, ſi iſtiuſmodi admittamus commenta?* Sed potiùs monſtra ſibi fingit quæ poſtea debellet. Syriacè concionatus eſt Stephanus, quia ſermo Syriacus tunc Judæis Hieroſolymitanis erat vernaculus: at quæ profert Veteris Teſtamenti teſtimonia ea non alio ſermone proferre potuit quàm Hebraico, quia Judæi Hieroſolymitani Legem Moſis Hebraicè in Synagogis ſuis legebant, non verò Græcè; & ſi qua ſubjungebatur interpretatio, illa Syriaco pariter ſermone qui plebeius erat, ut hîc liberè fatetur Voſſius, non verò Græco, quo in Helleniſtarum duntaxat Synagogis ac Scholis utebantur.

Hieron. Quæſt. Hebr. in Geneſ.

Cur Græca verſione uſi fuerint Apoſtoli.

Voſſ. Reſponſ. ad Critic. Sacr.

Syriacè, non verò Græcè, concionatus eſt B. Stephanus.

In hoc tamen corrigendum eſſe Hieronymum non diffiteor, quòd dicat Matthæum & Joannem de Hebraico Veteris Teſtamenti teſtimonia ſumpſiſſe, oblitus regulæ illius quam Traditionibus Hebraicis in Geneſim produxerat, nimirum, Apoſtolos & viros Apoſtolicos non aliam ob cauſam Græcis exemplaribus uſos fuiſſe, quàm quia jam

Hieron. Comm. in Cap. 6. Iſaj. Caſtigatur B. Hieron.

jam hæc in Gentibus divulgata fuerant: Hebraica verò in Synagogis duntaxat Judæorum aſſervabantur, & inter hos pauciſſimi reperiebantur qui ea intelligerent: contrà autem lingua Græca tunc pleriſque Gentibus erat vernacula. Obſervandum autem eſt Apoſtolos, etſi Græcis codicibus adhæſerint, non ita tamen ab iis dependiſſe, quin haud infrequenter ad ſenſum potiùs quàm ad verba attenderint. Quare Hieronymus explicans hunc locum Michææ Prophetæ, *Et tu Bethlehem Ephratha*, iſta annotat: *Sunt qui aſſerant in omnibus penè teſtimoniis quæ de Veteri Teſtamento ſumuntur iſtiuſmodi eſſe errorem, ut aut ordo mutetur, aut verba, & interdum quoque ſenſus ipſe diverſus ſit, vel Apoſtolis vel Euangeliſtis non ex libro carpentibus teſtimonia, ſed memoriæ credentibus, quæ nonnunquam fallitur.* Hæc quidem paulò duriora videntur, nec ea protuli ut iis fidem adhibeat Voſſius. Interea vix fidem ſuam abnuere poterit Joanni Calvino, qui eumdem Michææ locum illuſtrans, hæc animadvertit: *Quid opus eſt torquere Prophetæ verba, cùm Euangeliſtæ propoſitum non fuerit referre quod apud Prophetam legitur, ſed notare locum duntaxat?* Similiter idem Hieronymus non ex aliorum, ſed ex ſua loquutus ſententia, de hiſce omnibus teſtimoniis, quæ ex Veteri Teſtamento in Novum tranſlata ſunt, hæc in genere obſervat. *In multis teſtimoniis quæ Euangeliſtæ vel Apoſtoli de libris veteribus aſſumpſerunt, curioſiùs attendendum eſt, non eos verborum ordinem ſequutos eſſe, ſed ſenſum.* Sed nunc ad id quod eſt noſtri inſtituti revertamur.

Mich. 5. 2.

Calvin. Comm. in Cap. 5. *Mich.*

Hieron. Comm. in Cap. 7. *Iſaj.*

Prima verba Capitis noni ejuſdem Prophetæ vix intelligi poſſunt in Græca verſione, cùm omnia aperta ſint in tranſlatione Hieronymi. Utramque duabus columnis diſtinctam hâc ratione produxit Hieronymus: *Primo tempore alleviata eſt terra Zabulon & terra Naphthalim, &c.* En Hieronymiana tranſlatio. Græca verò ita habet: *Hoc primùm bibe, velociter fac regio Zabulon & terra Naphthalim.* Aliunde aſſumptam fuiſſe crediderim dictionem *bibe*, quæ mutat ſenſum. Paulò poſt eodem Capite notat Hieronymus LXX. Interpretes, quòd pro verbis iſtis, *Vocabitur nomen ejus admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis*, illi majeſtate nominum perterriti de puero non auſi ſint dicere, quòd Deus ſit appellandus, ſed pro his ſex nominibus poſuerint quod in Hebraico non habetur. Iterum manifeſti erroris Græcos Interpretes arguit Hieronymus, quòd ad lectionem ſuorum codicum minùs attenti, pro *verbum* tranſtulerint *mortem*, dicendo, *Mortem miſit Dominus in Jacob*, cùm

Iſaj. 9.

dicendum eſſet, *Verbum miſit*, &c. ut Hieronymus interpretatus eſt, qui ſtatim addidit erroris illius originem his verbis: *Apud Hebræos* דבר *quod per tres literas ſcribitur conſonantes pro locorum qualitate, ſi legatur* dabar, *verbum ſignificat; ſi* deber, *mortem & peſtilentiam.*
Iſaj. 10: 5. Non longè ab initio Capitis 10. ejuſdem Prophetæ ad hæc verba, *Væ Aſſur*, eoſdem Interpretes accuſat Hieronymus, quòd Hebraica minùs accuratè expreſſerint. Iterum ſub finem ejuſdem Capitis ad
Ibid. verſ. 18. verba iſta, *Veniet in Aiath, &c.* quantum illi ab Hebræo diſcrepent fusè oſtendit, ſimulque eos falſitatis arguit quòd verterint, *Rama civitatem Saul: quod perſpicuè falſum eſt*, inquit, *civitas enim Saul appellatur Gabaa, ut in Hebraico continetur.* Præterea Hieronymus longè diverſa ſentit de lingua LXX. Interpretum, quàm Voſſius, qui exiſtimat in ea nihil eſſe niſi Græcum, fruſtraque eam appellari linguam natam in Synagoga. Ita enim loquitur libro ſexto Commentariorum,
Iſaj. 14: 1. *Pro advena, id eſt,* προσηλύτου, *LXX.* γηώραν *interpretati ſunt qui Hebraicè* ger *dicitur----ergo* georas *non eſt Græcum verbum, ſed Hebraicum Græcâ conſuetudine declinatum; licet quidam, Hebræi ſermonis ignarus, Græcam in eo etymologiam exprimere conetur, ab eo quod terrenæ rei curam habeat,* γῆ *enim, inquit, terra appellatur, &* ὥρα, φροντὶς, *id eſt, ſolicitudo.* Quantum à germano Scripturæ ſenſu deflexerint Græci Interpretes Capite 24. ejuſdem Prophetæ, ubi in Latina edi-

(De ling. LXX. Interpretum Voſſio contrarius eſt Hieronymus.)

Iſaj. 24: 23. tione legimus, *Erubeſcet luna, & confundetur ſol*, rectè animadvertit Hieronymus his verbis: *Pro eo quod nos interpretati ſumus, Et erubeſcet luna, & confundetur ſol, LXX. tranſtulerunt, Liquefieri laterem, & cadere murum;* & mox erroris cauſam detegit, quia ſcilicet pro Hebraico *levana*, quod *lunam* ſignificat, legerunt *lebena*; & pro *hamma*, id eſt, *colore*, quo *ſol* denotatur, legerunt etiam *homa*, quod *murum* ſignificat. Sed fruſtra his diutius detineor, quippe ab omnibus legi poſſunt Hieronymi Commentaria in Iſajam, ubi paſſim Græcos Interpretes erroris arguit, quòd ambiguitate vocum, vel aliâ ratione decepti fuerint: aliquando tamen illis parcit, ſicuti Capite 30. poſtquam eorum in interpretando inconſtantiam damnavit, mox veluti
Hieron. Comment. Cap. 30. Iſaj. ſeipſum caſtigans, hæc ſubjicit: *Datur mihi ſuſpicio non eos erraſſe à principio, ſed paulatim Scriptorum vitio depravatos.* Et Ca-
Iſaj. 40. pite 40. ubi nonnulla à Græcis Interpretibus omiſſa annotavit, ſtatim addit quaſi ſubdubitans, *vel à LXX. prætermiſſum, vel paulatim Scriptoris vitio prætermiſſum.* Similiter communem Græcorum exemplarium editionem ad Hebræos codices interdum caſtigat, ne

error in Interpretes rejiciatur, quo modo ad hæc verba Capitis 45. *Iſaj. 45.*
Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, rectè animadvertit non ſolùm
Latinorum, ſed & Græcorum plurimos errare, exiſtimantium ſcriptum
eſſe, *Sic dicit Dominus Chriſto meo Domino: Neque enim*, inquit, Κυρίῳ.
quod Dominum ſonat, ſed Κόρῳ *dicitur, qui Hebraice appellatur* כורש.

Eadem videre eſt in Hieronymi Commentariis in Hieremiam, Ezechielem & alios Prophetas. Ita fere ubique Commentario in Hieremiam notat quæ à LXX. Interpretibus prætermiſſa ſunt, aut ſaltem non ampliùs in Græcis illorum exemplaribus apparent. Modò enim ipſos Interpretes, modo librarios accuſat. Commentario pariter in Ezechielem, ubi Græcorum codicum omiſſionem animadvertit, ſtatim hæc adjicit: *Melius eſt in divinis libris transferre quod dictum eſt,* *Hieron. Comm. in Ezech. Cap. 1.*
licèt non intelligas quare dictum ſit, quàm auferre quod neſcias. Capite tamen 5. ejuſdem Prophetæ vix audet Græcos Interpretes accuſare, ubi ait: *Multo melius fuerit transferre quod ſcriptum eſt, quàm rei malè tranſlatæ patrocinium quærere. Nec hoc dicimus ab illis factum, quibus vetuſtas auctoritatem dedit; ſed per multa ſæcula Scriptorum atque Lectorum vitio depravatum, quanquam & Ariſteas & Joſephus & omnis Schola Judæorum quinque libros tantùm Moyſis à LXX. tranſlatos aſſerant.* *Cap. 5.* Neque hoc ſolùm loco Hieronymus, ſed & aliis in locis, negare videtur cum priſcis Judæis aliud quidpiam Scripturæ Sacræ à LXX. Senibus tranſlatum fuiſſe præter quinque libros Moyſis; ſicuti ad Caput 5. Michææ, ubi hæc habet: *Interpretatio LXX. (ſi tamen eſt LXX. Joſephus enim ſcribit, & Hebræi tradunt, quinque tantum libros Legis Moyſis ab eis tranſlatos, & Ptolemæo Regi conditos) tantum diſcordat in præſenti loco ab Hebraica veritate, ut nec Capita poſſimus ex æquo ponere, nec eorum ſimul ſententias explicare.* *Idem Comm. in Cap. 5. Mich. verſ. 9.* Verùm longè aliud ſentit Voſſius, qui non ſolùm rei malè tranſlatæ ubique patrocinium quærit, ut verbis Hieronymi utar, ſed palàm teſtatur ſe non dubitare Propheticos libros à LXX. Interpretibus Græcè fuiſſe redditos, licèt olim dubitaverit. *Voſſ. Reſponſ. ad Critic.* Et quod fidem omnem ſuperare videtur, ſi Voſſio credamus, Græci Interpretes in libris obſcurioribus, puta Jobi ac Proverbiorum, magis accuratos ſe oſtendunt quàm recentiores Scripturæ Interpretes. *Voſſii errores.* Sed neminem fore arbitror linguæ utriuſque peritum, qui hac in parte illi aſſentiatur, adeo inepta eſt multis in locis iſtorum librorum Græca illa tranſlatio. *Græcos Interpretes aliquando malè caſtigat Hieronymus.* Non is tamen ſum qui ab Hieronymo ita dependere velim, ut etiam illius errores, qui plurimi ſanè ſunt, approbem. Sic, ne longiùs abeam,

abeam, Capite 27. Commentariorum in Ezechielem LXX. arguit quòd *pro filii Dedan, filios Rhodiorum* interpretati ſint, decepti fortè primæ literæ ſimilitudine, ut pro *Dadan* legerent *Radan:* ſed errorem hunc in Scribas potiùs quàm in Interpretes rejiciendum eſſe demonſtrant ea quæ paulò poſt eodem Capite ſequuntur, ubi in LXX. non ſecus ac in Hieronymi tranſlatione legitur *Dedan*, ſive *Dadan*. Iterum in Caput 33. ejuſdem Prophetæ, ubi de *Gog* fit mentio, obſervat Græcos Interpretes libri Numerorum Capite 24 pro *Agag* quod legitur in Hebræo, repoſuiſſe *Gog:* ſed manifeſtus eſt librarii error. Sed ut innumera ejuſmodi taceam, longè meliùs idem Hieronymus Capite 40. eorumdem Commentariorum

Hieron. Comm. in Cap. 40. Ezech.

hæc obſervat: *Omnia prope verba Hebraica & nomina quæ in Græca & Latina tranſlatione ſunt poſita, nimiâ vetuſtate corrupta, Scriptorumque vitio depravata; & dum de inemendatis ſcribuntur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta eſſe Sarmatica, imò nullius gentis, dum & Hebræa eſſe deſierint, & aliena eſſe non cœperint.* Apprime igitur diſtinguenda ſunt & ſecundùm Criticæ regulas illa omnia quæ ut minùs bene à LXX. Senibus tranſlata arguit Hieronymus: ut enim plurimos eorum errores rectè annotavit, ita & in iiſdem caſtigat non pauca quæ minimè caſtiganda erant. Nec mirum, cùm ipſemet Hieronymus teſtetur ſe Explanationes ſuas vix implere potuiſſe, quia nulla hora erat, nullum momentum in quo non fratrum occurreret turbis, ſeque jam ſenem præter dictandi difficultatem Hebræorum volumina ob literarum parvitatem haud relegere potuiſſe. Similiter obſervat ſe nonnulla celeritate dictandi, dum parùm attendit, non bene vertiſſe. Itaque nec Hieronymus, nec LXX. Senes Prophetæ fuerunt, ſed Interpretes, quibus multa, quia homines erant, excidiſſe neceſſe eſt.

Idem Præf. in lib. 7. Comm. in Ezech.

Idem Comm. in Cap. 42.

EX-

EXCERPTUM III.

Iſaaci Voſſii de Hexaplorum Origenis diſpoſitione ſententia refellitur.

Iſaacus Voſſius Origenem in Hexaplis ſuis compingendis aliam inſtitiſſe viam ac vulgò exiſtimant, ſe aliquando demonſtraturum pollicetur: quare reſpondens Scriptori nuperæ Criticæ, qui novam hanc viam ab illo quæſierat, contendit Tetrapla & Hexapla Origenis ita dicta non fuiſſe à quatuor aut ſex columellis, ſed Tetrapla dicta eſſe, quod quadruplicem verſionem; Hexapla verò, quòd ſex continerent verſiones; errare de Octaplis Scriptorem Criticæ, dum errantem ſequitur Epiphanium, quia nulla unquam Octapla ſcripſit Origenes; codicem Hebraicum non veniſſe in cenſum verſionum, quia priores columnas vocat Origenes τὸ Ἑβραϊκὸν ἔδαφος, velut fundamentum omnium verſionum. In Tetraplis, addit Voſſius, ſex erant columellæ, in Pentateucho etiam ſeptem, utpote cui Samariticus adderetur codex, literis Prototypis Hebræorum expreſſus, ut ab Euſebio & Africano appellantur. Quia tamen in ſolo id factum Pentateucho, ideo Tetrapla ſex tantùm columellas vulgò continere dicebantur, pari ratione atque in Hexaplis; quamvis in Pſalmis ſeptima quoque accederet verſio, Hexaplorum tamen remanſit appellatio, quia ſeptima illa verſio in aliis deficeret libris. Hactenus Voſſius, qui non alios opinionis iſtius, quæ nova eſt illa via quam ſe demonſtraturum pollicitus fuerat, auctores laudat quàm ſeipſum; & ut majorem illius dictis fidem adhibeamus, hæc demum ſubjicit: *Cùm nulla ſuperſint, aut ſaltem nulla Hexaplorum aut Tetraplorum hactenus reperta ſint exemplaria, velle de his nimiùm copioſè contendere, id demum fuerit hominis nimiùm intemperanter otio ſuo abutentis.* Hàc ratione promiſſa ſolvit Voſſius, qui tam confidenter pollicitus fuerat, ſe novam & hactenus inauditam Hexaplorum Origenis diſpoſitionem demonſtraturum eſſe. Sed cùm nulla illorum exemplaria unquam viderit, priſcos Eccleſiæ Patres atque in primis Epiphanium, qui illa tanquam oculati teſtes deſcribunt, conſulere liceat.

Voſſ. de Septuag. Interpr. cap. 29.

Idem Reſp. ad Nuper. Critic.

Immenſum Origenis opus expenditur.

Notantur Voſſii errores circa Origenis Tetrapla & Hexapla.

Dionyſius Petavius, vir è Societate Jeſu doctiſſimus, & in Græcis

cis Hebræiſque libris non minùs quàm Voſſius exercitatus, aſſerit neminem Epiphanio accuratiùs tradidiſſe quænam fuerint Origenis Tetrapla, Hexapla & Octapla; idemque Petavius miratur pleroſque, qui ſua ex Epiphanio hauſerunt, in tam aperto ejus loco allucinatos fuiſſe; ac in primis notat Marianum Victorinum Scholiis ad lib. II. Apolog. adverſus Ruffinum, ubi redarguit Eraſmum ex Epiphanii auctoritate, ut ait, ſed malè. Singularum itaque editionum ordo ex Epiphanio hoc diagrammate proponitur.

TETRAPLA.

Aquila.	*Symmachus.*	*Septuaginta.*	*Theodotio.*

HEXAPLA.

Hebraica literis Hebraicis.	*Hebraica Græcis literis.*	*Aquila.*

Symmachus.	*Septuaginta.*	*Theodotio.*

OCTAPLA.

Hebraica literis Hebraicis.	*Hebraica literis Græcis.*	*Aquila.*	*Symmachus.*

Septuaginta	*Theodotio.*	*Quinta Editio.*	*Sexta Editio.*

Verùm, inquit Voſſius, Tetrapla & Hexapla non à quatuor & ſex columellis dicta ſunt, ſed à quadruplici verſione, & quòd ſex continerent verſiones: qua in re profectò graviſſimè allucinatur vir doctus. Nam Tetraplorum, Hexaplorum & Octaplorum nomen derivatum fuit à numero editionum, & quælibet editio columnellam unam, ſive paginam, pro antiqua deſcribendorum voluminum conſuetudine occupabat, ut apertè evincunt

evincunt verba illa Ruffini: *Voluit Origenes noſtris oſtendere qualis* Ruffin.
apud Judæos Scripturarum lectio teneretur, & in propriis paginis Invect.
vel columnellis editiones earum ſingulas quaſque deſcripſit. Eadem igitur omnino erat in Hexaplis Origenis columnellarum atque editionum ratio. Nulliuſque prorſus momenti ſunt quæ ducit Voſſius ex voce ἔδαφος, quo nomine inſignivit Origenes priores columnellas, nimirum τὸ Ἑβραϊκὸν ἔδαφος velut fundamentum omnium verſionum. Quid, quæſo, aliud inde colligi poteſt, quàm Origenem voluiſſe diſtinguere hoc nomine contextum Hebraicum à verſionibus quæ ex eo, tanquam fundamento, deductæ fuerant? Quo ſimiliter modo Hieronymus eumdem contextum veritatem Hebraicam appellat. Minùſne ideo conſtat illum contextum in Hexaplis Hebraicis & Græcis literis deſcriptum duas columnellas occupâſſe, à quibus æquè ac à verſionibus, quarum quælibet ſuâ quoque columnellâ exarata erat, Hexaplorum nomen derivatum fuerit? Præterea ejuſdem Voſſii commentum eſt quod fingit de codice Samaritano prototypis literis Hebræorum expreſſo, qui Pentateucho additus fuerit. Illud enim priſcis Eccleſiæ Patribus, Epiphanio, Hieronymo, Ruffino, etiam Euſebio & Africano, quos in ſuam ſententiam pertrahere conatur, prorſus fuit incognitum: neque unquam pariter certiſſimis rationibus demonſtrabit Voſſius, quod tam confidenter aſſeverat de codice Samaritano, qui penès Origenem fuerit, fruſtraque ejus rei teſtes profert Euſebium, Africanum, Syncellum, imò & ipſummet Origenem, qui de hoc exemplari Samaritano prototypis, ut loquitur, literis exarato ne quidem per ſomnium unquam cogitârunt. Habuêre Samaritani Græcam Pentateuchi verſionem, quæ Patribus fuit probè cognita, & ex ea ſumpſêre Africanus, Euſebius & Syncellus codicis Samaritani ab Hebraico diverſas lectiones quas libris ſuis inſeruerunt. Linguæ Hebraicæ operam dedit Origenes præeunte ſibi Huillo Judæorum, non verò Samaritanorum, Patriarchâ: & idcirco non Hebræis Samaritanorum, ſed Judæorum exemplaribus uſus fuit. Quo ſenſu intelligenda
ſunt verba illa Euſebii: *Tantum curam ac diligentiam in divinorum* Euſeb. lib. 6.
librorum accuratâ inquiſitione adhibebat Origenes, ut Hebraicam Hiſtor.
etiam linguam didicerit, & prototypas, quæ apud Judæos erant Hebraicis literis ſcriptas, ſibi comparaverit. Sed Euſebii verba
in alium planè ſenſum avertit Voſſius, & ut ea ſententiæ ſuæ Voſſ. in Reſp. ad
faciliùs accommodaret, lectionem jam vulgatam ſine ope Object.
 ullius Critic.

ullius codicis MS. in aliam mutare non dubitavit. Sic enim legit: Τάς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερομένας πρωτοτύποις αὐτοῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς κτῆμα ἴδιον ποιήσασθαι, cùm vulgò legatur πρωτοτύπους, non verò πρωτοτύποις, & ſic vertit: *Ut Hebraicam etiam linguam didicerit, ac illas quoque ſibi comparaverit Scripturas quæ prototypis Hebræorum literis exarata eſſe dicuntur.* Apud Euſebium, inquit Voſſius, prototypi characteres non ſunt alii quàm Samaritici, & manifeſtè ſibi adverſaretur Euſebius, ſi de vulgaribus Judæorum intellexiſſet elementis, cùm contrarium in ſuo ſcripſerit Chronico. Miror ſanè Voſſii ingenium, qui lectoribus ſuis fucum faciat in re tam aperta, quæque omnibus qui linguam Græcam vix à limine ſalutaverint, eſt obvia. Teruntur omnium manibus libri Euſebii, cui non aliud propoſitum fuit loco jàm citato oſtendere, quàm ſtudium indefeſſum Origenis laboremque ejus improbum in evolvendis Scripturæ Sacræ libris, & perſcrutando illorum ſenſu; qui, ut id faciliùs obtineret, linguam Hebræam à Judæis Magiſtris didicit, eorum libros characteribus Hebraicis exaratos evolvit, eoſdemque cum Græcis LXX. Senum, Aquilæ, Symmachi & aliorum verſionibus contulit. Utrùm πρωτοτύπους, an πρωτοτύποις legendum ſit in præſentia non diſputo, quia ſervatâ etiam lectione Voſſii, manifeſtum erit non aliud intelligendum eſſe per prototypas literas quàm characteres Hebræos. Contextus ſcilice Hebræus in Origenis Hexaplis deſcriptus erat literis Hebraicis & Græcis, ut jam obſervatum fuit. Quare Euſebius cogitans de exemplaribus Hebraicis, quæ tunc à pleriſque Hebraicè neſcientibus legebantur, quia illorum characteres Græci erant, aſſerit Origenem ſibi comparâſſe exemplar Hebræum characteribus etiam Hebræis exaratum: quî enim aliter fieri potuiſſet, cùm Judæos linguæ Hebraicæ Magiſtros habuerit, non Samaritanos? Non incognita quidem fuiſſe Euſebio, Origeni & aliis Patribus Pentateuchi Samaritani etiam diverſis à Judaicis characteribus deſcripta exemplaria lubens agnoſco; ſed quia plerique illorum non callebant linguam Hebraicam, ubi de codice Samaritico loquuntur, haud dubiè intelligunt verſionem Græcam Pentateuchi Samaritani, quæ tunc vulgata erat. Neque Euſebii verba in Chronico ullatenus Voſſio favent, ubi meminit Euſebius trium Scripturæ Sacræ codicum à quibus ſua hauſerit; nimirum, παρὰ τῶν ο' ἑρμηνευσάντων, *à Septuaginta Interpretibus*; παρὰ τοῦ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκοῦ

Ἑβραϊκῷ, *ab Hebraico exemplari Judæorum;* τῷ δὲ τῷ Σαμαρείταις Ἑβραϊκῷ, *ab Hebraico exemplari Samaritanorum.* Ibi enim nomine exemplaris Hebræi Samaritici neceſſe eſt intelligi Græcam illius verſionem, non ſecus ac nomine Hebraici Judæorum exemplaris plerique Patres qui Hebraicè neſciebant, Aquilæ verſionem, quæ ex Hebræo ad verbum ſumpta fuerat, intellexêre. Noverat igitur Euſebius Samaritanos non ſecus ac Judæos Pentateuchi Hebræi exemplar penès ſe retinere; ſed quia linguæ Hebrææ imperitus erat, Græcam illius verſionem à Samaritanis cuſam, quæque tunc ab iiſdem legebatur, conſuluit. Sicut antea Juſtinus Martyr diſputans contra Tryphonem Judæum, Græcam Aquilæ interpretationem donat nomine contextûs Hebræi; quia Judæi plerique illius temporis eâ utebantur: ſed ad hæc & alia ejuſdem rationis bene multa animum non advertit Voſſius. Nunc tempus eſt ut ad id unde diverti redeam.

Diſpoſitio Hexaplorum.

In Origenis Hexaplis, ut ex allato ſupra diagrammate cognoſcere eſt, primum locum obtinebat contextus Hebræus literis Hebraicis deſcriptus, ſecundum idem contextus Græcis characteribus exaratus; quia ſcilicet ex illo, tanquam ex prima origine, verſiones omnes Scripturæ derivatæ fuerant: deinde ſequebatur interpretatio Aquilæ, qui Hebraica ad amuſſim & longè meliùs quàm cæteri Interpretes referebat: Septuaginta verò medium locum, non verò primum, ut quibuſdam viſum eſt, occupaverunt, tanquam cæterarum omnium regula ad quam illæ expendi deberent. Symmachi præterea & Theodotionis tranſlationes illam proximè & ex utraque parte comitabantur, quòd ei haud diſſimiles eſſent, eademque in his tribus obſervaretur interpretandi methodus.

Hexapla in compendium redacta.

Jam quia ingens illud volumen tot editiones repræſentans quaſi ſub una linea carè conſtabat, & à paucis poterat comparari, ita ut conqueſtus fuerit Hieronymus, chartas Alexandrinas marſupium ſuum evacuâſſe, cogitavit Origenes, vir acutiſſimi ingenii & ſcientiæ inexhauſtæ, de ratione aliqua quâ omnes haſce editiones veluti ſub unam repræſentaret. Et quia non alia tunc temporis in omnibus Eccleſiis Scriptura recipiebatur quàm LXX. Interpretum tranſlatio, hanc ſeorſim edidit cum notis quibuſdam, quarum beneficio aliæ omnes exhibebantur. Ita quæ in contextu Hebraico deeſſe videbantur, ſupplevit ex Theodotio-

L 2 nis

nis verſione, notâ additâ quæ à Grammaticis vocatur *aſteriſcus*; quia ſcilicet illa verba contextûs nimis curta ac velut abbreviata illuſtrabat: ſi quid verò in contextu Hebræo abundare videretur atque eſſe ſupervacaneum, locis illis luxuriantibus aliam notam adjecit à Criticis dictam *obelus*, ſive *veru*; quaſi jugulandum illud eſſet quod in Græca LXX. editione veluti luxuriabat. Ad id in primis attenderat Origenes in operis illius œconomia, teſte Epiphanio, ut Judæi faciliùs à Chriſtianis inter diſputandum revincerentur: quippe illi paſſim objiciebant aliter eſſe in exemplari Hebræo quàm in Græca LXX. verſione. Idem quoque teſtantur Hieronymus & Ruffinus, etſi Hieronymus interdum ejuſmodi notarum uſum paulò aliter exponat. Alias etiam notas, putà lemniſcos, huic operi adjecerat Origenes, de quorum uſu inter ſe non conſentiunt ætatis noſtræ Critici, & quod à paucis adhuc explicatum eſt, illa editio Græca LXX. Interpretum cum omnibus hiſce notis, tam illuſtrantibus quàm jugulantibus, etiam in Hexaplis Origenis unâ cum Aquilæ, Symmachi & cæterorum Interpretum tranſlationibus reperiebatur, uti probare videntur verba illa Ruffini: *Voluit Origenes noſtris oſtendere, qualis apud Judæos Scripturarum lectio teneretur, & in propriis paginis, ſive columnellis, editiones eorum ſingulas quaſque deſcripſit, & ea quæ apud illos ſunt addita, vel decerpta, certis quibuſque ſignis additis ad verſiculorum capita deſignavit, & in alieno non ſuo opere ſuas tantummodò notas fixit, ut ſciremus non quid nobis, ſed quid Judæis adverſum nos certantibus aut deeſſe, aut abundare videretur.*

Epiphan. de pond. & menſ.

Idem prætereа Origenes ingens illud Hexaplorum opus Scholiis diverſi generis, quæ ad oram codicis retulerat, illuſtravit, ut editioni illi LXX. Interpretum, quæ media inter alias omnes apparebat, lucis aliquid afferret. Primò enim quid eſſet diſcriminis inter antiquam ſeu vulgatam LXX. Interpretum editionem, & novam editionem ſuam beneficio notæ illius ō, id eſt, LXX. ſtatim deprehendi poterat. Illa quippe nota ō communem lectionem exhibebat. Deinde in iiſdem Scholiis Aquilæ, Symmachi ac Theodotionis diverſæ interpretationes quæque per ſuam literam deſignabantur. Ita litera Α'. denotabat Aquilam: Σ'. Symmachum, & Θ'. Theodotionem; Quinta quoque editio per Ε'. & Sexta per ς'. notabantur. Notas etiam ad oram ſui codicis retulerat Origenes, exponendis ad literam, ut vocant, Scripturæ Sacræ verbis, quæ Origenis notæ inter ejus opera ſub nomine Scholiorum indicantur. Si etiam

etiam Iſaacum Voſſium audiamus, non improbabile eſt Origenem variantes codicis Samaritici lectiones in Hexaplis ſuis annotâſſe. *Si quis malit*, inquit, *credere Origenem non integrum codicem Samariticum Hexaplis & Tetraplis ſuis inſeruiſſe, ſed tantùm variantes annotâſſe lectiones, non multùm adverſabor.* Ita minùs conſtans Voſſius in ſententia ſua, modò ait, modò negat; & cùm antea tam confidenter aſſeverâſſet exemplar Pentateuchi Samaritani in Hexaplis etiam literis Samariticis deſcriptum extitiſſe, nunc dubitans nihil in re parùm ſibi comperta audet pronunciare. Verùm uti nullatenus probabile eſt exemplar Samariticum, quod idem prorſus erat atque Judaicum, in Hexaplis extitiſſe: ita veriſimile eſt diverſas exemplaris Samaritici à Judaico lectiones Origenem inter Scholia ſua retuliſſe, quas non ex codice Samaritano prototypis illis literis deſcripto, uti commentus eſt Voſſius, ſed ex Græca Pentateuchi Samaritani verſione à Samaritanis ipſis accuratâ deſcripſerat. *Voſſ. Reſponſ. ad Critic.*

Hæc eſt Origenis Hexaplorum œconomia ac diſpoſitio, quam viri etiam eruditiſſimi comprehendere minimè potuerunt, dum non aſſequuntur quomodo in uno eodemque opere Græcæ Aquilæ, Symmachi ac Theodotionis interpretationes bis repertæ fuerint; nimirum integræ in operis contextu, & ex parte in Scholiis quæ erant ad marginem. Sed Origenes, qui omnibus prodeſſe voluit, immenſum illud opus Hexaplorum beneficio notarum & Scholiorum in compendium redegit, ut illi qui Hexapla integra non poſſent comparare, ſaltem illorum ſummam etiam ex ipſiſmet Hexaplis deſcriberent. Et eâdem arte κοινὴν illam, ſeu communem, LXX. editionem ſimul cum nova ſua editione, quam integram, quia caſtigatiorem illam arbitratus eſt, Hexaplis inſeruit, in uno eodemque opere repræſentavit, adjectis ſcilicet ad oram codicis κοινῆς illius, ſeu vulgatæ diverſis lectionibus ſub nota ο. Quapropter in eo graviter allucinantur nonnulli, dum iſtâ Hexaplorum diſpoſitione non intellectâ, contendunt in illis duplicem LXX. Interpretum editionem, tam vulgatam ſcilicet quàm puram illam, cujus ita frequenter meminerunt Origenes & Hieronymus, ſub duplici columnella fuiſſe collocatam, & hâc ratione Hexapla non à diverſis columnellis, ſed à verſionibus nomen ſuum ducere. Sed hæc apertè falſa ſunt, nec aliunde proficiſcuntur, quàm ex ignoratione diſpoſitionis Hexaplorum, ad quorum marginem vetus LXX. Senum lectio relata fuerat: & hoc modo utraque LXX. Interpretum editio in *Diſpoſitio Hexaplorum iterum illuſtratur.*

Hexaplis apparebat. Jam quia pauci immenſa illa Hexaplorum volumina, quæ Hieronymi marſupium evacuârant, integra poterant comparare, plerique editionem illam LXX. ab Origene interpolatam cum aſteriſcis & obelis aliiſque notis ex ipſiſmet Hexaplis deſumpſerunt, unde poſtea nata eſt maxima Græcis exemplaribus confuſio, & ex eo tempore non ampliùs antiqua illa LXX. interpretatio pleriſque in Eccleſiis lecta eſt, ſed Origeniana & interpolata, quæ etiam, aut ſaltem ſimilis, ad Eccleſiam Occidentalem operâ B. Hieronymi poſtea pervenit.

F I N I S.

HIERONYMI LE CAMUS

Theologi Pariſienſis

JUDICIUM

De nupera ISAACI VOSSII ad iteratas P. SIMONII Objectiones Reſponſione.

EDINBURGI,
Typis JOANNIS CALDERWOOD,
M. DC. LXXXV.
Cum Privilegio.

Clariſſimo Nobiliſſimoque Viro

J. H.

HIERONYMUS LE CAMUS

Theologus Pariſienſis.

LEgi ante paucos dies, vir optime, Iſaaci Voſſii ad iteratas Simonii Objectiones Reſponſionem, quæ Canonico magis digna videtur, quàm homine Critico: cùm in ea firmiſſimis Simonii rationibus nihil opponens præter inanem verborum ſtrepitum, ineptias ineptiis accumulet. Singula illius argumenta repeto & expendo, ut cognoſcas illum de rebus parùm ſibi compertis judicium tuliſſe. Objecerat Voſſio Simonius, priſcos Eccleſiæ Patres, Affricanum, Origenem, Euſebium, Hieronymum, Auguſtinum & alios qui Judæorum Codicis & LXX. Intepretum diſcrepantias in rebus chronologicis obſervarunt, de ulla Codicum depravatione Judæis objiciendâ nunquam cogitaſſe, ne ipſum quidem Juſtinum Martyrem, qui tamen eſt acerrimus adverſus Judæos diſputator. His cùm nihil ſolidi habeat Voſſius quod reſpondeat, provocat ad Arabes qui ſuæ ſententiæ faveant, uniuſque Abulpharaii verba refert prolixè ex Latina doctiſſimi Pocokii verſione. Verùm cum inepto Scriptore licet ineptire Voſſio, monſtroſaſque ſequi opiniones cum homine qui tot fabulas & portenta in opus ſuum conjecit.

Addit tamen Voſſius, non defuiſſe olim viros qui Judæos depravationis hujus reos peregerint, idque ex Juliano Pomerio facilè cognoſci. Sed non aliud de hoc negotio ſentit Julianus Archiepiſcopus Toletanus, quam Auguſtinus, cujus teſtimonia in ſuum opus verboſè tranſtulit. Conſtat autem Auguſtinum à Voſſii ſententia valde alienum fuiſſe, eumque redarguiſſe ætatis ſuæ homines, qui ubi Codices Græcos ab Ebraicis diſcrepare in rebus chronologicis animadvertebant, ſtatim affirmabant Ebraica Exemplaria à Judæis corrupta fuiſſe. Sed ejuſmodi objectionis vanitatem ſæpè oſtendit Auguſtinus, cujus hæc ſunt verba. *Inquiunt non* *Aug. lib. 15. de Civit. Dei.* *eſſe credibile LXX. Interpretes, qui uno ſimul tempore unoque ſenſu interpretati ſunt, errare potuiſſe, aut ubi nihil eorum intererat voluiſſe mentiri;*

Judæos verò, dum nobis invident quod Lex & Prophetæ ad nos interpretando tranſierunt, mutaſſe quædam in Codicibus ſuis, ut in noſtris minueretur autoritas. Hanc opinionem vel ſuſpicionem accipiet quiſque ut putaverit: certum eſt tamen non vixiſſe Mathuſalem poſt diluvium. Eamdem iterum quæſtionem tractans Auguſtinus de annis Mathuſalem, teſtatur apertè ſe in eorum ſententiam venire non poſſe, qui Judæos deditâ operâ ſuos Codices depravaſſe afferebant. Imò negat Judæorum gentem tam longè latèque diffuſam, in hoc conſcribendum mendacium conſpirare potuiſſe, ita ut, dum aliis invideant autoritatem, ſibi veritatem abſtulerint. Putat diverſitatem illam numerorum, qui in Græcis Latiniſque Codicibus aliter ſe habent quàm in Ebraicis, tribuendam non eſſe Judæorum malitiæ, ſed librariorum errori: ac demum hæc ſubjungit. *Rectè fieri nullo modo dubitaverim, ut cùm diverſum aliquid in utriſque Codicibus invenitur; quandoquidem ad fidem rerum geſtarum utrumque eſſe non poteſt verum, ei linguæ potiùs credatur unde eſt in aliam per Interpretes facta tranſlatio.*

Iſta & alia ſimilia ex libris Auguſtini in opus ſuum contra Judæos tranſtulit Julianus Archiepiſcopus Toletanus, in quo annos ab Adamo uſque ad Chriſtum ex Ebræis Græciſque Codicibus recenſitis, Græcos quidem præfert Ebraicis cum priſcis Eccleſiæ Patribus; ſed ſecutus Auguſtinum Judæos depravationis reos non peragit: contrà utriſque Codicibus fidem habendam eſſe exiſtimat, ubi non reperitur librariorum error; quia hanc diverſitatem Divino Spiritui tribuit, cùm LXX. Interpretes, referente Auguſtino, *non interpretantium munere, ſed Prophetarum libertate aliter voluiſſe dicere credendum ſit.* Affirmat idem Julianus, ex brevitate annorum quæ in Judæorum libris conſpicitur, nullum inſtare periculum fidei, nec eam brevitatem eſſe contrariam nativitatis Chriſti temporibus. Hæc clara ſunt & manifeſta, aptiſſimaque refellendis Abulpharaii & Voſſii commentis.

Ad Talmudicos poſtea tranſit Voſſius: ſed quàm bene hoc ſuccedat, tu ipſe, vir optime, judicabis: tot enim hoc loco refert ineptias, ut illo videar ineptior, ſi ſingulas perſequar. Hæc ſunt illius verba. *In Talmude prolixè narratur congreſſus Judæorum cum Hieronymo à Sancta Fide Rabbino Hiſpano, ſed ante trecentos annos facto Chriſtiano.* Sed quid iſta ſignificent ne quidem Elias divinaverit. Quî enim fieri poteſt ut Hieronymus à Sancta Fide, qui ante trecentos annos vixit, in Talmude cum Judæis congrediatur? Hieronymus ille à Sancta Fide fuit Medicus Pontificis Benedicti, qui Petrus de Luna appellatus eſt. Editæ ſunt rationes quas Hieronymus è libris Talmudicis deſumptas propoſuit coram Benedicto, Cardinalibus, Magiſtris & Doctoribus: ſed nihil prorſus eorum quæ illi tribuit Voſſius in hoc ſcripto legitur: è contrario eadem planè ratione Judæos urget Hieronymus, quâ illos premendos eſſe cenſuit Simonius, ita ut ſuo ſeipſum gladio jugulaverit Voſſius, cùm iſtum Scriptorem vocavit in auxilium. Riſerat Simonius Voſſium, qui Eliam Tal-

Talm. Tract. Avoda Zara, cap. 1. Tract. Sanhed. cap. helec.

mu-

mudicum Doctorem fecerat Prophetam, Jam probat & ipſe Propheta Voſſius ex ſuppoſito illo Talmudiſtarum congreſſu, non certò conſtitiſſe an hic Elias ſit Propheta ille antiquus, an verò alius quidam Rabbi. Sed ea de re in ſcripto Hieronymi à Sancta Fide ne quidem verbum extat: imò ea quæ ex Talmude affert manifeſtè oſtendunt Eliam Rabbinum fuiſſe. Quare nugatur bonus Voſſius, quando de Simonio ſic loquitur. *Simonius in gratiam Judæorum, ipſis Rabbinis Rabbinior, audacter affirmat hunc Eliam fuiſſe Rabbinum.* Hoc quidem affirmavit Simonius, & affirmat iterum, quia clara ſunt hoc loco Talmudis verba, quæ ſi legiſſet Voſſius, nugatoribus Talmudiſtis nugacior, nugatorem in Prophetam non transformaſſet: illud enim de quo agitur vaticinium non ſolùm tribuitur in Talmude Eliæ, ſed aliis Rabbinis qui iſtud etiam referunt. Autor itaque fuerim Voſſio, qui tot nugatores inter Prophetas recenſuit, iſtos etiam Rabbinos inter Prophetas & Prophetides collocet, ut longè adhuc majori Prophetarum & Prophetidum agmine ſtipatus bonus Voſſius, nova ſua procudat vaticinia. Verùm placet ipſa Talmudis verba afferre, ut ex illis quidquid nugarum de hoc Elia effutiit, faciliùs refellatur.

Talm. Tract. Avoda Zara, cap. 1. Tract. Sanhed. cap. helec.

Vaticinium iſtud in Tractatu Avoda Zara & in Tractatu Sanhedrin ſic conceptum legitur: תנא דבי אליהו ששה אלפים שנה הוי העולם שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח בעוונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו. *Docet domus Elia, ſex annorum millibus erit mundus: bis mille annis inanitas: bis mille, Lex: bis mille, tempus Meſſiæ; propter iniquitates noſtras, quæ multæ fuerunt, elapſi ſunt ex iis, qui præterierunt.* Per domum autem Eliæ intellige ipſum Eliam & ejus diſcipulos. Utrùm autem vaticinium illud quod hoc loco producitur, verum ſit vaticinium, non anquiro: ſive enim vera ſit Prophetia, ſive non ſit, certum eſt Eliam alioſque Magiſtros, qui vaticinium iſtud referunt, Rabbinos fuiſſe, non Prophetas: cùm in eodem Talmude paulò ante hæc verba quæ adduximus, iſtud etiam legatur. אמ׳ רב קטינא שית אלפים שני הוו עלמא וחד חריב. *Dixit Rabbi Katina, Sex annorum millibus erit mundus, & uno deſtruetur.* Jam ſi velit etiam Voſſius iſtum Rabbi Katinam cum Rabbi Elia inter ſuos Prophetas collocare, per me licet ut nugetur; conſentientemque hac in re habebit Poſtellum magnum Prophetarum & Prophetidum amplificatorem, qui ſcribit Talmudicos alioſque ejuſdem naturæ libros ab eodem ſpiritu profectos eſſe atque Evangelium. *Sunt Zoar*, inquit Poſtellus, *Targum, Midras, Miſnajoth, Talmud utrumque & Evangelium appendices Legis Moſaica.*

Poſtel. lib. de Origin.

Attendat Voſſius ad ineptias in quas ſe conjicit, cùm obſtinato animo contendit Talmudicum Eliam eſſe verum Prophetam, objicitque Simonio, eum nihil amare niſi quod diſtortum ſit, eique ſolenne eſſe Prophetas in nihilum redigere. Verùm eſt Simonium redigere in nihilum Prophetas Voſſianos qui nugatores ſunt & impoſtores. Gaudeat ejuſmodi Prophetis beatulus Voſſius,

autorque illi ſum, ut eos albo Sanctorum quos Anglicana Liturgia continet, adjiciat: multa ſiquidem in illius Liturgia Calendario ſpatia vacua ſunt relicta, quibus omnes ſancti Prophetæ & ſanctæ Prophetides Voſſii facilè inſeri poterunt.

Pergit, & ut in Talmude exercitatum ſe eſſe oſtendat, aſſerit ne nunc quidem Rabbinos dubitare, vaticinium de duratione mundi eſſe Eliæ Prophetæ, dummodò & illius eſſe admittantur illa quæ ſequuntur verba; *Sed propter peccata noſtra præterierunt anni qui præterierunt.* At unde hæc ſumpſerit bonus Voſſius, divinet Elias Talmudicus. Addit neminem qui aliquo præditus ſit judicio negaturum adjecta eſſe verba illa à Rabbinis: ſed ego contra auſim affirmare, neminem qui ſani ſit ſincipitis hac in re fidem habiturum rationibus quas profert Voſſius ut illud adſtruat. *Ipſa*, inquit Voſſius, *id ſatis teſtatur phraſis, cùm Eliæ vaticinium Chaldæo, additamentum verò Hebræo ſit expreſſum ſermone.* Verùm quid ſit Ebraicè loqui, quid Chaldaicè, neſcit Voſſius, cùm Eliæ verba minus non ſint Ebraica, quàm iſta clauſula quam putat à Rabbinis adjectam fuiſſe vaticinio Eliæ. Neque etiam oſtendit ſe judicio præditum, cùm Eliam Prophetam Chaldaicè loquentem repræſentat, Doctores verò Talmudicos Ebraicè loquentes. Nugatur iterum Voſſius, dum probare conatur ex alio Talmudis loco, clauſulam hanc recenter additam fuiſſe, & ex ſcripto Hieronymi à Sancta Fide, in quo illud additamentum non reperitur. Verùm quidem eſt in ſcripto Hieronymi quod editum habemus non legi iſtam clauſulam, quia hæc nihil faciebat ad inſtitutum ſuum & ad Eliæ verba quæ refert. Satis fuit ex Talmude ea referre, quibus urgere fortiter poterat Judæos ex ipſorum Chronologia, & oſtendere dudum adveniſſe Meſſiam: ad quod probandum nihil planè faciebat clauſula iſta quæ in omnibus Talmudis editionibus legitur, & à Scholiaſtis Talmudis ante Hieronymi à Sancta Fide tempora explicatur. Hæc boni Voſſii ſomnia apertè docent, eum à Simonio rectè monitum fuiſſe, ut priùs in Rabbinorum caſtra tranſiret, quàm de illorum rebus ferret ſententiam.

Inſtat deinceps Voſſius, aitque Simonium à ſe monitum fuiſſe, bis mille annos qui in Eliæ vaticinio dicuntur ante Legem effluxiſſe, accipiendos eſſe de tempore quod à diluvio ad Moyſem & Legem datam interceſſit, cùm Apoſtolus & pleræque Orientis gentes, quæ aliquam diluvii habent cognitionem, ſic loquantur, mundi initium à diluvio arceſſentes aut à Noacho. Verùm iſtud Voſſii monitum tanquam frigidum meritò exploſit Simonius, cùm in præſenti negotio non agatur de B. Petri & Orientis gentium ſenſu, ſed de Eliæ vaticinio apud Talmudicos, ac de Judæis ex ipſo Talmude & eorum Chronologia refellendis. Voſſium monuerat Simonius, nihil omnino probabilitatis habere argumentum quo probare nititur Judæos in ſuis Codicibus expunxiſſe quatuordecim ſecula; quia Meſſiam expectant, quem nos adveniſſe putamus. Id credibile non eſſe Simonius animadverterat, cùm Judæi ex Codicis Ebræi lectione fortiùs premi poſſint,

quàm

quàm ex Græca LXX. Interpretum Verſione. Quid Voſſius ad hæc? Ait à diluvio, non ab Adamo arceſſendos eſſe annos in explicando Eliæ vaticinio. Contrà ait Simonius, annos illos numerandos eſſe eâ ratione quâ in Talmude à Judæorum Magiſtris Talmudiſque Scholiaſtis numerantur, cùm de rebus Judæorum inſtituatur diſputatio, ipſique Judæi haud inviti agnoſcant Codicum ſuorum Chronologiam ſibi eſſe contrariam, tempuſque quo venturus erat Meſſias præteriiſſe: & cùm nihil ſolidi illis ſubſit quod reſpondeant Chriſtianis rationem hanc ex illorum Chronologia urgentibus, dilationem adventûs Meſſiæ in peccata ſua rejiciunt. Hoc etiam argumento Judæos urget Hieronymus à Sancta Fide, neque annos mundi à Noacho arceſſit, ſed ab Adamo cum Judæis Talmudicis, & Rabbi Salomone, quem Talmudis gloſſatorem appellat; neque quemquam ſcio, qui in eo de quo agitur argumento annos mundi à Noacho arceſſat, ſi unum excipiamus Voſſium, qui in fingendis commentis Rabbinis Rabbinior eſt: nam & ipſe Julianus Archiepiſcopus Toletanus, qui in ſua Diſputatione contra Judæos LXX. Seniorum Chronologiam præfert Judaicæ, ſumit initium annorum mundi ab Adamo.

Objicit iterum Simonio Voſſius, cum pro Elia Propheta nugatorem Rabbinum ſubſtituere, ac dicere per Legem hîc intelligi tempus iſtud quo Abrahamus relictis idolis ad veri Dei cultum acceſſit; & hoc pacto ſubverti penitus vaticinium. Verùm nugatore illo Rabbino nugacior eſt Voſſius, qui pro nugatore Rabbino ſubſtituit Eliam Prophetam. Illa autem quæ attulit Simonius de tempore, ſumpſit ex ipſiſmet Rabbinis: hæc enim ſunt illius verba. *Magiſtri, qui Commentariis ſuis Talmudis libros illuſtrant, bis mille annos numerant à primo homine condito uſque ad tempus illud quo Abraham relicto idolorum cultu veram Dei unius legem amplexatus eſt.* Hæc ſi facta ſunt, debuit Voſſius falſitatis arguere Simonium ex Talmudicis Scholiaſtis, quos convincendis Judæis utiles hoc loco judicavit Simonius: at Voſſius, qui nihil aliud ſcire videtur, quàm edere inanem ſtrepitum verborum, ait fruſtra Simonium conari perſuadere ad convincendam Judaicam Chronologiam, ſe mirificum conferre beneficium. *Si quis*, inquit Voſſius, *Judæos hac ratione aggrediatur, ludibrio erit, & nihil niſi riſum referet.* Verùm quâ arte meliùs Judæorum convinci poteſt Chronologia pro adſtruendo Meſſiæ adventu, quàm ex eorum libris, quos in hoc negotio ſibi adverſari agnoſcunt; ita ut etiam inter illos non defuerint, qui Meſſiam non ampliùs expectandum affirmaverint? Rident quidem Judæi; ſed quid rident? Voſſii ineptias, qui in tractandis eorum libris tam ineptum ſe oſtendit.

Pergit deinceps Voſſius, cùmque nihil habeat quod reſpondeat ad ea quæ ſequuntur, quærit effugium, nihil iis ſolidi eſſe affirmans; graviſſima tamen ſunt & digna quæ à Voſſio expenderentur, cùm in iis de quibuſdam Scripturæ locis agatur, quæ à Judæis deditâ operâ & odio Chriſtianæ Religionis corrupta fuiſſe contendit, eoſque qui aliter ſentiunt fa-

naticos & ſeſqui-Judæos pronunciat. Sed crimen illud amolitur à Judæis Simonius, putatque illas lectionum diverſitates in Exemplarium diſcrepantiam rejiciendas eſſe, non in Codicum depravationem, cùm ea ſors ſit omnium librorum, ut ſcribæ in illis deſcribendis interdum labantur. Mutos eſſe Codices Ebræos quibus nunc utuntur Judæi, autor eſt Voſſius; ſed ait Simonius, ſimili ratione mutos fuiſſe Codices Ebræos LXX. Interpretum, imò & Samaritarum Codices, quos tamen nemo ſani judicii mutos appellaverit. Iſtud enim eſt nationum Orientalium ingenium, ut libros ſuos cum paucis vocalibus ſcribant per literarum compendia; ſique ob hanc cauſam muti ſunt Judæorum libri, ſimiliter muti erunt Samaritarum, Chaldæorum, Syrorum & Arabum Codices.

Vana eſſe pronunciaverat Simonius ea omnia quæ Voſſius adverſus Judæos ex Juſtini Martyris aliorumque Patrum teſtimoniis congeſſit, idque ſe jam alibi demonſtraſſe dixerat. Quid ad hæc Voſſius? *Somniabat Simonius cùm hæc ſcriberet.* Imò tunc vigilans Simonius Voſſii & ejus ſimilium refellebat ſomnia, ut manifeſtò liquet ex Capite 9. Diſquiſitionum Criticarum, quas ipſe Simonio tribuit. Longè plura afferri poſſent, quibus conſtaret Voſſium Patrum ſcripta ne quidem à limine ſalutaviſſe: at ſatis erit hoc loco expendere quæ habet Voſſius de verbis Jonæ, Cap. 3: 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive ſubvertetur.* Lectionem hanc, & Græcam, in qua extat *Adhuc triduum*, æqualiter rejicit, aitque Auguſtinum conatum eſſe componere hanc litem, ſed nihil profeciſſe; Theodoretum meliùs errorem Græcorum Exemplarium non Interpretibus, ſed librariis imputare; miratum eſſe Hieronymum hanc diverſitatem, cùm nulla aut verborum aut numerorum ſit affinitas. Voſſius autem illis omnibus oculatior, affirmat quæſtionem hanc ſolviſſe Juſtinum Martyrem, qui in Dialogo cum Tryphone iſta Interpretum verba producens, dies numeret quadraginta tres: ita ut ſecundùm Voſſium, utriuſque Codicis tam Græci quam Ebræi lectio corrupta fuerit, & in Græcis Codicibus olim fuerit, non ut vulgò, ἔτι τρεῖς ἡμέραι, *Adhuc tres dies*; ſed ἔτι τρεῖς καὶ μ'. ἡμέραι, *Adhuc quadraginta tres dies.* Hæc quidem lectio jam à Melchiore Cano obſervata fuerat; ſed eſt monſtroſa, utpote quæ conflata ex duplici lectione, nimirum ex Aquilæ & LXX. Interpretum Verſione. Rem ita eſſe deprehendiſſet bonus Voſſius, ſi ad Dialogum Juſtini Martyris animum adverteſſet: nam conſtat ſanctiſſimum illum Patrem Scripturæ verba haud infrequenter proferre ex LXX. Interpretum Verſione ſimul & Aquilæ Tralatione. Scio in hoc ipſo Juſtini loco legi ἐν ἄλλοις τρεῖς, *in aliis tres.* Sed manifeſtum eſt additamentum. Nodum hunc optimè ſolvit Theodoretus, cujus etiam verba leguntur in Scholiis Romanis. Animadvertit vir ille doctiſſimus, Aquilam, Symmachum & Theodotionem legiſſe τεσσαράκοντα, *quadraginta*; & cum his conſentire Syrum & Ebræum: Συμφωνεῖ δὲ καὶ τέτοις καὶ

Voſſ. de Tralat. 70. Interp. cap. 23.

Melch. Can. de Locis Theolog. lib. 11.

ὁ

ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος. Dein, nonnullis interjectis, ſuſpicatur etiam ſic ab initio ſcriptum fuiſſe in LXX. Interpretum Verſione, eoſque qui ab initio ſcripſerunt, erraſſe, quorum poſtea error in omnia Exemplaria permanarit. His verbis Theodoretus non ſolùm docet quæ ſit germana hujus loci lectio; ſed & Voſſii ſententiam de Ebræis, Græcis & Syriacis Codicibus refellit; cùm non dubitaverit omnia Exemplaria Græca ex Ebræo, Syro, Aquilâ, Symmacho & Theodotione corrigere, laudaveritque Syrum Interpretem, qui cum editione Syriaca hodierna, quæ ex Ebræo ſumpta eſt, conſentit.

Pergit dein Voſſius nugari, Propheticum enſem iterum diſtringens. Simonius ei objecerat, extra inſtituti ſui rationem eſſe, illud omne quod in Reſponſione ad Criticam Sacram de Prophetis verboſiùs adduxit; atque ubi de LXX. Interpretibus agebatur, quos verè Prophetas & divino afflatu inſpiratos aſſerit, multa congeri inutiliter de oraculorum, ſomniorum, furtorum & ſimilium interpretibus vel indicibus, qui etiam Prophetæ appellati fuerint: quaſi verò de ejuſmodi Prophetis inſtituta fuerit quæſtio. Rectè itaque dixit Simonius, Voſſium quærere latebras, & ab eo malè redargui Hieronymum, qui ſcripſerit LXX. Seniores Prophetas non fuiſſe, ſed Interpretes. Contendit ſiquidem Voſſius, Hieronymum manifeſtè contradicere Apoſtolo, qui pluribus in locis προφητεύειν ſumpſit pro *interpretari*; Epimenidem Cretenſium Prophetam vocari ab eodem Apoſtolo; ſecundùm Platonem in Timæo & alibi, Prophetas dici cujuſcunque veritatis teſtes. Verùm quò tendat iſta Voſſii garrulitas, tu ipſe judicabis, vir optime. Perinde illi eſt quid ſcribat, modò ſcribat. Quando negavit Hieronymus, LXX. Interpretes eſſe Prophetas, conſtat eum locutum non fuiſſe de aliis Prophetis, quàm de iis qui ſunt Divino Spiritu afflati. De his Prophetis loquentem Hieronymum debuit refellere Voſſius, non verò excurrere inaniter, ac diſſerere de hominibus furioſis, ſomniatoribus, Poëtis, aliiſque ejuſdem generis Prophetis; cùm iſti Prophetæ Voſſiani nihil omninò ad rem faciant.

Voſſ. in Reſp. ad Obj. Crit. Sac.

Quaſi ſatis non fuerit Voſſium tot ineptias de Prophetis in Reſponſionem ſuam ad Objectiones Criticæ Sacræ conjeciſſe, alias iterum illis accumulat, atque Simonium proprio ſeipſum gladio jugulaſſe, quia Hieronymus Pauli verba explicans, affirmat Epimenidem per illuſionem & ironiam ab Apoſtolo vocari Prophetam. Sed videat bonus Voſſius, an ſuo ſeipſum potiùs gladio Prophetico jugulaverit, cùm inde manifeſtum ſit, nomen Prophetæ eſſe ambiguum. At Simonius ambiguitatem illam Hieronymo cognitam fuiſſe indicavit, cùm dixit illum vocis iſtius proprietatem optimè noviſſe; ſed negaſſe eo tantùm ſenſu illos eſſe Prophetas, quo nomen Prophetæ à priſcis Patribus ſumitur, quando LXX. Interpretes appellant Prophetas. Sed pudet me tot ineptias Voſſii, totque ejus commenta, quæ nihil ad inſtitutum faciant, refellere.

Jam à Prophetia tranſit ad Grammaticam Voſſius; & quia non ſo-

lùm Propheta eſt, ſed & de gente Latina & Latinis Latinior, Simonium arguit, qui ſcripſerit *Voſſio latuit*, cùm ſcribendum eſſet, *Voſſium latuit*: qua in re Deſpauterianum magis ſe oſtendit Voſſius, quàm Ciceronianum: nam Scioppius aliique præſtantiſſimi Grammatici affirmant, Latinum non eſſe *latet me*, idemque Scioppius teſtis in hac materia locupletiſſimus præfert *latet mihi*; quia locutionis iſtius exempla non deſunt in libris Ciceronis. Verùm litem hanc ad Voſſianos Magiſtellos cinctos togâ Profeſſoriâ remittendam eſſe duxi; quia non placet minuta conſectari. Simonius autem Voſſio objecerat, ei latuiſſe quæ ipſe Simonius de Hieronymi ſententia dixerat. *Sed*, inquit Voſſius, *valde mirabitur Voſſius, ſi quidquam hac de re ſcripſerit Simonius, quod Voſſium latuerit.* Videtur tamen ignoraſſe Voſſius, quæ Capite 9. Diſquiſitionum Criticarum de Hieronymo illiuſque ingenio allata ſunt. Si hæc Voſſio non ſufficiant, paratus eſt Simonius demonſtrare Voſſium fœdè erraſſe non in unius Hieronymi, ſed & in reliquorum Patrum teſtimoniis recenſendis.

Ait deinceps Voſſius, carpi ſe à Simonio, ac ſi dixerit præcepta Grammatica à Judæis ante ſexcentos demum annos fuiſſe completa, cùm nuſquam tale quid dixerit; ſed puncta vocalia Judæorum non excedere ſex ſeculorum ætatem. Verùm quærit effugium Voſſius qui duplicem diſtinxit Grammaticam, quam etiam agnovit Simonius, antiquam unam, novitiam alteram. Hæc cum punctis vocalibus orta eſt. De prima non diſputavit Simonius, ſed de altera tantùm, cùm de punctis vocalibus ageretur. Jam Voſſius ſecutus Morinum in prima Exercitationum Biblicarum parte, exiſtimavit ante R. Judam nullam Judæos habuiſſe Grammaticam, aut admodum exiguam. Contra hanc Grammaticam declamitat Voſſius, eamque novitiam appellat quæ à ſexcentis annis nota fuerit. Sed contendit Simonius, hanc cum punctis vocalibus ante annos 900. inventam fuiſſe. Imò ſententiam ſuam Morinus in poſteriori Exercitationum ſuarum parte retractavit.

Contra autem illud quod ſcripſit Voſſius, in Ægypto Syriâque tempore Apoſtolorum ſolam linguam Græcam fuiſſe vernaculam, exceperat Simonius, præter linguam Græcam in Ægypto auditam fuiſſe linguam Copticam, in Syria Syriacam, in Judæa Judaicam. At regerit Voſſius, falli Simonium, cùm ne nomen Copticæ linguæ extiterit antequam Arabes potirentur Ægypto. Verùm pace doctiſſimi Voſſii dixerim, eum non magis ſcire Copticè, quàm Ebraicè & Chaldaicè. De nomine non diſputo, ſed de re ipſa. Coptici ſermonis nomine intelligo ſermonem Ægyptiacum qui tunc apud Ægyptios vigebat præter ſermonem Græcum. De tempore autem quo Ægyptii appellati fuerint Copti, & eorum lingua Coptica, inutile eſt diſputare, cùm id non faciat ad inſtitutum. Dico autem ſermonem Copticum ſive Ægyptiacum fuiſſe in Ægypto antequam Arabes potirentur illis regionibus. Verùm, ſicut ſub Græcis Principibus

bus Græcis vocibus auctus fuit; ita ſub Arabibus Arabicis vocabulis adauctus fuit. Demum poſtquam lingua Arabica in Ægypto cœpit eſſe vernacula, paulatim in deſuetudinem abiit ſermo ille Copticus ſive Ægyptiacus, coactique ſunt Copti libros ſuos Copticos in ſermonem Arabicum convertere. Id palam teſtantur Biblia MSS. Copticè & Arabicè deſcripta. Simili ratione manuſcriptæ Coptorum Liturgiæ ſub duabus columnis exaratæ conſpiciuntur Arabicè & Copticè. Quod autem ſubjicit Voſſius, ex eo probari linguam Copticam non extitiſſe antequam Arabes potirentur Ægypto, quòd illa lingua ex Græco & Arabico ſermone conflata ſit, futiliſſimum eſt, ſimili enim ratione dixerim novitiam eſſe linguam Turcicam, quòd in ea multæ ſint voces Arabicæ. Conſtat tamen linguam hanc veterem eſſe Scythicam, in quam poſtea multæ voces Arabicæ invectæ fuerunt. Quod etiam de lingua Perſica dicendum eſt. Si quid concludat Voſſius, concludat etiam nullam linguam fuiſſe Anglicam in Anglia antequam Normani Principes potirentur Angliâ, quia in ſermone Anglico complures ſunt voces Normanicæ.

Voſſ. de Sept. Interp. Tranſl. cap. 28.

Verùm diſtortas concluſiunculas ita amat Voſſius, ut vix aliæ in ſuis libris appareant. Sic eâdem ratione concludit novitiam eſſe Syriacam Veteris Inſtrumenti Verſionem, quia Græcis ſcatet vocabulis, pariter Syriacam Novi Teſtamenti Tralationem nuperam eſſe, quia in eo infimæ Latinitatis reperiuntur vocabula, quale eſt illud quod occurrit Matthæi Cap. 27. verſ. 65. קסטנרא, *quæſtionarius.* Qui facit omnia bellè Voſſius, bellus eſt quoque Criticus, quique eodem argumento conficiet Græcum Novi Teſtamenti Codicem novitium eſſe, quia multa etiam in eo reperiuntur Latina vocabula, inter quæ numerari poteſt illud quod infimæ Latinitatis eſſe pronuntiat: quippe in Syriaco legendum non eſt קסטונרא cum ר ſive *r*; ſed קסטונדא cum ד ſive *d*: & eſt ipſa vox κυςώδια quæ hoc ipſo loco in Græco extat, ſumpta ex Latina *cuſtodia.* Norunt qui Syriacè legere ſciunt, nihil prorſus eſſe diſcriminis inter ר & ד, ſive *r* & *d*, niſi quòd ר puncto notetur deſuper; idem verò punctum ſit infra ד, illudque in MSS. Codicibus interdum abeſt. Iſta autem punctorum confuſio in libris manu exaratis magnam quoque attulit ſenſuum confuſionem in libris editis, cujus confuſionis exempla innumera ſunt in Bibliis Polyglottis, quæ primùm Pariſiis edita, deinde Londini recocta ſunt. Ne autem objiciat Voſſius, in voce Syriaca haberi literam נ ſive *n*, quæ in Græca & Latina non extat, dico ſolenne eſſe Syris & Chaldæis literam iſtam ſuis vocabulis adjicere, illiusque additionis infinita eſſe exempla. Denique illud quod ſubjungit Voſſius, Simonium quoque in eo falli, quòd Syriacam linguam Hieroſolymis vernaculam fuiſſe dixerit, non expendo, quia plura de hoc poſtea ſe dicturum pollicetur Voſſius, & ibi ſententiam quoque illius de hoc argumento expendam. Nunc ad alia Voſſii commenta, quæ his majora ſunt, venio.

Dixerat Voſſius, Judæorum δευτερώσεις ſive Traditiones ante Juſtiniani tempora ſermone duntaxat Græco concinnatas fuiſſe, librumque Miſnæ è Græco in Ebræum ſermonem circa illud tempus converſum. Hanc opinionem ut portentoſam riſerat Simonius. Quid ad hæc Voſſius? *Caveat Simonius, ne intempeſtivo riſu ipſe fiat ridiculus.* Sed tempeſtivum fuiſſe riſum Simonii, adeoque ridiculum eſſe Voſſium, manifeſtè oſtendunt ea quæ iterum affert idem Voſſius, ut ſententiam ſuam defendat. Ille enim affirmat librum δευτερώσεων ſive Traditionum, cujus mentionem facit Juſtinianus, ſermone Græco conſcriptum fuiſſe, quia tunc in Imperio Romano non alia erat lingua vernacula quàm Græca: & quia nunc longè oculatior factus eſt Voſſius, addit Aquilam primum fuiſſe Traditionum illarum compilatorem; δευτέρωσιν eſſe ſecundam Aquilæ editionem, quæ non tantùm ſacrorum librorum Verſionem continuerit, ſed & inſtructa fuerit Commentariis ſeu Annotationibus margini adſcriptis, quas idem Aquila ex Judæorum Traditionibus compilaverat. *Riſum teneatis amici.* Quot verba, tot ineptias effudit bonus Voſſius.

Et ut à nomine δευτερώσεων ſumamus initium, ſæpe illud occurrit in Patrum tum Græcorum tum Latinorum ſcriptis, à quibus non alio ſenſu uſurpatur, quàm pro Judaicis Traditionibus. Sic Hieronymus in Epiſtola ad Abgaſiam & alibi paſſim ait, Judæos ſuas Traditiones appellare δευτερώσεις. Similiter Auguſtinus & alii Patres obſervant Judæos hac voce ſuas Traditiones denotare. Iidem quoque Patres, qui ſecundæ editionis Aquilæ mentionem fecerunt, nunquam illam δευτέρωσιν appellant. Verùm ait Voſſius, veterem Novellarum Interpretem δευτέρωσιν rectè vertiſſe *ſecundam editionem.* At quid inde confici poteſt? An ideo ſecunda illa editio eſt ſecunda editio Verſionis Aquilæ, quia δευτέρωσιν vetus Novellarum Interpres reddidit *ſecundam editionem?* Miſnam ſive δευτέρωσιν etiam hodie Judæi vocant ſecundam Legem, ſeu ſecundam Legis editionem, quòd illa, ipſis referentibus, ſit Legis repetitio. Idcirco vetus Novellarum Interpres, qui verbum de verbo expreſſit, ſecundæ editionis nomine nihil aliud intelligit quàm ſecundam Legis Judaicæ editionem: ſic enim etiam Judæi vocant ſuas Traditiones, quas non minùs à Deo profectas fuiſſe exiſtimant, quàm ipſam Moſis Legem.

Hieron. *Auguſt.*

Nunc ad rem ipſam veniamus. Fierine potuit ut Euſebius, Origenes, Hieronymus, aliique Patres qui utriuſque Verſionis Aquilæ ſæpe mentionem fecerunt, ne verbum quidem dixerint de Commentariis illis Aquilæ, quos ſupponit Voſſius illum ſecundæ editioni ſuæ adjeciſſe? Similí argumento utuntur plerique viri docti, imò & ipſe Voſſius, ut oſtendant ante Origenis & Hieronymi tempora non extitiſſe Chaldaïcam Onkeloſi Paraphraſim; nec ſane invalidum eſt argumentum illud: ſed longè validius eſt in præſenti materia, cùm agatur de libro qui Græco ſermone tunc vernaculo ſcriptus fuerit: lingua autem Chaldæa perpaucis cognita fuit; cùm & ipſe Hieronymus, qui Ebraicè ſciebat, vix Chaldaicè ſciverit.

Euſeb. *Orig.* *Hieron.*

Quod

Quod verò ait Voſſius, δευτερώσεις ſive Traditiones ante Juſtinianum non alio ſermone ſcribi potuiſſe quàm Græco, quia non alia erat lingua vernacula in toto Imperio Romano quàm Græca; illud non eſt ad rem, cùm ante illa tempora nullus eſſet Traditionum liber apud Judæos ſcriptus & editus, ut apertiſſimis
Auguſt. verbis teſtatur Auguſtinus, qui ait, *Judæos Traditiones ſuas non ſcriptas habere, ſed eas memoriter tenere, alterumque in alterum loquendo illas transferre, quas δευτερώσεις vocant.* Quare inutile eſt quod ibidem ſubjungit Voſſius, Traditiones Hebræas Hieronymi in Geneſim & reliquos Scripturæ libros è Græco tranſlatas fuiſſe ſermone. Præterea ſuo etiam gladio hîc ſeipſum jugulat bonus Voſſius, qui ex eo quòd non alia in Imperio Romano audiretur lingua quàm Græca, concludit ante Juſtinianum Traditiones Judæorum Græcè ſcriptas fuiſſe. Si hæc ratio valeat, neceſſe fuit etiam Juſtiniani tempore illas ſcribi Græco ſermone, cùm tunc lingua Græca fuerit vernacula. Tamen Voſſius affirmat Judæorum Traditiones tunc temporis è Græco in Ebræum ſermonem tranſlatas fuiſſe. Sed ridiculus & ipſe ſiam qui tot ineptias Voſſii refellam.

Inſtat iterum Voſſius, aitque Ju-
Epiphan. dæos, teſte Epiphanio, δευτερώσεις ſive Traditiones adſcribere Rabbi Akibæ; Aquilam, teſte Hieronymo, diſcipulum fuiſſe Akibæ; adeoque Aquilam collectorem eſſe Judaicarum Traditionum. *Ad compeſcendum*, inquit Voſſius, *Simoni hæc, ut puto, ſufficient riſum.* Imò non dubito quin Simonius iterum riſum effundat, cùm tam lepidum ratiocinatorem audiet. Quæſierim à Voſſio, cur Epiphanius, qui Moſem, Akibam, aliosque Magiſtros profert à quibus Judæi Traditiones ſuas hauſerint, Aquilam etiam inter illos non recenſuerit, ſi verum eſt, ut exiſtimat Voſſius, illum eas Græco ſermone compilaſſe & in publicum edidiſſe; maximè cum Moſes, Akiba & alii quorum mentionem fecit Epiphanius, Traditiones illas ſcriptis non evulgaverint?

Si quis autem aveat ſcire, cur illis temporibus cùm lingua Græca in toto Imperio Romano erat vernacula, Judæorum Magiſtri ſuas Traditiones Ebraicè ſcripſerint, hæc accipiat. Judæi qui δευτερώσεις docuerunt, quique eas collegerunt, Ebraicè & Chaldaicè ſciebant, ut & plerique Judæi etiam ætate Hieronymi, qui in Præfatione in Tobiam, quem ex Chaldaico Latinum fecit, hæc habet:
Et quia vicina eſt Chaldæorum lingua *Hieron.*
ſermoni Hebraico, utriuſque linguæ peritiſſimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui, & quidquid ille mihi Ebraicis verbis expreſſit, hoc ego & accito Notario ſermonibus Latinis expoſui. Si quid igitur Judæorum Magiſtri Traditionum ſuarum in adverſaria retulerint, quod & eos feciſſe veriſimile eſt, ſcriptum fuit Ebraicè vel Chaldaicè; indeque ortum fuit ut Talmudis libri his linguis conſcripti fuerint. Conſtat Doctores Tiberiadis ætate Hieronymi Ebraicè & Chaldaicè fuiſſe locutos: iidem quoque Magiſtri Tiberiadenſes, qui poſtea Maſoram compilarunt, uſi ſunt vocibus Chaldaicis.

Expendit poſtea Voſſius nonnulla Scripturæ loca, ex quibus oſtenderat Simonius Hieronymum aliquando bene, aliquando malè LXX. reprehendiſſe Interpretes; at Voſſius, qui putat illos etiam Prophetas fuiſſe, eoſdem facit ab omni errore immunes. Verùm quàm feliciter illud Voſſio ſucceſſerit: quia paratus eſt Simonius demonſtrare in libro quem editurus eſt, in quo Codices Ebraicos & Hieronymi Tralationem defendit, non eſt cur loca iſta expendam, maximè cùm Simonius etiam interdum caſtigaverit Hieronymum, qui non Propheta, ſed Interpres fuerit. Dixerim tantùm hoc loco, Interpretem quemlibet, etiam Aquilam, quem omnium Interpretum futiliſſimum eſſe Voſſius exiſtimat, eadem arte eademque facilitate defendi poſſe, quâ ipſe LXX. tuetur Interpretes.

Objecerat præterea Simonius, Hieronymum longè aliter de lingua LXX. Interpretum ſenſiſſe, quàm ipſe ſentiat Voſſius, qui Græcam illam prorſus eſſe affirmat, putatque ex verbis Hieronymi ſcribentis Gioram, quod habent LXX. Interpretes, Ebraicum eſſe, non Græcum, concludi non poſſe Verſionem hanc Græcam non eſſe, cùm Euangelia, in quibus complura verba Ebræa occurrunt, non ideo deſinunt eſſe Græca. Verùm, ut & ipſe Voſſius judicet quàm bene hac in parte cum Hieronymo conſentiat, placet doctiſſimi illius Patris verba afferre ex illius Commentariis in Epiſtolam ad

Hieron. Galatas. *Verbum ἀποκαλύψεως, id eſt, revelationis, propriè Scripturarum eſt, & à nullo ſapientium ſeculi apud Græcos uſurpatum. Unde mihi videntur, quemadmodum in aliis verbis quæ de Ebræo in Græcum LXX. Interpretes tranſtulerunt, ita & in hoc magnopere eſſe conatos, ut proprietatem peregrini ſermonis exprimerent nova novis rebus verba fingentes.* Hæc clara & manifeſta ſunt, mentemque Simonii de lingua Græca LXX. Interpretum & Novi Teſtamenti apertè confirmant.

Similiter eludit Voſſius Joſephi teſtimonium, qui etiam, referente Hieronymo, teſtatur LXX. Interpretes ſolos quinque libros Moſis Græcè reddidiſſe. Ait nuſquam hoc Joſephum affirmaſſe, ſed eos dixiſſe Legem tantùm vertiſſe, quo nomine tota Ebraica Scriptura intelligi debeat. Noverat Simonius ambiguum eſſe Legis nomen, nec ſolùm quinque libros Moſis denotare, ſed & interdum univerſam Scripturam. Verùm ex illa ambiguitate nunquam efficiet Voſſius cum Morino ſuo, Joſephum de ſolis quinque libris Moſis locutum fuiſſe. Neque aliter de hoc argumento ſentiebant priſci Judæi, quàm ipſe Hieronymus.

Negat dein Voſſius, ſe unquam ſcripſiſſe in libris obſcurioribus, veluti Jobi & Proverbiorum, LXX. Interpretes magis accuratos ſe oſtendere; cùm ſciat illos ubique optimorum Interpretum benè functos eſſe munere. Verùm non aliud Voſſio tribuit Simonius, quàm quod ipſe Voſſius ſcripſit, nimirum hodiernos Interpretes meras promere ineptias, præſertim in obſcurioribus Scripturæ libris; integraque ſe poſſe ex illis libris adducere capita, in quibus ne unicus quidem occurrit verſiculus qui ab illis Interpretibus intel-

intellectus fuerit; ac demum concludit Voſſius, ubicunque deſeruntur LXX. Interpretes, ipſam quoque ibi deſeri veritatem. Iſta ſunt quæ voluit refellere Simonius, & in Diſquiſitionibus Criticis poſt illa verba, *magis accuratos ſe oſtenduñt*, legendum eſt, *quàm novi Interpretes*; quæ verba omiſſa ſunt. Falli itaque putat Simonius Voſſium, qui ſcribit in libris Jobi, Eccleſiaſtæ, Oſeæ ac ſimilibus, LXX. Interpretes accuratiores eſſe novis Interpretibus; cùm illi ſæpe in his libris non ſolùm à vocibus, ſed & à ſenſu receſſerint, ut omnibus qui Græcè & Ebraicè ſciunt, ſtatim erit obvium. Placet hîc unum è ſexcentis locum proferre etiam in re minimè obſcura. Proverbiorum Capite 6: 16. in Ebraicis Codicibus, quos ſequuntur Hieronymus, Syrus Interpres & Chaldæus, legimus ſex eſſe, imò ſeptem quæ odit Deus. Ibidem ſeptem illa quæ Deus odit, enumerantur, quæ Codicis Ebraici lectionem apertè confirmant. In LXX. Interpretibus neque *ſex* neque *ſeptem* legitur; idque ex eo ortum eſt, quòd in ſuis Codicibus Ebraicis aliter legerint. Ratio autem contextûs & ea quæ conſequuntur, hodiernam lectionem præferendam eſſe docent manifeſtè.

Quæ autem eodem loco addit Voſſius adverſus Hieronymum, de Rodanim, nihil omnino ad rem faciunt; cùm etiam annotatum fuerit à Simonio in hoc peccaſſe Hieronymum. Hæc enim ſunt verba Simonii in hunc locum. *Non is tamen ſum qui ab Hieronymo ita pendere velim, ut etiam illius errores, qui ſanè plurimi ſunt, approbem.* Quare longè ſatius fuiſſet etiam cum Simonio agnoſcere in multis quoque erraſſe LXX. Interpretes, errorumque cauſas cum ipſo aperire. Verùm LXX. Seniores ipſi Voſſio ſunt Prophetæ, adeoque neceſſe eſt eos ab omni errore immunes fuiſſe. Noverat Simonius etiam ætate noſtrâ non deeſſe Theologos, qui Hieronymum quoque inter Prophetas collocent, quique doctiſſimi illius Patris errores tueantur: ſed illos, quia non ſaniori judicio videntur quàm ipſe Voſſius, deſeruit, judicavitque ſecundùm Criticæ regulas expendenda eſſe ea omnia quæ in LXX. Interpretibus carpit Hieronymus tanquam minùs bene tranſlata, maximè cùm in pluribus veniâ dignus ſit idem Hieronymus, qui teſtetur fieri non poſſe quin peccaverit in multis, fateaturque ſe nonnulla dictandi celeritate, dum parùm attendit, non bene vertiſſe. Similiter quis negaverit, LXX. etiam Interpretibus, quia homines erant, multa excidiſſe. In eo verò quod ibidem ſubjicit Voſſius, perire Prophetiam, ſi *Agag* legamus, ineptum ſe oſtendit Criticum; ut enim de ſenſu hujus loci nihil dicam, certum eſt addi potuiſſe huic nomini literam א, Aleph, quæ nihil ſenſûs mutet. Sic hoc loco Interpres Arabs Samarita, qui in Codice Samaritico & in Verſione Samaritica legit *Gog*, non dubitavit in Verſione ſua Arabica reponere *Agog*.

Hieron.

Cap. 24. Numer.

Jam ad Caput XVIII. Criticarum Diſquiſitionum tranſit Voſſius, in quo manifeſti illius errores circa Origenis Hexapla caſtigati fuerant: cùmque nihil ſolidi habeat quod reſpondeat Simonii objectionibus, caninam promit eloquentiam, verbiſque

exiſtimat: Τάς τε παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἐμφερομένας πρωτοτύποις αὐταῖς Ἑβραίων στοιχείοις γραφὰς κτῆμα ἴδιον πεποίηται, quaſi ſenſus ſit Origenem illas ſibi comparaviſſe Scripturas quæ prototypis Ebiæorum literis eſſent exaratæ. Prototyparum autem literarum nomine apud Euſebium Samariticos characteres intelligit Voſſius. Sed nugas profectò agit, qui ex præſumpta ſuſpicione, ac ſine ulla Codicis MSS. autoritate receptam lectionem mutare audeat contra ipſius Euſebii mentem. Non animadvertit Voſſius, Euſebium manifeſtè loqui de characteribus Ebræis quibus tunc uterentur Judæi: quippe dixit παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις; minimè verò παρὰ τοῖς Σαμαρείταις. Sic idem Euſebius in Chronico, ubi Judæorum Exemplaria diſtinguit à Samariticis, vocat Judaicum Exemplar τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκὸν, *quod apud Judæos eſt Ebraicum*; Samariticum verò τὸ παρὰ Σαμαρείταις Ἑβραϊκὸν, *quod apud Samaritas eſt Ebraicum.* Nemo itaque ſano præditus judicio exiſtimaverit Euſebium his verbis παρὰ Ἰουδαίοις, Ebräicos Samaritarum Codices denotare voluiſſe.

Euſeb. in Chron.

Pergit dein Voſſius verbis pugnare, non rationibus. *Adeone*, inquit, *ineptus fuit Euſebius, ut poſtquàm dixit Ebraam quoque linguam addidiciſſe Origenem, tanquam rem magnam addat illum quoque Hebræum ſibi comparaſſe Exemplar ubique inter Judæos obvium?* Non ineptus ſanè fuit Euſebius; ſed ipſe ineptus eſt Voſſius, qui clara Euſebii verba conatur obſcurare. Affirmat Euſebius, Origenem non ſolùm à Judæorum Magiſtris linguam Ebræam addidiciſſe ſed etiam Ebraicum illorum Exemplar ſibi comparaſſe, ut illud ſuis Hexaplis insereret. Quæ verba luce meridianâ clariora ſunt. Tunc priſci Eccleſiæ Patres Græcam Aquilæ Interpretationem, quam ille verbum de verbo reddens accuratiùs ex Ebraicis fontibus expreſſerat, Ebræum Codicem appellabant. Deinde, quando hæc ſcripſit Euſebius, attendebat etiam ad Ebraica Exemplaria, quæ tunc à pleriſque Ebraicè neſcientibus Græcis literis expreſſa legebantur.

Iterum Simonio Voſſius objicit, illum de Origene contraria dixiſſe, quaſi Origenes de Ebraico Samaritarum Codice nunquam cogitaverit, qui tamen illi non fuerit ignotus. Sed imponit Voſſius Simonio, qui fatetur quidem Ebraicum Samaritarum Codicem non ignotum fuiſſe Origeni; ſed addit, de illo ſuis Hexaplis inſerendo ne per ſomnium quidem unquam Origenem cogitaſſe: cujus rei fidem faciunt jam allata Euſebii verba. Præterea Origenes Judæos habuit præceptores, non verò Samaritas; idemque Origenes de Judæis præceptoribus ſuis, à quibus linguam Ebræam & alia multa didicerit, interdum loquitur, nuſquam verò de Samaritis. Quare ea omnia quæ ibidem ſubjungit Voſſius de Affricano & de prototypis Samariticis literis, vana ſunt, neque quidquam ex ipſis conficiet Voſſius, niſi novum etiam cudat Affricanum. Per me licet ut Affricanus fuerit vir linguæ Syriacæ, Chaldaicæ & Arabicæ peritiſſimus: inde tamen nihil conſequitur quòd Voſſii commentum de pro-

prototypis literis & Codice Samaritico Hexaplis Origenis inſerto ſtabiliat.

Affricanum, Origenem, alioſque Patres nomine Codicis Samaritici, è quo nonnulla in ſuos libros tranſtulerunt, intellexiſſe Græcam Ebræi Samaritarum Exemplaris Tralationem, affirmavit Simonius, ſed quia Verſionem hanc Græcam Samaritarum non agnoſcit Voſſius, negat pariter Patres illam conſuluiſſe, putatque Affricanum & Origenem legiſſe ipſummet Codicem Ebraicum Samariticis literis exaratum. Verùm ipſemet Origenes, qui Ebraicè doctus fuit, ſi quando de Samaritarum literis loquatur, non ex illorum libris, ſed ex ipſiſmet Judæis quærit teſtimonia. Sic Cap. 9. Ezech. verſ. 4. ubi in Græcis Codicibus legitur *σημεῖον*, & in Ebraicis תו, obſervat ſe didiciſſe à quodam Ebræo, ſed qui Chriſtianus factus fuerat, in antiquis characteribus literam Thau cruci ſimilem eſſe. De Samariticis literis loqui Origenem, quas *τὰ ἀρχαῖα στοιχεῖα* appellat; nemo negat. Quî igitur fieri potuit ut dilectus ille Affricani filius (ſic Origenem Voſſius appellat) ab homine Ebræo didicerit quæ eſſet literæ Thau apud Samaritas figura, ſi illorum Codices Samariticis literis deſcriptos habuerit?

Iterum Voſſius imponit Simonio, quaſi ſcripſerit miſerè hallucinatum eſſe Juſtinum Martyrem, qui Verſionem Græcam Aquilæ crediderit ipſum eſſe Ebraicum Exemplar. Verùm hæc ſunt Simonii verba: *Juſtinus Martyr diſputans contra Tryphonem Judæum, Græcam Aquilæ Interpretationem donat nomine Contextûs Ebræi*; additque Simonius, Voſſium ad hoc & ad alia ejuſdem rationis plurima non attendiſſe; quomodo enim ad iſta attendere potuiſſet bonus Voſſius, qui in referendis Patrum teſtimoniis ſummam præ ſe fert inſcitiam. Jam non ſolùm Juſtinus, ſed & alii Patres Verſionem Græcam Aquilæ donant nomine Codicis Ebraici; Judæique ipſi priſcis illis Eccleſiæ temporibus qui Græcas noverant literas, non aliter loqui ſolebant in ſuis diſputationibus cum Chriſtianis. Quippe his objicientibus LXX. Interpretum verba, ſæpius reſpondebant aliter eſſe in Ebræo, id eſt, ſecundùm illos, in Græca Verſione Aquilæ. Videat igitur Voſſius, quàm ineptè his verbis ſibi applauſerit, *Nos ſcimus non Juſtinum, ſed Simonium miſerè hallucinari, & non intellexiſſe verba hujus Martyris.* Hallucinatum fuiſſe Juſtinum hac in re nunquam ſcripſit Simonius; ſed Voſſium Juſtini Martyris verba non legiſſe, adeoque mirum non eſſe ſi tam fœdè erraverit.

Nunc ad ſolitas relabitur ineptias Voſſius, ſcribitque Simonium iſta omnia commentum fuiſſe, ut evinceret Hexapla non à ſex appellata fuiſſe Verſionibus; ſed ea verè fuiſſe Octapla, & ſic dicta fuiſſe ab octo columnis. Nihil hac in re commentus eſt Simonius, qui Euſebium, Epiphanium ac Ruffinum oculatos teſtes ſecutus fuerit: ſed ipſe potiùs nova commentus eſt Hexapla Voſſius, quæ Samariticum etiam Exemplar continerent. Quod verò Hexapla à ſex columnellis ſic dicta fuiſſe exiſtimet Simonius, non illud commentus eſt;

Ruffinus. eſt; ſed à Ruffino teſte oculato accepit, qui ſcribit Origenem *in propriis paginis ſive columnellis editiones ſingulas deſcripſiſſe.* Jam cùm fuerint in illis Origenis Exemplaribus octo columnæ ſive paginæ, ex his columnis ſive paginis ſua Octapla rectè confecit Simonius.

De eo autem quod ait Voſſius, Simonium ſemper paginas illas vocare columnellas, non columellas, ſileo; quia utrumque Latinum eſt, neque judicavit hac in re caſtigandum eſſe Ruffinum qui columnellas dixit, vel, ut quibuſdam placet, columnulas. Sed cùm diſertulum Voſſium deficiant rationes, de verbis diſputat. Supponamus etiam cum Voſſio, Hexapla ſic dicta fuiſſe à Verſionibus, non à columnis; quid inde concludet adverſus Simonii Octapla, ſi conſtet Codicem Ebræum literis Ebraicis in prima columna, & eumdem Græcis literis in ſecunda columna expreſſum fuiſſe? quæ duæ columnæ, ſi Hexaplis ſive ſex Verſionibus addantur, haud dubiè Octapla efficient. Sive igitur Hexapla à ſex Verſionibus, ſive à ſex columnis ſic dicta fuerint, perinde eſt; quia Verſio quælibet columnam unam occupabat. Præterea Codex Ebræus tanquam ἔδαφος ſeu fundamentum, Ebraicis & Græcis literis deſcriptus in duabus columnis continebatur, faceturque ipſe Voſſius, Origenem priores columnas appellaſſe τὸ Ἑβραϊκὸν ἔδαφος, tanquam fundamentum omnium Verſionum. Itaque neceſſe eſt Voſſium etiam invitum recipere Petavii Jeſuitæ doctiſſimi ſchemata, in quibus Tetraplorum, Hexaplorum & Octaplorum diſpoſitionem rectè exhibuit. Etſi enim Ebræus Codex Ebraicis & Græcis literis expreſſus non venerit in cenſum Verſionum, venit tamen in cenſum editionum, quas in propriis paginis ſive columnellis deſcriptas fuiſſe affirmat Ruffinus; quæ cum octo fuerint, ex his neceſſariò Octapla confecta ſunt.

Jam quis non miretur Voſſium, poſtquam errores erroribus accumulavit, ſuis verbis ſibi applaudentem? *Longè rectiùs fecerit P. Simonius, ſi miſſis tot errorum ambagibus, deſinat vexare antiquorum Patrum ſcripta, illoſque admittat ſenſus qui primo ſtatim ſeſe offerunt aſpectu.* Egregius ſanè declamator eſt Voſſius, qui non Simonium his verbis, ſed ſeipſum ingeniumque ſuum graphicè depinxit. Euſebii ſiquidem verba, eo modo quo in omnibus editionibus leguntur exponunturque ab Interpretibus, attulit Simonius. Contrà Voſſius Euſebii verba ſine ullius Codicis manu exarati autoritate mutare auſus eſt, eaque explicare contra manifeſtum ipſius Euſebii ſenſum.

Ab Euſebii Hiſtoria ad illius Chronicum provocaverat Voſſius: at oſtendit Simonius, neque etiam Euſebii Chronicum illi favere, idque demonſtravit allatis Chronici Euſebiani verbis. Jam quid ad hæc Voſſius? Nunc provocat ad Syncellum, aitque Simonium decurtata Africani verba è Chronico Euſebii produxiſſe. An Africani verba decurtaverit Euſebius in Chronico ignoro: ſcio tamen Chronici illius verba, ad quæ Simonium Voſſius remiſerat, ipſi eſſe manifeſtè contraria.

Sed pergit Voſſius. Syncellum

debuit conſulere Simonius, quem non videtur legiſſe. Simonio difficile non fuit legere Syncellum, qui in omnium manibus verſatur Græcè & Latinè editus: cum quidem legit ac perlegit, neque in eo quidquam deprehendit quod Voſſii commento de Hexaplis faveat, niſi novum ipſe Voſſius cudat Syncellum, ſicut novum finxit Euſebium.

Georgius Syncellus. Jam ut de Syncello etiam aliquid dicam; ille referens Chronologiam ex Codice Samaritarum, teſtatur ſe illam ex Euſebio ſumpſiſſe, & illius exemplo Samariticum Codicem appellat τὸ παρὰ Σαμαρείταις Ἑβραϊκόν. Addit Judæos etiam fateri Codicem Samariticum verum eſſe & primigenium, deſcriptumque literis quæ à Judaicis diſcrepent, Ἀρχαιότατον καὶ τοῖς χαρακτῆρσι διαλλάττον, ὃ καὶ ἀληθὲς εἶναι καὶ πρῶτον Ἑβραῖοι καθομολογοῦσι. Jam nemo ſanus præditus judicio ex his verbis & ſimilibus conficiat Affricanum & Origenem Codices Samariticos literis Samariticis expreſſos conſuluiſſe, & hunc illos in ſua Hexapla conjeciſſe. Sed indicavit tantùm Georgius Syncellus, Samaritas uti Codicibus Ebraicis veris ac primigeniis, non ſecus ac Judæos; quod didiciſſe videntur Affricanus, Origenes & Euſebius ab ipſis Judæis, ut & ipſa Syncelli verba innuunt, non lectis tamen ipſis Codicibus Samaritarum Samariticis characteribus expreſſis; quo etiam modo ipſe Voſſius Codicis Ebraici Samaritarum mentionem interdum facit, quem tamen nunquam legiſſe videtur, adeo turpiter errat in referendis illius verbis, Latinâ ejuſdem Codicis Verſione deceptus. Præterea Origenes, uti jam ſupra annotatum fuit, nihil de figura literæ Thau apud Samaritas pronunciat, niſi ex relatione Judæorum. Quando igitur Affricanus, Origenes & Euſebius laudant Samaritarum Codices, laudant tantùm Græcam Samaritici Exemplaris Verſionem, quæ à Samaritis ipſis ex Ebræo condita fuerat. Simili ratione, quando Patres Syrum laudant Interpretem, Græca tantùm Syriacæ Verſionis laudant Exemplaria, non autem ipſamet Syriaca Syriacis expreſſa literis. Sed ad hæc & alia ejuſdem generis plurima nunquam advertit bonus Voſſius: ſatis illi fuit quaſi ex ſuggeſtu declamare, & in eos qui non idem, quod ipſe, ſentiebant, caninam ſuam eloquentiam promere. Jam Voſſio triumphanti applaudant Magiſtelli illi quos ipſe aſellos & ſtupidos appellat: nemo enim verè doctus unquam ipſi applaudet.

His præterea addit Voſſius, Simonium dixiſſe Aquilam ad amuſſim Ebraica reddidiſſe; quod nemo unquam Chriſtianus dixit. At de Aquila nihil Simonius dixit, quod non jam antea ab Origene, Euſebio, Hieronymo & aliis Patribus dictum fuerit, qui animadverterunt Aquilam κυριώτατα & κατ' ἀκρίβειαν Sacros Codices tranſtuliſſe. Idemque Simonius oſtendit quomodo etiam κακοζηλία iſtius Interpretis à Patribus damnata fuerit; adeoque de Aquila nihil dixit Simonius quod ab ipſis Patribus non hauſerit.

Non capit etiam Voſſius quomodo Origenes, referente Simonio, Hexaplorum opus ſub unam repræſentaverit lineam, cùm opus dextrâ ſiniſ-

ſiniſtrâ, ſurſum deorſum penè infinitis conſtaret lineis; atque Simonio autor eſt ut pleraſque iſtas de Hexaplis & Tetraplis obſervationes mittat in crucem. Verùm mirificus iſte homo aurem profectò habet Batavam, qui ea non capiat, quæ tam clara & manifeſta ſunt. Opus Hexaplorum ſub una fuiſſe linea dicitur à Simonio, quia ſingulæ editiones, quæ in propriis paginis ſive columnellis, ut loquitur Ruffinus, deſcriptæ erant, ſibi invicem ita erant oppoſitæ, ut ςίχοι ςίχοις, ſive lineæ lineis, verſiculi verſiculis reſponderent, ut faciliori negotio committerentur. Autor verò ſim facetiſſimo Voſſio, ut lectâ hâc Hieronymi à Sancta Fide reſponſione, ſeipſum cum novis ſuis Hexaplis mittat in crucem, ſicque cum illis faciat I longum.

Tranſit poſtea Voſſius ad ea quæ Simonius in illius ſcripto de Sibyllinis Oraculis caſtigaverat. Miratur quòd cùm Simonius tam malè ſe defendat, alienæ tamen opem ferat nequitiæ, & patrocinetur nebuloni, ſic enim virum Ebraicè doctum appellat maledicentiſſimus Voſſius, qui ſolet, cùm nihil habet quod reponat, maledictis pugnare. Sed ad rem ipſam venio. Agitur de verbis Hieronymi, quæ Theologus ille ex Quæſtionibus doctiſſimi illius Patris in Geneſim produxerat, quæque ab eo nequiſſimè perverſa contendit Voſſius, qui putat pro *appungunt*, ut in libris editis habetur: legendum eſſe *apponunt*, ut in quibuſdam Exemplaribus MSS. ſe legiſſe teſtatur. Ob hanc cauſam elamitat Voſſius, aitque hominem iſtum fatuum eſſe, Semirabbinum & inſignem nebulonem, qui verba Hieronymi perverterit. Jam abſit à Simonio ut bonum Voſſium falſificum appellaverit; ſed eum monuit amico animo, ut ſibi caveret ne ipſe à Semirabbinis iſtis in jus vocaretur tanquam falſificus, qui verba Hieronymi à ſe minimè intellecta perverteret. Contendit itaque Simonius, in verbis Hieronymi legendum eſſe *appungunt*, uti legit nebulo iſte Voſſianus cum Eraſmi & Marii Victorini editionibus, qui longè plures Codices MSS. Hieronymi verſarunt, quàm ipſe Voſſius, maximè cùm, ſi legatur *apponunt*, verba Hieronymi vix ullum ſenſum admittant.

Jam quid ad hæc Voſſius? Opponit nonnullos Codices manu exaratos, in quibus conſtanter legerit *apponunt*. Objicit præterea Simonio, eum nulla unquam inſpexiſſe Exemplaria Hieronymi manu exarata. Sic miris modis ſibi applaudit Voſſius, etiam cùm ineptit. Sciat igitur Voſſius, Simonium complures evolviſſe Hieronymi Codices MSS, ſed ferè nullos inveniſſe qui bonæ notæ fuerint, etſi magnam præ ſe ferrent antiquitatem: cùm enim Hieronymus Græcis Ebraicíſque vocibus abundet, multaque ſint in eo reconditæ eruditionis, hinc factum fuit ut ſcribæ in deſcribendis Hieronymi operibus ſæpè lapſi fuerint. Sic in loco de quo agitur, præter vulgatam lectionem *appungunt*, Exemplaria manu exarata quæ legit Simonius, quas alias lectiones exhibent, nimirum *apponunt* & *adjungunt*. In omnibus tamen Codicibus MSS. conſtanter ſe legiſſe *apponunt*, teſtatur

Voſſius. In hac lectionis varietate quid faciat Criticus ut veram lectionem ſeligat? Attendit ad materiam quam iſto loco tractat Hieronymus, & quia illa Rabbinica eſt, vetuſtos recentioreſque Rabbinos conſulit. Tunc in illis omnibus deprehendit eamdem quæ in Hieronymo legitur annotationem, ſcilicet in dictione
Geneſ. 19: 33. בקומה appingendum eſſe punctum deſuper. Inde conficit in Hieronymo legendum eſſe *appungunt*, non verò *apponunt*, neque *adjungunt*. Sed quia Voſſius argumentum Rabbinicum quod ibi tractat Hieronymus ignorat, mirum non eſt ſi monſtroſam lectionem in Hieronymi Codicem invexerit, perverteritque doctiſſimi illius Patris ſenſum.

Clara itaque ſunt & aperta quæ hic obſervavit Hieronymus, eademque omnino atque illa quæ dudum Judæi ex paterna Traditione in ſuis Codicibus retinent. Unde annotavit Maſora, hoc punctum locis quindecim in libris Moſis occurrere. Ea verò quæ iterum adjecit Voſſius ut pravam lectionem defenderet inepta ſunt & abſurda. Benè igitur Simonius monuerat Voſſium, ut priùs tranſiret in caſtra Semirabbinorum, quàm de illorum rebus parum ſibi cognitis judicium ferret. De punctis enim quæ vocant irregularia, agi hoc loco, nemo ſani judicii negaverit. At Voſſius rogat Simonium, ut explicet ſenſum verborum Hieronymi, prout ab iſto nebulone depravata ſunt, qui non dubitavit affirmare, Hieronymum ibi mentionem feciſſe punctorum regularium. Verùm de eo quod ex verbis Hieronymi concludit Voſſianus iſte nebulo, nunquam diſputavit Simonius, qui ſciat Judæos & Hebraiſtas non minùs quàm Voſſium ineptire; ſed de genuina verborum Hieronymi lectione litem ſolùm intendit, quam putat ſe demonſtraſſe. Ipſe quoque eodem loco animadvertit irregularia ejuſmodi puncta nihil prorſus facere pro tuendis punctis regularibus, quæ conſtat Hieronymo eſſe poſteriora.

Simonius riſerat Voſſium, qui de Rabbinis ipſe nequidem Semirabbinus judicium ferre auſus fuerit. Nunc factus Rabbiniſta enſem Rabbinicum diſtringit & aërem diverberat. Carpit Simonium, qui innixus autoritate Saadiæ Gaonis, probaverit non à ſexcentis, ſed à nongentis annis uſurpata fuiſſe à Judæis puncta vocalia. Regerit Saadiam floruiſſe ante annos 756. quæ ſumma multùm abeſt à nongentis. Recta quidem eſt boni Voſſii computatio, ſed inepta illius ratiocinatio: hæc enim ſunt verba Simonii. *R. Saadias Gaon librum ſcripſit de re Grammatica ſub annum* 900. *in quo de punctis vocalibus, quæ longè ante illius tempora apud Judæos in uſu fuerant, diſputat.* Si igitur primus punctorum repertor non fuerit ille Saadias, ſed ea tantùm collegerit quæ dudum à ſuis patribus edita fuerant, facile erit nongentorum annorum ſummam attingere.

Jam liberalior factus bonus Voſſius ait, *Libenter dederim iſtoc tempore innotuiſſe puncta Rabbinis*; (hoc tamen antea negaverat) verùm addit id non eſſe quod quæritur, ſed quando puncta vocalia Scripturis apponi cœperint. Petit igitur à Simonio, ut oſtendat aut indicet unum tantæ vetuſta-

tuſta-

tuſtatis Exemplar cui appoſita fuerint puncta. Deinde ait ſe in ſola Chriſtinæ Suedorum Reginæ Bibliotheca plures quàm ſeptingentos numeraviſſe Codices Ebraicos manu exaratos. Rectè dixit ſe tot Codices numeraſſe; quâ etiam ratione libros ſuos numerare ſolent Bibliopolæ, non legere. In tanta autem libraria ſuppellectili, referente Voſſio, nullus comparebat Codex Ebraicus quadringentis, aut utplurimum quingentis vetuſtior annis cui puncta adſcriberentur vocalia, uno excepto, qui contineret quidem vocales, ſed alio annotatas atramento. Neque ſanè id mirum videbitur iis qui ſciunt non comparere hodie Codices apud Judæos qui ante quingentos vel ſexcentos annos deſcripti fuerint. Denique his ſubjungit Voſſius, libros illos magna ex parte ad illuſtriſſimi Colberti Bibliothecam migraſſe, certumque ſe eſſe, ſi quid ad illam ſe conferant, facilè ſibi ipſi aſſenſuros, dummodo in tractandis membranis non rudes & parum exercitati fuerint. Ne autem bono Voſſio deſint plauſores, ſibi primus applaudit, aitque, *Accipiat hæc P. Simonius quomodocunque placuerit, rideat, indignetur, faciat quidquid velit.* Miror profectò belli iſtius Critici audaciam, qui tamen non aliam habeat librorum Ebraicorum cognitionem, quàm illam quam habere ſoleant Bibliopolæ. Verùm ſingula iſta excutiamus.

Non tot quidem Codices Ebraicos numeravit Simonius, ſed longè plures legit quàm Voſſius, ad eoſque animum advertit, ne magis Bibliopola videretur quàm Criticus. De hoc enim argumento & expenſis à ſe Codicibus Ebraicis manu exaratis ſcripſit ante annos ſeptemdecim ſapientiſſimo Magiſtro Claudio Cappellano Doctori & Socio Sorbonico, editaque eſt illius Epiſtola, in qua demonſtrat vetuſtos Judæorum Codices ſine punctis vocalibus pleroſque deſcriptos fuiſſe, in quos poſtea puncta illa vocalia à Judæis ipſis invecta fuerint, multiſque locis caſtigatos fuiſſe, ut illi cum Moſarethicis perfectè conſentirent, eraſis ſcilicet literis Vau & Jod quæ ipſis videbantur ſuperfluæ. Tunc Simonius Ebraica Judæorum Exemplaria MSS. non numerabat, ſicuti Voſſius, ſed expendebat. Jam nihil ex his poteſt confici quod Voſſii ſententiæ faveat, quia conſtat, ut rectè à Simonio obſervatum fuit, etiam hodie multa ſupereſſe monumenta, quæ oſtendent jam ab illa ætate, de qua lis mota eſt, Sacri Codicis verba à Judæis cum punctis vocalibus lecta fuiſſe, etſi puncta illa rarò Codicibus adjicerentur, non ſolùm quia difficile erat & laborioſum tot minutias deſcribere; ſed & quia iſta Exemplaria ſic deſcripta à perpaucis hominibus comparari poterant. Illa autem quæ ſuperſunt monumenta, & ex quibus patet jam ab illa ætate lectum fuiſſe cum punctis vocalibus Ebraicum Codicem, ſunt Rabbinorum libri, maximèque Grammaticorum, qui in ſuis libris voces Contextûs Biblici punctis vocalibus notatas referunt, iidemque, ſi quæ ſit lectionis diverſitas circa iſtas vocales, ex Codicibus antiquis illam ſedulò annotant. In Bibliis quoque manu exaratis interdum ad marginem referuntur lectiones Codicis Rabbi Hillelis circa vocales. Scio qui-

quidem non tantam Hilleli tribuendam eſſe antiquitatem, quantam illi vulgò tribuunt Judæi & plerique Ebraiſtæ, ut firmiſſimis rationibus probavit ipſe Simonius: verùm conſtat illum vixiſſe ſaltem ante annos quingentos, ut ex Rabbinis qui eum laudant, demonſtrare facile eſt. R. Davidis Kimhi Lexicon Scripturæ Sacræ voces punctis notatas exhibet, & aliquas varietates lectionis circa vocales complectitur ex vetuſtioribus Codicibus MSS. deſumptas. Quid dicam de Rabbinorum Judæ & Jonæ Lexicis ſermone Arabico conſcriptis, in quibus eadem licet animadvertere? Rabbi autem Judam ante ſexcentos annos vixiſſe non diffitetur Voſſius. Sileo de Saadia Gaone, qui etiam, teſte Voſſio, ante annos 756. floruit; cùm ante illius tempori ipſi Maſorethæ, qui plures fuerunt, Codices habuerint punctis vocalibus notatos, ad quorum Exemplarium lectionem R. Menahem de Lonzano & alii Judæi Critici cæteros Codices caſtigandos eſſe exiſtimant.

Argumentum autem quod ſumit Voſſius à Græcis qui habuerint accentus ante bis mille annos, cùm tamen nullus inveniatur Codex Græcus accentibus notatus qui non mille annis ſit recentior, nihil omnino facit ad rem; quia de Ebraicis, non de Græcis, diſputamus: Ebraica autem ex libris Judæorum, non Græcorum, petenda ſunt. Tamen difficile non fuerit oſtendere etiam hodie Codices Græcos extare, qui ante annos mille accentibus notati fuerint. Sed non placet in ea excurrere quæ ſunt à propoſito aliena. Quare etiam de tempore, quo Alcorani Exemplaria punctis vocalibus notari cœperint, ſileo; cùm de libris Judæorum in præſentia tantùm agatur. His id unum addam; Voſſium rudem planè eſſe & in tractandis Judæorum membranis parùm exercitatum, qui teſtimonio Menaſſe Ben Iſraël & aliorum duorum Rabbinorum probet, in Exemplari Ebraico Reginæ Suedorum vocales alio atramento notatas fuiſſe. Fruſtra quærit horum Rabbinorum auxilium Voſſius, qui ſi rei criticæ peritus fuiſſet, ex ipſiſmet Judæorum Codicibus facili negotio probaſſet, alios ſæpe ſcribas eſſe qui Codices exarent; alios qui puncta vocalia illis adjiciant, uti judicare licet ex literis Vau, Jod & ſimilibus, quæ eraſæ ſunt ab iis qui vocales addunt Exemplaribus, uti leguntur in Maſoreticis Codicibus. Interdum etiam in fine Codicum leguntur eorum nomina qui Exemplaria deſcripſerint, & illorum qui vocales in eadem Exemplaria invexerint; notatis etiam interdum ſcriptionis temporibus. Sed Voſſius, qui Codices tantùm numeravit, non legit, iſta & alia bene multa quæ ad Judæorum Criticam pertinent ignorat.

Iterum objicit, Simonium cavillari, ſuaque verba pervertiſſe, ac ſi puncta Ebræorum ex Bombergi officina primùm prodiiſſe ſcripſerit. Non cavillatur Simonius; ſed ipſum pudet Voſſium tot ineptias commentum fuiſſe, quas in Simonii poſtea cavillationes rejicere conetur. Hæc enim ipſa ſunt Voſſii verba in Epiſtola quæ illius Opuſculo de Sibyllinis Oraculis præmittitur. *Vocales ſeu puncta quæ primùm Venetiis ex Bombergi* *Voſſ. in Epiſt. ad Thom. Brun.*

bergi officina in lucem prodierunt, illa ipſa ſunt quæ Chriſtiani Rabbiniſtæ tanquam cœlitus delapſa ſuſpiciunt. Illi tamen Chriſtiani Rabbiniſtæ diu ante Bombergianas Bibliorum editiones legebant Biblia punctis vocalibus & accentibus notata, qualia prodierunt Brixiæ anno 1494. Quia verò in fingendis commentis totus eſt Voſſius, fingit etiam Judæos per integra tria vel quatuor ſecula inter ſe conflixiſſe, dum alii ſic, alii aliter inducendas eſſe vocales contenderunt, donec tandem Bombergus litem iſtam diremiſſet. Sed quæſierim à bono Vòſſio, an novam habeat Bibliothecam Rabbinicam, unde ingentem illum Rabbinorum conflictum hauſerit.

Pergit nugari Voſſius, probatque Bombergum verè dilapidaſſe patrimonium ſuum in alendis aliquot Judæorum centuriis. *Rideat*, inquit, *Simonius iſtas ædes (Bombergi) perinde ac ædiculas LXX. Interpretum in Pharo: temperaſſet tamen ab inepto riſu, ſi Leonem Juda Mutinenſem hæc coram referentem audiſſet.* Riſit quidem Simonius, iterumque ridet, non quidem Bombergi ædes, ſed Iſaaci Voſſii nugas, qui tot ineptias referat. Bombergum autem dilapidaſſe patrimonium non negavit Simonius; ſed ineptienti Voſſio reſpondit, illud non facere ad inſtitutum, nec poſſe afferri niſi ab homine qui ineptias ineptiis accumulet: hæc enim ſunt verba Simonii. *Utrum in alendis Judæorum quos conduxerat Bombergus centuriis patrimonium dilapidaverit, uti contendis Voſſius, non anquiro, neque de hoc nunc agitur negotio.* Cur igitur eadem regerit Voſſius, quæ non eſſe ad rem jam objecit Simonius? Rem autem ita ſe habere probat iterum ex nugatorio libello qui ſub Scaligeranorum titulo editus eſt, ex quo hæc refert bonus Voſſius. *Bombergue qui étoit d'Anvers, & duquel le fils eſt venu à Veniſe, & là a tout conſommé ſon bien, a ſi bien imprimé les Livres Hebreux. Les Juifs corrigeoient & præſidebant à l'imprimerie. Il a imprimé des Livres pour plus de quatre millions d'or.* Sed iſta quàm appoſitè allata fuerint videat ipſe Voſſius; niſi quòd tam ingenti pecuniæ ſummæ inhiet, quia Bombergum inter ſuos progenitores numeret. Si quis igitur velit cauſam ſcire cur Voſſius Judæos & eorum ſequaces tot maledictis laceſſiverit, hanc accipiat. Verpi illi pingue Bombergi progenitoris ſui patrimonium conſumpſerunt. Dignus ſanè miſeratione eſt bonus Voſſius, cujus patrimonium ita amplum Judæi dilapidaverint.

Jam ad Ignatii locum, qui ſumptus fuit ex illius Epiſtola ad Philadelphenſes, venio, ex quo poſſe oſtendi tempus quo primùm Ebraici Codices corrumpi cœperint, Voſſius exiſtimat. Sed quàm fœdè etiam in hoc à Voſſio erratum fuerit demonſtraverat Simonius, ipſius Ignatii mentem verbis illius claris & apertis explicans. Nunc Voſſius Ignatii ſenſum conatur obſcurare. Miratur Simonii ſupinitatem, qui cùm ſe Criticum profiteatur, ſpurii Ignatii verba adduxerit; aſſertque Voſſius ipſa Ignatii verba, ut concipiuntur in Codice Florentino, nec quidquam in illis mutandum eſſe affirmat. Sed quàm feliciter hoc negotium illi ſuccedat, juvat expendere.

Si-

Ignatius Martyr.

Simonius Ignatii verba non quidem omnino ut extant in Florentino Codice, qui manifeſtè hoc loco corruptus eſt & obſcurus, protulit; ſed ex interpolato Codice, qui iſto loco interpolatus non eſt, imò ſimplicior eſt Florentino, & vetuſtam lectionem magis referens. Interpolatum enim Epiſtolarum Ignatii Codicem in omnibus interpolatum eſſe nemo dixerit, ne quidem ipſe Voſſius. Exiſtimavit igitur Simonius, hîc Florentinum Codicem, qui multum præ ſe fert obſcuritatis, corrigendum eſſe ex alio Codice qui ſimplicior eſt, cujuſque verba clara ſunt; cùm ipſe Voſſius hoc ipſo loco legendum putet ἀρχαίοις, ut habet Codex interpolatus, non verò ἀρχείοις, ut extat in Codice Florentino. *Melior eſt*, inquit Voſſius, *lectio Pſeudo-Ignatii, quam & ſequentia videntur approbare.* Licuit igitur Simonio ſequi Pſeudo-Ignatii lectionem, ubi conſtat illum interpolatum non eſſe, melioremque ſenſum quàm Codex Florentinus efficit. Rem ita eſſe apertè demonſtrat ipſius Voſſii explicatio, qui miris modis ſe contorquet, ut Ignatii verba exponat prout concipiuntur in Florentino Codice, neque aliud reperit effugium, quàm fingere Græcæ LXX. Interpretum Verſioni in iis voluminibus quæ in Alexandrinam Bibliothecam relata fuerant, acceſſiſſe quoque verba Ebraica, ad quæ hoc loco reſpexerit Ignatius, quia, referente Voſſio, ſimilia Exemplaria tunc in Synagogis legebantur. De hac Bibliorum diſpoſitione cogitavit Ignatius, ſi Voſſio, qui oculatiſſimus eſt, fidem habeamus. Sed pudet tot ineptias referre, quæ nihil prorſus faciant ad expiſcandam Ignatii mentem, cujus verba clara & manifeſta ſunt ſecundùm lectionem & expoſitionem Simonii.

Voſſ. Not. in Epiſt. Ignat.

Ad alia commenta tranſit Voſſius, qui multùm ſe torquet, ut illud quod Judæis tribuit, quaſi Meſſiam peregrinum fore ſeu proſelytum ipſi credant, explicet. Rogaverat eum Simonius, ex quo Sibyllino oraculo hauſiſſet Judæos credere Meſſiam fore peregrinum: & quia eum puduit tantam ineptiam effutiiſſe, nunc quærit effugium. Ait Ægyptiacæ ſervitutis tempore omnes Judæos fuiſſe peregrinos ac proſelytos; eos quoque nunc toto orbe diſperſos eſſe peregrinos; unde concludit, cùm Judæi hoc tempore ubique ſint peregrini, neceſſum quoque eſſe talem fore Meſſiam, ſcilicet *proſelytum, ſed non proſelytum proſelytorum.* Si valeant ejuſmodi argutiolæ, ſimili ratione concluſerim Voſſium ineptum eſſe, ſed non ineptum ineptorum. Cur enim mirificus iſte ratiocinator latebras quærit & effugia? Hîc agitur de Meſſia qui Judæus ex Judæo naſciturus ſit, quique futurus eſt, ex Judæorum conſenſu, natione & ritibus Judæus. Ut enim lepida ſua commenta de Æra & Hegira ſtabiliret, probare conatus eſt ex Herodianorum Secta Herodem primum fuiſſe qui inter Judæos pro Chriſto fuerit habitus. *Nempe*, inquit, *verba illa, Non deficiet Princeps è Juda, neque Dux de femoribus ejus, &c. ita accepere (Herodiani) ac ſi ceſſante Principe è ſtirpe Juda, neceſſe foret ut Meſſias proſelytus aut alienigena eſſe debeat.* Iſta Voſſii verba clara ſunt & manifeſta, fingitque Herodianorum

Sec-

Sectam, quæ forſan nulla unquam fuit, nunquam defeciſſe, ſed revixiſſe apud Judæos, præſertim in Hiſpania. Sed per me licet ut commentis ſuis gaudeat bonus Voſſius, nugisque chartas ſuas impleat, quales ſunt, quas mox ſubjungit, fabellæ, quas à Manaſſe Ben Iſraël & Judæis Poloniæ acceperat. De eo autem quod mox addit, vocem Hegiram æquè Ebraicam eſſe atque Arabicam, ſileo, donec illud probet ex novo Lexico quod novas poteſtates nominibus Ebraicis tribuat.

Carpit dein Simonium, qui objecerit Voſſium locupletare voluiſſe Scripturæ Canonem novis Prophetis. At Simonius hac in re non impoſuit Voſſio, qui docet Sibyllinos aliosque ejuſdem generis libros ex antiquo Scripturæ Canone ſublatos fuiſſe. *Haud ſanè*, inquit Voſſius, *parum utilitatis Chriſtianæ accederet Religioni, ſi etiamnum ſupereſſent ſcripta illa apocrypha quæ Veteris Teſtamenti olim conjungebantur libris, cùm & approbata fuerint à Judæis antequàm eſſent Chriſtiani, & lecta in primitiva Eccleſia, & commendata à Paulo & Apoſtolis.* Sic bonus Voſſius autoritate primitivæ Eccleſiæ tuetur nugatorum impoſtorumque ſcripta, qui ſub ementitis nominibus Patriarcharum, Prophetarum, ac virorum magnæ exiſtimationis apud Gentiles nominibus, libros Adami, Enochi, Abrahami, Moyſis, Eſajæ, Hieremiæ, Hyſtaſpis, Mercurii Triſmegiſti, Zoroaſtris, diverſi generis Sibyllarum, Orphei, Phocyllidæ, aliorumque ſimilium, in lucem protulerunt. Felix ſanè eſt Eccleſia Anglicana, quæ à dilecto filio ſuo Iſaaco Voſſio ætate noſtrâ aucta fuerit tot Prophetis ac Prophetidibus, habeatque nunc unde longam ſanctorum Prophetarum, Patriarcharum, Doctorum, Virginum & Viduarum Litaniam contexat, quæ Liturgiæ ſuæ inſeratur.

Ferre non poteſt Voſſius, ſe cum Poſtello homine non ſatis ſani ſincipitis commiſſum fuiſſe. An ſani ſincipitis Poſtellus fuerit ignoro: ſed ſcio ovum ovo ſimilius non eſſe, quàm Poſtello ſimilis eſt Voſſius in eo de quo agitur argumento. Quod autem Simonius dixit, Poſtellum adhuc Voſſio oculatiorem fuiſſe, illud non ita accipi debet ac ſi magis deſipuerit Poſtellus, uti Voſſius exiſtimare videtur; ſed quia Poſtellus majorem nugamentis ſuis probabilitatem conciliet, quàm ipſe Voſſius. Ille enim nugatorum iſtorum Prophetiam à priſcis temporibus arceſſit, quando in mundo erant Prophetæ; at minùs oculatus Voſſius Prophetas commentus eſt, quando jam apud Judæos deſierant Prophetæ. Sic Adami, Enochi ac Sibyllarum libros autor eſt Voſſius à Judæis toto orbe diſperſis compoſitos fuiſſe, Deo impellente ipſorum mentes; negat tamen ipſos eſſe antiquiores diluvio. At cur id negaverit non video, cùm ipſe affirmaverit in diluvio univerſam terram inundatam non fuiſſe. Jam Guillelmum Poſtellum audiamus Iſaaco Voſſio longè oculatiorem. Ille aſſerit apud Brahmanes *latere infinitos hiſtoriarum & librorum antediluvianorum theſauros, quos nos expectare unà cum Enochianis opus eſt.* Ne quis autem libros illos antediluvianos in dubium revocet, addit,

Voſſ. de Sibyll. Orac. cap. 7.

Guillel. Poſtell. lib. de Origin.

Scripturam Sacram fuiſſe ante diluvium manifeſtè probari ex Sabbathæ nurûs Ogygis libris ab ipſa conſcriptis. Hæc autem Sabbatha, referente eodem Poſtello, fuit Sibylla Babylonia, quam etiam inter ſuas Prophetides Voſſius recenſuit.

Eodem etiam loco narrat oculatiſſimus Poſtellus ejuſmodi librorum hiſtoriam; quomodo ſcilicet ab Adamo ad Enochum, qui primus illos conſcripſit, dein ab Enocho ad Noachum, & ab hoc ad alios venerint. Scholas præterea idem Poſtellus recenſet, in quibus ſecretiores illæ diſciplinæ, quæ in Sibyllarum aliorumque Voſſii Prophetarum libris extant, traditæ fuerint. Unam ſcilicet Scholam Noachus ad ilicem Ogyn è regione Mamre inſtituit; alteram Japhetus in Armenia, cui præfecit Sabbathium Sagam. Ex hac Poſtelli hiſtoria, quæ clara & manifeſta eſt, apertè refellitur Voſſii ſententia, qui exiſtimat libros iſtos Propheticos à Judæis ſub Patriarcharum & Prophetarum ſuorum nominibus compoſitos fuiſſe, *vergentibus ad finem Danielis hebdomadis.*

Jam Voſſius, quem Simonius dixerat tanto ſtipatum Prophetarum agmine brevi fuſurum vaticinia, in Prophetam transformatus ex tripode pronunciat, *Simonium, niſi ſtilum vertat, ſolis ſemper placiturum ſemidoctis.* Sed ego, qui non ſum vates neque Propheta, auſim affirmare, Voſſium ne quidem ſemidoctis placere, ſed fucum facere ſimplicioribus.

Pergit dein Voſſius pugnare verbis, objicitque Simonium multa congeſſiſſe de Apocryphis & millies dicta; eorum verò quæ ad rem pertineant caviſſe ſibi quàm diligentiſſimè. Nova quidem non commentus fuit Simonius Voſſii exemplo; ſed ea tantùm attulit quæ ad inſtitutum facerent. Cùm enim Apocryphorum voce uſus fuerit Voſſius, ut nugamenta ſua ſtabiliret, neceſſe fuit Simonium oſtendere quid vox iſta tam apud Eccleſiæ Patres, quàm apud ætatis noſtræ Doctores ſignificet. At regerit Voſſius, quæſtionem eſſe, quâ ratione Libri Sacri reconditi, cùm priùs Apocryphi dicerentur, poſtea factum ſit ut hæc vox in pravam detorta fuerit ſignificationem, & Libri Apocryphi habiti fuerint pro ſpuriis & dubiæ fidei libris: ac demum colligit Judæos fuiſſe qui novam vocis iſtius expoſitionem fabricarint, eo nempe conſilio, ut deſtruerent autoritatem librorum qui Vetus Teſtamentum cum Euangeliis connectunt, & ſimul illorum in quibus adventus Chriſti clariùs quàm ab antiquis annuntiaretur.

Jam oculatiſſimus factus eſt bonus Voſſius, ipſiſque primitivæ Eccleſiæ Patribus ſapientior, cui ob id inprimis diſplicet vox *Apocryphorum*, quæ in malam quoque partem à priſcis illis Patribus interdum ſumitur, quòd hâc voce nugatores illi, quos in veros Prophetas transformavit, Prophetarum albo expungantur. Ambiguum eſſe nomen Apocryphi dixit Simonius, quod in ſua origine reconditum ſignificat; ſumique à Patribus modò in bonam, modò in malam partem. Sive autem Aquila, ſive Judæi primi illud in malam partem accèperint, nihil planè illud facit ad inſtitutum, cùm à

priſcis quoque Eccleſiæ Patribus in malam partem acceptum fuerit. Sed quis inde conficiat, Judæos hanc vocem fabricaſſe, ut deſtruerent autoritatem librorum qui Vetus Teſtamentum cum Euangeliis connectunt? Nihil ſimile unquam prævidcrunt Patres, quibus omnibus oculatior eſt Voſſius, qui *cor ſolus habet, ſolus & ingenium*; ingenium ſcilicet Propheticum, quod videt ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt, & quo impellente judicavit novos ſuos Prophetas dignos eſſe qui cum aliis Prophetis inter Scripturæ Sacræ libros recenſerentur. Iſta ſunt quæ meritò ineptias appellavit Simonius, quæ ab Arioſti nugamentis minùs abeſſent. Rectè igitur quæſierat à Voſſio, ſicut & à nugatore Arioſto Cardinalis Hippolytus Ateſtenſis, *Dove haveva pigliate tante coglionerie?* Satis verniliter, reponit Voſſius, ſed loco non ſatis convenienti. Pronunciatum tamen hoc eſt illuſtriſſimi Cardinalis, majoreſque ſunt Voſſii ineptiæ, qui tot Prophetas nugatores commentus ſit, quàm Arioſti, cui, quia erat Poëta, licuit fingere nugatores. Jam facetiſſimus Voſſius Simonio autor eſt, ut nomen illud *Coglionerie* ad frontes & titulos ſuorum transferat librorum. Benè quidem Voſſius monet Simonium, qui libris quos poſthac adverſus Voſſium editurus eſt, hæc verba literis ſeſquipedalibus exarata præmittet,

LE COGLIONERIE DI
MESSER VOSSIO,
GRAN COGLIONATORE
DE' LETTERATI.

Tranſit ad alia Voſſius. Quærit à Simonio, cur velit Scribas, qui res Ebræorum chartis committebant, & pleroſque magni Synedrii Aſſeſſores, Prophetas fuiſſe, & à Spiritu Sancto afflatos; neget verò tales fuiſſe LXX. Interpretes? Manifeſta eſt diſcriminis illius ratio: nemo enim Chriſtianus negat Sacros Libros à Prophetis ſcriptos fuiſſe & à viris Spiritu Sancto afflatis: ſed Interpretum longè alia eſt ratio quàm Scriptorum. Semper autem apud Judæos extitiſſe Prophetas qui res ætatis ſuæ chartis committerent, docet manifeſtè Joſephus, qui affirmat ſingula quidem apud gentem ſuam à temporibus Artaxerxis uſque ad ſuam ætatem ſcriptis comprehenſa fuiſſe: ſed illa parem cum prioribus non mereri fidem; quia ab illis temporibus non fuit certa, ut priſcis illis temporibus, Prophetarum ſucceſſio. Ἀπὸ δὲ Ἀρταξέρξου μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου γέγραπται μὲν ἕκαστα· πίστεως δὲ οὐχ ὁμοίας ἠξίωται τοῖς πρὸ ἑαυτῶν, διὰ τὸ μὴ γενέσθαι τὴν τῶν Προφητῶν ἀκριβῆ διαδοχήν. Illa igitur Prophetarum ſucceſſio, teſte Joſepho, à Moſe uſque ad Artaxerxis tempora extitit apud Judæos, adeoque fictum non eſt Scribarum ſive Prophetarum munus, qui res quæ geſtæ fuerint in Ebræorum Republica chartis commiſerint; munuſque illud ad ſolos Prophetas pertinuiſſe declarat idem Joſephus, cujus hæc ſunt verba. Μόνων τῶν Προφητῶν τὰ μὲν ἀνωτάτω καὶ παλαιότατα κατὰ τὴν ἐπίπνοιαν τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μαθόντων, τὰ δὲ καθ' ἑαυτοὺς ὡς ἐγένετο σαφῶς συγγραφόντων. *Prophetarum tantùm fuiſſe, qui remota quidem à ſuis temporibus & vetuſtiſſima*

Joſeph. adv. Appion.

Joſeph. adv. Appion.

Idem Joſeph. adv. Appion.

ſtiſſima ex afflatu divino diſcerent, quæ verò ſuæ erant ætatis uti geſta fuerant explicatè conſcriberent.

Miror ſanè repertos fuiſſe Pariſiis ætatæ noſtrâ Theologos, qui hanc Prophetarum apud Judæos ſucceſſionem improbaverint, quaſi inde ſequeretur Synagogam fuiſſe præſtantiorem Eccleſiâ, quæ tales hodie Prophetas non habet. Audio enim illud & alia ſimilia ab illis Simonio objecta fuiſſe: ſed pace illorum dixerim, eos non ſatis attendiſſe ad ea quæ Eccleſiam à Synagoga diſtinguunt. Euſebius hos non ſolùm Prophetas in Synagoga agnoſcit; ſed & alios, qui ne Pſeudo-Prophetis locus daretur, Prophetarum ſcripta recognoſcerent, ſuaque munirent autoritate. Hæc ſunt doctiſſimi illius Patris verba. Παρ' Ἑβραίοις τὸ παλαιὸν οὐ τοῦ πλήθους ἦν τὸ κρίνειν τοὺς ἐκ θείου πνεύματος προφερομένους καὶ τὰς ἐνθέους ᾠδάς· ἀλλ' ἦσαν βραχεῖς καὶ σπάνιοι μέτοχοι καὶ αὐτοὶ θείου πνεύματος διακριτικοῦ τῶν λεγομένων, οἷς μόνοις ἐξῆν ἐγκρίνειν καὶ δὴ ἀφαιρεῖν τὰς Προφητῶν βίβλους, τὰς δὲ τῶν μὴ τοιούτων ἀποδοκιμάζειν. *Apud Ebræos antiquitus non erat multitudinis de iis judicare qui Divino Spiritu afflati producebantur & de divinis Carminibus: ſed perpauci erant, iidemque participes Divini Spiritûs, cujus eſt de eorum quæ dicuntur judicare, quibus etiam ſolis fas erat ea de re ſtatuere, & Prophetarum libros conſecrare; eos verò qui non erant Prophetici reprobare.*

Euſeb. de Præpar. Evang.

Quærenti autem Voſſio, cur etiam munus illud Propheticum ad LXX. Interpretes non pertinuerit, reſpondeo illos Interpretes tantùm fuiſſe, non verò rerum divinarum Scriptores, neque etiam ad eorum claſſem revocari poſſe, quorum erat ſcripta Prophetica à non Propheticis ſecernere. Sic magni Synedrii Aſſeſſores ſcripturas illas, antequàm in publicum exirent, recognoſcebant; unde Hilarius non aliâ ratione adductus fuiſſe videtur, ut LXX. Interpretes Prophetarum albo adſcriberet, quàm quòd exiſtimaverit illos fuiſſe Hieroſolymitanos Senatores. Addit eodem loco Voſſius, Simonium ubi loquitur de Prophetis, dixiſſe eos non fuiſſe *fatidicos*; at non ſic loqui Chriſtianos. Ego quoque, quia Voſſius bonus eſt Chriſtianus, & benè monet, autor fuerim Simonio, ut vocem *fatidici* retractet; modò tamen eâ uti illi liceat, ubi de Prophetis Voſſianis loquetur.

Hilar. Enarr. in Pſalm. 2.

Dixerat Simonius, neminem hactenus, ſi Voſſius excipiatur, cogitaſſe de introducenda in Eccleſiam Sibyllinorum librorum & aliorum ejuſdem generis lectione. Sed negat ſe unquam ea de re cogitaſſe. Totus tamen eſt in Opuſculo de Sibyllinis Oraculis, ut oſtendat ſiniſtram vocis ἀπόκρυφος acceptionem in cauſa fuiſſe cur *ſcripta illa Apocrypha, quæ Veteris Teſtamenti olim conjungebantur libris*, hodie non ſuperſint. Iterum in eodem Opuſculo vaticinium Eliæ deſumptum fuiſſe ſuſpicatur ex libro Prophetiarum Eliæ, *quem olim*, inquit, *Veteris Teſtamenti ſcriptis annumeratum fuiſſe conſtat.*

Voſſ. de Sibyll. Orac. cap. 7. & 8.

Jam Prophetico furore exagitatus Voſſius invehitur in Simonium, qui exiſtimaverit mentitum fuiſſe Clementem Alexandrinum, dixerit-

ritque vafros, id eſt, teſte Voſſio, ſubdolos & malitioſos priſcos Patres fuiſſe, & imprimis Clementem, ſiquando cum Judæis & Gentilibus diſputarent: *at ſic meliùs*, inquit, *Judæi & Gentiles, quàm Chriſtiani loquantur.* Verùm compeſcat bilem furoremque ſuum Propheticum bonus ille Chriſtianus Voſſius, qui zelum quidem habet, ſed non ſecundùm ſcientiam, adeò ſe rudem oſtendit in tractandis Patrum ſcriptis. Divinos eſſe libros Sibyllarum ex eo ſe confeciſſe putavit, quòd Clemens Alexandrinus ſcripſerit Apoſtolum remiſiſſe ad Sibyllarum & Hyſtaſpis vaticinia, eorumque lectionem commendaſſe: roganti autem ubinam hoc dixerit Paulus; reſpondit ſufficere nobis debuiſſe, hoc Clementem virum ſanctum affirmaſſe. At regeſſit Simonius, noſſe eos qui aliquam rerum Eccleſiaſticarum cognitionem habent, quàm vafrè priſci illi Patres cum Judæis & Gentilibus diſputarint. Quid ad hæc Voſſius? Totus in furorem verſus tonat, debacchatur, malignoque animo Simonii verba explicat, quaſi vafrum eſſe idem ſit quod mentiri. Verùm nemo unquam pluris fecit Hieronymum, quàm Eraſmus, qui tamen eadem de illo ſcribat, atque Simonius ſcripſit de Clemente. Ille ſiquidem nonnulla Hieronymi verba expendens quæ extant Præfatione in Danielem, ait Hieronymum *obliquè vafrèque* reſpondiſſe. An ideo Eraſmus, qui proprietatem illius vocis meliùs noverat quàm ipſe Voſſius, putavit Hieronymum malitioſum eſſe hominem ac ſubdolum qui mentitus fuerit? Abſit. Alia ſiquidem eſt obliqua & vafra reſponſio; alia malitioſa & mendax. Sed quàm ineptè bonus Voſſius Patrum ſcripta tractaverit exponam ex ipſo Hieronymo, qui Græcos omnes & Latinos Scriptores qui præceſſerant evolvit.

Ruffino reſpondens doctiſſimus ille Pater declarat, *Aliud eſſe γυμναςικῶς ſcribere, aliud δογματικῶς; in priori vagam eſſe diſputationem, & adverſario reſpondentem nunc hæc, nunc illa proponere; argumentari ut libet; aliud loqui, aliud agere.* Iſtud ſcribendi genus ſecutos fuiſſe Græcos Latinoſque Patres autor eſt idem Hieronymus. *Origenes*, inquit, *Euſebius, Methodius, Apollinarius, multis verſuum millibus ſcribunt adverſus Celſum & Porphyrium. Conſiderate quibus argumentis & quàm lubricis problematibus Diaboli ſpiritu contexta ſubvertant; & quia interdum coguntur loqui, non quod ſentiunt, ſed quod neceſſe eſt dicunt adverſus ea quæ dicunt Gentiles.* *Hieron. In Apolog. adv. Ruffin.*

Benignè igitur, & ad eorum mentem contra quos diſputant, verba Patrum explicanda ſunt. Illi enim haud infrequenter in exponendis Chriſtianæ Religionis myſteriis varias Græcorum hiſtorias & fabellas orationi ſuæ admiſcent, ut illa myſteria minùs à Religione aliena eſſe videantur. Hæc in Clemente Alexandrino ejuſque diſcipulo Origene licet animadvertere. Sic Origenes, ſi quando loquitur de Chriſto Deo & homine, probat exemplo Herculis & aliorum quos Gentilium Theologi in Deos tranſlatos fuiſſe commenti ſunt, Chriſtianorum hac in re perſuaſionem non ſuperare cap-

tum humanum. Hæc ſunt verba Origenis. Origen. adv. Celſ. Οὐδὲν δὲ ἄτοπον πρὸς Ἕλληνας καὶ Ἑλληνικαῖς ἱστορίαις χρήσασθαι, ἵνα μὴ δοκῶμεν μόνοι τῇ παραδόξῳ ἱστορίᾳ ταύτῃ χρήσασθαι. *Neque abſurdum fuerit cum Græcis agentes Græcis uti hiſtoriis, ne videamur ſoli hiſtoriam mirificam adduxiſſe.* Hoc loco de Chriſti ortu ex Virgine loquitur Origenes.

Iſtud quoque ſcribendi genus illuſtrat eodem loco Hieronymus exemplo Patrum Latinorum Tertulliani, Cypriani, Minutii, Victorini, Lactantii, Hilarii; quin etiam ipſius Pauli, his verbis: *Legite Epiſtolas ejus, & maximè ad Romanos, ad Galatas, ad Epheſios, in quibus totus in certamine poſitus eſt; & videbitis eum in teſtimoniis quæ ſunt de Veteri Teſtamento quàm prudens, quàm diſſimulator ſit ejus quod agit.* Hæc quidem verboſè allata ſunt; ſed mihi res cum homine qui verbis magis pugnat quàm rationibus, quique longo verborum circuitu & quaſi ex ſuggeſtu declamitans, ſimplicioribus conetur imponere. Jam modeſtiſſimus Voſſius in Patres tanquàm minùs Chriſtianos promat caninam ſuam eloquentiam; allatret Paulum, & ipſum Chriſtum, quem ſcribit Euangeliſta finxiſſe longiùs ire.

Objectat iterum Voſſius, fruſtra ſe relegari à Simonio, ad Poſtelli ineptias, quaſi, inquit, non ſufficiant Simonianæ. Verùm Poſtelli ineptiæ Voſſianæ ſunt, non Simonianæ. Jam enim ſupra demonſtratum fuit, ovum ovo ſimilius non eſſe, quàm Poſtello Voſſius ſimilis eſt: uterque ſimili ratione nugatores & impoſtores in Prophetas transformavit. Addit præterea eodem loco, id omne quod Simonius adduxit de Libris Canonicis, Hagiographis & Apocryphis nihil facere ad inſtitutum, cùm debuiſſet ex antiquioribus Judæis vel Chriſtianis depromere teſtimonia, quibus iſta Scripturarum diviſio quam commentus eſt Aquila, aut Judæi qui ejus ætate vixerunt, confirmaretur.

Verùm ea quæ ex priſcis Eccleſiæ Patribus de Scripturis Canonicis, Hagiographis & Apocryphis Simonius retulit, valde faciunt ad inſtitutum, cùm demonſtrent ridiculum eſſe Voſſium, qui Librorum Sacrorum diviſionem ab antiquis Patribus approbatam rejiciat; quia putat illam à Judæis odio Chriſtianæ Religionis inventam fuiſſe. Simon. Diſquiſ. Crit. cap. 1. Solus igitur hoc in negotio ſapit Voſſius, Patreſque cum Aquila judaizant. Sed etſi ſupponamus Aquilam accepiſſe hanc diviſionem à Judæis, nihil planè hoc facit ad rem: à quibus enim aliis, quàm à Judæis, Librorum Sacrorum, quos ex Ebræo Græcos fecit, diviſionem accipere poterat Aquila? Ille Ebræos Codices preſſiùs ſecutus, eos convertit in Græcum ſermonem, quales tunc à Judæis legebantur. Diviſionem autem illam, poſtquam Græci facti ſunt libri Judaici, autoritate ſuâ Patres approbarunt. Voces quæ antea ſolis Judæis cognitæ erant, ubi Græcæ factæ ſunt, in uſum Eccleſiæ tranſierunt, quas unus Voſſius reſpuit, quia videt illarum beneficio nugatores ſuos Prophetas albo Prophetarum expungi. Hieron.

Sed regerit Voſſius, admiſſa hâc Judæorum diviſione, Euangelia præcipuam Sacrarum Literarum partem

libris

libris Scripturæ non annumerari. Quaſi verò Eccleſia etiam Novi Teſtamenti libros à Synagoga recipere debuerit. Mirificus iſte homo ſemper ineptit, nihilque affert quod ad rem faciat. Similiter Sixti Senenſis ſententiam improbat, Scripturæ libros dividentis in Protocanonicos & Deuterocanonicos; quia voces iſtæ, autore Voſſio, confictæ ſunt contra uſum linguæ Græcæ. Sic diſertulus Voſſius vocem quoque *Hagiographa* & alias rejicit, quæ tamen ipſis Patribus non diſplicuerunt. In eo verò quod ſubjicit, nos rectiùs facturos, ſi primam Chriſtianorum diviſionem ſequamur, non habet Simonium diſſentientem, qui autor eſt ut retineatur librorum ordo qui in Græcis & Latinis Bibliis apparet, quia prior eſt & melior, atque Eccleſiæ tam Orientalis quàm Occidentalis autoritate comprobatus; aitque audiendos non eſſe Ebraiſtas, qui ſecuti Judæorum Magiſtros, priſcum illum ordinem in edendis Græcis Latiniſque Bibliorum Exemplaribus evertunt. Sed adduci non potuit Simonius, ut crederet cum Voſſio, novam à priſcis Judæis inventam fuiſſe eo conſilio librorum Scripturæ diviſionem, ut Chriſtianæ Religioni adverſarentur: nam qualiſcunque fuerit librorum Scripturæ Sacræ diſtributio, nihil de eorum integritate minuitur.

Simon. Diſquiſ. Crit. cap. 1.

Carpit præterea Voſſius Simonium, qui in duobus Hieronymi locis vocem *Hagiographa* mutandam eſſe in *Apocrypha* cenſuerit contra omnium Exemplarium fidem. Loca autem illa ſumpta ſunt ex illius Præfationibus in Tobiam & Judith, ubi doctiſſimus ille Pater libros Tobiæ & Judith ab Ebræis inter Apocrypha recenſeri affirmat. Fatetur quidem Simonius, libros manu exaratos cum vulgatis libris conſpirare; ſed ait lectionis vitium ex ipſius Hieronymi verbis manifeſtè deprehendi, qui ſcribat libros hoſce catalogo Divinarum Scripturarum à Judæis expunctos fuiſſe, ac repoſitos inter Hagiographa. Conſtat autem ex ipſomet Hieronymo, à Judæis nunquam expunctos fuiſſe Libros Hagiographos è catalogo Scripturarum Divinarum, cùm eos in tertia Librorum Sacrorum parte collocent, ſitque extra controverſiam Libros Hagiographos etiam à Judæis Scripturis Canonicis adſcriptos fuiſſe. Rectè itaque Simonius obſervavit Hieronymi verba iſto loco caſtiganda eſſe, licet deſint Codices MSS. qui lectionem ſuam confirment: quia ſic legendum eſſe docent ipſius Hieronymi verba, ſi paulò attentiùs conſiderentur.

Hieron.

Inſtat tamen Voſſius, qui ait *Apocrypha* mutari non potuiſſe in *Hagiographa*, quia notiora vocabula non permutantur ignotioribus. Sed voces *Apocrypha* & *Hagiographa* æqualiter notæ ſunt. Illius autem mutationis ratio eſt evidens. Scribæ videlicet, qui libros Tobiæ & Judith etiam ab Hieronymo inter Hagiographos reponi cognoverunt, pro voce *Apocrypha* repoſuere *Hagiographa*, non attendentes Hieronymum his locis non ex ſua & Eccleſiæ ſententia loqui, ſed ex mente Judæorum.

His omnibus accedit Petri Comeſtoris autoritas, quem vulgò Magiſtrum Hiſtoriarum appellant, qui Prologo Hieronymi in Judith affirmat legendum eſſe *Apocrypha*, non

verò

verò *Hagiographa*; quam lectionem putat eſſe vitium Scriptoris. Similiter editor Bibliorum, quibus Gloſſa ordinaria & Lyrani Annotationes inſeruntur, verba Hieronymi Prologo in librum Tobiæ profert cum duplici lectione: nam ſuper vocem *Hagiographa* notavit, aliàs *Apocrypha*; unde Brito in ſua Expoſitione probans hanc lectionem, ſcribit ad vocem *Hagiographa*, quæ vulgaris erat lectio, *Alia litera habet Apocrypha, quod melius eſt.* Plura ſunt ejuſdem naturæ quæ in Hieronymi libris ex ipſomet Hieronymo facile reſtitui poſſunt ſine Codicibus manu exaratis.

Jam ad ſolitas Voſſius declamationes relabitur, ut novum & hactenus inauditum Librorum Sacrorum ordinem, quem introducere voluit, adſtruat. Riſerat eum Simonius, quòd recurriſſet ad veteres Ebræos, ut probaret Judæorum libros olim non deſcriptos fuiſſe in Codicibus, ſed in voluminibus & pellibus continuatis; cùm etiam ætate noſtrâ Judæi in ſuis Synagogis ejuſmodi voluminibus utantur; neque tamen illi Legem in quinque partiuntur volumina, uti fecit Voſſius, qui nunc rogat, an ſoli Ebræi juſtam voluminum menſuram ignorarunt. De eo ſolùm quod in Synagogis olim à Judæis obſervatum fuerit Simonius locutus eſt, priſcumque illum Synagogarum uſum ex eo confirmavit, quòd eumdem ætate noſtrâ retineant. Certum eſt autem Judæos in volumina quæ Synagogarum uſui ſerviunt nihil ferè mutationis invexiſſe; cùm etiam poſt inventa à Tiberiadenſibus Magiſtris puncta, quorum ope verborum Ebraïcorum lectio expeditior facta eſt, nihil prorſus in Synagogarum voluminibus immutatum fuerit. Sed miſſis hiſce minutiis venio ad alia quæ majoris ſunt momenti.

Objecerat Voſſius, ab Aquila & Judæis odio hebdomadum Danielis, illum Prophetam extremo penè inter Hagiographos loco rejectum fuiſſe. Reſpondit Simonius, de ordine quem in Judæorum libris Daniel teneat diſputandum non eſſe, quia conſtat Judæos æquè fidem habere Danielis de Meſſia vaticiniis, atque ipſi Chriſtiani fidem habent. Quid ad hæc vitilitigator Voſſius? *Profectò ſi hoc verum eſſet, non eſſent Judæi.* Quaſi verò ex eo quòd Judæi æquè ac Chriſtiani Danielis vaticinia de Meſſia exponant, ſequatur illa eodem modo ab utriſque explicari. Simonius firmiſſimis rationibus probavit, nihil à Judæis de autoritate Davidis & Danielis minui, etſi illos in Prophetarum claſſe non recenſeant; quia in his libris, æquè ac Chriſtiani, agnoſcunt vaticinia de Chriſto contineri. Cur igitur Simonii rationibus, quæ ex Judæorum ipſorum libris deprompta ſunt, Voſſius non reſpondit? Sed Hieronymus, inquit, & Theodoretus reſtantur Judæos negare Danielem fuiſſe Prophetam. At quo ſenſu id verum ſit oſtendit Simonius, qui putat litem hanc tantùm eſſe de nomine inter Chriſtianos & Judæos, quæ facili negotio conciliari poſſit; cùm ipſemet Hieronymus teſtetur Danielem recenſeri à Judæis inter Apocryphos Libros, qui etiam Divini ſunt, inferioris tamen ordinis quàm libri Prophetici; quo etiam modo Judæi agnoſcunt libros Prophe-

pheticos ordine & dignitate inferiores eſſe libris Moſis. Nemo tamen inde conficiet, unum Moſem apud Judæos Spiritu Sancto afflatum fuiſſe.

His & aliis pluribus cùm nihil habeat Voſſius quod reponat, nugas agit; & quia non alios opinionum ſuarum teſtes laudare ſolet, quàm nugatores, profert Montaltum Judæum affirmantem, ***Danielem eàdem prorſus ratione qua ſcripſit vidiſſe, atque aſinam Balaami cernentem ea qua ipſe non videret Balaamus.*** Viderit ipſe Voſſius Latiniſſimus, quàm ineptè loquatur: verba enim illius indicant viſam eſſe à Daniele aſinam Balaami. Sed iſta non moror, quia leviora ſunt. Dixerim tantùm, ſi Voſſius plus ſciret Ebraicè quàm aſina Balaami, Judæorum ſententiam ex eorum libris hauſiſſet, uti fecit Simonius, non ex nugatore.

Addit de Cetuvim opus non fuiſſe ut eum moneret Simonius; quia ipſe ſcit Judæos ſorbere ſimul & flare, atrumque albo permutare, ſi res poſtulet. Sed ſi res ita ſit in eo de quo agitur argumento, cur non illud ex eorum libris demonſtravit, maximè cùm Simonius hoc loco Voſſium remiſerit ad Judæorum libros, eumque rogaverit ut ex illis aliquid proferret quod ſententiæ ſuæ faveat? Quæ enim mox ſubjungit de voce Cetuvim ridicula ſunt, quaſi eâ Judæi ſcriptiunculas intelligant ne quidem nomine librorum dignas. Quid enim ad rem facit grammatica obſervatio de vocabulo γραφεῖον, quo, referente Voſſio, Judæi olim uſi fuerint, ne libros Cetuvim ſeu Hagiographos exprimerent, ſi ex ipſiſmet Judæis manifeſtè probari poſſit, eos γραφεῖον nomine intellexiſſe libros qui ab hominibus Spiritu Sancto afflatis ſcripti fuerint? Cur ſenſum vocis illius, quam putat ineptam, & ab Aquila confictam, pervertit contra illorum mentem qui eâ utuntur? Nihil enim ipſis aliud fuit γραφεῖον, quàm Ebraicum Cetub ſive Scriptum. Sic quoque Chriſtiani univerſam Sacram Scripturam vocant Βιβλία & Scripturam. An ideo minùs divina eſt, quia non appellatur Scriptura Divina. Sed bono Voſſio nihil aliud ſubeſt quod Judæis opponat, quàm ſubtilitates quas depromit è Grammatica.

Iterum Voſſius objicit Talmudis verba, quæ ſic habent. ***Bonum eſt ut evellatur litera de Lege, & ſanctificetur nomen Dei.*** Ait Simonium, qui Talmudiſtam Voſſium riſerat, ironiis valde delectari. Sed quis non rideat hominem, qui cùm tam imperitè Rabbinorum libros tractaverit, nunc adeat libros Talmudicos pauciſſimis etiam Judæis cognitos? Dixerat Simonius, hanc locutionem & ſimiles quæ occurrunt in Talmude ad Sacrorum Librorum corruptionem trahi non poſſe, ſed ad diverſas illarum explicationes. Eadem verò Talmudis verba hìc repetens Voſſius, Simonii mentem ita interpretatur, ac ſi crediderit non licitum quidem fuiſſe cuilibet è plebe verba Scripturæ immutare, ſed ſolis magni Synedrii Aſſeſſoribus. Verùm ipſa hoc loco Simonii verba evincunt illum de ſanctionibus tantùm ferendis locutum fuiſſe, non de Sacrorum Librorum mutatione; idque manifeſtè apparet ex R. Ben Maimon & Autoris libri Cozri teſtimoniis, quibus ſuam ea de re ſententiam illuſtravit. Hanc fe-

Talmud.

rendarum ſanctionum poteſtatem penès Synedrii magni Aſſeſſores fuiſſe, nemo niſi novator & è Socini diſcipulis negaverit.

Alia dein Simonii verba ſubjicit Voſſius, quæ ita obſcura eſſe putat, ut ne quidem ea credat à Simonio poſſe explicari. Miror hominem qui ſpiritu Sibyllino afflatus res obſcuriſſimas & à noſtris temporibus remotiſſimas intueatur, ea quæ explicatu facilia ſunt non intellexiſſe; in hunc enim locum manifeſto Typographi errore irrepſit illum pro illic. Curabit Simonius ut Opuſculum illud quod ipſe non edidit, è ſuo Codice, qui caſtigatior eſt & auctior, iterum lucem aſpiciat. Verborum autem Simonii is eſt ſenſus; in allato Talmudis loco agi de litera, imò de dictione vel ſententia aliqua Scripturæ, ubi verba ejuſdem Scripturæ exponuntur; minimè verò de mutandis eradendisque ipſius Contextûs literis aut dictionibus. Sed quia Sibylliſta Voſſius Talmudico ſpiritu afflatus non fuit, ejuſmodi Talmudicas locutiones non potuit comprehendere, quæ tamen ſæpius in iſtis libris occurrunt. Sic dicunt Talmudiſtæ אל תקרא כן אלא תקרא כן. *Ne legas ſic; ſed legas ſic.* Nemo judicio præditus inde concludet Judæos Sacri Codicis lectionem pervertiſſe: ſed Magiſtri illi qui valde allegoriis delectantur, varias literarum Scripturæ fingunt lectiones, ut diverſos ex fictis illis lectionibus ſenſus eliciant. Sed iſtæ & ſimiles locutionum formulæ in Scripturæ Sacræ everſionem trahi non poſſunt, niſi ab imperitis qui Judæorum libros nunquam tractarunt. Qua in re illi homines Talmudiſtis ipſis ſunt ineptiores. Quantum autem Judæi ab iſta Sacrorum Librorum depravatione alieni fuerint, docet Trypho Judæus, quem Juſtinus Martyr introducit dicentem, rem iſtam incredibilem eſſe, magiſque Judæos ab illa abhorrere, quàm à vituli fabricatione. Ἀπίςῳ ἔοικε· φοβερώτερον γάρ ἐςι τῆς μοσχοποιΐας.

Trypho apud Juſtin. Martyr.

Morinum hîc non moror, à quo Voſſius locum hunc Talmudis & alia omnia quæ apud ipſum Rabbinologiam ſapiunt, deprompſit. Laudo quidem Morini eruditionem, laboremque illius ac patientiam in evolvendis Judæorum libris admiror: ſed eum fuiſſe judicii pauci illius ſcripta oſtendunt. Voſſius, qui multa ab illo ſumpſit, illius errores multiplicavit, ut ab eo aliquâ ratione diſcrepare videretur. Optat ipſe Voſſius, ut etiam Simonius Morini ſimius fiat. Verùm licet Voſſio μωραίνειν; quod abſit à Simonio.

Quæ autem mox ſubjungit Voſſius de Simonii ſententia; qui cum Cappello aliiſque viris doctis exiſtimaverit, linguam Ebræam in captivitate Babylonica deperditam fuiſſe, ea omnia vana ſunt & inutilia; cùm inde non concluſerit Simonius, LXX. Interpretes linguæ Ebraicæ ignaros fuiſſe, uti fingit Voſſius, cui profectò nihil ſolidi ſubeſſet quod poſſet reponere Simonio, niſi verba ejus perverteret. Negavit itaque Simonius, linguam Ebraicam temporibus LXX. Interpretum ſuperſtitem fuiſſe apud Judæos & vernaculam, cùm illam in captivitate Babylonica dedidicerint, etiam non diffitente Voſſio: conſtat enim Judæos poſtea Chaldaicè locutos fuiſſe, non Ebraicè.

Non

Non inde tamen ſequitur LXX. Interpretes ignoraſſe ſermonem Ebraicum, qui, ut multis probat Simonius, in exilio Babylonienſi penès Prophetas, Sacerdotes ac viros principes remanſerit, quique non ſolùm uſque ad LXX. Seniorum tempora apud illos ſervatus fuerit; ſed & ſeculis poſterioribus apud Doctores: quippe Lex Moſis in Scholis & Synagogis ſemper Ebraicè lecta eſt.

Jam negat Voſſius, ſe unquam talia de Joſepho ſomniaſſe quæ ipſi tribuit Simonius, quaſi dixerit Joſephum Legem Moyſis in Synagoga Ebraicè interpretatum fuiſſe. Aperta tamen ſunt illius verba, nec mirum eſt illum hominem etiam vigilantem ſomniare, apud quem Joſephus modò Ebraicè loquitur, modò Chaldaicè, modò Syriacè, modò Arabicè. Brevi, ſi Voſſio placet, idem Joſephus loquetur Hibernicè. Quod verò addit Voſſius, Joſephi verba initio belli Judaici nec à Simonio nec ab aliis Interpretibus intellecta fuiſſe, non eſt ad rem, quia Simonius nihil è Joſepho attulit, quàm illud quod ex eo ipſe Voſſius deprompſerat: ſed & ſolum Voſſium verba Joſephi non intellexiſſe mox oſtendam. Dixit igitur Voſſius, Joſephum hiſtoriam belli Judaici, antequàm Græcè ſcriberet, linguâ Ebraicâ edidiſſe. Nunc hoc ipſum negat Voſſius, qui ſemper loquitur pugnantia. Tamen ſic ille reſpondet Hornio, qui objecerat Joſephum Ebraicè imperitum fuiſſe. *Ut tamen aliquid dicere videaris, vide quàm ſtulta promas, Flavium Joſephum omnium ſui ſeculi Hebræorum longè eruditiſſimum, qui Legem Moyſis in Synagoga Hebraicè interpretatus eſt, qui hiſtoriam belli Judaici, antequàm Græcè ſcriberet, linguâ Hebræâ edidit, uti ipſe teſtatur; hunc, inquam, Joſephum Hebraicè neſciviſſe.* Dein paucis interjectis hæc regerit modeſtiſſimus Voſſius adverſus Hornium. *Ullumne majus inſcitiæ & impudentiæ exemplum poſſit excogitari, quàm id quod hic denuò oſtendere conatur, Flavium Joſephum neſciviſſe linguam patriam, & ne quidem inſpexiſſe Codicem Hebraicum?* Tunc igitur Joſephus, teſte Voſſio, loquebatur Ebraicè, patriuſque illius ſermo erat Ebraicus; de hoc enim ſermone cum Hornio diſputavit, qui Joſephum illius fuiſſe imperitum aſſereret. Verùm illud Joſephi teſtimonium de ſermone Syriaco ſive Chaldaico intelligendum eſſe rectè monuit Simonius, cùm tunc ſermo Ebraicus apud Judæos vernaculus non eſſet.

Voſſ. Caſtigat. ad Scriptum Hornii.

Sapiens Voſſius, qui *mutatur ut luna*, neminem eſſe affirmat qui tempore Apoſtolorum & Joſephi in Imperio Romano linguæ Syriacæ meminerit, quia in Syria Palæſtina lingua Græca erat vernacula. Sed ſi ita res ſe habet, quomodo Joſephus linguam Ebræam ſive Syriacam appellat ſermonem patrium? Quomodo Chriſtus, ipſomet Voſſio referente, Syriacè cum muliere Samaritana collocutus eſt? Cuidam enim Magiſtello, qui Voſſium reprehenderat, quòd dixiſſet Chriſtum cum Samaritana muliere Ebraicè collocutum eſſe, objicienti debuiſſe dici Syriacè, ſic reſpondet modeſtiſſimus Voſſius. *Neſcit fatuus eamdem olim fuiſſe linguam Syriacam & Ebraicam:* adeoque

Voſſ. in Epiſt. ad Andr. Colv.

que nunc Joſephus loquetur etiam Syriacè.

Jam longè oculatior factus Voſſius negat Joſephum etiam Syriacè locutum, ſed putat patrium illius ſermonem fuiſſe quamdam linguam Chaldaicam, quam ipſe ignorat, ſed quæ erat lingua vernacula illorum Barbarorum qui extra fines Romani Imperii trans Euphratum viverent. Miror profectò hominis iſtius ingenium, qui tot commenta effutiat quæ nihil faciant ad inſtitutum, quique ſuo ſeipſum gladio juguler. Si enim verum eſt ſermonem vernaculum iſtorum Trans-Euphratenſium Chaldaicum fuiſſe, uti quoque verum eſſe exiſtimo, neceſſe quoque eſt patrium Joſephi ſermonem fuiſſe Chaldaicum, cùm non alium habuerit ſermonem patrium quàm illum, quo etiam, teſte Voſſio, hiſtoriam ſuam conſcripſit. Illud autem confirmat Simonii ſententiam, qui nomine Syriaci ſermonis, qui tunc apud Judæos vernaculus erat Hieroſolymis & in locis vicinioribus, nihil aliud intellexerit quàm ſermonem illam Chaldaicum, quem cum viris doctis appellat modò Syriacum, modò Chaldaicum, modò Chaldaico-Syriacum, aitque eum ſermonem qui tot diverſis nominibus indicatur, non alium fuiſſe, quàm illum quem Judæorum Majores è Babylone reportaverant; quique alius eſſe non potuit quàm Chaldaicus.

Quis credat Joſephum libros de bello Judaico, quos ſe Ebraicè edidiſſe teſtatur, non ſcripſiſſe Judæis in Imperio Romano viventibus, ſed ſolis Trans-Euphratenſibus? Quaſi Joſephus, qui tunc de ſcribenda nationis ſuæ hiſtoria patrio & vernaculo ſermone cogitabat, ad eos ſolùm animum ſuum applicuerit, qui Parthicæ Ditioni obnoxii erant. Hoc quidem viris judicio præditis minùs credibile videbitur; ſed bonus Voſſius nihil amat niſi quod eſt diſtortum & parum credibile. Id tamen rectè ſe confeciſſe putat, ſi dixerit, Joſephi verba à nemine hactenus intellecta fuiſſe. *Ineptiſſimè*, inquit, *verba Joſephi Interpretes reddidere, ac ſi οἱ ἄνω Βάρβαροι ſint Barbari qui retrò fuerunt, & Joſephus in uſum jam olim defunctorum iſtam condidiſſet hiſtoriam.* Sed vereor ne hîc ſolus ineptiat Voſſius; hanc tamen addit novæ ſuæ interpretationis rationem, οἱ ἄνω βάρβαροι ſunt ſuperioris Continentis Barbari: ſic αἱ ἄνω ἐπαρχίαι ſunt provinciæ quæ longiùs abſunt à mari, ut αἱ κάτω ἐπαρχίαι mari propiores. Ex vocum ambiguitate ſemper quærit Voſſius effugia. Notum eſt omnibus, Græcum ἄνω & locum & tempus denotare. Hîc Voſſius illud contra manifeſtum Joſephi ſenſum pro loco ſumendum eſſe exiſtimat: at pro tempore ſumendum eſſe res ipſa indicat; adeoque hæc Joſephi verba, οἱ ἄνω βάρβαροι, rectè ab Interpretibus reddita ſunt *Barbari qui retro fuerunt.* Neque tamen Joſephus hiſtoriam ſuam condidit in uſum jam olim defunctorum, ſed Barbarorum, id eſt hominum gentis ſuæ, qui à priſcis temporibus Palæſtinam incolebant, & quibus vernaculus erat ſermo Chaldaicus ſive Syriacus, quem Joſephus patrium appellat. Hîc igitur dictio οἱ ἄνω tempus denotans ſignificat antiquos Regionis illius incolas. Joſephus autem eamdem Judaici belli hiſtoriam, quam,

quam primùm Chaldaico ſeu patrio ſermone ediderat in uſum gentis ſuæ, poſtea Græcè ſcripſit in eorum uſum qui Græcè ſcirent, quia ſcilicet vix alia reperiebatur lingua in toto Imperio Romano; ita ut Romæ etiam plerique callerent Græcas Literas. Hic eſt genuinus Joſephi verborum ſenſus, neque alius ea legenti primo aſpectu ſeſe offeret. In prima ſcilicet hiſtoriæ ſuæ editione Judæos inſtruxit, eoſque magis qui in Syria Palæſtina degebant, quàm Parthos, Babylonios, Arabas, Trans-Euphratenſes atque Adiabenos; & ob hanc cauſam ait ſe patrio ſermone ſcripſiſſe: in ſecunda verò editione Græco ſermone conſcriptâ, in animo habuit alias Imperii Romani gentes, quæ Græcè loquebantur, vel Græcè ſciebant, inſtruere.

Inſtat iterum Voſſius, negatque Chriſtum & Apoſtolos Hieroſolymis Syriacè locutos fuiſſe: & ut audax eſt, ita affirmat audacter hanc ſententiam ſemidoctorum eſſe & fanaticorum. Semidoctus igitur eſt ipſe Voſſius & fanaticus, quia ſcripſit Chriſtum cum muliere Samaritana Syriacè collocutum fuiſſe, & voces quas Joannes Euangeliſta, Cap. 19. vocat Ebræas manifeſtè eſſe Syriacas. Verùm didicit Voſſius à Judæis ſorbere & flare. Fanatici, ſi qui ſunt in Anglia qui hanc ſententiam tueantur, non ſunt hac in re fanatici, utpote qui cum Eccleſiæ Patribus; præſtantiſſimis Theologis, viriſque Ebraicè, Græcè ac Syriacè doctiſſimis hac in re conſentiant. Sed fanaticus potiùs pleriſque hominibus videbitur Voſſius, qui ſolus ſapiat. Quod autem addit, in tota Ditione Romana nullum inveniri Scriptorem qui ſcripſerit Syriacè, ſed omnes Græcè ſcripſiſſe, vanum eſt ac futile: nam Joſephus primam hiſtoriæ ſuæ editionem Syriaco ſive Chaldaico ſermone ſcriptam evulgavit: Matthæi quoque & Nazaræorum Euangelium Græcè conſcriptum non fuit. Judæi qui non erant Helleniſtæ nonnullos Scripturæ libros fecerunt Chaldaicos; unde etiam Hieronymi temporibus Judæi quibus utebatur præceptoribus Chaldaicè ſciebant & loquebantur.

Iterum negat Voſſius, linguam quæ Syriaca dicebatur fuiſſe inter Syros Romanæ Ditionis: ſed rem aliter eſſe oſtendunt manifeſtè complures Novi Teſtamenti voces. At regerit Voſſius, malè in Euangelio & in Actibus Apoſtolorum per linguam Ebraicam intelligi Syriacam. Idem tamen Voſſius contra Magiſtellum quemdam diſputans, ineptos & fatuos eos appellat, qui nomine ſermonis Ebraici in Novo Teſtamento alium intelligunt quàm Syriacum. Sit igitur modeſtiſſimus Voſſius, ſeipſo autore, ineptus & fatuus. *Voſſ. in Epiſt. ad Andr. Colv.*

Dein de nominibus lites intendit, cùm linguam illam dicendam eſſe Chaldæam aſſerit, quia ſic Joſephus & Philo locuti ſunt. Verùm, ut omnem de nominibus diſputationem Simonius tolleret, linguam iſtam modò appellat Chaldaicam, modò Syriacam, modò Chaldaico-Syriacam; ac demum ait illam eſſe quam Judæi è Babylone reportaverant. Syriacam eam appellavit, quia viri linguarum Orientalium callentiſſimi ſic locuti ſunt: tanta eſt enim inter lin-

linguam Syriacam & Chaldaicam affinitas, ut etiam ætate noſtrâ Syri, tam Maronitæ & Jacobitæ quàm Neſtoriani, linguam quâ eorum libri conſcripti ſunt, quæ extra controverſiam Syriaca eſt, Chaldaicam appellent. Sic Maronitarum Miſſale Romæ editum inſcribitur Miſſale Chaldæum. Similiter Georgius Amira qui Maronita fuit, Grammaticam ſuam Syriacam, quæ Romæ quoque edita eſt, inſcripſit Grammaticam Syriacam ſive Chaldaicam. Neque etiam deſunt in Sacris Literis exempla, quæ probent linguam Chaldæorum appellari Syriacam. Ita Danielis Cap. 2. verſ. 4. Chaldæi dicuntur reſpondiſſe Regi ארמית, in Græca Verſione Συριστί, & in Latina Syriacè. Chaldaicus igitur ſermo ſive Babylonius, de quo agitur, etiam ſecundùm ipſos Babylonios appellatur Syriacus. Verùm ea omnia quæ Voſſius huc congeſſit de lingua Chaldaicâ, Syriacâ & Arabicâ, demonſtrant illum ejuſmodi linguarum minùs peritum fuiſſe. Neque enim aliud ſibi propoſuiſſe videtur, quàm inani verborum ſono ſimplicioribus imponere. Poſtquàm tamen tot ineptias bonus Voſſius effutiit, miris modis ſibi applaudit. *Valeat*, inquit, *Hieroſolymitana iſta Syriaca lingua, æquè vana ac Helleniſtica. Valeant quoque cavillationes P. Simonii, cùm ex omnibus ne una quidem ſuccedat.* Sed potiori jure dixerim, Valeat & in æternum valeat bonus Voſſius, qui ineptiis effutiendis ita aſſuetus eſt, ut ſeipſo autore ineptus ſit, fatuus & fanaticus; pudeat illum tot nugas & ineptias comminiſci, ut ineptis & fatuis imponat.

Georgius Amira.

Denique Voſſius his ineptiis alias accumulans addit, putare ſe non errare, ſi audacter (id eſt temerè) affirmaverit tempore Chriſti in omnibus Hieroſolymitanis Synagogis, paucis forſan exceptis, quas Parthici & Arabici generis frequentarent Judæi, ſolas lectas fuiſſe quas LXX. Interpretes tradiderunt Scripturas, cùm ſola iis Græca eſſet vernacula lingua. Sed longè veriùs cum Simonio dixerim, non quidem audacter, Judæos legiſſe Hieroſolymis ex avita Patrum ſuorum Traditione Scripturam Ebraicè, cui prælectioni ex eadem Traditione acceſſerit Chaldaica ſive Syriaca interpretatio, quia ſermo Chaldaicus quem Majores ſui è Babylone reportaverant, etiam illis temporibus Hieroſolymis ſuperſtes erat, ut ex pluribus Novi Teſtamenti locis apertè demonſtratur.

His omnibus quaſdam ratiunculas ſubjicit Voſſius, quæ facilè refelli poſſunt. Affirmat Romanas leges non permiſiſſe ut in templo Hieroſolymitano habitæ fuerint conciones Ebræo, aut quocunque alio ſermone Græcis & Romanis ignoto; Græcæ aut Latinæ linguæ neceſſitatem omnibus victis impoſitam fuiſſe. *Quomodo*, inquit, *potuiſſet vita miſeris conſtare Judæis, ſi Hebraicæ, ſeu, ut volunt, Syriacæ tantùm gnari linguæ eò redacti fuiſſent neceſſitatis, ut nec teſtamentum condere, nec contractus & obligationes facere & ſignare potuiſſent?* Bellus ſanè ratiocinator eſt Voſſius. Romanas illas leges proferat, quibus Judæis vetitum fuerit ſecundùm Religionis ſuæ ritus vivere, ac legere in Synagogis ſuis Ebraicè Legem Moſis, eamque patrio ſer-

ſermone interpretari. Si verum ſit non aliam Hieroſolymis auditam fuiſſe linguam quàm Græcam & Latinam, cur titulus quem cruci imponi juſſit Pilatus, ſcriptus fuit Ebraicè, Græcè & Latinè? Dicet ſanè lepidulus Voſſius, Ebraicè ſive Chaldaicè tituli verba etiam ſcripta fuiſſe, ut à Judæis illis Trans-Euphratenſibus, qui lynceos habebant oculos, legi poſſent.

Jam à Simonio annotatum fuit, linguam Græcam etiam obtinuiſſe Hieroſolymis apud viros primarios & Magiſtratus, quorum erat curare ut teſtamenta, contractus, obligationes, aliaque acta civilia & forenſia inſtruerentur. Etſi victores linguæ ſuæ neceſſitatem in ejuſmodi rebus imponant victis, nunquam tamen linguæ illius neceſſitas ad plebeios homines tranſit, niſi poſt longa tempora, ut ex diverſarum nationum Annalibus licet colligere. Quodque videtur animadverſione dignum, Judæi qui in Palæſtina commorabantur linguam illam Chaldaicam, quam à ſuis Patribus acceperant, adhuc Hieronymi ætate retinebant. Sic etiam hodie Judæi Hiſpani, qui in Oriente diſperſi ſunt, præter Turcarum linguam ſervant quoque Hiſpanicam, habentque Biblia Hiſpanicè converſa, quæ Ebraicis characteribus exarata ſunt. In Francia ante Franciſcum Primum res forenſes Latinè agebantur in Curiis: Parlamentorum arreſta, ut vocant, quæque tunc judicata appellabantur, Latino ſermone concepta fuerunt. Similiter alia quæcunque acta civilia eodem ſermone concepta ſunt. An ideo tunc miſeri erant Franci, quos conſtat Latinè locutos non fuiſſe? Quomodo poterit vita miſello conſtare Voſſio, ſi degens in Anglia ignarus linguæ Anglicæ eò redactus fuerit neceſſitatis, ut nec teſtamentum condere, nec contractus & obligationes facere & ſignare poſſit? Itaque apud Judæos Hieroſolymitanos res forenſes Græco vel Romano ſermone peragi potuerunt; adeoque vanum eſt & inutile quod eodem loco ſubjungit Voſſius, ſtipulationem Punico aut Aſſyrio conceptam ſermone in Jure non poſſe ſubſiſtere. Sed non eſt cur ejuſmodi Voſſii ratiunculis diutiùs immorer.

Neque etiam plus habet ſoliditatis quod ibidem ex Theodoreto profert, qui ait pueros Ebræorum ætate ſuâ non ſtatim uſos fuiſſe linguâ Ebraicâ, ſed linguâ gentium apud quas nati ſunt; ubi verò adoleverint doceri literarum characteres, & per has addiſcere Scripturam Sacram Ebraicam. Iſta quidem vera ſunt; ſed nihil faciunt ad inſtitutum: nam pueri Ebræorum Hieroſolymitanorum gentis etiam ſuæ linguam, quæ Syriaca erat ſeu Chaldaica, primùm addiſcebant; dein docebantur literarum Ebraicarum characteres; ſicque tandem Scripturam Sacram Ebraicam addiſcebant.

Imponit iterum Simonio Voſſius, verbaque & rationes illius pervertit, ut habere videatur aliquid quod reponat. Objicit Simonium, etſi videatur parum tribuere figmentis Rabbinicis, probare tamen illud quod eſt omnium figmentorum futiliſſimum, vocales ſcilicet ſeu puncta Moyſi à Deo in monte Sinai reve-

revelata, à Maſorethis poſt exacta tria annorum millia Legi adſcribenda. Verùm Judaicum illud commentum paſſim rejicit ac refellit Simonius in ſuis ſcriptis, ſimulque originem illius aperit, cur videlicet Judæis nihil ſit niſi Divinum & Propheticum, curve fabellas ſuas è monte Sinai vel è Synagoga quam appellant magnam, deducant: ſed id Voſſio non arriſit, quia ex eadem origine Simonius ducit LXX. Interpretum Prophetiam. A commento autem Judæorum de antiquitate punctorum adeo alienus eſt, ut hoc loco afferat fabellam iſtam de punctorum vocalium antiquitate ex eo potiſſimùm venire, quòd Judæi hac in re de more gentis ſuæ locuti fuerint, non verò ex rei ipſius veritate; illudque genus locutionis, quod Judæis familiare eſt, complures viros in errorem perduxiſſe, dum Judæorum libros non ſatis cautè evolvunt. Quibus verbis Simonius ætatis noſtræ Ebraiſtas notat, qui tantam punctis vocalibus tribuunt antiquitatem. Quî igitur fieri poteſt, ut jam Simonius in alium hominem transformatus, laudet probetque Rabbinorum commentum de punctis Moſi à Deo in monte Sinai revelatis? Sed Voſſius, qui nugatores in Prophetas transformare potuit, Simonium etiam in Rabbinorum defenſorem & Patronum transformavit. Quod autem mox ſubjicit ſumptum ex libro Cozri, ut de Judæorum Traditionibus detrahat, illud non eſt hominis judicio præditi, cùm Scriptor illius libri ad id unum attendere videatur, ut Religionem Judaicam adſtruat beneficio Traditionis contra Philoſophos & Judæos Carræos Judaicarum Traditionum contemptores.

Pergit Voſſius Simonio imponere, dum eum refellit, quaſi in ea ſit ſententia, ut in Scripturis interpretandis ſoli audiendi ſint Rabbini. Nam dixit Simonius, etiam referente Voſſio, artem nullam ab uno & altero perfici, ſed ab omnibus ſimul qui illam artem tractarunt; adeoque linguæ Ebraicæ cognitionem petendam non eſſe à recentioribus tantùm Rabbinis, ſed & à vetuſtis Interpretibus. Parvi facit etiam Simonius recentiores Scripturæ Sacræ Interpretes, quòd Verſiones ſuas è Rabbinis hauſerint. Viderit etiam Voſſius, quâ fronte eodem loco ſcribat à Simonio in conſtruenda nova Scriptura adduci ſolos Judæos, Maſorethas videlicet, Aquilam, Symmachum, Theodotionem & Hieronymum, nullâ factâ LXX. Interpretum mentione; cùm iſtoc loco & alibi paſſim LXX. Interpretes primos nominet, teſteturque ſe hac in re non diſſentire à Voſſio, ſed in hoc ſolùm quòd præter LXX. Interpretes Voſſius exiſtimet nullos alios audiendos eſſe: at Simonius contrà putat conſulendos quoque eſſe Aquilam, Symmachum, Theodotionem, Hieronymum & Rabbinos; quia ars nulla ex uno & altero perfici poteſt, ſed ex omnibus ſimul. Hoc etiam ſenſu dixit ſe nullius Magiſtri legibus addictum eſſe, utpote qui non ſolos audiendos eſſe LXX. Interpretes ſentiat, ſed & alios omnes ex quibus perfectior linguæ Ebraicæ cognitio habeatur.

Fingit præterea Voſſius, quia nihil

Origen. in Epiſt. ad Afric.

hil habet quod reponat, Oralem Judæorum Traditionem propugnari à Simonio, qui tamen illam paſſim ridet & evertit in ſuis ſcriptis. Contendit quidem traditionem aliquam ſive uſum lectionis ſemper fuiſſe apud Judæos in legendis Sacris Codicibus: ſed hæc traditio à Cabbala ſeu Orali Judæorum Traditione multùm diſcrepat, quam Carræi Traditionum contemptores reſpuunt. Illa autem lectionis traditio, cujus mentionem facit Simonius, ab iiſdem Judæis Carræis approbata eſt. Nomine igitur traditionis nihil aliud ſe intelligere profitetur Simonius, quàm uſum quemdam legendi Contextûs Ebraici, qui ſemper apud Judæorum Doctores remanſerit, cùm eadem planè ſit ratio linguæ Ebraicæ ac cæterarum linguarum, quæ etſi emortuæ ſint nec ampliùs vernaculæ, vigent tamen & in Scholis & apud Doctores. Hac ratione linguam Ebraicam apud Judæos ſervatam fuiſſe demonſtrat Simonius, ſicut etiam hodie ſermo Syriacus apud Syros retinetur. Quis hanc traditionem ſeu hunc lectionis uſum confundet cum ſuperſtitioſa Judæorum Cabbala ſive Traditione, niſi Iſaacus Voſſius, qui ſemper falſa ſcribit, nec unquam ferit ſcopum?

Ad id quod ſcripſerat Simonius, etiam Aquilam ab Origene laudatum fuiſſe, ut Interpretem qui verborum proprietates explicaret, Voſſius reſpondet Origenem id feciſſe ex opinione Judæorum, cùm ſeipſum interpretetur in Epiſtola ad Affricanum. Verùm quidem eſt Origenem in Epiſtola quam ſcripſit Affricano videri eſſe in ea ſententia, ut ſoli audiantur LXX. Interpretes: ſed illum hoc loco ex recepta magis opinione quàm ex ſua ſententia locutum fuiſſe manifeſtè demonſtravit Simonius. Ipſe ſiquidem Origenes aliis locis, ubi mentem ſuam exprimit, multum tribuit Aquilæ & aliis Interpretibus qui Codices Ebraicos in Græcum ſermonem converterant, eoſque haud infrequenter ſequitur: ita ut etiam illorum ope corruptam LXX. Interpretum ſcripturam corrigere non reformidaverit. Sic poſtquàm deprehendit nomina propria in LXX. Interpretum Exemplaribus magna ex parte corrupta fuiſſe tam in Lege quàm in Prophetis, cenſet illa reſtituenda eſſe ex Ebræorum Codicibus & ex Verſionibus Aquilæ, Symmachi & Theodotionis, quas puriores eſſe affirmat. Hæc enim ſunt Origenis verba Commentariis in Joannem, poſtquàm nonnulla in nominibus propriis Novi Teſtamenti errata correxit, & eadem in LXX. Interpretibus occurrere deprehendit. Τὸ δὲ ὅμοιον περὶ τὰ ὀνόματα σφάλμα πολλαχοῦ τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν ἐστιν ἰδεῖν, ὡς ἠκριβώσαμεν ἀπὸ Ἑβραίων μαθόντες, καὶ τοῖς ἀντιγράφοις αὐτῶν τὰ ἡμέτερα συγκρίναντες μαρτυρηθεῖσιν ὑπὸ τῶν μηδέπω διαστραφεισῶν ἐκδόσεων Ἀκύλου καὶ Θεοδοτίωνος καὶ Συμμάχου. Corruptos igitur ætate ſuâ fuiſſe Græcos LXX. Interpretum Codices agnoſcit Origenes; contrà verò incorruptum remanſiſſe Contextum Ebræum; Græcaſque Aquilæ, Theodotionis & Symmachi Verſiones remanſiſſe quoque incorruptas: quâ potiſſimùm ratione adductus eſt

Origen. in Epiſt. ad Afric.

Orig. Comment. in Euang. Joann.

Hieronymus, ut novam Ebraici Codicis Verſionem conderet. Similiter Origenes, ubi diverſas LXX. Interpretum lectiones offendit, non dubitat eam præferre quæ cum Ebræo concordat. Cur autem interdum Græcam LXX. Interpretum Tralationem cæteris Verſionibus præferat, cauſa evidens eſt; quia videlicet ea ſola tunc in Eccleſiis obtinebat. Unde, ſi quando lectionem Codicum Ebraicorum præmonſtrat, ſtatim addit id quod jam uſu receptum in Eccleſiis legebatur exponendum eſſe, ita tamen ut quod in Ebraicis legebatur Exemplaribus intactum non relinqueret. *Δεῖ οὖν καὶ τὸ κατηρμηνευμένον καὶ φερόμενον ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις διηγήσασθαι, καὶ τὸ ἀπὸ τῶν Ἑβραϊκῶν γραφῶν ἀδιήγητον μὴ καταλιπεῖν.*

Simonius dixerat, non ideo mutos fuiſſe Judæorum Codices tempore Origenis, quòd illos Græcis literis in ſuis Hexaplis expreſſiſſet; ſed quia voluit, ut ii etiam qui nihil Ebraicè ſcirent, Ebraica poſſent legere. Jam Voſſius, qui liberalis eſt, lubenter illud ſe concedere affirmat: ſed quærit, cùm Ebræi Codices carerent vocalibus, unde & à quibus haurire potuit Origenes rationem reſarciendi iſtum defectum vocalium, niſi à Judæis. Mirificus ſanè ratiocinator eſt Voſſius, qui nodum in ſcirpo quærit. Jam reſpondit Simonius, id habuiſſe Origenem ex recepta apud Judæos legendi ratione; qualem in legendis libris Syriacis, Chaldaicis & Arabicis extare apud Syros, Chaldæos & Arabas norunt linguarum Orientalium periti. Ita ſi quis hodie Maronita verba Syriaca libri alicujus Latinis literis velit exprimere, illa facillimè exprimit, ſi ſciat Syriacè. Neque profectò hac in re alia ſors fuit linguæ Ebraicæ, quàm linguæ Syriacæ, Chaldaicæ & Arabicæ. Quare nugas agit Voſſius, & linguarum Orientalium imperitum ſe oſtendit, quando ait legi quidem vulgò à Judæis libros à quibus abſunt vocales, poſtquàm ſtabilita eſt lectio à Maſorethis; ſed ante illa tempora eos legi non potuiſſe, niſi illa quam Origenes tradidit ratione, apponendo nempe Ebraica Græcis literis; quæ Ebraica tunc vocalibus inſtructa fuerint; quâ tantùm ratione Judæos compendiariam ſcripturam aſſequi potuiſſe contendit Voſſius: ſicuti nunc eamdem aſſequuntur beneficio Maſorethicæ lectionis. Verùm à Voſſio quæſierim, unde Samaritæ, qui eamdem compendiariam ſcribendi Codices Ebraicos rationem habent atque Judæi, vocales reſarcire potuerunt, cùm Maſorethica puncta non agnoſcant: unde etiam Syri, Chaldæi & Arabes, quorum ſimilis eſt ratio atque Judæorum, ſupplent in linguis ſuis ejuſmodi vocales, cùm in pauciſſimis eorum libris puncta vocalia exprimantur: præterea quâ arte Judæi Talmudicorum Rabbinorumque libros poſſint legere & interpretari, à quibus abſunt ejuſmodi Maſoretharum puncta.

Pergit iterum nugari Voſſius, ac quærit, ſi unicuique pro lubitu licitum fuit addere aut variare vocales, quomodo ſibi conſtare potuit lectionis & pronunciationis ratio. Sed non ita pro lubitu ſcribarum licitum fuit variare vocales illas, quas vocant Rab-

Rabbini *lectionis matres*, quin aliquæ certæ remanſerint, ex quibus vera diſcerni poſſet lectio. Verùm tamen eſt, ut annotavit Aben Eſra, ſæpius hac in re à ſcribis pro arbitratu ſuo variatum fuiſſe, adeoque inutilem eſſe Maſoretharum laborem, qui tam anxiè vocales illas ſeu literas Aleph, Vau, Jod numerarunt, cùm earum præſentia & abſentia ſæpè nihil faciat ad ſenſum. Inde ortum eſt ut locis quàmplurimis Samaritæ idem prorſus legant in ſuis Codicibus, quod Judæi in Judaicis Exemplaribus; etſi vocales illæ diverſâ ratione in Samariticis & Judaicis libris notentur. Simonius tamen agnoſcit, hinc etiam factum fuiſſe ut ipſimet Judæi diverſis temporibus Codices ſuos diverſâ ratione legerint: idemque Simonius obſervat, fruſtra Judæos Maſoram ſuam ſeu lectionis ſuæ uſum opponere; cùm etiam LXX. & alii Interpretes ante illorum tempora Maſoram ſuam ſive legendi rationem habuerint. Quæ lectionis diverſitas traditioni ſeu lectionis receptæ uſui nequaquam officit; quia hæc eſt ſors linguarum nationum Orientalium quæ ſcribunt per compendia: neque magis ob hanc cauſam accuſandi ſunt Judæorum Codices quòd muti ſint, quàm Chaldæorum, Syrorum, Arabumque libri. Iſtæ enim linguæ ſuas quoque vocales habent, quæ ſunt, ut ita loquar, lectionis matres, quæque haud infrequenter pro ſcribarum lubitu adjiciuntur & omittuntur; quia eas tantùm adjiciunt quas ad lectionem vocum ſufficere exiſtimant.

Aben Eſra.

Præterea Simonius ex eo probaverat Judæis ſuas quoque non deeſſe vocales, quòd aliarum gentium linguas ſuis characteribus exprimant. Sic habent libros Græcos, Hiſpanicos, Germanicos, alioſque literis Ebraicis deſcriptos. Sed regerit Voſſius, in iſtis, præter Aleph, Vau, Jod etiam puncta vocalia exprimi. Hoc quidem verum eſt, & à Simonio obſervatum fuit, qui voces quaſdam ex iiſdem libris proferens ſine punctis illis vocalibus, eas expeditè legi poſſe demonſtrat, adeoque in iſtis vocibus inutilia eſſe puncta vocalia. Illud omne confirmari poteſt autoritate Sabaïtarum, qui in libris ſuis Chaldaicò ſermone conſcriptis ſingulis fere conſonantibus vocales adjungunt, quibus haud dubiè literæ Aleph, Vau & Jod genuinæ ſunt vocales; & in hoc à reliquis Orientis populis differunt, quòd linguam ſuam quæ Chaldaica eſt minùs compendiariò ſcribant. Europæos quoque rident nationes illæ Orientis, quòd linguæ Græcæ, Latinæ & aliarum vocabula nequeant legere, niſi omnibus ſuis vocalibus inſtructa ſint.

Sabaïtarum, libri.

Jam Voſſius putat ſe efficaciter ex eo demonſtraſſe, puncta vocalia Codici Ebraico ineptiſſimè & nullo judicio appoſita fuiſſe à Maſorethis, quòd Chriſtus & Apoſtoli diverſâ planè ratione Patriarcharum & Prophetarum nomina legerint, atque Judæi recentiores. Sed optimè reſpondit Simonius, hanc ſcriptionis diverſitatem rejiciendam eſſe in Judæos diverſarum regionum diverſarumque ætatum, qui eadem nomina Ebraica eodem planè modo ſcripta diverſè proferunt, quæ ſi in patrium ſermonem transferantur, ſcribuntur quoque diverſè: & hæc ſors fuit

omnium linguarum, cùm ne quidem voces Latinæ à diverſis populis eâdem ratione pronunciemur. Jam Voſſius regerit iſta quidem vera eſſe, ſed non ad propoſitum, cùm non de conſonis quæſtio ſit, ſed de vocalibus literis, *in quarum pronunciatione omnes gentes conveniunt*; additque nullos eſſe homines in quorum ore *Nabuchodonoſor* & *Nebuchadneſar* eumdem efficiant ſonum.

Sed aurem Batavam profectò habet Voſſius, qui hanc etiam ſonorum diverſitatem in pronunciandis literis vocalibus non percipiat. Audiat Anglos Latinè loquentes, qui etiam in vocalibus pronunciandis magis Anglicè loqui videntur quàm Latinè, apud quos videlicet litera vocalis *a* ſæpè ſonat ut *e*. Galli præterea & Hiſpani hac etiam in re differunt. Sed ut ad Orientis nationes veniam; in uno ſermone Arabico pronunciando Turcæ & Arabes diversè literas vocales pronunciant, etſi illas iiſdem punctis notatas legant. Suam quoque Maronitæ habent ejuſmodi vocalium propriam pronunciationem. Hanc etiam in Syriaco ſermone pronunciationis literarum vocalium diſcrepantiam licet animadvertere: nam etſi voces notentur iiſdem punctis vocalibus, tamen ubi Maronitæ legunt *o*, Neſtoriani legunt *a*, imitati Chaldæos. Judæi ipſimet Grammatici certant de genuino punctorum vocalium ſono: ita punctum Cames alii ſono rotundiori pronunciant & quaſi *o*; alii ore magis aperto & ferè ut *a*. Quare facilis fuit vocis *Nabuchodonoſor* in *Nebuchadneſar* permutatio in linguis Orientalibus, cùm tam inconſtans ſit apud Orientis populos literarum vocalium pronunciatio. Sed qui hæc ignoravit Voſſius ex tripode pronunciavit, Simonium nihil retuliſſe quod ad quæſtionem faceret.

Objecerat Simonius, Voſſium non intellexiſſe Judæorum pronunciatum, qui affirmant Scripturam habere LXXII. facies ſive ſenſus, quia conſtat etiam Judæos agnoſcere unum ſenſum ſimplicem, ſeu, ut vocant, literalem; alii autem ſenſus allegorici ſunt & cabbalici, ex quibus nemo ſano præditus judicio concludet inconſtantem eſſe apud Judæos Scripturæ lectionem. At ſenſus allegorici, regerit Voſſius, ſunt etiam ſenſus. Verum eſt; ſed ſunt ſenſus allegorici, qui tot ſunt, ut rectè annotavit Simonius, quot otioſi Magiſtri poſſunt comminiſci. Addit, ſenſus etiam ſimplices, ſeu, ut vocant, literales LXXII. quoque eſſe, ſi LXXII. conſulantur Magiſtri; neque ſolùm Rabbinos, ſed & Chriſtianos complures multiplicem probare interpretationem. Fateor; verùm iſtud nihil facit ad rem: nam ubi verba Contextûs obſcuriora ſunt, licet ſemperque licebit Interpretibus Scripturæ novas indagare expoſitiones, quæ in Codicis Ebraici everſionem trahi non poſſunt. Scriptorum enim omnium ſors communis eſt, ut illorum verba diverſis modis interdum exponi poſſint. Quam obſcuritatem potiſſimùm libris Ebraicis tribuit Simonius. Sed hæc verborum obſcuritas efficit tantùm interpretationis diverſitatem, non varietatem lectionis.

Iterum in ſolitas declamationes relabitur diſertulus Voſſius, aitque in Simonii ſcripto nihil inveniri præter

ter frigidas cavillationes ſine ullo ordine & judicio. Hac ratione reſpondet Simonio objicienti Voſſium ubique afferre quæ ſint planè inutilia & extra propoſitum. Quippe hìc contendit LXX. Seniores appellari Prophetas, quia ſunt Interpretes, cùm προφητεύειν idem ſit quod interpretari. At rectè illum monuerat Simonius, hìc non agi de ejuſmodi Prophetis; ſed de hominibus Spiritu Sancto afflatis, quales fuiſſe LXX. Seniores Voſſius putavit: & quia nunquam ferit ſcopum, iterum regerit, à Chriſto & Apoſtolis omnes eos Prophetas appellari, qui S. Scripturas intelligunt & rectè interpretantur: ſed pergit ineptire Voſſius, cùm de hiſce Prophetis non inſtituta fuerit quæſtio.

Præterea, ut excellentis ſui judicii vim oſtendat bonus Voſſius, ſic ratiocinatur. Si idolorum cultores ſæpè in Sacris Literis appellantur Prophetæ, multò magis hoc nomen conveniet veris Dei ſacerdotibus, ſcilicet LXX. Interpretibus. Potuit etiam addere, nugatoribus & impoſtoribus, quales ſunt novi Prophetæ Voſſiani. Sed iſta nihil quoque faciunt ad inſtitutum, cùm de veris Prophetis & Spiritu Sancto afflatis quæſtio inſtituta fuerit. Si autem alios non agnoſcit Prophetas quàm Interpretes & idolorum cultores, actum eſt de Prophetia & de Sacrorum Librorum divinitate. Argumentum quod ſumit à Scribis qui res Ebræorum chartis committerent, quique, teſte Simonio, Prophetæ fuerint & à Deo inſpirati, nihil etiam facit pro adſtruenda LXX. Interpretum Prophetia: quia, uti jam obſervatum fuit, alia eſt ratio eorum qui res divinas ſcripſerunt; alia ratio eorum qui illas ex Ebraicis fecerunt Græcas. Illos Divino Spiritu afflatos fuiſſe neceſſe eſt; his verò linguæ Ebraicæ & Græcæ cognitio ſufficiebat, ut libros Ebraicos in Græcum ſermonem converterent.

Objectat Voſſius, Simonium ſemper relabi in Hieronymum ſuum, quia non alium præter illum ſiſtere poteſt teſtem ſublatæ à LXX. Interpretibus Prophetiæ. Sed unum proferat teſtem Voſſius è priſcis Eccleſiæ Patribus, qui artem criticam, de qua in præſentia agitur, feliciùs tractaverit quàm Hieronymus, qui fictas illas LXX. Interpretum ædiculas, quas Juſtinus Martyr & alii Patres cum Judæis admirati ſunt, etiam ſuſtulit: neque hodie inveniuntur homines qui Judaicis iſtis commentis fidem habeant. Cur igitur Voſſius ſimiliter non credit, rectè quoque ab eodem Hieronymo ſublatam fuiſſe LXX. Interpretum Prophetiam, quæ non alios quoque autores habeat quàm Judæos illorum temporum? In rebus criticis paucorum qui judicio polleant ſententia multorum hominum teſtimoniis ſæpius præferenda eſt.

Simonius rectè confecerat Beatum Stephanum ultimam ſuam concionem non Græcâ, ſed Syriacâ linguâ, quæ Hieroſolymis tunc erat vernacula, abſolviſſe; veriſimilem quoque eſſe Hieronymi opinionem, qui exiſtimavit Stephanum in illa concione teſtimonia Veteris Inſtrumenti produxiſſe ex Ebraicis Codicibus. Jam, quid ad hæc Voſſius? Reſpondet non opus eſſe fingere, cùm hodie ſuperſint ipſa Stephani verba quæ

Græca ſunt, & loca Scripturæ conveniant cum LXX. Interpretibus, non autem cum Judæorum libris. Miror belli iſtius Critici judicium. Simili ratione dixerim Chriſtum, quem Syriacè cum muliere Samaritana collocutum eſſe ipſe Voſſius agnoſcit, Græcè locutum fuiſſe, quia illius verba Græcè referuntur ab Euangeliſta. Sed quid pluribus opus eſt? Lucas ipſe autor Actuum Apoſtolorum teſtatur ſe hanc hiſtoriam Græcè ſcripſiſſe, ſimulque ſermonem Hieroſolymitanorum Judæorum vernaculum fuiſſe Syriacum. Sic Cap. 1. Actuum, verſ. 19. agri Judæ mentionem faciens, dicit illum linguâ Hieroſolymitanorum vernaculâ, *τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν*, appellatum fuiſſe *haceldama* ſive agrum ſanguinis. Jam extra controverſiam eſt, voces *hacel dama* Syriacas eſſe ſeu Chaldaicas.

Rectè quoque ab Hieronymo obſervatum fuit, Stephanum in concione quam habuit ad Judæos Hieroſolymitanos non aliis uſum fuiſſe teſtimoniis Scripturæ, quàm iis quæ deprompſerat ex Ebraicis Exemplaribus; quia videlicet tunc Hieroſolymis, uti demonſtratum fuit, Judæi Legem Moſis alioſque Scripturæ libros ex avita Patrum ſuorum traditione legebant Ebraicè, non Græcè.

Inſtat Voſſius, aitque fieri non potuiſſe, ut Stephanus Ebraicè vel Syriacè locutus fuerit, quia tunc Hieroſolymis erant Romani & Græci generis Judæi, Libertini videlicet, Cyrenæi, Alexandrini, Cilices & Aſiatici, quibus Græca lingua familiaris erat. Sed quis credat Stephanum ad Hieroſolymitanos aliâ linguâ orationem habuiſſe, quàm illâ quæ Hieroſolymis vernacula erat apud Judæos, paucorumque qui Græcè ſciebant rationem habuiſſe? Sermonem autem Græcum Hieroſolymis vernaculum apud Judæos non fuiſſe, ſed Syriacum, præter jam allata teſtimonia, manifeſtè probant verba Tribuni, Act. 21. quem cùm Paulus vellet alloqui, eum rogat Tribunus, an ſciret Græcè, quia ſcilicet Judæi Hieroſolymitani Græcè non loquebantur. Unde etiam eodem Capite legimus Paulum, etſi Græcè ſciret, quia Tarſenſis erat, Ebraicè, id eſt Syriacè ſive Chaldaicè ad Judæos Hieroſolymitanos orationem ſuam habuiſſe, qui majus ſilentium præſtiterant, quòd Ebraicè ſeu patrio eorum ſermone loqueretur.

Voſſium malignè Ariſteam & alios ætatis illius impoſtores Judæos cum Moſe & Prophetis contuliſſe meritò objecit Simonius, qui de Judæis tantùm illorum temporum locutus fuerat, quibus ſolenne fuiſſe fingere ac falſa ſcribere nec ipſe poteſt diffiteri Voſſius, qui autor eſt tunc Judæos finxiſſe libros Adami, Enoch, Sibyllarum & alios complures ſub Patriarcharum Prophetarumque nominibus. Id quoque jam olim priſcis Scriptoribus ſuboluiſſe demonſtraverat Simonius Philonis Herennii teſtimonio, quod refert Origenes. Tamen nihil tale dixiſſe Origenem contendit Voſſius, cujus etiam hic verba profert, quæ repetam, ut de his æqui judicent lectores. *Fertur & Hecatai Hiſtorici de Judæis liber, in quo adeo probat hujus gentis ſapientiam, ut Herennius Philo in Commentariis ſuis primùm dubitet an hujus Hiſtorici id ſcriptum ſit; deinde addat,: ſiqui-* *Origen. adv. Celſ.*

dem

dem ejus eſt, videri eum corruptum Judæorum perſuaſionibus, probaſſeque illorum placita. Jam igitur ab illis temporibus ſuſpicatus eſt Herennius Philo Hecatæi librum de Judæis ab ipſiſmet Judæis confictum fuiſſe; ut etiam his verbis adductus Scaliger exiſtimavit librum hunc ſuppoſititium eſſe.

Iterùm ad Origenem venio, Scriptorem ſanè in præſenti materia graviſſimum. Simonius dixerat in hoc errare Voſſium, quòd exiſtimaverit Origenem non alios probaſſe Codices quàm Græcos LXX. Interpretum, cùm ipſe Origenes, referente *Hieron.* Hieronymo, in tomis ſuis Ebraicæ linguæ quæſierit auxilia, etſi in Homiliis ſuis quas ad vulgum loquitur communem editionem ſequeretur. Addit Voſſius, Simonium ad ſuum Hieronymum relabi, ex cujus tamen verbis effici non poſſit prælatam unquam fuiſſe ab Origene LXX. Interpretibus Aquilæ Verſionem. Sed à quo meliùs Origenis mentem poſſumus addiſcere, quàm ab Hieronymo qui libros illius legit ac perlegit, quique teſtatur chartas Alexandrinas, id eſt libros Origenis, marſupium ſuum evacuaſſe? Verſionem Aquilæ LXX. Interpretibus prælatam fuiſſe ab Origene non affirmavit Simonius, ſed eum illis Interpretibus non ita fuiſſe addictum, quin etiam ex aliis ſæpè auxilium quæreret; idque tam *Origen. Comm. in Euang. Joann.* Hieronymi quàm ipſius Origenis verbis demonſtratum fuit. Hic enim LXX. Interpretum Codices, quos putavit corruptos, ex Aquilæ, Symmachi ac Theodotionis Verſionibus caſtigare non reformidavit.

Verùm Origenes ipſe, inquit Voſſius, teſtatur contrarium in Epiſtola ad Affricanum, in qua aſſerit *Orig. in Epiſt. ad Affric.* recedendum non eſſe à terminis quos Chriſtus & Apoſtoli poſuerunt. At quale fuerit Origenis ingenium, & quâ ratione exponenda ſint verba illius ſcribentis Affricano, oſtendit Simonius: quippe Origenes in hac Epiſtola vulgares opiniones ſequitur. Itaque doctiſſimi illius Patris autoritate abuſus eſt Voſſius, cujus ſcribendi rationem non cognovit: ille enim haud infrequenter receptis apud plebem de LXX. Interpretum Verſione opinionibus ſe accommodavit. Rem ita ſe habere declarat non modò Hieronymus, ſed & ipſe Origenes, qui Aquilæ, Symmachi & Theodotionis Codices pluribus locis ſinceriores eſſe LXX. Interpretibus lubens agnovit, ſique interdum plus ſit in illis quàm in Ebræo, non falſitatis Ebraicum Exemplar accuſat, uti facit Voſſius; contrà notat his locis LXX. Interpretum lectionem tanquam ſuſpectam. Sic Commentariis in Euangelium Joannis, poſtquàm aliquot nomina in illis reſtituit ex veritate Ebraica & ex Verſionibus Aquilæ, Symmachi & Theodotionis, addit illa ſuſpecta debere eſſe loca in Græca LXX. Interpretum Tralatione, ubi plura nomina propria enumerantur, quàm in Contextu Ebraico. Hæc enim ſunt doctiſſimi illius Patris verba. Μάλιϛα δὲ ἀπιϛητέον τὰς τόπυς τῶν γραφῶν, ἔνθα καταλογός ἐϛιν ἅμα ὀνομάτων πλειόνων, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τὰ περὶ τῆς κληροδοσίας καὶ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Παραλειπομένων. *Origen. Comm. in Joan.* At contrà Voſſius his ipſis locis ſemper declamitat in Judæos tanquam librorum ſuorum corruptores, neque aliam iſtius depravationis

cionis cauſam affert, quàm quia aliter habent LXX. Interpretes. Longè modeſtiùs in hoc negotio ſe geſſit Origenes, qui ut hominem criticum & ſummo præditum judicio decebat, Ebraicos Græcoſque Codices committens, plus autoritatis tribuit Ebraicis quàm Græcis qui ex illis ſumpti fuerant.

De loco autem Exodi quem hîc Voſſius verboſè explicat, ſileo, quia nihil facit ad propoſitum; cùm de Origenis mente quam illuſtravimus ſolùm agatur, non de genuina loci iſtius interpretatione. Quocunque enim modo exponantur verba Exodi, certum eſt Origenem in ſuis Commentariis etiam ex aliis Interpretibus quæſiviſſe auxilia, uti cum Hieronymo Simonius contendit: quodque magis ad rem facit, idem Origenes ſuſpectam interdum LXX. Interpretum lectionem ex illis Interpretibus reformare non dubitavit.

Jam ſophiſtam agens Voſſius, quaſi ex ſuggeſtu declamat adverſus Simonium, qui objecerat illum ſcripta Patrum imperitè tractaſſe, ac neſciviſſe quid Patres ex ſua ſententia affirment, quid ex vulgaribus opinionibus proferant, atque in primis Origenes. Quærit poſtea quinam ſint portentoſi illi Ariſteæ ſermones, cùm in illis quæ vulgò teruntur Exemplaribus nihil tale occurrat. Sed jam annotavit Simonius, ea quæ in hiſtoria ſua narravit Ariſteas, minùs abeſſe à fabellis & portentis quæ Judæi de Jonathane Chaldæo Interprete confinxerunt, quàm à vera narratione. Ille ſiquidem ratione haud abſimili ſcribit, eos qui antea Legem Græcè evulgare auſi fuerant, à Deo punitos fuiſſe. Sic Theopompus, qui voluerat nonnulla ex Lege hiſtoriæ ſuæ inſerere, animo turbatus fuit ultra dies triginta: cùmque Deum ſupplex oraret ut morbi ſui cauſam aperiret, in ſomno reſponſum accepit, hoc ei accidiſſe quòd res divinas evulgare in animo habuiſſet. Simile quid Ariſteas narrat de Theodecte Poëta, cui cùm etiam voluiſſet ex libro Legis aliquid in ſuam transferre fabulam, ſtatim viſus ablatus eſt. Has offas quæ crudæ ſunt, bonus Voſſius concoquit, quia illius ſtomacho aptæ; quas tamen vix concoqui poſſe ſentiens ipſe Ariſteas, hæc eodem loco ſubjicit. Οἴομαι δὲ καὶ πᾶσι τοῖς περιλαμβανομένοις τὴν ἀναγραφὴν ἄπιστον φανήσεσθαι. *Exiſtimo autem fore ut iis omnibus qui hæc lecturi ſunt videantur ea eſſe incredibilia.* *Ariſt. de Interſ. LXX. Interp.*

His & aliis ſimilibus adductus fuit Simonius, ut fidem non haberet Ariſteæ narranti minùs credibilia dignaque ætate quâ Opuſculum iſtud à Judæis confictum eſt. Quare teſtatur ſibi probabilem videri eorum ſententiam, qui putant Græcam Verſionem nomen LXX. Interpretum ſumpſiſſe à LXXII. Synedrii Hieroſolymitani Senatoribus qui hanc ſuffragiis ſuis comprobarunt. Quid ad hæc modeſtiſſimus Voſſius? Totus verſus in furorem aſſerit ſic ſentire ſemichriſtianum Talmudiſtam; Simonium in ea eſſe opinione, ut putet Verſionem illam, licet approbatam à Senatoribus Hieroſolymitanis, *non ſinceram eſſe & legitimam, ſed doloſam, perfidam & ſumma cum aſtutia ad decipiendas concinnatam*

fuiſſe

fuiſſe gentes. Parcendum eſt ardori Prophetico quo accenſus fuit bonus Chriſtianus Voſſius, qui tunc de refellendo ſemichriſtiano illo Talmudiſta cogitavit. Nemo eſt qui pluris fecerit Græcam LXX. Interpretum Verſionem quàm Simonius, qui etiam Voſſium laudaverit, quòd illam à maledicentiſſimorum hominum calumniis aſſerere conaretur: non eam tamen Divinam eſſe & Propheticam exiſtimavit. Si ſemichriſtianus Talmudiſta in hoc ſolùm peccavit, quòd dixerit Verſionem iſtam à Synedrii magni Sacerdotibus approbatam fuiſſe, non video cur tot maledictis illum laceſſiverit Voſſius: inde enim magna illi conciliatur autoritas. Sixtus Senenſis vir doctus libri ſecundi Maccabæorum divinitatem arceſſit potiſſimùm ex illorum Senatorum ſuffragiis. Hæc ſunt illius verba. *Jaſon Cyrenæus natione Judæus verax & diſertus hiſtoriarum Scriptor ſcripſit Græcâ & copioſâ dicendi ubertate de geſtis Maccabæorum Principum libros quinque, quos ob eximiam narrationis fidelitatem Senatus Populuſque Hieroſolymitanus juſſit in parvam redigi Epitomen, quæ nunc inter cæteros Divinæ Scripturæ libros annumeratur, parique cum eis veneratione ſuſcipitur, & ſecundus Maccabæorum inſcribitur.* Itaque Sibyllino furori quo tunc percitus fuit Voſſius, tribuo hæc quæ mox ſubjicit verba. *Quâ verò ratione factum ſit, ut in perfida & fraudulenta Sacrarum Literarum procudendâ Verſione conſpirarint omnes iſti qui Synedrium magnum conſtituerent Judæorum Prophetæ, id non explicat P. Simonius, ſed ſimilitudine declarat.* Id quidem non explicat Simonius, quia tale quid nunquam commentus eſt. Similitudo autem quam ſumit ex Verſione vulgari Latina, quæ ſapienter à Patribus Concilii Tridentini approbata eſt, mirè facit ad propoſitum; quia de Græca Tralatione agitur, quæ apud Judæos Helleniſtas authentica facta eſt, poſtquàm talem eam declararunt Synedrii magni Aſſeſſores; ſicut apud Chriſtianos Eccleſiæ Occidentalis Verſio Latina facta eſt etiam authentica Patrum Tridenrinorum decreto. Par eſt utrobique ratio; quia non agitur de S. Scripturarum libris, qui extra controverſiam Divini ſunt & Canonici; ſed de illorum Verſione, quæ ideo Divina non eſt & ab omnibus mendis repurgata, quòd authentica declarata fuerit: de hoc enim nunquam cogitarunt Tridentini Epiſcopi, neque etiam Summi Pontifices Sixtus V. & Clemens VIII. qui curarunt tantùm ut Latinum Exemplar quàm emendatiſſimè ederetur. *Sed certè*, inquit Voſſius, *non conſenſiſſent Patres Tridentini in approbanda hac Verſione, niſi eam optimam judicaſſent.* Bene quidem arguit: hanc enim optimam eſſe exiſtimavit Simonius; ſique idem de ea judicium ferret Voſſius, non tot maledictis illius autorem Hieronymum laceſſeret. Verùm, ex eo quòd Synodus Tridentina vulgarem Editionem Latinam cæteris Verſionibus Latinis prætulerit, & eam definierit authenticam, non ſequitur eam quoque eſſe Divinam; quia de Verſione agitur cujus autor Propheta non fuit, ſed Interpres; minimè verò de ipſius Scripturæ libris, quos Divinos

Sixt. Sen. Biblioth. Sanct. lib. 2.

eſſe Synodus Tridentina declarare potuit, non tamen ipſos facere Divinos.

Ab eodem furore Sibyllino profectum eſt illud quod Voſſius argumentum ſuum non proſequens ibidem Simonio objicit; eum videlicet exiſtimare, nos non habere ſcripta Prophetica Veteris Teſtamenti integra, ſed ampliata, decurtata, & variis modis pro lubitu & ratione temporum à Sacerdotibus magni Synedrii interpolata. Furor ſanè Propheticus facit ut bonus Voſſius tam deſultoriè ſcribat & argumentetur. Quia verò eadem nonnullis interjectis repetit, totum hoc negotium iſto loco reſumam. Satis erit in præſentia adverſus Voſſium ea regerere quæ Simonio objicit, qui nihil prorſus mutationis Scripturæ libris accidiſſe putat, ex eo tempore quo in publicum editi ſunt & in Canonem relati, niſi ea quæ in librariorum incuriam poteſt rejici. Contrà Voſſius Criticam ſacram tractans ſine judicio autor eſt, S. Literarum fontes conſultò à Judæis & Samaritis depravatos fuiſſe odio Chriſtianæ Religionis; genuinam Scripturam petendam eſſe à Græca LXX. Interpretum Tralatione, quæ jam ante Origenis tempora mutila erat, decurtata & ampliata. Viderit igitur Voſſius, quâ ratione affirmare potuerit Simonium ſcripta Prophetica Veteris Teſtamenti protuliſſe non integra, ſed decurtata & ampliata, cùm firmiſſimis rationibus probaverit, Judæos nunquam ſuos Codices corrupiſſe, oſtenderitque imperitum eſſe Criticum Voſſium, qui hoc auſus ſit affirmare. Conſtat LXX. Interpretes, in libris maximè Prophetarum, decurtatos fuiſſe etiam ante Origenem, qui decurtatis iſtis locis quæſierit auxilia ſeu ſupplementa ex ſemichriſtianorum Verſionibus. Præterea Hieronymi tempore Daniel Propheta non ex LXX. Interpretibus, ſed ex Theodotione legebatur in Eccleſiis.

Tranſit poſtea ad linguam Helleniſticam Voſſius, objicitque Simonium linguam hanc ſepultam & ad inferos miſſam denuò ſuſcitare. Sed jam reſponderat Simonius, Salmaſium hic in re de nominibus ſæpè diſputaſſe: etſi enim pleræque voces quibus utuntur LXX. Interpretes Græcæ ſint, novas tamen illis poteſtates affingunt interdum ex præſumptis opinionibus. Similiter quando verba Ebraica ita reddunt, ut verbum de verbo exprimant, minùs Græcè loquuntur; & hoc Simonius vocavit *κακοζηλίαν* ſeu pravam affectationem Judæis Interpretibus familiarem, quæ etiam interdum in LXX. Interpretibus occurrit. Sic, dum quaſdam præpoſitiones ex Ebræo faciunt Græcas, retinent dictionem Ebraicam: exempli cauſâ, ſermo Ebraicus comparativum exprimit per מן, quod LXX. cum Aquila haud infrequenter reddunt ἀπὸ *ab*. Tunc iſta *κακοζηλία* ſenſum efficit obſcurum. His accedit, LXX. Interpretes tribuere etiam interdum verbis Græcis poteſtates quas ſumunt ex ſermone Syriaco; quia ſermo Syriacus ſeu Chaldaicus tunc Judæis erat vernaculus, ita ut his & ſimilibus locis difficile ſit eorum mentem expiſcari: unde factum eſt, ut ipſe Voſſius, qui ſe Græcè ſcire putat,

putat, miris modis ſe contorqueat ut explicet verbum τηρήσει, Cap. Geneſ. 3. accuſavit enim librarios, quaſi contra omnium Codicum autoritatem legendum ſit τείρει. Demum factus oculatior vulgarem lectionem quam improbaverat, retinendam eſſe cenſet: quia jam ab aliis annotatum fuit, verbum τηρέω etiam ſumi in malam partem, ac ſignificare quoque *obſervare*, *inſidiari*. Verùm ſi Græcum eſt verbum τηρέω ſumptum hoc ſenſu, cur Voſſius qui ſcit Græcè in re tam obvia modò ait, modò negat, ſecumque manifeſtè pugnat? Cur non alios hujuſce rei profert teſtes, quàm ipſoſmet LXX. Interpretes, vel Scriptores Eccleſiaſticos, qui ſæpius ut ſenſum vocum Græcarum quæ occurrunt in LXX. exponant, recurrunt ad Aquilam & alios Interpretes? Hoc quidem loco exiſtimaverim, vulgarem lectionem Græcam τηρήσει retinendam eſſe, ſed illius ſenſum ex lingua Helleniſtica petendum, quia LXX. Seniores tunc attenderunt ad verbum נטר, quod interdum apud Syros & Chaldæos in malam partem ſumitur. Hæc, quia ſæpius in Græca LXX. Interpretum Verſione occurrunt, Patres Græci tunc alios Interpretes Græcos conſulunt, ut eorum beneficio LXX. Interpretum mentem faciliùs aſſequantur. Verba quidem illa Græca eſſe nemo dubitat; ſed quæſtio eſt, utrùm notiones quas illis affingunt LXX. ſemper ſint Græcæ.

Præterea voces eſſe tam in LXX. quàm in Novo Teſtamento, quæ minùs Græcæ ſint, dudum obſervavit Hieronymus; adeoque nupera non eſt ac ficta lingua illa Helleniſtica: quippe Græcè ſciebat Hieronymus, qui etiam illas voces novas tuetur adverſus diſertulos quoſdam ætatis ſuæ homines, qui notabant LXX. Interpretes quaſi minùs Græcè loquerentur, iiſque, ut loquitur Hieronymus, *de novitate & vilitate ſermonis* illuderent. *Hieron. Comm. in Epiſt. ad Gal.* Hos, quos Hieronymus *diſertos ſeculi* appellat, ex eo in primis arguit, quòd LXX. Interpretes de Ebræis difficultatibus proprietates exprimere conati ſint. Hæc eſt κακοζηλία illa quam rectè Simonius cum Hieronymo tribuit LXX. Senioribus: adeoque malè reprehenditur à Voſſio qui ſcopum nunquam ferit, quaſi relictâ linguâ Helleniſticâ tranſierit ad κακοζηλίαν Judaicorum Interpretum, nec tamen addiderit de quibus Interpretibus loqueretur: nam eodem loco verbis expreſſis affirmat Simonius, ſe non tribuere LXX. Interpretibus Græci ſermonis imperitiam, ſed tantùm κακοζηλίαν. Voſſius, cui nihil ſolidi ſubeſt quod reſpondeat, ſemper quærit effugia.

Neque etiam Auguſtino videtur ignota fuiſſe lingua Helleniſtica: ille enim expendens verba illa Levit. Cap. 12. ut leguntur in Itala, *Cùm adimpleti fuerint dies purgationis ejus ſuper filio aut ſuper filia*, hæc addit: *Meritò quidam noſtri ita interpretati ſunt iſtum in Levitico locum, ut non dicerent ſuper filio aut ſuper filia, ſed pro filio aut pro filia: hanc enim vim hujus præpoſitionis eſſe intellexerunt hoc loco, ubi Græcus ait* ἐφ' υἱῷ ἢ ἐπὶ θυγατρί. Sic quidem in Vulgata reddidit Hieronymus; neque aliunde vis illa præpoſitionis Græcæ ἐπὶ ſumpta

ſumpta eſt, quàm ex Ebræo ל, quod hoc loco idem eſt atque על: conſtat autem, על apud Ebræos ſignificare *ſuper* & *pro*.

Quæ autem eodem loco ſubjicit Voſſius de verbo ἑλληνίζειν, quaſi ſignificet partes Græcorum aſſerere, ea non eſſe ad propoſitum rectè animadvertit Simonius, cùm de hac vocis iſtius, quæ plures habet ſignificatus, notione minimè agatur; aitque Simonius, perinde eſſe ac ſi quis de Voſſio dixerit eum eſſe Criticum & Canonicum. Sic verbum ἑλληνίζειν poteſt ſignificare partes Græcorum ſequi; ita tamen ut ſignificet etiam loqui Græcè. Hic de prima ſignificatione non agitur; ſed de ſecunda. Jam fuiſſe Græcos qui Græcè loquerentur non inficias ierit Voſſius, qui velit non aliam fuiſſe linguam Judæis omnibus qui erant in Imperio Romano, quàm Græcam. Cùm autem firmiſſimis rationibus demonſtraverit Simonius, fuiſſe etiam Judæos qui Chaldaicè ſive Syriacè loquerentur, maximè Hieroſolymis & in locis vicinioribus, optimè confecit Judæos illos qui ἑλληνίζουσι, diſtingui ab aliis, quòd Græcè loquerentur.

Iterum in ſolitam λογομαχίαν relabitur Voſſius, qui Simonium arguit quòd Rabbinos appellaverit Doctores recutitos, quam vocem notat ut ineptam; quia illâ denotantur Judæi qui ſoliti fuerint ſibi præputium adducere. Sic, quia minutus eſt Criticus Voſſius, de verbis diſputat cùm rationes deſunt; cumque ſit lepidulus, rogat Simonium ut oſtendat recutitos peculiarem habuiſſe linguam & diſtinctam ab aliis Judæis. Si libeat cum Voſſio ſectari minutias, dixerim non ita certam eſſe vocis iſtius notionem, quin plerique Grammatici & Lexicographi recutitum idem eſſe agnoſcant atque circumciſum, ſeu eum cui reciſa eſt cutis vel præputium. Miror tamen Voſſium de vocibus ineptis lites intendere, cujus libri vocibus & phraſibus verè ineptis & minùs Latinis abundant, quarum amplam meſſem facile ſit colligere. Quodque in iſto homine Latino mirabilius eſt, vocabulum quod hodie ipſi Latinum eſt, cras Latinum non erit. Sed mitto iſta, quia leviora ſunt. Satis eſt dixiſſe Voſſium in prima libri ſui de LXX. Interpretibus periodo, *ſcientias* in plurali uſurpare: at qui Latinè loquuntur dicunt *diſciplinas*, vel quid ſimile. Cætera non lubet perſequi, quòd non ſint ad propoſitum.

In verbis Geneſ. Cap. 1. εἰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας, dixerat Simonius ancipitem ſibi videri LXX. Interpretum Verſionem, quia vox ἀρχὴ principium & principatum ſignificat: diligentis autem eſt Interpretis vitare amphiboliam ſive ambiguitatem. At regerit Voſſius, debuiſſe quoque Chriſtum & Apoſtolos carpi, qui paſſim ſimiliter loquantur. Sed in hoc errat Voſſius, qui putet Chriſtum & Apoſtolos Græcè in Novo Teſtamento locutos fuiſſe, quia eorum verba ab Euangeliſtis Græcè exprimuntur. Jam obſervaverat Simonius, Novi Teſtamenti phraſim non minùs eſſe Helleniſticam, quàm LXX. Interpretum ſermonem quem imitati ſunt Euangeliſtæ. Rectè quoque animadvertit,

Ori-

Origenem hoc loco convenientiorem judicaſſe Aquilæ interpretationem: ſic quoque paſſim alii Patres, maximè Græci, laudant Aquilæ, Symmachi & Theodotionis Verſiones uti minùs obſcuriores quàm ſit LXX. Interpretum Tralatio, quos etiam relinquunt in ſuis Commentariis. Potuit igitur tam hîc Simonius quàm aliis locis LXX. accuſare ambiguitatis & obſcuritatis, præeuntibus ſibi Græcis Patribus.

Quod verò ait Voſſius, unicum Aquilæ ſtudium fuiſſe invertere ordinem verborum quem LXX. poſuere, ut hâc ratione ſenſum Scripturæ obſcuraret, ac hoc loco poſuiſſe *ἐξουσίαν*, quia LXX. poſuere *ἀρχάς*, illud non facit ad inſtitutum, imò in ipſum Voſſium regeri poteſt, cùm Græci illi Patres, qui relictis LXX. Interpretibus ſequuntur interdum Aquilam, quia his locis Verſio illius clarior eſt, declarant manifeſtè eumdem Aquilam non eo conſilio invertiſſe ordinem verborum quem LXX. poſuere, ut Scripturæ ſenſum obſcuraret, ſed magis ut illum redderet explicatiorem. Ineptè igitur Voſſius huc tranſtulit duos hoſce verſiculos,

Omnia enim ſtolidi magis admirantur amantque
Inverſis quæ ſub verbis latitantia cernunt.

niſi dicat ineptos eſſe Patres & ſtolidos, qui paſſim in ſuis ſcriptis obſervant Aquilam & alios Interpretes Græcos verba Ebraica clariùs ac dilucidiùs vertiſſe quàm LXX. Seniores. Nugas igitur hîc ubique agit Voſſius. Pergit quoque ineptire, ubi ait illum eſſe Aquilam quem deperit Simonius, & quo præcipuè duce novam S. Literarum meditatur editionem. Norunt qui Criticam Sacram Simonii legerunt, eum longè aliam veri Sacrarum Literarum Interpretis ideam effinxiſſe, quàm illam quam ei tribuit Voſſius.

Verba Geneſ. Cap. 3. verſ. 14. *Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν*, obſcura eſſe notaverat Simonius, quia voces Ebraicas preſſiùs exprimunt, & מן, quod apud Ebræos nota eſt Comparativi, vertunt ἀπὸ, *ab*. Contra hæc regerit Voſſius, ἀπὸ non ſumi comparativè; ſed hîc eſſe Proſopopoian, Deumque imprecari ſerpenti, ut eum animalia omnia maledictis inceſſant. Verùm iſta dici comparativè res ipſa loquitur; unde etiam in Vulgata habetur, *Maledictus es inter omnia animantia:* nam præpoſitio מן, quam etiam retinent Chaldæus, Syrus & Arabs, ſignificat *præ*, & Latini Interpretes iſtarum Verſionum omnes cum Vulgata concordant in exprimenda hac præpoſitione. Fecit etiam illa præpoſitionis Græcæ ἀπὸ apud LXX. ambiguitas, ut interdum Interpres qui ex Græco Scripturam fecit Arabicam, vertat ἀπὸ *plus quàm*, etiam ubi illa non ſumitur comparativè. Ut iſta ambiguitas tollatur, meliùs reddetur ὑπὲρ, *ſuper*, uti Simonius annotavit in *Caſtigationibus*: ſic enim ibi legendum eſt, non ἐπὶ: quo etiam modo LXX. Interpretes haud infrequenter vertunt מן Ebraicum. De verbo autem *τηρήσει* & *τηρήσεις* jam ſupra egimus.

Negat præterea Voſſius, navem

ex aſſeribus ſeu tabulis conſtrui; ſed ex arboribus quadratis conſtrui affirmat, huncque eſſe ſenſum verborum Geneſ. Cap. 6. verſ. 14. Ποίησον σεαυτῷ κιβωτὸν ἐκ ξύλων τετραγώνων. *Fac tibi arcam ex lignis quadratis:* & quia peritus eſt naupegus, ſolusque ſcit quid rei ſit navis, fingit arbores quaſdam quadratas fabricæ navali aptiſſimas, quia materiem ſimul & reſinam ſeu picem ad unguendas naves exhibeant. Sed manifeſtum eſt, apud LXX. Interpretes nomine lignorum quadratorum nihil aliud intelligi quàm oblongos aſſeres ex quibus naves conſtruuntur; quàm expoſitionem confirmat Latinus Interpres, qui habet *Fac tibi arcam ex lignis levigatis*, id eſt, ex complanatis aſſeribus.

Malignè Voſſius objecerat, Simonium de Veteris Teſtamenti Scriptoribus idem ſentire quod ſenſit Spinoſa. Nunc Simonium rogat, cur id ægrè ferat, cùm eos faciat ipſo Spinoſâ indoctiores, qui libros Scripturæ Sacræ ſtatim tribuendos eſſe exiſtimant illis quorum nomina præferunt. Quia verò Simonius ſententiam ſuam Theodoreti aliorumque Patrum teſtimoniis confirmaverat, regerit Voſſius nihil occurrere in Theodoreto & in aliis Patribus quod non libenter legant & approbent Chriſtiani: qua in re iterum bonus ille Chriſtianus malignitatem ſuam & imperitiam oſtendit, qui de Patrum ſcriptis, quos nunquam ipſe legit, pronunciare audeat. Conſtat Theodoretum & complures alios Patres, doctiſſimoſque ætatis noſtræ Theologos in ea eſſe ſententia, ut de Autoribus multorum Veteris Inſtrumenti librorum nihil certi affirmari poſſit, uti pluribus verbis oſtendit Sixtus Senenſis & alii qui hoc argumentum tractarunt. De quibus libris à Gregorio Magno Summo Pontifice egregiè dictum eſt, *Quis hæc ſcripſerit valde ſupervacuè quæritur, cùm tamen autor libri Spiritus Sanctus fideliter credatur.* Itaque Simonius rectè obſervavit Spinoſam imperitum eſſe malignumque hominem, qui ex iis quæ in confeſſo ſunt apud præſtantiſſimos Eccleſiæ Catholicæ Theologos, autoritatem Sacrorum Librorum conetur evertere. Simonius cenſuit refellendas ac damnandas eſſe impias quas Spinoſa inde ducit conſecutiones, quæque manifeſtè falſæ ſunt. Sic firmis demonſtravit rationibus ejuſdem Spinoſæ imperitiam in iis quæ de Scriptore Pentateuchi effutiit; probavitque iſtum hominem S. Literas non intellixiſſe. Dubitavit Auguſtinus, an Joſue ſit Autor libri qui nomen ejus præfert: Theodoretus hoc ipſum negavit apertè: jam quis inde concludat Auguſtinum & Theodoretum conſentire cum Spinoſa? Similiter doctiſſimi Theologi ante centum annos affirmarunt plures eſſe in rebus chronologicis errores tam in Ebraicis Scripturæ Sacræ Codicibus, quàm in Græcis & Latinis. Spinoſa, qui idem quoque ſentit, ſumit inde malignè rationes in everſionem Sacrorum Librorum. Jam quis inde conficiat, niſi maledicentiſſimus Voſſius, graviſſimos illos Theologos in hoc negotio cum Spinoſa conſpirare ut Sacras Literas evertant? Rectè igitur dixit Simonius, illos eſſe Spinoſâ indoctiores, qui libros Scripturæ Sacræ putant ſtatim tri-

Greg. M. Præf. in lib. Job.

Auguſt.

Theodor.

tribuendos eſſe iis quorum nomina præferunt. Imperitus quoque diſputator eſt Voſſius, qui hâc arte Spinoſæ argumentis vires addat.

Pergit Voſſius invidiam creare Simonio, qui dixerit præſtantiſſimos Eccleſiæ Theologos in hoc etiam non conſentire cum Judæis, qui putent ne unam quidem vocem eſſe in Lege quæ non ſit Moſis. Contrà certum eſt nonnulla libris Moſis poſtea addita fuiſſe ab Eſdra vel ab aliis Prophetis qui illos recognoverunt. Rem ita eſſe manifeſtè oſtendunt Theologorum illorum Commentarii in Scripturam Sacram. Sed Voſſius, qui nunquam ceſſat maledictis ſuis B. Hieronymum laceſſere, autor eſt illum eſſe unum ex vetuſtis Eccleſiæ Patribus qui id affirmare auſus fuerit, quaſi libri Moſis ab Eſdra interpolati fuerint. Iterum maligno carpit animo Voſſius Simonii verba, qui dixerit non conſtare utrùm Moyſes ipſe eam quam ſub ejus nomine habemus hiſtoriam totam literis mandarit, vel ex parte à Notariis illis publicis qui res ætatis ſuæ conſcribebant, chartis excipi juſſerit. Mirè ſibi applaudit hac in re mirificus Voſſius, quaſi novos Scribas Prophetaſque finxerit Simonius. *Valeant*, inquit, *iſti quos P. Simonius fingit Notarii: valeant quoque omnes iſti commentitii Scribæ & Prophetæ interpolatores & inſeſſores Sacrorum Librorum.* Jam tempus eſt ut totum iſtud negotium excutiam, oſtendamque commentitios non eſſe Scribas illos ſeu Prophetas qui apud Ebræos geſta Reipublicæ chartis commiſerint, adeoque maledicum eſſe Voſſium, qui cùm tam imperitè Patrum ſcripta tractaverit, audeat quoque ſententiam ferre de rebus parum ſibi cognitis.

Scribas publicos apud Ebræorum gentem fuiſſe Regum ſuorum temporibus, notius eſt quàm ut probetur. De Moſis tempore longè major eſt difficultas, cùm de illis publicis Scriptoribus nihil in Pentateucho haberi videatur; unde factum fuiſſe puto, ut nonnulli ætatis noſtræ Theologi, qui illos ſub Regibus Ebræorum fuiſſe lubenter agnoſcunt, negent tales Scribas extitiſſe ſub Moſe. Verùm ut credam inde jam à priſcis illis temporibus apud Ebræos fuiſſe Prophetas qui res geſtas in Acta publica referrent, Joſephi verbis adverſus Apionem adducor. Ille enim ex eo potiſſimùm Judæorum hiſtoriis fidem conciliat, quòd apud Ebræos ab ipſius Moſis temporibus viri fuerint qui res geſtas literis commendarint. Contrà, Græcos nihil firmi in ſuis hiſtoriis habuiſſe, ex eo in primis arguit, quòd illi publicos Annalium Scriptores à priſcis temporibus non conſtituerint, quos etiam agnoſcit apud Babylonios & Ægyptios. *(Joſeph. adv. Apion.)* Numenius quoque apud Euſebium, Jannem & Mambrem Ægyptiorum Magos qui olim Moſi adverſati ſunt, appellat ἱερογραμματεῖς, ſive rerum ſacrarum Scriptores. *(Numen. apud Euſeb. Præp. Evang. lib. 8.)* Sic etiam primis temporibus apud Romanos, referente Cicerone, Pontifex Maximus res omnes ſingulorum annorum chartis mandabat. *(Cicero.)* Quâ ratione Joſephus affirmat curam hanc penès ſummos Pontifices & Prophetas Ebræorum extitiſſe. Munus ſcilicet illud apud Ebræos injunctum fuit Summo Pontifici & Sacerdo-

cerdotibus, qui, quòd eſſent Divino Spiritu afflati, vocabantur Prophetæ.

Ex his publicis ac Propheticis conſcriptionibus excerpti ſunt quinque libri Moſis, qui ex eo Moſis nomen reportarunt, quòd partim ab ipſo ſcripti fuerint, partim eo jubente ab ætatis illius Notariis. Nôrunt qui Sacras verſant Literas, pleraque in illis Deo & viris principibus tribui, quæ illorum mandato facta ſunt; quo ſenſu Pentateuchus, cujus pars à publicis Scriptoribus in publicas conſcriptiones relata fuit, totus Moſi tribuitur, qui etiam Propheta illis præfuit; neque minùs de Joſua quàm de Moſe dicitur, illum ſcripſiſſe librum ſuum: non auſus tamen eſt Auguſtinus aſſerere Joſuæ hiſtoriam quæ edita eſt, ab ipſo Joſua conſcriptam fuiſſe. Theodoretus Joſuam illius autorem eſſe negat apertè. Quare à nonnullis Patribus rectè animadverſum fuit, ex libri nomine non neceſſariò ejus autorem colligi, ſed materiam.

Simili ratione libri qui Judicum, Samuelis ac Regum nomina præferunt, à Scribis ſeu ætatum illarum Prophetis ſuere conſcripti. Quam locutionem, quæ ſacris Scriptoribus familiaris eſt, non ignoravit Auguſtinus, qui explicans verba Exodi, Cap. 17. verſ. 5. ubi Deus dicit Moyſi ut ſumat virgam quâ fluvium ipſe Moſes percuſſerat, quærit quomodo illud verum eſſe poſſit, cùm non Moyſes, ſed Aaron virgâ fluvium percuſſerit. Reſpondet, *Quod Aaron fecit Moyſi potiùs tribuendum eſt, quia per Moyſen Deus jubebat quæ faceret Aaron, & in Moyſe autoritas, in illo autem miniſterium fuit.* Haud abſimiliter, illud quod jubente Moſe à Scribis ætatis ſuæ in Annales relatum fuit, Moſi potiùs tribuitur, quàm Summo Pontifici & Prophetis, quia in Moſe fuit autoritas, & in illis miniſterium: quo etiam modo explicanda ſunt verba illa ejuſdem Capitis Exod. verſ. 12. quibus Moſi dixiſſe Deus fertur, ut victoriam quam contra Amalecitas Iſraëlitæ conſecuti fuerant, *ſcribat in libro ob monumentum*, id eſt, ut juberet victoriam hanc in Acta publica referri. Eodem quoque Capite dicitur Moſes ædificaſſe altare, non quòd ipſe ædificaverit, ſed quòd illud juſſerit ædificari.

Auguſt. Quæſt. in Exod.

Jam quia neceſſe non fuit populo committere ingens Annalium volumen, illorum tantùm compendium in publicum editum eſt, quod Moſis nomen retinuit. Sic conſtat librum Sapientiæ non eſſe Salomonis eâ quâ nunc eſt formâ diſpoſitus, etſi in hoc nonnulla ſint quæ in ſolum cadant Salomonem, eumque Salomoni tribuant omnes antiquæ Eccleſiæ Patres, ſi perpaucos exceperis. Illa autem quæ in Pentateucho legimus manifeſtum videntur eſſe compendium priſcorum Annalium, qui in Archivis ſeu publicis Tabulariis aſſervabantur.

Ampliora fuiſſe vetuſtis illis temporibus rerum geſtarum Commentaria verbis apertis teſtatur ſummus vir Affricanus & rerum Ebraicarum callentiſſimus. Ille ſiquidem apud Euſebium autor eſt, à Moſis temporibus uſque ad Herodem in Archivis deſcriptas fuiſſe Ebraicarum familiarum origenes, & eorum qui ad proſelytos

Affric. apud Euſeb. Hiſt. Eccleſ. lib. 1. cap. 7.

ſelytos genus ſuum referebant. Ἀναγεγράπτων δ' εἰς τότε ἐν τοῖς ἀρχείοις ὄντων τῶν Ἑβραϊκῶν γενῶν καὶ τῶν ἄχρι προσηλύτων ἀναφερομένων. Ibidemque addit Affricanus, Herodem omnia illa vetuſta familiarum monumenta concremaſſe. Ἐνέπρησεν αὐτῶν τὰς ἀναγραφὰς τῶν γενῶν. Ex quibus manifeſtum eſt, eas quæ evulgatæ ſunt hiſtorias & genealogias compendiarias eſſe, ac remanſiſſe integras in publicis Tabulariis. Quare Simonius rectè annotavit ex Libris Sacris qui ſuperſunt, nihil certi de rebus chronologicis & genealogicis affirmari poſſe, utpote quæ in breviorem ſummam contractæ fuerint. Quis enim credat Annales Ebræorum qui ad nos uſque pervenerunt res omnes geſtas illius gentis complecti? Quod nec Auguſtino ignotum fuiſſe videtur, qui quærens quomodo Caïn potuerit condere civitatem, cùm in Scriptura duo tantùm parentes & duo filii referantur; reſpondet his verbis. *An ideo quæſtio eſt, quoniam qui legunt putant ſolos tunc fuiſſe homines quos Divina Scriptura commemorat, nec advertunt eos qui priùs ſunt conditi duos, vel eos etiam quos genuerunt tamdiu vixiſſe, ut multos gignerent? Non enim & Adam ipſe eos ſolos genuit quorum nomina leguntur, cùm de illo Scriptura loquens ita concludat, quòd genuit filios & filias.*

Auguſt. Quæſt. in Geneſ.

His igitur & ſimilibus adductus Simonius, rectè confecit Annalium Ebraicorum partem ſolùm editam fuiſſe, qui in publicis Tabulariis, quæ tunc conſulere facile erat, integri remanſerint; adeoque inania ſunt & futilia quæ Simonio Voſſius objicit de ſcriptis Veteris Teſtamenti pro Scribarum ſeu Prophetarum lubitu decurtatis: nihil enim hac in re affirmavit Simonius, quod doctioribus antiquæ Eccleſiæ Patribus cognitum non fuerit; & eas quas nunc Ebræorum habemus hiſtorias compendiarias eſſe res ipſa loquitur, quæ non poſſunt dici decurtatæ, cùm tunc in Archivis remanerent integræ, & ex iis illud ſolùm fuit evulgatum, quod populo ſufficere viſum eſt. Totum illud negotium juvat illuſtrare P. Martinii Jeſuitæ verbis de Sinenſium Annalibus. *Fuit*, inquit, *& eſt etiamnum genti huic uſitatum, ut doctiſſimis aliquot Philoſophis Imperatoris defuncti res geſta conſcribendæ à ſucceſſore mandentur, fucis & adulatione omni remotâ. Quod munus apud ipſos cum primis eſt honorificum & à ſummis quibuſque viris expetitum. Hinc hiſtoria Sinica ita ſibi ſemper ſimilis continuatur, ut quanquam ab alio ſit atque alio ſuccedentibus annis adducta, unius tamen autoris opus eſſe videatur, & omnino unicum eſt, non ab alio quàm regio Scriptore unquam tentata, magniſque & pluribus voluminibus contenta. Inde ſibi Sinæ pro memoria ſubſidio epitomen conficiunt, qualem his ipſis libris repræſento.*

P. Martin. Sin. Hiſtor. lib. 1.

Similis fuit apud Ebræos ac Sinenſes ſcribendorum Annalium ratio, niſi quòd apud Ebræos qui Scribæ fuerunt, iidem quoque Prophetæ erant; Scriptores verò Sinenſium viri fuere Philoſophi veritatiſque amantiſſimi. Diſtinguendi quidem ſunt Sacrorum Librorum Scriptores à cæterarum gentium Scriptoribus; quia illi Spiritu Sancto impulſi Sacros Annales conſcripſerunt. Sed cavendum eſt ne hos Annales ad nos cœlitus de-

laпſos eſſe affirmemus, ſicut de libris Alcorani Mohammedani commenti ſunt. Longè enim major erit Divinorum Librorum autoritas, & ex iis Chriſtiani nominis inimici faciliùs refellentur, ſi dixerimus in iis nihil contineri, quod non ſit certum depromptumque ex Ebræorum Annalibus, qui inde jam à Moſis temporibus apud illos extiterunt. Hinc potiſſimum Joſephus Judaicarum hiſtoriarum veritatem commendat adverſus Græcos, quibus objicit Græcarum hiſtoriarum inconſtantiam, quòd illi publicos rerum ſuarum Scriptores non habuerint.

Joſeph. adverſ. Appion.

Judæi, quia nimii ſunt rerum ſuarum oſtentatores, affirmant ne unam quidem vocem eſſe in Lege, imò ne unam quidem ſyllabam quæ à Deo Moſi dictata non fuerit. Sic Magiſtri illi nihil habent niſi à Deo ipſo in monte Sinai profectum. Sed rem iſtam aliter ſe habuiſſe docet Scribarum uſus inde jam à Moſis tempore confirmatus. Ipſe etiam Auguſtinus ante Moſem Scriptores fuiſſe apud Chaldæos & Ægyptios videtur agnoſcere: ubi enim expendit verba Capitis 21. Numerorum, verſ. 14. in quibus fit mentio libri bellorum Domini, hæc habet. *Hic dictum eſt ſcriptum in libro, non dictum eſt in cujus Propheta vel Patriarcha ſancto libro; neque negandum eſt fuiſſe jam libros ſive Chaldæorum, unde egreſſus eſt Abraham, ſive Ægyptiorum, ubi didicerat Moyſes omnem illorum ſapientiam, ſive cujuſcunque gentis alterius, in quorum librorum aliquo potuit hoc eſſe ſcriptum.*

Auguſt. Quæſt. in Numer. Quæſt. 42.

Aliud igitur de Pentateuchi libris ſentiebat Auguſtinus, quàm Judæi ſentiunt; Judæiſque ipſis illi videntur ineptiores, qui eorum commenta tam avidè arripiunt, quaſi non aliunde ſumi poſſet librorum Moſis autoritas quàm ex monte Sinai, & ex eo quòd ſingulæ illorum voces & ſyllabæ à Deo Moſi dictatæ fuerint. Satius eſt viris doctrinâ & judicio præditis fidem habere, qui exiſtimant illos qui Cap. Numer. 21. verſ. 27. appellantur המשלים, & in LXX. Interpretibus *Αἰνιγματισταὶ*, fuiſſe ætatis illius Scriptores; à quorum etiam ſententia minùs alienus Auguſtinus valdè laborat in explicatione vocis *Ænigmatiſtæ*, quam hoc loco legebat in Itala: hæc ſunt illius verba. *Non incredibiliter putamur illi Ænigmatiſtæ ſic tunc appellati quos Poëtas nos appellamus, eò quòd Poëtarum ſit conſuetudo atque licentia miſcere carminibus ſuis ænigmata fabularum, quibus aliquid ſignificare intelligantur.*

Auguſt. Quæſt. in Numer. Quæſt. 45.

Sunt etiam viri docti & in Sacris Literis verſati, qui conjiciant ea quæ Moſes ſcripſit de mundi fabricatione rebuſque geſtis ante ſua tempora, partim ex divina habuiſſe revelatione, partim ex privatis familiarum Commentariis, vel magis ex Majorum ſuorum Traditione inde ab Adamo uſque ad illius ætatem fideliter tranſmiſſâ, uti pluribus verbis exponitur à Pererio Jeſuita doctiſſimo Præfatione in Pentateuchum.

Pererius. Præf. in Pentat.

Præterea Voſſius objicit, ſequi ex Simonii ſententia, *Nos non habere ſcripta Prophetarum Veteris Teſtamenti integra, ſed ampliata, decurtata, & variis modis pro lubitu & ratione temporum à Sacerdotibus magni Synedrii interpolata.* Et quia paulò delicatior eſt Voſſius, aſſertionem hanc

ait

ait eſſe crudam offam quam ipſe non poſſit concoquere; iterumque ut ſe bonum demonſtret Chriſtianum, addit, fruſtra Simonium relegare ad Patres, in quibus nihil occurrit quod non libenter legant & approbent Chriſtiani. Sic bonus ille Chriſtianus, qui bonus non eſt ratiocinator, fundit verba more Sophiſtarum. Nihil tamen affirmavit hac in re Simonius, quod antea à priſcis Patribus, atque in primis ab Origene in Epiſtola ad Affricanum, ſcriptum non fuerit. Ille enim aſſerit, ex aliorum tamen magis, ut puto, opinione quàm ex ſua, Judæos à quibus Scripturas accepimus, nonnulla ex iis reſecuiſſe ac ſuſtuliſſe à cognitione populi, ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ λαοῦ, quæ ſervata fuerint in libris ἀποκρύφοις ſeu arcanis: nomen enim ἀπόκρυφον non ſumit hoc loco Origenes in malam partem, ſed pro libris qui in publicum non editi in armariis conſervabantur. Unde libros ἀπόκρυφα ſive abſconditos opponit φανεροῖς, apertis & manifeſtis, ſeu iis qui evulgati fuerant.

Orig. in Epiſt. ad. Afric.

Jam hâc ratione Origenes putavit hiſtoriam Suſannæ, quam nunc Græcè tantùm in libro Danielis ſcriptam habemus, Judæorum ſtudio ſublatam fuiſſe à Scripturis, ἀπὸ τῶν γραφῶν. Multa quoque recenſet, quæ exiſtimat in priſcis illis Judæorum libris quos vocat Apocryphos extitiſſe, quæque Judæi conſultò in publicum non ediderint; cujuſmodi ſunt Chriſti verba, *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, quia ædificatis ſepulcra Prophetarum* & quæ ſequuntur Matth. Cap. 23. verſ. 29. uſque ad verſ. 39. iſta & alia bene multa quorum in hac ad Affricanum Epiſtola mentionem facit, autor eſt in antiquis Scripturis extitiſſe, ſed σοφοὺς καὶ ἄρχοντας καὶ πρεσβυτέρους, *Sapientes* ſeu Doctores, *Principes & Presbyteros* noluiſſe ut ea evulgarentur, quæ tamen in libris arcanis quos apud ſe retinent adhuc remanerent.

Libri Joſuæ, Samuelis ac Regum, ſi Theodoreto fidem habeamus, etiam decurtati & ampliati ſunt, cùm illi, ipſo referente, ex amplioribus Prophetarum Commentariis deprompti fuerint, quibus etiam aliquid à poſterioribus Scribis additum fuerit. Sed quia Voſſius eſt bonus Chriſtianus, Theodoretum, Procopium, Diodorum alioſque Patres ſic ſentientes non recipiet. Theodoretus itaque autor eſt, apud Ebræos fuiſſe Prophetas qui res ætatis ſuæ conſcriberent, à quibus Prophetis ortum fuiſſe putat, ut liber primus Regum apud Ebræos & Syros appellatus fuerit Prophetia Samuelis. Dein addit, eos qui editi ſunt Regum libros, ex ſcriptis illorum Prophetarum, quorum munus fuit res quæ gerebantur in publicos Annales referre, longo poſt tempore excerptos fuiſſe. Profert denique aliquot exempla, quibus demonſtrat ejuſmodi libris nonnulla poſtea à Scribis adjecta fuiſſe. Neque aliud ſentit de libris qui vulgò appellantur *Paralipomena.*

Theodor. Præfat. in lib. Regum.

Theodor. lib. 2. Reg. interr. 4.

Hæc etiam Theodoreti verba in Scholia ſua tranſtulit Procopius, ut oſtendat Scribas illos ſeu Prophetas apud Ebræos extitiſſe, qui priorum Prophetarum hiſtoricas conſcriptiones collectas aliquot locis ampliaverint. Πλεῖστοι Προφῆται, inquit Procopius, γεγένηνται, ὧν τὰς μὲν βίβλους οὐχ εὑρόμεθα· τὰς δὲ προσηγορίας ἐκ τῆς Παρα-

Procop. Præfat. Schol. in lib. 1. Reg.

Παραλειπομένων μεμαθήκαμεν ἱστορίας. Τούτων συνέγραψεν ἕκαστος ὅσα συνέβαινε γίνεσθαι κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρόν. αὐτίκα γοῦν καὶ ἡ πρώτη τῶν Βασιλειῶν καὶ παρὰ Ἑβραίοις καὶ παρὰ Σύροις προφητεία Σαμουὴλ ὀνομάζεται. Οἱ τοίνυν τὰς Βασιλείας συγγράψαντες ἐξ ἐκείνων λαβόντες τὰς ἀφορμὰς μετὰ πλεῖστον συνέγραψαν χρόνον· πῶς γὰρ ὄντες Σαμουήλ, τὰ τοῦ Σαοὺλ ἢ καὶ τοῦ Δαβὶδ συνηκμακότες τὰ μετὰ ταῦτα συγγράψαι μέχρι τῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ τελευτῆς, ὃς αἰχμάλωτον εἰλήφει τὸν Ἰσραήλ. Theodoreto & Procopio ſuffragatur Diodorus, qui expendens hanc clauſulam libri 1. Samuelis, *Qui Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns*, putat illam à Scribis poſterioribus adjectam fuiſſe: hæc enim ſunt illius verba. Ἐκ τούτου δείκνυται, ὅτι ἅπερ τῶν Προφητῶν ἕκαστος τὰ ἐν τοῖς καθ᾽ αὑτὸν χρόνοις ἔγραψαν, ταῦτα οἱ μετὰ ταῦτα συναγαγόντες προστεθήκασι τό, ὅτι ἔμπροσθεν βλέποντα τὸν Προφήτην ἐκάλουν. *Ex his oſtenditur, quæcumque Propheta ſinguli temporibus ſuis geſta ſcripſerunt, ea illos qui poſtea extitere colligentes adjeciſſe iſtud, olim Prophetam appellabant Videntem.*

Diodor. Schol. in lib. 1. Samuël. Cap. 4. verſ. 4.

Nihil etiam frequentius occurrit in libris Regum & Chronicorum, quàm publicarum illarum conſcriptionum Acta ſub his verbis, *Nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum Regum Juda*: ſimiliter, *Nonne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum Regum Iſraël.* Ex quibus manifeſtè liquet, Regum hiſtorias, quæ evulgatæ ſunt, in breviorem ſummam à Scribis ſeu Prophetis poſterioribus contractas fuiſſe, eaſque tantùm eſſe compendia publicorum Annalium qui penès Ebræos in Tabulariis aſſervabantur. Præterea lib. 2. Paralip. Cap. 24. verſ. 27. mentio fit libri מלכים *Regum*, qui diverſus fuit à libro Regum qui editus eſt; atque ille complectebatur res geſtas על מדרש, id eſt, *diligentiùs*, uti vertit Hieronymus in Vulgata, ſive uberiùs. Septuaginta autem Interpretes על מדרש reddunt ἐπὶ τὴν γραφήν, quo nomine denotaſſe videntur Acta illa diurna Regum quæ aſſervabantur in Tabulariis publicis. De iſto autem Regum libro Sixtus Senenſis hæc ſcribit; *In illo latiori narratione luculentiùs univerſa ac ſingula geſta Regum Juda & Iſraël digeſta fuiſſe, & ea quæ nunc de his habemus ab incerto abbreviatore, quem alii Jeremiam, alii Eſdram eſſe putant, brevi compendio collecta fuiſſe.*

Sixtus Sen. in Bibl. Sanct.

Pſalmos quoque Davidis quos nunc legimus partem duntaxat eſſe eorum qui longè plures à Davide ſcripti fuerint, exiſtimarunt nonnulli Patres, qui putant illos in parvum numerum à Rege Ezechia redactos fuiſſe. Ὁ βασιλεὺς Ἐζεκίας τὸ τῶν Ψαλμῶν πλῆθος εἰς ὀλιγωρίαν ἄγων. Quod autem illi de Rege Ezechia dicunt, de ejus Scribis intelligendum eſt, qui eo jubente Pſalmos Davidis in certam formam redegerint: quo etiam modo Patres nonnulli putarunt Salomonis Proverbia ab iiſdem Ezechiæ Scribis in breviorem ſummam fuiſſe contracta, ſelectis iis tantùm ſententiis quæ meliores populoque utiliores eſſe videbantur. Qui liber Proverbiorum ſic digeſtus ab Ezechiæ Scribis ad nos pervenit.

Verùm quid multis opus eſt? Eccleſia Catholica dudum in Libros

Ca-

Canonicos retulit librum ſecundum *Lib. 2. Maccab. Cap. 2. verſ. 24.* Maccabæorum, quem conſtat amplioris voluminis eſſe compendium. Hæc enim ſunt Scriptoris ipſius verba: Τὰ ὑπὸ Ἰάσωνος τοῦ Κυρηναίου δεδηλωμένα διὰ πέντε βιβλίων πειρασόμεθα δι' ἑνὸς συντάγματος ἐπιτεμεῖν. Doleat bonus ille Chriſtianus Voſſius Sacrorum Librorum vicem, qui ſic decurtati & ampliati fuerint; modò tamen pro libris decurtatis novos Prophetas qui nugatores & impoſtores fuerunt, non ſubſtituat.

Iterum tamen inſtat, Simoniumque reprehendit quòd dixerit, pleroſque Theologos etiam in Pentateucho ampliationes aliquas agnoviſſe; & quia nihil amat niſi quod vetuſtum eſt, ſpretis illis recentioribus Theologis, objicit ex antiquæ Eccleſiæ Patribus ne unum quidem ſiſti poſſe teſtem, excepto uno Hieronymo, qui ultima Pentateuchi verba de morte Moſis, & illud de ſepulchro Rachelis *uſque in hodiernum diem*, exiſtimavit ab Eſdra fuiſſe addita. *Sed illum*, inquit Voſſius, *manifeſti erroris convincit Samariticum Exemplar, in quo totidem verbis hæc ipſa leguntur. Illud autem ab Eſdra fuiſſe interpolatum nemo ſanæ mentis dixerit.*

Jam utrùm ipſe Voſſius ſit ſanæ mentis expendamus, qui Hieronymi teſtis in hac materia locupletiſſimi autoritatem contemnat. Hæc ſcripſiſſe Hieronymum animo à Rabbinis præoccupato non dixerit Voſſius, cùm longè aliud ſentiant Rabbini de libris Moſis. Verùm nihil in hoc negotio affirmavit Hieronymus, niſi quod à priſcis Eccleſiæ Patribus acceperat, qui in hanc conſpirant ſententiam, ut Eſdras Divino Spiritu impulſus Scripturæ Sacræ libros miſerè deperditos, vel ſaltem corruptos, reſtituerit aut recognoverit. Itaque Hieronymus, ubi manifeſtum in Pentateucho additamentum deprehendit, iſtud meritò Eſdræ tribuit, qui ex conſtanti Patrum traditione Libros Sacros reſtituerat; unde fit ut ipſe pronunciare non audeat, Moſem Pentateuchi, uti nunc extat, Scriptorem eſſe; ſed verba ſua emolliens ſic loquitur, *Sive Moyſem* *Hieron. adv. Helvid.* *dicere volueris autorem Pentateuchi, ſive Eſdram ejuſdem inſtauratorem, non recuſo.* Ea verò quæ in fine Pentateuchi de morte Moſis referuntur manifeſtum eſſe additamentum fatentur ipſi Judæorum Magiſtri in Talmude, qui etſi ſingula verba Le- *Talmud.* gis Moſi à Deo fuiſſe dictata affirment, excipiunt tamen hæc ultima, quæ libris Legis à Joſua adjecta fuiſſe exiſtimant.

Joſephus quidem & Philo puta- *Joſeph. Philo.* runt etiam illa à Moſe fuiſſe ſcripta, qui ſpiritu Prophetico impulſus fuerit: ſed reclamant præſtantiſſimi quique Theologi, quòd Contextûs ipſius verba clara ſint & manifeſta, ut oſtendit Abulenſis. Nam, licet fingamus Moſem de ſeipſo locutum eſſe Prophetico ſpiritu, fierine potuit, ut de ſeipſo quoque Moſes dixerit, *Et non cognovit homo ſepulcrum ejus uſque in præſentem diem?* Hæc clauſula ſupponit Moyſem jam mortuum atque ſepultum fuiſſe: quare etiam Bellarminus de hoc additamentò ſic loquitur. *Quæ autem poſt* *Bellarm. de Eccl. Scriptor.* *mortem ipſius Moſis ſcribuntur in extremo Capite Deuteronomii, addita ſunt vel à Joſua, vel ab Eſdra, vel ab*

alio aliquo Propheta. Hæc tamen libro Legis potiùs adjecta fuiſſe à Joſua, quàm ab Eſdra, probavit ex eo Simonius, quòd Joſue, ſeu Synedrii magni Aſſeſſores, quibus ipſe præfuit, in publicas conſcriptiones retulerint ea quæ poſt mortem Moſis geſta ſunt: quo ſenſu explicanda cenſet *Joſ. 24. 26.* verba illa Joſuæ, *Scripſit quoque omnia verba hæc in volumine Legis Domini:* id eſt, Scribæ ſeu Prophetæ quorum fuit Annales illorum temporum ſcribere, iſta in illos retulerunt, ex quibus, dein & ex aliis poſterioribus, teſte Theodoreto, compoſita eſt, quam nunc habemus, Joſuæ hiſtoria. Denique fieri etiam potuit ut Eſdras, qui ex Patrum ſententia Scripturas Sacras recognovit, nonnulla explicationis vel connexionis cauſâ iis inſeruerit. Quæ ſententia tot tantorumque virorum ſuffragiis comprobata eſt, ut inutile ſit iſtis diutiùs immorari.

His tamen obſtare videtur quod ſubjungit Voſſius de Samaritarum Pentateucho, qui iſta additamenta æquè continet, atque Judæorum Exemplar; nemo autem ſani-judicii dixerit libros Samaritarum ab Eſdra interpolatos fuiſſe. Argumentum illud, quia majoris erat momenti, jamque à Judæo Albo doctiſſimo Rabbino propoſitum fuerat, Simonius expendit in ſua Critica Sacra. Autor eſt Samaritas Legis Moſaicæ Exemplaria Ebraica à Judæis accepiſſe: illud enim quod vulgò objicitur, fieri non potuiſſe ut Samaritæ ab hominibus quos odio proſequebantur libros ſuos ſumpſerint, validum non eſt: quia conſtat illos vehementer expetiviſſe, ut Judæis adjungi poſſent, ſicut ex hiſce verbis Eſdræ manifeſtum eſt: *Et accedentes ad Zorobabel & ad Principes Patrum, dixerunt eis, ædificemus vobiſcum, quia ita ut vos quærimus Deum veſtrum.* *Eſdr. 4. 2.* Hinc colligit Thorndicius, *Thornd.* primos Samaritas idololatras fuiſſe, ac ſub Eſdra ſolùm teſtari ſe verum Deum coluiſſe. Certum eſt eos uſque ad illa tempora ſemper idolorum cultûs aliquid retinuiſſe; neque firmis rationibus oſtendi poteſt, Legem Moſis ante Eſdram ab illis uſu publico receptam ac lectam fuiſſe. Eos autem Legis Moſaicæ Exemplaria à Judæis ſumere, neceſſe fuiſſe videtur, cùm ab aliis quàm à Judæis illam mutuari non poſſent. Quodque animadverſione dignum eſt, iidem Samaritæ ſeculis poſterioribus non ita fuere religioſi, quin Arabicam Rabbi Saadiæ Verſionem legerint & approbaverint, antequàm Abuſaid Samarita *Abuſaid. Interp. Arab. Sam.* novam Legis Moſaicæ Tralationem Arabicè in uſum gentis ſuæ condidiſſet, damnatâ Saadiæ Verſione ut ineptâ & Judaicâ. Itaque Eſdras non interpolavit Samaritarum Pentateuchum, ſed ipſi Samaritæ Legis Codices à Judæis Eſdræ temporibus acceperunt: & ita ſenſiſſe Hieronymum non dubito, cui Samaritarum libri cogniti fuerunt.

Iterum Voſſius verba fundens in ſolitas declamationes relabitur, objicitque Simonium compilaſſe digreſſionem non valde bonam nec facientem ad propoſitum ex Rabbinis & recentibus Theologis de Sacrorum Librorum Scriptoribus. Verùm nihil dixit iſto loco Simonius, quod non faceret ad propoſitum: nam Voſſio & ejus ſimilibus qui objecerant

tant eum novatorem fuiſſe in eo quod de Sacrorum Librorum Scriptoribus attulit, ipſe reſpondet nihil à ſe innovatum eſſe in hoc negotio, idque demonſtrat non ſolùm Rabbinorum & Theologorum recentium teſtimoniis, ſed & antiquæ Eccleſiæ Patrum autoritate. Satis tamen erat, ut novitatis ſuſpiciones à ſe amoliretur, illud recentium Theologorum teſtimoniis comprobaſſe, ut oſtenderet imperitè ac malignè objectam illi fuiſſe ſententiæ ſuæ novitatem.

Carpit præterea Voſſius Simonium, qui dixerit libros illos eſſe Apocryphos, quorum autores occulti ſunt & incerti. *Si hac vocis hujus, inquit Voſſius, legitima ſit expoſitio, omnino oportet ut major pars librorum Veteris Teſtamenti ſint Apocryphi*, quia ſcilicet ne unum quidem certo alicui relinquit autori. Sed iterum ſophiſtam agens Voſſius cavillatur. Ut enim de eo ſileam quòd nihil à Simonio dictum ſit de Sacrorum Librorum Scriptoribus, quod jam antea à pleriſque Patribus doctiſſimiſque Theologis non fuerit approbatum, certum eſt libros appellari Apocryphos qui occulti ſunt & incerti. Illos autem occultos & incertos appellavit Simonius, de quibus nihil certi pronunciavit Eccleſia vel Synagoga, an ſcilicet illorum autores ad ſcribendum Divino Spiritu impulſi fuerint. Dixit igitur Simonius, Scriptores Apocryphos eſſe incertos & occultos, neque à quoquam recipi poſſe tanquam Divinos ac Propheticos, niſi poſtquàm ea de re Synagoga vel Eccleſia tulit judicium. Sic Scripturas Apocryphas rejiciens Cyrillus Hieroſolymitanus, autor nobis eſt, ut eas ſolùm meditemur quæ liberè leguntur in Eccleſia. Περὶ δὲ τὰ ἀπόκρυφα μηδὲν ἔχε κοινόν· ταύτας μόνον (βίβλους) μελέτα σπουδαίως, ἃς καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ μετὰ παῤῥησίας ἀναγινώσκομεν. Cujus Sanctiſſimi Patris monitis ſi obtemperaſſet Voſſius, impuros Scriptores non adſcripſiſſet albo Prophetarum.

Cyrill. Hieroſ. Catech. 4.

Denique placet iterum Voſſio μωραίνειν. Simonius, qui Voſſii maledicentiam ex illius ſcriptis noverat, hoc illum ſignaverat elogio, *In maledicam animam non introibit ſapientia*; jam ut elogium iſtud in Simonium transferat, ait illum ſibi conſcium eſſe vitæ P. Morini. Sed quid ad rem faciat vita P. Morini, viderit ipſe Voſſius, niſi quòd ipſi ſoleune ſit μωραίνειν. Jam vitâ functus erat Joannes Morinus, quando Simonius Oratorianis Pariſienſibus nomen ſuum dedit. Mirum non eſt Voſſium Morini defenſorem ſe præbere, qui illius exemplo manifeſtos errores obſtinatè tueatur. Illud enim de Morini moribus à viris fide dignis accepi, illum tam pervicaci animo fuiſſe, ut exactis jam tribus annis ab expugnata Rupella, hanc revera expugnatam fuiſſe firmiter negaverit, dixeritque vanos eſſe qui ea de re vagati fuerant rumores. Similiter bonus Voſſius fabellas commentaque pluſquàm Rabbinica non aliâ defendit ratione, quàm quòd eodem atque Morinus præditus ſit ingenio. Nugas verò non agebat ille qui à Voſſio poſtulavit ut Simonium ceſſaret allatrare, cùm ejus ſcripta caninæ ſuæ eloquentiæ manifeſta præbeant argumenta. Neque etiam Voſſio reſpon-

reſpondens cavillatus eſt Simonius, qui ridens ejus ineptias validiſſimis eaſdem rationibus confutaverit. Jam precor bonam mentem firmiuſque judicium optimo Voſſio, ut paratior ac fortior iterum deſcendat in arenam cum Simonio, qui eum quocunque ierit lubens ac promptus ſequetur. Hæc ad te ſcripſi raptim, vir clariſſime. Si tamen ea judicaveris digna quæ lucem aſpiciant, per me licet ut evulges.

Julibona in Caletibus, die 12. Januarii, 1685.

VA1 1527508